

prem chand

un pumn de grîu

Ilustraţia copertei : *Victor Creţulescu*

prem chand

un pumn de grîu

TRADUCERE, PREFAȚĂ, TABEL CRONOLOGIC ȘI NOTE
DE AGOP BEZERIAN

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1989
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

A Handful of Wheat and Other Stories
by Prem Chand, People's Publishing
House, LTD, New Delhi, 1955.

ISBN 973-21-0079-6

PREFAȚĂ

S-au împlinit, în 1986, cinci decenii de la trecerea în neființă a unuia dintre cei mai de seamă scriitori realiști ai Indiei moderne, a cărui operă a jalonat dezvoltarea culturii indiene contemporane și, implicit, a adus o contribuție valoroasă la îmbogățirea patrimoniului literaturii universale.

Navab Ray Srivastav, cunoscut în patrie și peste hotare sub pseudonimul literar Prem Chand, a venit pe lume în 1880 și a trăit în perioada cea mai frămîntată din istoria Indiei moderne, marcată de creșterea luptei de eliberare națională care s-a încheiat cu succes prin retragerea englezilor, la 15 august 1947. Scriitorul nu și-a văzut cu ochii realizarea visului pentru înfăptuirea căruia a militat neabătut pînă la moartea sa, survenită în 1936, însă a avut satisfacția să constate că opera făurită de el a devenit o adevărată armă de trezire și de mobilizare a conștiinței naționale la lupta împotriva cotropitorului străin.

Spre deosebire de alți confrați care își căutau în istorie refugiul literar, Prem Chand nu a ocolit realitățile vremurilor sale și și-a îndreptat atenția spre domeniul rural, ignorat aproape cu totul pînă atunci de scriitorii indieni. El a redat cu profund realism viața grea de la sat și a relevat cu deosebit talent contrastul dintre mizeria materială în care trăia țăranul indian și umanismul autentic ce îl anima. Prin aceasta, Prem Chand este un deschizător de drumuri în literatura indiană, exemplul său fiind urmat, pînă în zilele noastre, și de alți scriitori.

*

Curentul modern în literatura indiană s-a făcut simțit mai ales în secolul al XIX-lea, determinat de introducerea tiparului și de inițierea unui sistem de educație științifică. Se înființează școli, în Bengal mai întîi, al căror număr crește substanțial către 1835, permițînd accesul la învățătură și claselor de mijloc. După 1850 sînt create primele universități. Se făuresc, astfel, condiții prielnice atît pătrunderii ideilor noi, politice și sociale în primul rînd, cît și constituirii literaturii indiene moderne. Intelectualii încep să acorde atenție fenomenelor sociale care se desfășoară în jurul lor, se interesează mai mult de condiția omului pe pămînt și devin conștienți de nedreptățile perpetuate cu ajutorul unui sistem de viață tradițional, învechit și anchilozat.

Romanul indian, care începe să se închege în forma lui modernă, este influențat de autorii englezi ai vremii — Charles Dickens, W. W. Collins, Anthony Trollope, George Eliot etc. Primele opere create în acest gen de scriitorii indieni rămîn încă tributare metodelor literare tradiționale — ton moralizator, grijă exagerată pentru detaliu, dezvoltare lentă a intrigii — dar autorii încep să abordeze, pe lîngă teme istorice, unele subiecte pasionante pentru societatea indiană a timpului ca, de pildă, recăsătorirea văduvei indiene. Pearney Chand Mitra, pionierul romancierilor bengalezi, și Bharantendu Harish Chandra, scriitor de limbă hindi, sînt primii care se inspiră după modelul european și imită formele literare moderne. Mirza Assadollah Khan, supranumit Ghalib (Biruitorul) este cel mai prestigios poet de limbă urdu, iar Sayyad Akhmad Khan fondează colegiul de la Alligarh, cu limba de predare urdu, care funcționează pînă în prezent.

În materie de limbi, ca și în alte domenii, India se caracterizează prin amploarea și complexitatea fenomenelor. Constituția țării consemnează existența a 15 limbi, iar Academia Națională de Litere recunoaște încă vreo două sau trei, fiecare avînd tradiții literare vechi de un mileniu și uneori mai mult.

Proza în limba hindi, care își face debutul cam în același timp cu cea în bengali, a cunoscut o dezvoltare mai lentă datorită, pe de o parte, eforturilor britanice de a diferenția sistematic

hindi de urdu, transferînd şi în domeniul lingvistic rivalitatea politică dintre comunităţile hindusă şi musulmană, iar pe de altă parte, faptului că efectele generate de educaţia modernă au ajuns mai tîrziu în regiunile de apus ale Indiei, de limbă hindi, unde au întîmpinat rezistenţa puternică a mediului brahmanic extrem de conservator.

Educaţia modernă introdusă de colonialiştii cu gîndul de a sprijini interesele lor a avut însă consecinţe neaşteptate, neprevăzute de promotorii ei. Sub influenţa idealurilor de independenţă şi egalitate socială se dezvoltă rapid conştiinţa naţională în rîndurile păturilor mijlocii ale societăţii indiene. Se formează o clasă nouă, educată, al cărei rol va fi extrem de important în mobilizarea maselor şi care va deveni pepiniera de cadre a Partidului Congresului Naţional Indian (P.C.N.I.), partid care se va situa în fruntea luptei pentru independenţă şi care va domina scena politică a ţării pînă în zilele noastre. În acest mediu va găsi şi Mahatma Gandhi, conducătorul venerat al mişcării de rezistenţă paşnică antiengleză, discipolii care îl vor urma în lupta pentru eliberare naţională. Filozofia lui Gandhi va juca un rol important în orientarea şi mobilizarea patriotică a scriitorilor, iar ideile marxiste, care pătrund şi se fac simţite în cel de al treilea deceniu al secolului nostru, adaugă la mişcarea anticolonială chemarea la luptă pentru eliberarea socială a poporului.

Marile curente literare ce au apărut şi s-au dezvoltat în cursul celor nouă decenii dintre răscoala sepoilor (1857) şi cucerirea independenţei au fost marcate de ideile de libertate şi egalitate, iar literaţii şi intelectualii în general din această perioadă sînt, în mod necesar, implicaţi în activitatea politică şi socială. Aproape toţi scriitorii indieni care luptă pentru independenţa patriei se preocupă şi de gravele probleme sociale ce frămîntă India şi care nu se datorează doar împilării coloniale. Sărăcirea ţărănimii şi oprimarea proletariatului, al cărui număr creşte substanţial o dată cu puternica dezvoltare a industriei, se accentuează la începutul secolului nostru. Situaţia este agravată de încorsetările sociale şi morale impuse de interpretarea rigidă a dogmelor brahmanice. Abuzurile cele mai criticate vor fi cele legate de starea

cu totul precară a țărănimii, de tirania de castă și de condiția subumană impusă celei mai oropsite categorii sociale — paria (sau intușabili). Autorii încep să analizeze cu mai multă îndrăzneală și perspicacitate psihologia eroilor, nu se sfiesc să abordeze unele teme legate de sexualitate, care în mentalitatea tradițională constituiau tabuuri și, în aceeași măsură, încep să trateze unele probleme cruciale ale societății indiene. Climatul care s-a creat în deceniile al doilea și al treilea ale secolului al XX-lea a imprimat literaturii indiene un curs pe care nu l-au putut ignora nici chiar scriitorii care proveneau din aristocrație ca, de pildă, Rabindranath Tagore, sau din vasta clasă a micii burghezii, cum este Mulk Raj Anand, obligîndu-i să militeze în favoarea schimbărilor înnoitoare. În acest context, grija deosebită pe care Mahatma Gandhi a manifestat-o pentru India rurală a fost stimulatoare, autorii abordînd teme ale vieții de la sate și prezentînd critic viața și suferințele îndurate de cea mai numeroasă clasă a societății indiene. Referindu-se la influența lui Gandhi asupra literaturii, criticul Krishna Kripalani spune : „Influența exercitată de Gandhi asupra scriitorilor indieni a fost imediată și generală. Fără a mai vorbi de repercusiunile politice, impactul moral și intelectual a fost alienant și totodată eliberator. În măsura în care a determinat dezgustul scriitorilor față de sexualitate și a încurajat puritanismul, influența sa a fost inhibitoare și nesănătoasă și s-a transformat într-o ipocrizie agasantă. Dar, în ansamblu, ideile lui Gandhi au constituit un factor eliberator care a permis scriitorului să-și lărgească aria preocupărilor și i-a trezit, totodată, interesul pentru masele cele mai defavorizate."

Influența lui Gandhi, puternică în deceniul al patrulea, premergător independenței, a început să scadă treptat, dar grija manifestată față de India rurală a fost pozitivă și încurajatoare, iar literatura care a abordat teme ale vieții de la sate a cunoscut o dezvoltare viguroasă în majoritatea limbilor indiene. Romanul și nuvela sînt speciile cele mai frecvent folosite, ele pretîndu-se mai bine realismului practicat de scriitorii indieni ai epocii. În Bengal, care deține și de astă dată prioritatea, Bankim Chandra Chatterji (1838—1894), Sarat Chandra Chatterji (1886—1957) și Bhibuti

Bhushan (1899—1950) dezvăluie în scrierile lor racilele care subminează societatea indiană și determină menținerea poporului în obscurantism, ignoranță și mizerie.

În această epocă de tranziție marcată de schimbări înnoitoare profunde a văzut lumina zilei în satul Lamhi din apropierea orașului Varanasi (Benares) cel ce avea să devină scriitorul Prem Chand. A rămas orfan de mic și de la o vîrstă fragedă a fost silit să lupte pentru existență, de-a lungul întregii sale vieți dominate de sărăcie și lipsuri. Din această cauză studiile universitare și le-a terminat tîrziu, la vîrsta de 36 de ani.

Faptul de a se fi născut și de a fi petrecut în mediul rural anii copilăriei și adolescenței avea să joace un rol important în formarea și orientarea progresistă a viitorului scriitor. Asemenea marilor romancieri a căror operă constituie permanent un punct de referință al literaturii universale, eroii din scrierile lui sînt *kisanii*, țăranii năpăstuiți și obidiți pe care i-a cunoscut și alături de care a trăit.

În 1897, Prem Chand devine învățător și, în cursul celor peste două decenii consacrate acestei profesiuni, parcurge toate treptele pînă la funcția de subinspector al școlilor, o perioadă rodnică deoarece în cursul peregrinărilor impuse de slujbă vine în contact nemijlocit cu realitățile din India. Este epoca de creștere a mișcării de rezistență pasivă, lansată și condusă de Gandhi, la care se raliază și noua pătură a intelectualilor. În 1920, Prem Chand demisionează din învățămînt și se consacră exclusiv scrisului, hotărît să-și pună talentul în slujba luptei pentru eliberarea patriei de sub jugul colonial.

Primele sale povestiri reflectă influența scriitorilor englezi. Apoi el vine în contact cu creațiile marilor scriitori ruși — Pușkin, Turgheniev, Tolstoi, Kuprin, Gorki — și este atras de aceștia, găsind în operele lor asemănări și afinități între țăranul rus și cel indian, între viața socială din Rusia țaristă și cea din India.

Chiar de la primul volum publicat se relevă orientarea sa antibritanică, ceea ce atrage reacția violentă a administrației

coloniale. Scriitorul primeşte un sever avertisment şi, pentru a nu lăsa loc îndoielilor în ce priveşte hotărîrea autorităţilor, cinci sute de exemplare din volumul incriminat sînt arse în public. Însă scriitorul patriot nu s-a lăsat intimidat şi nici abătut de la drumul pe care se angajase.

Prem Chand a fost un scriitor prolific. În timpul celor trei decenii de activitate, el a publicat şi a lăsat moştenire posterităţii peste două sute cincizeci de nuvele şi povestiri scurte, douăsprezece romane, două piese de teatru, eseuri etc. Scrierile sale cele mai bune au fost înmănuncheate într-un volum în limba hindi, intitulat *Manasarovar (Lacul sfînt)*. Ultimul şi cel mai realizat roman al său, *Godan*, o frescă a satului indian, cu personaje vii şi cu detalii realiste, a fost tradus în limba română.

Observator atent al fenomenelor sociale şi al evenimentelor politice care se desfăşurau în India de la începutul secolului, el a redat starea de înapoiere a satului şi a dezvăluit suferinţele îndurate de masele ţărăneşti strivite sub povara opresiunii sociale exercitate de o pătură infimă de autohtoni, privilegiaţi de castă şi de avere, precum şi — nu mai puţin — de dominaţia străină. Foarte receptiv la ideile novatoare ce pătrundeau şi cuprindeau cu forţă intelectualitatea indiană, el a luptat pentru abolirea castelor — adevărată barieră în calea progresului — şi a militat în favoarea emancipării femeii, susţinînd dreptul ei la educaţie şi la căsătorie liber consimţită.

Prem Chand a împletit activitatea literară cu cea publicistică înfiinţînd şi conducînd mai multe periodice, între 1910 şi 1930, printre care *Madhuri, Jagaran* şi *Hans*. Îndeosebi prin intermediul revistei *Hans* el s-a străduit să lanseze o punte între literaturile de diferite limbi din India şi să stabilească, prin aceasta, o legătură de bună înţelegere între diversele comunităţi antagonice, mai ales între hinduşi şi musulmani

*

Prem Chand ocupă o poziţie importantă în peisajul literar indian. Creaţia sa a dat impuls dezvoltării romanului social-politic pe făgaşul realismului şi a reorientat întregul curs al epicii in-

diene prin influența salutară exercitată asupra scriitorilor din țara sa. Popularitatea operei lui s-a datorat tocmai faptului că ea a constituit suportul literar necesar mișcării de eliberare și s-a identificat cu speranțele și aspirațiile maselor largi, în primul rînd ale celor țărănești, către o viață mai bună.

Opera sa are forța și duritatea gliei străbune stropite și fertilizate de sudoarea celor ce au muncit-o. Tehnica folosită este lipsită de subtilitățile și rafinamentele literare obișnuite. Stilul direct și simplu, limba clară, ritmul sacadat, uneori lapidar, al povestirilor, asemănător unui scenariu de film (de altfel scriitorul a practicat timp de cîțiva ani profesia de scenarist, la Bombay), permit cititorului să pătrundă fără dificultăți în miezul moralizator al narației, care însă prin aceasta nu își pierde nici farmecul și nici atracția pe care orice operă literară trebuie să le exercite asupra intelectului.

Romanele și nuvelele lui Prem Chand sînt populate de personaje în permanentă agitație și zbucium, ce pulsează de viață. Eroii săi sînt cei umiliți și nedreptățiți. La celălalt pol el prezintă cu un realism lipsit de ostentație, cu atît mai convingător de aceea, exploatarea tiranică exercitată de moșier, popă și de alți paraziți sociali din mediul rural, uneori aceeași persoană cumulînd două sau mai multe îndeletniciri, cum se întîmplă în povestirea *Un pumn de grîu*, în care preotul este și cămătarul satului.

Cititorul este tentat să creadă că soarta lui Shanker, eroul povestirii, este de domeniul ficțiunii. Căci pare greu de admis că un pumn de grîu împrumutat de la cămătar poate constitui cauza decăderii unui țăran la starea de proletar agricol, ba chiar de semiiobag. De aceea, în finalul narațiunii, scriitorul avertizează : „Cititorule ! Ceea ce ți-am povestit nu este rodul imaginației cuiva, ci purul adevăr ! Pe lume mai există asemenea popi și țărani ca Shanker !"

Aceeaşi temă a proletarizării ţăranului este tratată şi în *Poveste de iarnă.*

Prem Chand s-a preocupat şi de alte aspecte din mediul rural. *Sujan Preacucernicul* cuprinde o investigaţie succintă, dar grăitoare, a mentalităţii ţăranului chivernisit care îşi vede primejduită poziţia sa în familie. Bunăstarea de care se bucură eroul are drept efect exacerbarea sentimentelor religioase în dauna intereselor gospodăreşti, ceea ce atrage nemulţumirea întregii sale familii. Fiii, cărora li se alătură şi mama, caută să-l izoleze pe părintele lor, să-l îndepărteze de la rezolvarea celor mai importante treburi, însă acesta refuză să devină „un biet zeu în templu", slăvit, dar neputincios. În consecinţă, el luptă cu o tenacitate nebănuită de ai săi să-şi menţină neştirbită autoritatea şi prerogativele de cap al gospodăriei pe care el singur a durat-o prin trudă şi hărnicie, şi dovedeşte prin forţa faptelor că rămîne în continuare conducătorul clanului, care nu poate fi ignorat cînd sînt în joc interesele lor, ale tuturor.

Indiferent de unghiul prin care abordează subiectul unei povestiri, privirile scriitorului se îndreaptă mereu către satul indian. În *Idgah*, de pildă, motivul sărbătorii aşteptate cu nerăbdare de toată lumea, dar mai ales de copii şi tineri, constituie pretextul pentru a dezvălui viaţa grea a ţăranului. Umorul cuceritor care izvorăşte din discuţiile naive ale copiilor contrastează cu tabloul sumbru al satului indian dinainte de eliberare.

In lupta pentru combaterea flagelului reprezentat de caste, Mahatma Gandhi s-a preocupat de soarta celei mai năpăstuite categorii sociale — paria, pe care i-a numit în mod simbolic „harijan" (Copiii lui Dumnezeu), iniţiind în favoarea lor o campanie ale cărei roade au fost obţinute (deşi nu în întregime) de-abia după independenţă. *Puţul lui Thakur*, o poveste scurtă, fără formule retorice, cu acţiune simplă, concentrată pe cîteva pagini, este menită — şi reuşeşte — să stîrnească revolta împotriva rînduielilor sociale neomenoase. Căci ce poate fi mai lipsit de umanitate decît interdicţia samavolnică impusă unor fiinţe omeneşti, intuşabililor în speţă, de a se aproviziona cu apă de la acelaşi

puț folosit și de brahmani, în virtutea falselor privilegii conferite de castă ?

Asuprirea îndurată de-a lungul secolelor a lăsat urme și a determinat o anumită degradare psihologică și morală a oropsiților din această categorie. Însă vinovată de starea lor se face societatea cu rînduielile ei strîmbe — iată mesajul care se desprinde din *Giulgiul*. Comportamentul celor doi protagoniști ai povestirii — tată și fiu — nu este lipsit de o anumită logică, în ultimă instanță. Trîndăvia și cinismul lui Ghessoo (de care suferă în egală măsură și fiul) par justificate, căci (ne spune autorul) „în felul acesta nu era silit să trudească zi și noapte pînă la epuizare și, în orice caz, nimeni nu putea profita în mod samavolnic de simplitatea și naivitatea lui". Mai mult, „bucuria, mîndria și mulțumirea" de care sînt cuprinși cei doi pentru prima oară în viața lor cînd miluiesc un cerșetor (ei înșiși fiind, în fapt, cerșetori) dezvăluie existența în străfundul ființei lor a acelui sîmbure latent de omenie din care vor germina, în condiții prielnice, mlădițele renașterii lor.

Tot despre un paria este vorba în povestirea *Kazaki*. Citind-o se va constata, cu nedumerire poate, că eroul titular nu este supus ostracizărilor, cum ar fi fost de așteptat. Kazaki are o slujbă onorabilă, deși umilă, și nu întîmpină opreliști în calea prieteniei cu băiețelul șefului de poștă, cum se putea întîmpla dacă dogmele erau respectate. Portretul creionat de autor cu duioșie evocă un flăcău care, observăm, este superior, fizic și moral, multor semeni ce se prevalează de privilegiile oferite de castă. Este una din povestirile ce relevă pătrunderea în păturile de mijloc a ideilor generoase gandhiene de egalitate și toleranță față de oropsiți.

O fată cu suflet nobil ne dezvăluie un crîmpei al relațiilor complexe existente în familia indiană tradițională. Este evidentă nostalgia autorului după traiul simplu, patriarhal, care începe să se estompeze sub presiunea progresului, acel trai în care vede forța capabilă să se opună cu succes penetrației stilului corupt al vieții moderne. Prin Shri Kant, șeful clanului din poveste, glăsuiește de fapt scriitorul în favoarea familiei unite, cu toți mem-

brii — rude directe sau colaterale — întrunîţi sub acelaşi acoperiş. De aceea, cînd se profilează destrămarea familiei, Anandi — nora care provocase criza — îşi dă seama de greşeala ei şi o repară cu hotărîre.

Aspectul mai larg al relaţiilor nu mai puţin complexe din cadrul satului indian este analizat în *Judecătorul de ţară*. Atenţia autorului se concentrează asupra *panchayat*-ului, organ ales, ce are menirea de a aplana neînţelegerile dintre membrii obştii şi de a adopta hotărîri care îi privesc pe toţi cei ce fac parte din comunitatea sătească. Se poate întîmpla ca oamenii să se învrăjbească din cine ştie ce pricini, dar atunci cînd i se încredinţează cuiva cinstea de a fi *panch*, adică să facă parte din colectivul de cinci consăteni care va dezbate şi va rezolva un caz, atunci toate animozităţile şi considerentele subiective sînt înlăturate, simţul cinstei şi răspunderii personale triumfă, iar cel ales devine cu adevărat un judecător imparţial. Făcînd paralelă între această nuvelă — în care diferendele sînt rezolvate fără amînări inutile pe temeiul bunului simţ şi al echităţii — şi *Justiţie cerească* unde, dimpotrivă, un caz evident de însuşire ilegală a proprietăţii altuia nu poate fi rezolvat din lipsă de probe, de completul de judecată modern al oraşului, intenţia autorului de a releva superioritatea sistemului tradiţional apare convingătoare.

Prem Chand a fost preocupat şi de atitudinea cetăţeanului faţă de îndatoririle sale civice, temă tratată în *Verdictul* şi în *Conştiinţa datoriei*. Scriitorul îşi exprimă crezul cu claritate cînd dezvăluie conflictul ce se desfăşoară în inima lui Kailash, eroul primei povestiri menţionate, între sentimentele de prietenie şi conştiinţa răspunderii de ziarist. „Ce valoare poate avea individul, oricît de apropiat ţi-ar fi, în comparaţie cu naţiunea ?... A nu demasca tirania şi arbitrariul guvernului se poate dovedi foarte dăunător naţiunii..." sînt gîndurile care tulbură echilibrul sufletesc al eroului, pe care însă acesta şi-l regăseşte înfruntînd riscurile pentru a-şi îndeplini menirea. Eroul prob din a doua povestire alege şi el calea cinstei, ignorînd „sfaturile practice" primite de la părintele său.

Însă scriitorul nu a înfrumusețat cu *happy end* cele două povestiri. Într-o societate dominată de corupție, în care justiția și opinia publică pot fi cumpărate, un asemenea final ar fi apărut, în mod evident, fals și ar fi contravenit spiritului realist al autorului. De aceea, în confruntarea inegală cu forța malefică reprezentată de avere, eroii săi nu au șanse de izbîndă și sînt siliți să cedeze în cele din urmă. „Banul este atotputernic pe lumea cealaltă și cu atît mai vîrtos în lumea noastră" își expune cu cinism filosofia Pandit Alopi Din, bogătanul, iar Naeem, prietenul lui Kailash, nu resimte nici umbră de rușine cînd declară : „...Siluirea adevărului corespunde principiilor mele... Cu cît ai mai mulți bani, cu atît îți crește pofta și niciodată nu reușești să te saturi".

Tema luptei de eliberare de sub jugul britanic, ce revine adesea în opera lui Prem Chand, izvorăște din conștiința că la temelia tuturor relelor se află blestemul opresiunii străine. Atitudinea antibritanică a scritorului se regăsește și în scrierile de dimensiuni reduse cum este *Bătălie în marș*, inclusă în volumul de față. Autorul împletește linia principală a narației cu tema emancipării femeii și scoate în evidență rolul important al acesteia în societatea indiană și în lupta pentru eliberare. Bătrîna Nohri, eroina povestirii, domină aproape întreaga acțiune și, prin dîrzenia, prin apelurile ei înflăcărate, capătă dimensiuni de simbol.

Chiar și atunci cînd subiectul tratat pare a fi de domeniul ficțiunii pure, cum este cazul în *Jucătorii de șah*, se desprinde cu ușurință concluzia moralizatoare pentru contemporanii scriitorului. În spatele patimii ce îi stăpînește pe eroii povestirii, a cărei acțiune se petrece în secolul trecut, se conturează cu claritate cauzele care au determinat decăderea statelor indiene princiare, odinioară puternice și respectate, și impunerea jugului colonial.

O dată cu pătrunderea islamismului în India s-a iscat conflictul dintre principalele comunități religioase, hindusă și musulmană, conflict care a crescut de-a lungul secolelor și a culminat în zilele premergătoare independenței cînd zeci de mii, poate chiar sute de mii de oameni nevinovați au căzut victime fanatismului, de o parte și de alta, plătind cu sînge libertatea cucerită. Ca un profet vizionar, Prem Chand a prevăzut perspec-

tiva nefericită și a luptat din răsputeri pentru prevenirea ei. Martoră este întreaga activitate a scriitorului care a editat reviste atît în hindi, cît și în urdu (limba populației musulmane) și și-a redactat opera în ambele limbi, pe care le stăpînea în egală măsură, străduindu-se să lanseze o punte a înțelegerii între cele două comunități. În *Toleranță,* acțiunea este situată în Spania stăpînită de mauri, iar conflictul se desfășoară între musulmani și creștini, dar parabola este transparentă : toleranța manifestată de bătrînul musulman față de creștinul Daud, care îi ucisese unicul fiu, îl determină pe acesta din urmă să-și revizuiască sentimentele dominate de ură religioasă.

*

Prem Chand a suferit și el influența lui Gandhi, la începutul carierei sale, principiile pacifiste propovăduite de liderul mișcării antibritanice reflectîndu-se în creațiile scriitorului. Însă pe măsură ce anii treceau, înfrîngerile suferite în lupta pentru independență au provocat dezamăgirea maselor și au determinat orientarea spre stînga a unei părți a intelectualității indiene, îndeosebi în perioada deceniilor al treilea și al patrulea, cînd ideile marxiste sînt îmbrățișate de noua intelectualitate militantă. Printre aceștia se numără și Prem Chand. Scrierile capătă acum noi dimensiuni calitative, tema deșteptării țăranului luînd forma conștiinței de clasă. Niciodată pînă la el țăranul indian nu a avut un exponent mai fidel al năzuințelor sale, niciodată drepturile năpăstuiților de la sate nu au fost apărate mai ferm și mai competent. Poziția sa democratică a fost recunoscută în 1935 cînd Prem Chand a fost ales primul președinte al Asociației Scriitorilor Progresiști din întreaga Indie.

Prem Chand a fost un mare maestru al epicii. Imaginația sa a făurit eroi autentici ce s-au identificat cu aspirațiile poporului indian pentru independență națională și emancipare socială și care au dat imbold luptei pentru scuturarea jugului colonial. El a exprimat, folosind o limbă simplă, cele mai complexe sentimente umane, emoțiile și pasiunile omului de rînd, suferințele și nădejdile lui. Proza sa suplă se relevă prin îmbinarea cu talent a

realităţilor dure, deprimante, cu notele de umor şi patosul eroic ce determină, în ultimă instanţă, caracterul optimist al operei sale. Prem Chand a folosit pana drept armă pe care a pus-o în slujba poporului oprimat şi necăjit. Ideile şi aspiraţiile universal valabile ce se desprind din tot ce a scris au făcut ca faima sa să depăşească graniţele patriei, iar opera lui să devină parte componentă a patrimoniului culturii universale.

AGOP BEZERIAN

TABEL CRONOLOGIC

1857 Izbucnește „răscoala sepoilor" (militarii indieni din forțele armate engleze), consemnată în istoria Indiei sub numele de „Primul război pentru independență".

1858 Guvernul englez înlătură „Compania Indiilor Orientale Britanice" (creată în 1690 pentru exploatarea bogățiilor Indiei) și preia conducerea nemijlocită a coloniei.

1861 La 7 mai, la Calcutta, se naște Rabindranath Tagore — geniu umanist multilateral — a cărui personalitate domină scena culturală a Indiei timp de peste șase decenii. În 1913, este încununat cu laurii premiului Nobel pentru literatură.

1869 La Porbandar, localitate situată la nord de Bombay, se naște Mohandas Karamchand Gandhi (Mahatma Gandhi), care va lansa mișcarea de rezistență pasivă împotriva colonialiștilor britanici și va deveni liderul venerat al luptei pentru independență. Va muri în ianuarie 1948, la cîteva luni după cucerirea independenței.

1872 La Calcutta vede lumina zilei Aurobindo (m. 1950), filozof, lider al mișcării naționale între 1905 și 1910.

1875 Este înființată asociația Arya Samaj care propovăduiește întoarcerea la sursele culturii milenare și inspirarea din

Vede. La începutul secolului al XX-lea asociația se alătură mișcării anticolonialiste și de eliberare națională.

1876 Regina Victoria a Angliei este încoronată „împărăteasă a Indiei".

1880 La 31 iulie, în satul Lamhi, nu departe de Varanasi (Benares), se naște Navab Ray Srivastav, cel care va deveni celebru în țara sa și peste hotare sub pseudonimul literar PREM CHAND.

1885 La Bombay are loc sesiunea de întemeiere a Partidului Congresul Național Indian (P.C.N.I.) care se va situa în fruntea mișcării de eliberare națională și va domina scena politică a țării pînă în zilele noastre.

1889 La 14 noiembrie, la Allahabad se naște Jawaharlal Nehru, care va deveni unul dintre liderii politici cei mai proeminenți și va deține funcția de prim-ministru al Indiei independente pînă la moartea sa în 1964.

1894 Moare Bankim Chandra Chatterji (n. 1838), cel care este considerat întemeietor al prozei literare indiene, creator al romanului modern, după modelul european. Eroii din opera sa au înflăcărat mîndria națională. Crezul său politic l-a exprimat, într-o formă concentrată, în *Vande Mataram !* (*Slavă Măicuței !*), poezie militantă ce a insuflat patriotism și avînt la luptă maselor populare de-a lungul deceniilor.

1897 Prem Chand absolvă cursurile liceale și devine învățător.

1905—1910 Administrația colonială divide statul Bengal, pe criterii religioase, în Bengalul de Vest unde hindușii constituiau elementul predominant, și în Bengalul de Est (azi Bangladesh) cu majoritate musulmană. Actul acesta, care a constituit preludiul la împărțirea Indiei, a provocat mari tulburări populare ce s-au desfășurat ani de-a rîndul.

1907 Apare prima povestire scrisă de Prem Chand în urdu, în revista „Zamana".

1911 La sesiunea P.C.N.I., de la Calcutta, a fost intonat, pentru prima oară, cîntecul patriotic *Jana-gana-mana (Tu ești stăpîna gîndurilor întregului popor*, versurile și muzica de Rabindranath Tagore). Adunarea Constituantă a Indiei independente îl va adopta, la 24 ianuarie 1950, ca imn al Republicii.
În același an, capitala Indiei este transferată de la Calcutta la Delhi.

1915 Gandhi revine în India după o ședere de douăzeci de ani în Africa de Sud, unde a condus lupta pentru emancipare și drepturi civice a numeroasei populații indiene emigrate și stabilite în această țară.

1920 De la Ahmedabad, unde se stabilise, Gandhi lansează campania de rezistență pasivă considerînd-o ca „singura alternativă civilizată și eficace la o rebeliune armată". Filozofia sa captivează intelectualitatea și masele populare deopotrivă.

În acest an, Prem Chand atras de ideile și chemările mișcării naționale anticoloniale, abandonează slujba sa la stat și își dedică toate forțele înfăptuirii idealurilor de independență și eliberare socială.

1922 Sînt înființate primele sindicate muncitorești indiene care, un an mai tîrziu, vor căpăta recunoaștere oficială.

1925 În decembrie, la Kanpur (important centru textil) ia ființă Partidul Comunist Indian.

1927—1930 Prem Chand, care și-a început cariera scriind în urdu, înființează revistele „Jagaran" și „Hans" în limba hindi.

1930 La 12 martie, Gandhi inițiază „marșul de la Dandi" în semn de protest față de majorarea taxei pe sare de către administrația colonială și lansează, totodată, chemarea la boicotarea țesăturilor engleze al căror import a avut drept rezultat ruinarea industriei naționale.

1935 Ca urmare a insucceselor în lupta anticolonialistă, influența lui Gandhi în rîndul intelectualilor începe să scadă o dată cu pătrunderea mai puternică a ideilor marxiste.

În acest an, cu prilejul înființării Asociației Scriitorilor Progresiști din întreaga Indie, Prem Chand este ales președintele ei.

Guvernul britanic adoptă o nouă „Constituție a Indiei", a cărei aplicare însă este tergiversată de Winston Churchill și Lloyd George.

1936 Apare *Godan*, ultimul roman pe care l-a scris Prem Chand. În același an, el părăsește Bombayul și se înapoiază la Varanasi unde, la 8 octombrie, moare după o scurtă suferință.

1939—1945 Lupta de eliberare națională capătă noi dimensiuni. P.C.N.I. refuză să sprijine eforturile de război ale Angliei și, în 1942, lansează o nouă acțiune antibritanică sub lozinca „Afară din India !"

1941 La 7 august moare Rabindranath Tagore.

1947 La 15 august India își proclamă independența. Scuturarea jugului colonial a fost realizată cu prețul divizării statului, pe criterii religioase, în India hindusă și Pakistanul musulman.

UN PUMN DE GRÎU

I

Într-un sat oarecare trăia un ţăran, de castă inferioară, pe nume Shanker. Era sărac, simplu, dar cinstit, preocupat numai de truda lui. Nu se amesteca în treburile altora, în inima lui nu sălăşluia nici un grăunte de răutate, nu știa ce-i viclenia și nici minciuna. Nu-l îngrijora faptul că ar putea fi tras pe sfoară de cineva și nici el nu înșela pe nimeni. Mînca, dacă avea ce ; dacă nu, se mulţumea să ronţăie cîteva boabe. Iar dacă nu avea nici acele cîteva boabe, bea doar un pic de apă și se culca. Însă cînd un oaspete i se arăta în prag, renunţa la soiul acesta de ascetism. Îndeosebi, cînd cel sosit era *sadhu*[1] sau *mahatma*[2] nu avea încotro şi trebuia să apeleze la mijloacele lumești pentru a face faţă situaţiei. El putea să se culce cu stomacul gol, dar așa ceva nu-i putea pretinde unui *sadhu*, căci orice *sadhu* este trimisul Domnului !

Într-o seară, un *mahatma* poposi la el și rămase să se odihnească peste noapte. În strai galben, cu plete lungi și un bol de alamă în mînă, cu sandale în picioare şi ochelari pe nas, oaspetele avea un aspect impunător. Întreaga lui înfăţişare amintea de acei *mahatma* care practică ascetismul în palatele bogătaşilor, fac pelerinaje la locu-

[1] Ascet brahman, socotit sfînt.

[2] „Suflet mare" (în sanscrită), titlu acordat unor asceţi înţelepţi, personalităţi de prim rang din casta brahmană.

rile sfinte în trăsuri luxoase și mănîncă bucate alese pentru a dobîndi acea forță neobișnuită necesară trupului și minții ! Shanker avea în casă doar niște făină de orz, dar cum să ospătezi un *mahatma* cu așa ceva ? E posibil ca orzul să fi fost la mare cinste în vremurile străvechi, dar în epoca modernă el este considerat un aliment indigest pentru cei înzestrați cu puteri mari și misterioase. Shanker era foarte îngrijorat, deoarece nu știa cum să-l mulțumească pe oaspete. Făină nu va găsi, de bună seamă, căci în satul lui trăiau doar oameni sărmani și nici un zeu nu se afla printre ei. Atunci, de unde să facă rost de hrana folosită numai de zei ? Din fericire găsi, totuși, niște grîu la preotul satului. Împrumută un *seer* [1] și un sfert și îi porunci nevestei să-l macine. *Mahatma* se ospătă cum se cuvine, apoi se culcă și trase un somn zdravăn. Dimineața îl binecuvîntă pe Shanker și își văzu de drum.

După cum era obiceiul, de două ori pe an țăranii îi duceau preotului ofrande de cereale. Shanker își zise că nu se făcea să-i înapoieze un fleac de un *seer* și un sfert ; va mai adăuga ceva la ofranda obișnuită de cinci *seer* și se vor înțelege. La seceriș, cînd preotul veni să-și primească darul, Shanker îi dădu cinci *seer* și încă o jumătate din toată cantitatea pe deasupra, socotind că s-a achitat de obligație. Dar nu menționă nimic și nici popa nu îi aminti niciodată despre împrumut. Cum ar fi putut să-și imagineze bietul Shanker că o viață întreagă nu-i va fi de-ajuns să-și plătească datoria ?

Trecură șapte ani. Treptat, preotul se preschimbă în cămătar. Shanker decăzu, din țăran deveni muncitor agricol. Fratele său mai mic, Mangal, se despărți de el. Cît timp lucraseră împreună pămîntul, fuseseră țărani ; despărțindu-se, ajunseră amîndoi muncitori agricoli. Shanker se sili din răsputeri să-și stăpînească amărăciunea care îl copleșea, dar nu izbuti. Cînd focul începu să ardă în vetre diferite, Shanker plînse cu deznădejde. De-acum frații

[1] Măsură de greutate, cîntărind cam 1 100 grame.

se vor duşmăni ! Cînd unul va plînge, celălalt va rîde, dacă unul va fi în doliu, celălalt se va veseli ! Ziua despărţirii a însemnat ruperea legăturilor de sînge şi de iubire din inimile lor. Sădise şi îngrijise cu o crîncenă ardoare arborele unităţii familiei şi îl udase cu sudoare şi sînge. Acum simţea că i se sfîşie inima cînd vedea cum acelaşi arbore este smuls din rădăcină. O săptămînă întreagă nu fu în stare nici să mănînce, nici să bea. Trudea din zori şi pînă la asfinţit sub arşiţa cruntă a verii, iar noaptea se întindea în culcuş şi, în singurătatea lui, se zbuciuma de durere. Shanker ajunsese piele şi oase, trupul i se topise de atîta muncă istovitoare şi de inimă rea. Se îmbolnăvi şi zăcu luni de zile. Din ce vor trăi acum, el şi familia sa ? Le rămăsese numai jumătate din ogoare, cinci *bigha* [1] în total, şi doar un bou. Ce agricultură putea face cu asemenea mijloace ? În cele din urmă, existenţa lui Shanker ajunse într-o situaţie fără ieşire : cultivarea pămîntului constituia doar un pretext pentru a menţine tradiţia familiei, traiul de zi cu zi trebuia să şi-l cîştige muncind pe la alţii.

Trecură, deci, şapte ani. Într-o seară, cînd Shanker tocmai se înapoia acasă după muncă, preotul îi ieşi în cale şi îl opri.

— Shanker, îi spuse el, să vii mîine la mine să facem socotelile. Îmi datorezi cinci *maund* [2] şi jumătate de grîu, dar te prefaci că ai uitat. Nu cumva nu îţi mai recunoşti datoria ?

— Oare cînd am împrumutat atîta grîu de la tine ? Cinci *maund* şi jumătate ! De bună seamă că greşeşti. Nu datorez nimănui nici un bob şi nici un bănuţ, răspunse Shanker uluit.

Preotul :

— Eşti un nerecunoscător. De aia mori de foame !

---

[1] Măsură de suprafaţă egală cu aproximativ un pogon.
[2] Măsură de greutate variind, după regiune, între aproximativ 13 şi 43 de kilograme.

Grăind așa, îi aminti de grîul — un *seer* și un sfert — pe care i-l împrumutase cu șapte ani în urmă. Shanker înmărmurise. O, Doamne ! Popa își primise cu regularitate ofranda anuală de cereale, iar el ce serviciu îi făcuse în schimb ? De cîte ori îi calculase vreo zi binecuvîntată sau îi căutase ceva în horoscop, Shanker oferise preotului daruri în plus pentru osteneala lui. Cît egoism ! Popa adăugase întruna la grîul pe care îl dăduse cu împrumut, pînă ce crescuse și luase dimensiunile unui monstru gata să-l înghită pe Shanker. Dacă i-ar fi amintit măcar o dată, și-ar fi plătit datoria. Oare, nu cumva tăcuse dinadins ? Zise :

— E adevărat că nu ți-am vorbit niciodată de datorie, dar am adăugat un *seer* sau două la fiecare ofrandă. Acum îmi ceri cinci *maund* și jumătate ! De unde să iau atîta grîu ?

Popa :

— Datoriile-s una, iar darurile altceva. Ele nu intră la socoteală chiar dacă în loc de cinci *seer* mi-ai oferit douăzeci ! În catastiful meu, în dreptul numelui tău stă scris că îmi datorezi cinci *maund* și jumătate. Cheamă pe cine poftești să socotească. Dacă îmi plătești, șterg numele tău ; altminteri datoria o să crească mereu.

— *Pandey !* De ce chinuiești un om sărman ? Nu am ce mînca eu însumi, cum să fac rost de atîta grîu ?

Popa :

— Te privește ! Nu scad nici un bob din ce îmi datorezi. Dacă nu îmi plătești aici, pe pămînt, ai să-mi plătești pe lumea cealaltă !

Shanker se înfioră de groază. Dacă ar fi fost educat cît de cît, ar fi putut răspunde : „Prea bine, oi plăti pe lumea cealaltă, socotelile n-or fi mai rele acolo decît aici ! Cel puțin nu avem nici o dovadă că ar fi așa. De ce să ne necăjim ?" Dar Shanker nu judeca în felul acesta și nici practic nu era. Să fii dator și încă față de un

brahman ! Dacă nu-i plătea, nimerea drept în iad ! Se cutremură la gîndul acesta.

— *Maharaj !* N-am să aştept să ajung pe lumea cealaltă, am să-ţi plătesc aici tot ce îţi datorez. Mă chinuiesc destul pe pămînt şi nu vreau să-mi primejduiesc viaţa de apoi. Dar nu-i drept ! Ai făcut din ţînţar armăsar și nu trebuia. Doar eşti brahman ! De mi-ai fi cerut la timp, de mult ţi-ai fi primit datoria, iar mie povara nu mi s-ar fi părut apăsătoare. Am să-ţi plătesc, dar ai să dai socoteală lui Dumnezeu pentru ceea ce ai făcut !

— Nu mi-e teamă, chiar de ar fi așa ! Acolo voi fi înconjurat de rude și de prieteni. Toţi sfinţii și înțelepţii sînt brahmani și vor fi de partea mea, dacă treburile nu vor merge cum trebuie. Ei bine, cînd îţi achiţi datoria ?

Shanker :

— Nu am nici un bob acum. Trebuie să cerșesc sau să împrumut de la cineva ca să-ţi pot plăti.

Preotul :

— Nu, nu mai pot aştepta. Au trecut șapte ani și nu te mai păsuiesc nici măcar o zi. Dacă nu îmi înapoiezi grîul, atunci semnează o poliță, să-ţi recunoşti obligaţia.

Shanker :

— De vreme ce am să-ţi plătesc, nu are nici o însemnătate dacă îţi înapoiez grîul sau semnez o poliţă. Să punem învoiala pe hîrtie. Ce dobîndă ai să ceri ?

Popa :

— Dobînda pieţii este cinci *seer*. Am să socotesc cinci *seer* şi un sfert.

Shanker :

— Pune dobînda pieţii, doar am spus că plătesc. De ce să mă încarci cu un sfert de *seer* ?

Datoria fu calculată în bani și se ridică la șaizeci de rupii. Întocmiră o poliță pentru suma respectivă, cu dobîndă de trei la sută. Dacă nu îşi achita datoria în răstimp de un an. dobînda creştea la trei și jumătate. Shanker

a mai fost nevoit să plătească opt *anna* [1] pentru timbre și o rupie pentru autentificarea documentului.

Tot satul îl blestema pe preot, dar nu pe față, căci fiecare sătean avea de plătit cîte o datorie cămătarului. Cine ar fi îndrăznit să-l înfrunte ?

II

Shanker trudi ca un rob un an întreg. Se jurase să-și achite datoria la scadență și voia să-și respecte legămîntul. Nici înainte nu gătiseră de mîncare dimineața și se mulțumiseră cu cîteva boabe de cereale. Acum renunțară și la ele. Păstrau doar puțină pîine, de cu seară, pentru băiat. Shanker obișnuia să fumeze tutun de un bănuț în fiecare zi ; era singurul lux pe care și-l permisese și la care nu izbutise să renunțe. Acum trebuia să se dezbare de năravul acesta pentru a evita chinurile care altminteri îl așteptau pe lumea cealaltă. Aruncă *chilum*-ul [2], făcu bucăți narghileaua și sparse oala în care păstra tutunul. Îmbrăcămintea, care de mult ajunsese într-o stare jalnică, acum luase forma cea mai derizorie posibilă. Doar focul îl ajuta să facă față frigului aprig al iernii.

Roadele hotărîrii și încăpățînării sale înverșunate depășiră toate așteptările : la sfîrșitul anului, Shanker adunase șaizeci de rupii ! Se decise să dea toată suma lui *panditji* [3], spunîndu-i : — *Maharaj !* Am să-ți plătesc și restul cît de curînd ! Mai avea de achitat doar cincisprezece rupii, dar spera că preotul va fi îngăduitor.

Luă banii și îi depuse la picioarele lui. Surprins, popa îl întrebă :

---

[1] Subdiviziune a rupiei la care s-a renunțat după adoptarea sistemului zecimal de măsurători.

[2] Parte a narghilelei în care se pun tutunul și tăciunele.

[3] *Pandit,* titlu acordat brahmanilor cu profunde cunoștințe în literatura sanscrită ; *ji,* particulă de reverență.

— I-ai împrumutat de la cineva ?
Shanker :
— Nu. domnule. Recolta a fost bună şi am căpătat bani frumoşi pe ea, datorită binecuvîntării tale !
Popa :
— Dar aici sînt numai şaizeci de rupii !
Shanker :
— Da, *maharaj !* Te rog primeşte-i. Am să plătesc şi restul în două-trei luni. Slobozeşte-mă, rogu-te, de robie !
Popa :
— Nu te slobozesc decît după ce îmi achiţi toată suma. Du-te şi adu încă cincisprezece rupii !
Shanker :
— Fie-ţi milă, domnule ! Nu ştiu ce am să mănînc diseară. Sînt din sat şi am să-ţi plătesc datoria.
Popa :
— Nu ! N-are rost să lungim discuţia ! Dacă nu îmi achiţi toată suma, ai să plăteşti dobîndă de trei şi jumătate la sută. Poţi să-ţi iei banii sau să-i laşi aici. Faci cum doreşti !
Shanker :
— Bine, păstrează-i, te rog. Am să mă străduiesc să fac rost şi de restul banilor.
Shanker colindă tot satul, dar nimeni nu-i dădu nici o leţcaie. Nu pentru că nu ar fi avut bani sau încredere în el, ci pentru că nimeni nu îndrăznea să se pună între *panditji* şi victima sa.

III

Orice acţiune dă naştere reacţiei, aceasta este o lege imuabilă a naturii. Cînd, după un an întreg de muncă neostoită Shanker nu reuşi să-şi obţină izbăvirea, echilibrul său sufletesc se zdruncină şi cedă locul disperării.

Își dădu seama că, de vreme ce nu a fost în stare să strîngă mai mult de șaizeci de rupii după atîtea privațiuni, cu atît mai puțin va reuși să adune dublul acestei sume. Iar dacă tot va fi zdrobit sub povara datoriei, ce importanță are dacă ea se ridică la un *maund* sau un *maund* și un sfert ? Îi pieri orice tragere de inimă și începu să urască munca. Speranța este mama interesului, în speranță rezidă viața, tăria și gloria, speranța constituie forța propulsoare a existenței. Shanker pierdu nădejdea și deveni apatic. Nevoile stringente, a căror împlinire și-o refuzase un an întreg, căpătaseră acum aspectul unor căpcăuni care păreau că vor să-l sugrume și să-l înghită, dacă nu li se făcea pe voie. Există o limită dincolo de care pînza nu mai poate fi peticită. Acum, cînd își primea plata, Shanker nu o mai punea de o parte, ci cumpăra fie ceva de îmbrăcat, fie de mîncare. Odinioară fumase numai tutun, acum începu să capete gust pentru tot soiul de droguri amețitoare. Nu-și mai bătea capul cu datoria de parcă nu ar fi avut-o. Înainte se spetea muncind chiar de era bolnav și avea febră, acum de-abia aștepta să găsească un motiv să nu se ducă la muncă.

Trecură trei ani în felul acesta. Preotul nu îi aminti nici măcar o dată de poliță. Ca un vînător viclean aștepta clipa potrivită să-i dea lovitura de grație ; el nu făcea parte dintre aceia care își sperie victima înainte de a o doborî.

Într-una din zile *panditji* îl chemă pe Shanker și îi puse în față socotelile. După ce scăzu cele șaizeci de rupii achitate Shanker mai avea de plată o sută douăzeci de rupii !

Shanker :

— Atîta bănet n-am să pot plăti în viața asta ; poate pe lumea cealaltă.

Popa :

— Atunci, dacă nu-mi poți înapoia capitalul, să-mi plătești măcar dobînda în viața asta.

Shanker :

— Am un bou, ia-l. Am un bordei, poţi să-l iei. Mi-a mai rămas ceva să-ţi pot da ?

Popa :

— N-am nevoie de boul tău. Mai ai destule ca să-mi poţi plăti.

Shanker :

— Ce mai am ?

Popa :

— Zici că nu mai ai nimic, dar te ai pe tine ! Te duci să lucrezi aiurea, iar mie îmi crapă buza după un om care să-mi are şi să-mi semene ogorul. Ai să munceşti pe pămîntul meu şi ai să-mi plăteşti dobînda ! Capitalul mi-l poţi înapoia cînd ţi-o plăcea. De-acum însă n-am să te las să mergi în altă parte pînă nu îţi achiţi datoria ! Mie îmi trebuie o garanţie, iar tu nu ai nici un fel de proprietate. Nu pot risca să pierd o sumă aşa de mare. Cine se pune chezaş că ai să-mi plăteşti dobînda în fiecare lună ? Iar dacă, muncind pe la alţii, nu eşti în stare să plăteşti nici măcar dobînda, pot eu nădăjdui să-mi primesc capitalul ?

Shanker începu să se frămînte ; căzu pe gînduri, apoi grăi :

— *Maharaj*, asta înseamnă robie pe viaţă !

Popa :

— Numeşte-o cum vrei, muncă sau sclavie ! N-am să te slobozesc pînă nu-mi plăteşti tot ce-mi datorezi. Dacă fugi, îl înhaţ pe fiul tău. Iar dacă nu rămîne nimeni din familia ta, atunci oi vedea eu ce-oi face.

Împotriva unei asemenea sentinţe nu exista apel ! Cine să gireze pentru un biet muncitor agricol ? Nici să fugă nu putea nădăjdui, căci cine l-ar fi adăpostit ? Începu, deci, să trudească pe pămînturile preotului în schimbul unui pumn de grîu ! Nenorocitul se putea mîngîia cu gîndul (dacă lucrul acesta constituia o mîngîiere) că acum culege roadele păcatelor înfăptuite într-o viaţă ante-

rioară[1]. Nevastă-sa era silită să muncească pe la alții, ceea ce nu făcuse niciodată pînă atunci. Copiii aproape îi mureau de foame, dar Shanker nu putea face altceva decît să-i privească neputincios. Cele cîteva boabe de cereale împrumutate cîndva îi vor strivi spinarea cît va trăi, ca blestemul unui zeu.

IV

Shanker părăsi lumea aceasta lipsită de noimă după o servitute de douăzeci de ani, împovărat în continuare cu o datorie de o sută douăzeci de rupii. Pe *panditji* nu-l încînta ideea de a-l necăji pe sărmanul om și pe lumea cealaltă. Nu, el nu era așa de crud și de nedrept ! Așa că-l înhăță de beregată pe fiul cel mic al lui Shanker ! Acesta robește la preot și în zilele noastre. Dumnezeu știe dacă se va izbăvi vreodată !

Cititorule ! Ceea ce ți-am povestit nu este rodul imaginației cuiva, ci purul adevăr ! Pe lume mai există asemenea popi și țărani ca Shanker !

---

[1] Hindușii cred în reîncarnarea sufletului.

JUCĂTORII DE ŞAH

I

Era pe vremea lui Wajid Ali Shah [1]. Lucknow-ul [2] fremăta în goana după desfătări. Tineri şi bătrîni, săraci şi bogaţi se preocupau doar de satisfacerea simţurilor. Unii se consacrau muzicii şi dansului, alţii îşi aflau mulţumirea supremă în fumul opiului. Plăcerea era stăpînă absolută în toate domeniile vieţii. Luxul domnea pretutindeni, în administraţie şi organisme sociale, în arte şi artizanat, în industrie şi comerţ şi îşi pusese pecetea asupra ţinutei şi comportamentului oamenilor. Slujbaşii statului erau prinşi în vîltoarea plăcerilor senzuale, poeţii cîntau bucuriile iubirii şi chinurile despărţirii. Meşteşugari de seamă făureau broderii măiestre cu fire de aur şi in, iar neguţătorii aşezau la vedere mărfuri minunate : cosmetice, parfumuri, coloranţi pentru dinţi, unguente pentru trup şi altele. În ochii tuturor puteai descifra beţia simţurilor, pe nimeni nu-l interesa ce se petrece în lume. Se organizau lupte de cocoşi, se făceau pregătiri pentru confruntări între potîrnichi. Ici se rostogoleau zarurile, dincolo se auzeau strigăte înflăcărate, mai încolo bătălii aprige se desfăşurau pe tabla de şah. Plăcerile îi ameţiseră deopotrivă pe cîr-

[1] Ultimul suveran al statului Oudh, detronat de englezi în 1856.

[2] Fosta capitală a navabilor de Oudh între secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea şi actuala capitală a statului Uttar Pradesh.

muitori și pe supuși. Chiar și cerșetorii iroseau bănuții căpătați drept pomană pe opiu sau alte droguri la fel de îmbătătoare, în loc de a-i cheltui pe pîine. O partidă de șah sau un joc de cărți ascute inteligența, dezvoltă puterea de judecată și-l întăresc pe om să înfrunte cu succes cele mai complicate probleme. O anumită categorie de cetățeni (de care lumea nu duce lipsă nici astăzi !) avansau, cu toată convingerea, asemenea argumente.

De aceea, care om cu judecată ar fi obiectat și ar fi putut imputa ceva lui Mirza Sajjad Ali și lui Mir Roshan Ali pentru faptul că dedicau majoritatea timpului ascuțirii facultăților minții și ale spiritului ? Amîndoi erau bogați, moșteniseră averi însemnate și nu duceau grija traiului. Jucau șah fără întrerupere, partidă după partidă. Ce altă treabă aveau ? Dis-de-dimineață cei doi prieteni luau un dejun frugal, apoi întindeau pînza cu cele șaizeci și patru de pătrățele pe care aliniau piesele albe și negre și o bătălie aprigă se dezlănțuia ! După care pierdeau noțiunea timpului : nu mai știau dacă este amiază sau după-amiază ori seară. Slugile veneau, nu doar o singură dată, și îi anunțau că prînzul este pregătit. Cufundați în manevre tactice, cei doi adversari îi asigurau că se vor duce neîntîrziat și trimiteau vorbă ca între timp să fie întinsă masa. Bineînțeles uitau să meargă, iar bucătarul, cuprins de disperare, le aducea bucatele direct în camera de joc și, în felul acesta, ei izbuteau să ducă la bun sfîrșit ambele treburi !

Mirza Sajjad Ali era cel mai vîrstnic din familie și — ca urmare — camera de zi a locuinței sale deveni centrul confruntărilor. Dar membrii familiei (și nu numai ei) nu erau încîntați de patima lui Mirza Sahib. Concetățenii, și chiar și slugile, bodogăneau și cîrteau în spatele lui. „Jocul acesta este nefast, el descompune familia. Să-l ferească Dumnezeu pe cel ce prinde gustul lui. E ca boala : cine o ia nu mai e bun de nimic. Cruntă pacoste !"

Soţia lui Mirza şi ea era atît de pornită, încît îi căuta întruna nod în papură bărbatului ei, numai că rareori avea prilejul să-şi exprime supărarea : adversarii începeau lupta cînd ea încă dormea, iar noaptea Mirza îşi făcea apariţia în casă după ce femeia se şi culcase. Atunci ea îşi vărsa necazul asupra slugilor.

— Cum, pofteşte *betel*[1] ? Să facă bine şi să vină să şi-l ia singur ! se răstea ea. Sau : Nu are timp să mănînce ? Aruncaţi mîncarea la cîini !

Dar în faţă nu îndrăznea să-i zică nimic. De fapt, nu era atît de necăjită pe soţ, cît mai ales pe Mir Sahib pe care îl poreclise Corupătorul ! Mirza cunoştea sentimentele soţiei şi poate că dinadins arunca vina pe amicul său, ca să scape el de cicăleală.

Într-o zi, *begum sahiba*[2] se trezi cu o teribilă durere de cap. Porunci slujnicei să-l înştiinţeze degrabă pe stăpînul casei şi să-i ceară să facă rost de un leac. Mirza Sahib o trimise pe fată înapoi, spunîndu-i :

— Bine, bine, du-te, vin şi eu îndată !

Begum sahiba îşi ieşi din fire : nu admitea ca bărbatul ei să continue a juca şah cu atîta nepăsare în timp ce pe ea o torturau durerile de cap ! Prin urmare, îi porunci din nou slujnicei :

— Mergi şi spune-i să vină imediat ! Şi mai spune-i că dacă nu vine, mă duc singură la *hakim sahib*[3] !

Mirzaji se afla în toiul unei partide deosebit de interesante : o mutare-două şi Mir Sahib va fi mat ! Exclamă plictisit :

— Să mai rabde un pic. Doar nu şi-o da sufletul !

Mir Sahib :

---

[1] Frunzele unui arbust care, împreună cu diferite substanţe aromatice, sînt mestecate în mod curent de indieni. Obiceiul este răspîndit în toată zona Asiei de sud-est.

[2] Titlu acordat doamnelor din protipendada indienilor musulmani.

[3] Medic, în limba urdu (provine din arabă).

— De ce nu te duci să vezi ce vrea ? Femeile au nervii gingaşi !

Mirza :

— Ai vrea să mă duc ! Încă un şah şi te-am dat gata !

Mir :

— Nu te amăgi ! Am o mutare minunată cu care te înving fără să mă ating de piesele tale ! Dar mai bine mergi şi ascult-o ce spune. De ce să o jignești degeaba ?

Mirza :

— Mă duc după ce te bat !

Mir :

— Eu nu mai joc. Mai întîi, du-te şi vezi ce vrea !

Mirza :

— O să mă silească să merg la *hakim*. Nu o doare capul şi nici altceva. E un tertip de-al ei ca să mă necăjească.

Mir :

— Orice-ar fi, nu o poţi ignora.

Mirza :

— Prea bine, dar mai întîi, o singură mutare !

Mir :

— Hotărît, nu ! Dacă nu te duci să afli ce doreşte, nu mă ating de piese !

Mirza Sahib nu avu încotro şi trebui să se ducă. *Begum sahiba* îl întîmpină cu o cută între sprîncene şi, gemînd întruna, îi spuse :

— Iubeşti atît de mult jocul ăsta păcătos, încît nu te-ai urni din faţa tablei nici dacă moare omul ! Cred că nu există pe lume un al doilea individ de teapa ta !

Mirza :

— Ce pot face ? Mir este încăpăţînat ! De-abia l-am convins să întrerupem partida, după multă stăruinţă !

Begum :

— Ce, crede că toţi bărbaţii sînt netrebnici ca el ? El nu are familie sau a abandonat-o ?

Mirza :

— E împătimit după șah ! Cînd vine la noi, vreau nu vreau trebuie să joc !

Begum :

— De ce nu îi dai papucii ?

Mirza :

— Sîntem de-o vîrstă, dar îmi este superior ca poziție socială și de aceea trebuie să arăt oarecare considerație față de el.

Begum :

— Atunci am să-i trag eu un perdaf să mă țină minte și dacă se supără, atîta pagubă ! Oricum nu tragem nici un folos de pe urma lui. Poate s-o simți jignit și scăpăm de el ! Hiria, mergi și spune-i lui Mir Sahib că *Mian*[1] Sahib nu va mai juca astăzi și că, prin urmare, să plece !

Mirza :

— Nu, nu ! Te rog, să nu faci una ca asta ! Vrei să mă faci de rușine ? Așteaptă Hiria, nu te du !

Begum :

— De ce nu-i dai voie să se ducă ? Vrei să mor ? Prea bine, ei îi poți interzice, dar să te văd cum ai să mă oprești pe mine !

Zicînd așa, *begum sahiba* se îndreptă furioasă spre camera de zi. Mirza Sahib păli. Începu să se roage, să se milogească :

— În numele Atotputernicului, al profetului Hussein, te implor ! Să mor aici, pe loc, dacă te duci dincolo !

Dar *begum* era neîndurătoare. La ușa salonului se opri, neîndrăznind să apară în fața unui străin. Trase cu ochiul, dar în cameră nu era nimeni : Mir Sahib măsluise jocul, iar acum se plimba afară, să lase impresia că este de bună-credință. *Begum* prinse curaj. Intră în cameră, învălmăși piesele și le aruncă pe jos sau pe geam, afară. Apoi zăvorî ușa pe dinăuntru. Mir Sahib se afla prin apropiere. Văzu pioni și cai și alte piese zburînd pe fereastră

[1] Termen de respect la indienii musulmani.

și auzi zgomotul zăvorului care fereca ușa. Își dădu seama că *begum* era mînioasă foc și plecă pe furiș.

— Ce-ai făcut ! exclamă disperat Mirza.

Begum :

— Dacă Mir Sahib revine, îl dau pe ușă afară ! De-ai fi arătat atîta fidelitate față de Allah, ai fi ajuns profet ! Joci șah cît e ziulica de lungă și mă lași să-mi bat capul singură cu grjile casei. Te duci sau nu te duci la *hakim* sahib ? Mai stai la îndoială ?

Mirza plecă, dar nu se duse la medic, ci la prietenul său și îi povesti toată tărășenia. Mir Sahib spuse :

— Cînd am văzut că plouă cu pioni, cai și alte piese, am priceput care-i situația și am plecat fără să scot un cuvințel ! Femeia ta are draci !... Dar nu-i bine așa, nu trebuie să-i permiți. Ea trebuie să-și vadă de gospodărie, atîta tot ! Ce faci tu afară nu o privește !

Mirza :

— Prea bine, dar spune-mi, unde o să jucăm de acum încolo ?

Mir :

— Asta nu-i o problemă. Casa mea e mare și stă la dispoziția noastră. N-avem decît să ne instalăm aici...

Mirza :

— Dar cum o împăcăm pe *begum sahiba ?* Era ea furioasă cînd jucam la mine acasă ; după ce ne-om muta aici, cred că mă omoară !

Mir :

— Las-o să fiarbă în zeama ei cîteva zile și o să-i treacă. Dar tu trebuie să-i dovedești că ești bărbat !

II

Din motive nelămurite, *beguma* lui Mir Sahib prefera să-și vadă soțul plecat de acasă. De aceea, nu-l necăjise și nu se legase niciodată de pasiunea lui pentru șah. Dim-

potrivă, dacă vreodată întîrzia să plece, îi amintea și îl îndemna să se ducă. Mir Sahib se amăgea, socotind că are o soție supusă și înțelegătoare, dar cînd jocul se instală stăpîn absolut în propriu-i cămin, *begum sahiba* deveni foarte nemulțumită. Libertatea de mișcare îi fusese îngrădită, iar pe ea o măcina dorința să se plimbe și să vadă lumea de afară.

Și slugile cîrteau și bombăneau. Pînă atunci huzuriseră, nu-și bătuseră capul cine le intra sau ieșea din casă. Acum nu prididеau cu treaba : ba li se cereau frunze de *betel*, ba dulciuri. Iar narghileaua rămînea veșnic aprinsă, precum călcîiele îndrăgostitului.

— Șahul e o năpastă pe capul nostru, se plîngeau ele. Din cauza lui nu stăm nici o clipă locului și am făcut bășici în tălpi de atîta alergătură. O distracție are menirea să-l destindă pe om cîteva clipe. Dar ce soi de joc e acela care începe dis-de-dimineață și nu se mai termină pînă seara tîrziu ? Noi nu putem ridica glasul căci sîntem robii tăi credincioși și ne supunem poruncilor tale. Însă șahul este un joc nefast ! Cei care au dat în patima lui nu au reușit nimic în viață ! Mai devreme sau mai tîrziu pasiunea aceasta i-a dus la pierzanie și tot felul de nenorociri s-au abătut asupra căminelor lor. Ba, uneori, orașe întregi au fost nimicite din pricina unui jucător de șah. Toată *mohalla*-ua [1] vorbește despre lucrurile acestea. Noi sîntem slugile tale supuse și ne pare rău cînd auzim cum vorbește lumea de stăpînul nostru. Dar ce putem face ?

Iar *begum sahiba* le răspundea :

— Și eu sînt împotrivă și îi tot spun, dar el nu ascultă de nimeni. N-avem ce-i face !

Mai erau prin *mohalla* unii cetățeni cu concepții învechite care puneau paie pe foc.

— Cînd aristocrația decade în halul acesta, e vai de noi ! Nu ne putem aștepta la nimic bun și numai Dum-

[1] Cartier, mahala.

nezeu ne mai poate ajuta. Jocul acesta va duce de rîpă țara ! Semne rele arată că ne îndreptăm spre un dezastru ! se jeluiau ei.

Norodul de pe tot cuprinsul țării își manifesta nemulțumirea cu glas tare. Oamenii erau jecmăniți și jefuiți pretutindeni și nimeni nu le alina suferințele. Bogățiile din ținut se scurgeau la Lucknow unde erau irosite pe femei ușoare, pe distracții cu saltimbanci, pe alte forme de satisfacere plăcută a simțurilor și pe lux. Datoriile față de compania engleză [1] creșteau neîncetat, cu fiecare zi. Ca o pătură îmbibată de umezeală, mizeria devenea tot mai apăsătoare. Administrația incompetentă nu reușea să colecteze cu regularitate nici măcar impozitele din regiune. Rezidentul [2] avertiză în repetate rînduri, dar lumea toropită în brațele plăcerilor nu-i dădu atenție.

Trecură luni și șahul continua să domnească atotputernic în casa lui Mir Sahib. Adversarii studiau și își însușeau zilnic noi strategii de luptă, născoceau mutări complicate și-și desfășurau forțele pe fronturi noi. Uneori, se iveau neînțelegeri și se luau la ceartă, dar se împăcau repede. Alteori, întrerupeau partida la jumătate și Mirza Sahib pleca țîfnos acasă. Atunci și Mir Sahib se retrăgea în apartamentele lui ; dar după o noapte de odihnă, animozitățile se risipeau și erau uitate, iar dimineața îi găsea pe cei doi prieteni din nou în salon.

Într-o zi, pe cînd amicii se aflau adînciți în focul unei aprige dispute pe tabla cu șaizeci și patru de pătrățele, un călăraș în uniforma de ofițer al armatei regelui sosi și întrebă de Mir Sahib. Acesta se îngrozi de-a binelea ! Oare ce necazuri îl așteptau ? De ce îl căutau ? Nu putea fi nimic îmbucurător, de bună seamă, și de aceea porunci

---

[1] Compania engleză a Indiilor Orientale înființată în 1600 care a administrat și jefuit neîngrădit India pînă în 1857 cînd, după „răscoala sepoilor", a fost desființată, iar conducerea a fost preluată direct de guvernul englez.

[2] Reprezentantul Companiei și, implicit, al puterii coloniale în statele guvernate de prinții indieni.

slugilor să închidă porțile și să-i spună mesagerului că nu este acasă.

Călărașul :

— Dacă nu-i acasă, atunci unde e ?

Sluga :

— Asta nu știu. Ce treabă ai cu el ?

Călărașul :

— Nu-ți pot spune. Însuși suveranul i-a poruncit să vină. Poate că își adună oastea și are nevoie de soldați. Nu-i de glumit cu *jagir*-ul[1] regesc ! O afla despre ce e vorba cînd o ajunge pe front.

Sluga :

— Prea bine. I-om da vestea cînd s-o înapoia.

Călărașul :

— Nu, nu. Am poruncă să-i transmit chiar eu mesajul. Vin din nou mîine, trebuie să-l iau cu mine.

Ofițerul pleacă. Mir Sahib era teribil de tulburat.

— Ei bine, acum ce facem ? îl întrebă pe Mirza.

Mirza :

— E îngrozitor. Mi-e teamă că mă vor convoca și pe mine.

Mir :

— Oșteanul zicea că o să vină din nou mîine.

Mirza :

— Mare nenorocire ! Dacă ne trimit pe front o să murim înainte de vreme !

Mir :

— Nu avem de făcut decît un singur lucru : haide să ne ascundem în vreun colț neștiut și pustiu din Gomati, unde nu putem fi găsiți ! Porunca regelui nu va ajunge la noi, iar mesagerul se va înapoia cu mîna goală !

Mirza :

— Minunat ! Cred că este cea mai bună soluție !

[1] Domeniu dăruit de rege unui supus al său în schimbul angajamentului acestuia de a sluji în oastea suzeranului, cînd va fi solicitat.

În timpul acesta, *beguma* lui Mir Sahib îi spunea călăraşului :

— Straşnic i-ai mai speriat !

Iar falsul ofiţer îi răspundea :

— Pe proştii ăştia îi fac să dănţuiască după cum poftesc ! Şahul le-a nimicit şi curajul şi inteligenţa. N-ai să-i mai vezi pe-acasă !

III

A doua zi dis-de-dimineaţă prietenii porniră la drum înainte de a se lumina. Cu cîte un covoraş la subsuoară şi o cutie plină cu frunze de *betel* în mînă se aciuară într-o moschee veche şi părăsită, durată se pare de Nawab Asafuddowlah, dincolo de fluviul Gomati. În drum se opriră şi cumpărară ciubuce, ceva tutun şi alte lucruri trebuincioase. Întinseră covoraşele, îndesară bine ciubucele şi se aplecară asupra cîmpului de bătălie. Apoi nu-i mai interesă ce se întîmplă în jurul lor ! Şah !, şah ! erau singurele cuvinte pe care le rosteau. Nici chiar un *yoghin* [1] nu se concentrează cu asemenea forţă cînd se cufundă în meditaţie ! Spre amiază îi răzbea foamea ; atunci se duceau la un birt, mîncau repede şi fumau un pic, după care reluau bătălia întreruptă. Uneori, nici măcar nu simţeau junghiurile foamei !

Situaţia politică din ţară continua să se înrăutăţească. Regimentele Companiei înaintau spre Lucknow. Oraşul era în fierbere. Populaţia se refugia, cu familiile, la sate. Celor doi jucători însă nu le păsa de nimic. Se furişau de acasă pe căi lăturalnice să nu-i vadă vreo slugă domnească, altminteri i-ar fi aşteptat mari necazuri. Respectarea îndatoririlor impuse de *jagir*-ul regesc le-ar fi redus considerabil veniturile, iar ei doreau să se eschiveze de la plată.

[1] Ascet care practică yoga.

Într-o zi, cei doi jucau, ca de obicei, ascunși între ruinele moscheii. Ghinionul îl urmărea pe Mir : Mirza Sahib cîștiga partidă după partidă. Chiar atunci zăriră sosind soldații Companiei Engleze care se îndreptau spre Lucknow, să ocupe orașul.

Mir Sahib :

— Dumnezeu să ne ajute ! Armata engleză !

Mirza :

— N-are decît să vină ! Șah ! Fii atent, te rog !

Mir :

— Mai bine să-i privim. Sîntem ascunși bine aici.

Mirza :

— Nu-i nici o grabă. Ai să ai prilejuri cu nemiluita ! Șah !

Mir :

— Au adus și artileria ! Trebuie că sînt cel puțin cinci mii de soldați. Și arată atît de ciudat, cu fețele roșii ca de maimuțoi ! Au o înfățișare de-a dreptul înfiorătoare !

Mirza :

— Te rog nu încerca să-mi abați atenția ! Nu mă poți păcăli cu asemenea vicleșuguri ! Șah !

Mir :

— Ești un tip ciudat ! Urbea noastră se află la ananghie, iar tu nu faci altceva decît să strigi „șah" ! Te-ai gîndit cum o să ne întoarcem la căminele noastre dacă orașul e asediat ?

Mirza :

— Om vedea cînd o fi vremea să mergem acasă ! Șah ! La mutarea următoare te-am bătut !

Regimentul trecu. Era în jurul orelor zece dimineața. Începură o nouă partidă :

Mirza întrebă :

— Cum o să ne descurcăm cu mîncarea ?

Mir :

— O să postim astăzi. Ți-e foame tare ?

Mirza :

— Nicidecum ! La ora asta lumea s-o fi odihnind, iar Nawab [1] Sahib probabil că se desfată.

Către orele trei după-amiază amicii angajară o nouă bătălie pe tabla de șah. Acum însă norocul îl părăsise pe Mirza Sahib. Tocmai bătea de patru cînd auziră larma făcută de trupele engleze care se înapoiau. Îl capturaseră pe Nawab Wajid Ali Shah și-l duceau către o destinație necunoscută. Nu se vărsase nici o picătură de sînge ! Poate că niciodată în trecut un cîrmuitor al unei țări independente nu fusese înfrînt atît de rușinos, fără a opune rezistență, fără vărsare de sînge ! Zeilor nu le este pe plac astfel de nonviolență, care însă le convine lașilor. Nawabul marelui stat Oudh căzuse în mîinile inamicului, iar Lucknow-ul continua să se legene în toropeala plăcerilor senzuale.

Mirza vorbi :

— Călăii ! L-au luat prizonier pe Nawab Sahib, stăpînul nostru !

Mir :

— N-au decît ! Șah !

Mirza :

— Așteaptă, rogu-te, nu mă pot concentra ! Sărmanul Nawab Sahib ! Cred că plînge cu lacrimi de sînge !

Mir :

— De bună seamă ! Unde o să mai afle huzurul de aici ? Șah !

Mirza :

— Ce vremuri nenorocite ! Ce situație dureroasă !

Mir :

— Ai dreptate, fără îndoială. Șah, din nou ! La mutarea următoare ești mat ! Nimic nu te mai poate salva !

Mirza :

[1] Titlu acordat suveranilor musulmani ai statelor indiene.

— Pe bunul Dumnezeu ! N-ai pic de inimă ! Ce tragedie cruntă, te mișcă pînă la lacrimi ! Oh ! Sărmanul Wajid Ali Shah !

Mir :

— Mai întîi, salvează-ți regele tău, apoi n-ai decît să-l plîngi pe Nawab Sahib ! Șah ! Și mat ! Dă-mi mîna !

Regimentul se scurse prin fața lor, ducîndu-l pe suveran. Mirza aranjă piesele pe tabla de șah. Rănile provocate de eșec sînt dureroase. Mir Sahib propuse :

— Să recităm o elegie în memoria lui Nawab Sahib !

Dar loialitatea lui Mirza se evaporase o dată cu înfrîngerea sa. Era nerăbdător să-și ia revanșa, dorea cu ardoare să se răzbune !

IV

Amurgul învăluise natura. Liliecii zburau printre ruine, rîndunelele se înapoiau la cuiburi obosite după o zi întreagă de peregrinare. Numai amicii noștri continuau bătălia cu ardoarea neabătută a combatanților setoși de sînge. Mirzaji fusese înfrînt de trei ori la rînd și nici soarta celei de a patra partide nu se întrevedea a fi mai fericită. Pornea de fiecare dată cu hotărîrea fermă de a juca atent și de a cîștiga, dar de fiecare dată comitea o greșeală fatală. Iar setea lui de răzbunare creștea proporțional cu numărul partidelor pierdute. Mir Sahib, dimpotrivă, era cît se poate de bine dispus, cînta *gazal*-uri [1] de bucurie și făcea tot felul de comentarii spirituale, de parcă ar fi descoperit cine știe ce comoară. Mirzaji fierbea, dar își ascundea ciuda și își felicita adversarul pentru priceperea dovedită. Însă pe măsură ce jocul îi scăpa din mînă, își pierdea tot mai mult stăpînirea de sine. Începu să protesteze la orice fleac.

[1] Formă de versificație, foarte populară în limba urdu (gazel).

— Te rog, domnule, nu îți retrage piesa ! Nu-i corect ! Faci o mutare, apoi revii ! Nu se poate, nu ai voie să faci decît o mișcare !

Sau :

— De ce-ai pus mîna pe piesă ? Te rog să nu te atingi de ea pînă nu te-ai hotărît asupra mutării pe care o vei face !

Sau :

— Nu se permite așa ceva ! Cine gîndește mai mult de cinci minute pentru o mișcare, trebuie considerat învins !

Sau încă :

— Iar te-ai răzgîndit ? Te rog să lași piesa la locul ei !

Mir Sahib, a cărui regină era amenințată, protestă :

— Nu am mișcat-o din loc !

Mirza :

— Ba da, ai mutat-o ! Te rog să lași piesa acolo unde se afla, în pătrățelul acela !

Mir :

— De ce, doar nu am lăsat-o încă din mînă !

Mir :

— Și cît timp ai de gînd să o mai ții ? Pînă în ziua de apoi ? Pierzi regina, de-aia faci atîta gălăgie !

Mir :

— Ba tu faci scandal ! Victoria sau înfrîngerea depind de pricepere. Nimeni nu poate cîștiga făcînd zarvă !

Mirza :

— Recunoști c-ai pierdut partida ?

Mir :

— De ce să recunosc ?

Mirza :

— Atunci pune, te rog, piesa în pătrățelul ei, acolo unde a fost înainte.

Mir :

— De ce să o pun acolo ? Nici gînd !

Mirza :

— Cum nu ! Trebuie !

Cearta căpătă amploare, deveni violentă. Nici unul nu ceda, fiecare ţinea cu încăpăţînare la punctul său de vedere ! Se făcură auzite cuvinte grele, jignitoare.

Mirza zise :

— Dacă s-ar fi jucat şah în familia ta, ai fi cunoscut canoanele şi rînduielile lui. Dar strămoşii tăi nu făceau altceva decît să cosească iarba, de aceea, nici tu nu şti şah ! Spiritul aristocratic este ceva delicat, nu-l poţi căpăta o dată cu dobîndirea *jagir*-ului.

Mir :

— Ce-ai spus ? Poate că taică-tău cosea iarba. Ai mei joacă şah de generaţii !

Mirza :

— Vezi-ţi de treabă ! O viaţă întreagă ai slujit ca bucătar la Ghaziuddin Hyder, iar acuma faci pe nobilul ! Nobilul adevărat e născut, nu făcut !

Mir :

— Îţi ponegreşti propriii-ţi străbuni ! Că doar ei au fost bucătari ! Noi am stat totdeauna la masă cu regele !

Mirza :

— Las-o baltă ! Nu te mai lăuda atîta ! Sînteţi cu toţii de obîrşie umilă !

Mir :

— Ia seama ce rosteşti ! Altminteri o să-ţi pară rău ! Eu nu-s obişnuit să aud asemenea cuvinte ! Îi scot ochii ăluia care se încruntă la mine. Dacă pofteşti, îţi arăt şi ţie !

Mirza :

— Îndrăzneşti să mă înfrunţi, vrei să-ţi încerci puterile cu mine ? Prea bine, haide să punem capăt disputei, într-un fel sau altul !

Mir :

— Nu-s eu ăla care să dea bir cu fugiţii ! Haide !

Cei doi prieteni îşi traseră săbiile. Aşa era pe atunci : fiecare purta o sabie sau un hanger la brîu. Iubeau plă-

cerile, dar nu erau lași. Nu aveau simț politic, nu și-ar fi riscat viața pentru rege sau pentru țară, dar nu le lipsea curajul. Luară poziție și începură lupta. Săbiile fulgerau și sclipeau, ciocnindu-se aprig. Se prăbușiră amîndoi răniți de moarte și își dădură duhul, zvîrcolindu-se în dureri. Nu vărsaseră o lacrimă pentru suveranul lor, dar nu și-au precupețit viața cînd a fost vorba să apere regina de pe tabla de șah !

Se întuneca. Piesele erau aranjate pentru joc. Încremeniți în pătrățele, ca pe tronuri, cei doi regi păreau că plîng moartea eroilor lor.

O tăcere adîncă domnea peste toată firea. Zidurile năruite, arcadele sparte și minaretele prăbușite și risipite în colb păreau că veghează la căpătîiul morților și-i bocesc !

VERDICTUL

I

Naeem şi Kailash se deosebeau din toate punctele de vedere. Îi despărţea o prăpastie de trăsături fizice, spirituale, morale şi sociale atît de adîncă, încît nu puteai distinge, oricît te-ai fi străduit, nici urmă de asemănare, cît de mică, aşa cum, în mod firesc, poţi afla la tineri de vîrste apropiate. Naeem arăta ca un arbore falnic, viguros, Kailash părea o plantă gingaşă de grădină. Naeem era ahtiat după sport, îi plăcea fotbalul, cricket-ul şi vînătoarea şi îndeobşte ducea o viaţă de huzur. Kailash iubea cărţile. Naeem era isteţ, nepăsător, adept al plăcerilor lumeşti şi al luxului. Traiul său nu cunoştea grija zilei de mîine. Pentru el şcoala reprezenta o distracţie şi, uneori, un loc unde era silit să stea cîteva ore în bancă. Kailash, dimpotrivă, avea o fire lenevoasă, îi plăcea singurătatea şi nu îl atrăgeau exerciţiile fizice şi nici distracţiile. Era un visător din naştere şi un idealist prin formaţie, mereu zbuciumat de plăsmuirile imaginaţiei sale despre viitor. Naeem era singurul copil al unor părinţi bogaţi, cu înaltă poziţie socială; Kailash era unul din numeroşii copii ai unui negustoraş. Niciodată nu căpăta destui bani să-şi poată procura cărţile de care avea nevoie şi se descurca oarecum împrumutînd de la colegi. Primului viaţa i se înfăţişa ca un vis plin de bucurii, celuilalt

i se părea o povară încărcată de necazuri. În ciuda acestor deosebiri profunde, o prietenie trainică, lipsită de orice urmă de egoism, îi lega pe cei doi tineri. Kailash nu ar fi apelat, în ruptul capului, la sprijinul lui Naeem, iar acesta pentru nimic în lume nu l-ar fi jignit pe Kailash oferindu-i-l fățiș. Pentru a-i face pe plac prietenului său și pentru a se bucura de luxul aerului pur, Kailash accepta uneori invitația acestuia și se ducea acasă la el. La rîndul său, Naeem se apuca uneori să cugete la viitor, doar așa, să-i facă plăcere amicului său. Poarta către înaltele demnități oficiale se deschidea larg, cu generozitate, în fața lui Naeem, viitorul nu i se înfățișa ca un ocean nemărginit și pustiu, pe întinsul căruia nu se distingea nici o pînză de corabie. Kailash, în schimb, era nevoit să-și sape adînc puțul dacă voia să bea o gură de apă. Pentru el, viitorul avea aspectul unui cîmp de bătălie înfricoșător la care numai cînd se gîndea i se strîngea inima de neliniște și îngrijorare nețărmurită.

II

După terminarea colegiului, lui Naeem i se oferi o poziție importantă în administrația de stat, deși la examen fusese trecut de-abia în categoria a treia a celor reușiți. Kailash absolvise colegiul cu strălucire dar nu izbuti să dobîndească un post cît de umil, deși se zbătu un an întreg. În cele din urmă, fu silit să recurgă la scris pentru a-și putea asigura existența : înființă un ziar. Naeem își continuă lin ascensiunea către culmile administrative, țelul său principal fiind acumularea de noi averi. Kailash se puse în slujba semenilor. Își alesese o cale pavată cu mari greutăți care-l putea duce la mari onoruri, dar și la pușcărie. Pe Naeem nu-l cunoștea nimeni dincolo de biroul său. Locuia într-un bungalow arătos, recurgea la

comoditatea unei trăsurici cînd simţea nevoia de aer curat sau mergea la teatru, iar verile şi le petrecea la Nainital[1]. Pe Kailash, dimpotrivă, îl ştia toată lumea deşi drumurile le făcea pe jos şi trăia într-o casă de chirpici. Naeem era norocos căci cerul îl blagoslovise cu un singur copil. In schimb, Kailash fusese năpăstuit cu o liotă întreagă şi numărul copiilor săi nu înceta să crească în ritm rapid, nelăsîndu-i timp să-şi tragă sufletul. Copiii lui Kailash duceau lipsa laptelui şi, de multe ori, nici chiar legumele nu le aveau pe masă.

Cei doi prieteni îşi scriau cu regularitate, iar uneori se întîlneau. Naeem îi spunea lui Kailash :

— Eşti norocos, prietene, că poţi sluji ţara şi naţiunea. Noi ne urmărim doar scopurile şi nimic mai mult.

Arta aceasta de a se sluji pe sine însuşi Naeem reuşise să o stăpînească după multă trudă şi nu pierdea prilejul s-o pună în practică în folosul său. Kailash îşi dădea bine seama că prietenul său vorbea aşa, din politeţe. „Vrea să mă consoleze pentru că vede cît de necăjit sînt", îşi spunea el şi se străduia din răsputeri, dar fără rezultat, să ascundă de Naeem situaţia dificilă în care se zbătea.

*

În statul Vishnapur se petrecu un eveniment ce zgudui opinia publică şi zdruncină liniştea politică. Conducătorul statului fu asasinat ziua-n amiaza mare, în faţa a sute de persoane. Ucigaşul scăpase însă autorităţile bănuiau că instigatorul din umbră al acestei tragedii fusese însuşi prinţul moştenitor. Prinţul era minor şi, ca atare, trebuia să se supună Consiliului de Tutelă ce răspundea şi de educaţia lui. Iar persoana asasinată fusese chiar Preşedintele Consiliului. Tînărul prinţ, dornic numai de plăceri, găsea foarte supărătoare tutela căreia trebuia să i se supună şi de aceea relaţiile dintre el şi tutore se

[1] Localitate la poalele munţilor Himalaia, refugiu al protipendadei indiene în timpul caniculei.

încordaseră an de an. Nu rareori avuseseră schimburi de cuvinte violente, în prezența unor martori, așa că — în mod firesc — acum prințul era primul suspect. Procurorul îl însărcinase pe Mirza Naeem să investigheze cazul. Numise un funcționar superior pentru că nu dorea să-l jignească pe prinț delegînd un simplu slujbaș de poliție, cum ar fi procedat în alte ocazii. Naeem își dădu seama că se ivise un prilej nemaipomenit pentru a-și rotunji averea. De felul său nu era idealist, iar cînd își propunea un țel nu se lăsa împiedicat de scrupule. Lumea îi cunoștea slăbiciunile caracterului, doar autoritățile se prefăceau a nu le ști.

Numirea investigatorului părea să fie pe placul prințului. Naeem fu primit cu onoruri acordate în mod obișnuit persoanelor nobile, de rang înalt. I se oferiră daruri și toți cei de la curte, inclusiv slujbașii, bucătarii și celelalte slugi, participau cu zel la acest joc. Se învîrteau în jurul lui ca niște sfîrleze, atenți, gata să-i satisfacă toate dorințele, oricît de mărunte, de parcă era un pretendent venit la vedere.

Într-o dimineață însăși mama prințului i se înfățișă cu palmele împreunate în fața pieptului. Naeem trăgea cu desfătare din narghilea. O văzu pe văduva, slăbănoagă ca o ascetă, îmbrăcată în straie pretențioase, și se ridică politicos în picioare. *Rani* [1] îl privi cu ochi scînteietori și îi zise :

— Domnule, în miinile dumneavoastră se află viața fiului meu, soarta lui depinde de dumneavoastră. Vă implor, în numele mamei al cărei neprețuit fiu sînteți, să-l protejați ! Vă dau în schimb toată averea mea !

Mila și interesul se împletiră și copleșiră inima lui Naeem.

---

[1] Regină, prințesă.

III

Tocmai atunci Kailash se duse să-l vadă pe bunul său amic. Tinerii se îmbrățișară cu bucurie. Naeem îi povesti lui Kailash evenimentele petrecute, îi dezvălui intențiile sale și se strădui să-l convingă că procedează corect.

— Părerea mea este că un lucru imoral nu își schimbă caracterul oricît ai încerca să-l înfrumusețezi, opină Kailash.

— Iar eu sînt de părere că faci o faptă bună salvînd viața cuiva și nu comiți nici un păcat, replică Naeem. Prințul e încă foarte tînăr, însă-i isteț, bun la suflet și generos și-i o persoană care promite. Dacă-l vei întîlni, îți va plăcea. E modest, cuviincios și politicos. Președintele Consiliului era, prin firea lui, un adevărat ticălos care îl șicana fără rost pe prinț. Imaginează-ți : nu a aprobat, ba nici măcar nu a recomandat să se aloce o sumă pentru cumpărarea unui automobil ! Eu nu sînt de acord cu purtarea prințului, dar noi discutăm dacă trebuie exilat în insulele Andamane, considerîndu-l vinovat, sau absolvit de orice vină, salvînd o viață tînără. Și-apoi, frate, nu-ți voi ascunde nimic : mi se oferă 20.000 de rupii ca să raportez în scris că tragedia s-a datorat unor dușmănii personale și că prințul nu are nici o legătură cu cele întîmplate. Dovezile găsite, care-l implicau pe prinț, le-am și distrus. Superiorii mei aveau motive bine întemeiate să-mi acorde mie această misiune. Prințul este hindus, iar procurorul dinadins mi-a încredințat mie, un musulman, această sarcină delicată. Deosebirea de religie este suficientă ca să convingă toată lumea că voi fi nepărtinitor. În trecut, cu diferite ocazii, i-am favorizat pe musulmani, atît ca urmare a dispozițiilor primite, cît și din propria-mi inițiativă, și mi s-a dus vestea că aș fi dușman înverșunat al hindușilor, iar aceștia mă consideră întruchiparea subiectivității. Renumele meu mă pune la adăpost de atacuri și acuzații. Acum spune-mi : sînt sau nu un om norocos ?

Kailash :

— Dar dacă adevărul iese la suprafață, ce-ai să faci ?

Naeem :

— Va însemna că undeva s-a strecurat o eroare influențînd negativ investigațiile, ceea ce va confirma eternul adevăr că omul e supus greșelii. Nici eu nu sînt infailibil însă *bona fides* de care mă bucur nu va fi umbrită de suspiciuni și nu se vor isca bănuieli că am fost mituit. Să lăsăm la o parte aspectele practice ale cazului, să ne limităm la implicațiile lui morale. Acționez în conformitate cu principiile justiției sau nu ? Să nu ne încurcăm cu principiile ideale, căci ele nu pot servi drept etalon, întrucît problema trebuie evaluată și rezolvată pe temeiul intereselor statale.

Kailash :

— Rezultatul inevitabil al afacerii va fi că și alți indivizi, bizuindu-se pe averea lor, vor fi tentați să comită fapte rele de acest gen. Îți poți imagina cît de periculoase vor fi urmările, căci în mintea tuturor se va înrădăcina ideea că bogătașul își poate permite orice acțiune ilegală, averea fiind garanția faptului că nu va fi pedepsit.

Naeem :

— Nu, nu-mi pot imagina așa ceva. Deja datorită corupției nouăzeci la sută din crimele comise rămîn nepedepsite și totuși frica de a păcătui stăpînește inimile oamenilor.

Prietenii continuară să discute vreme îndelungată și, în cele din urmă, Kailash și concepția lui despre justiție cedară silit în fața umorului și ironiei lui Naeem.

IV

Presa relată cu amănunte evenimentele de la Vishnapur. Ziarele în unanimitate îl criticară pe prinț și învinuiră guvernul că face tot posibilul să-l scoată basma curată.

Totuși, scriau reporterii, deoarece cazul se află încă *sub judice* se abțin de la comentarii.

Mirza Naeem prelungi investigațiile o lună întreagă ca să dea concluziilor sale o aparență de obiectivitate. Cînd însă raportul lui fu publicat, lumea intră în fierbere: temerile și bănuielile poporului erau confirmate.

Kailash se afla în fața unei dileme cruciale. Pînă atunci păstrase tăcerea, neputîndu-se hotărî să intervină. Dacă lua parte guvernului, și-ar fi călcat în picioare principiile și conștiința, și-ar fi sacrificat independența morală. Tăcerea însă ar fi fost și mai umilitoare. Cînd, în cele din urmă, mai mulți jurnaliști comentară, cu vădit dispreț, că ziarul lui Kailash are, de bună seamă, motive întemeiate să tacă, situația deveni intolerabilă. Kailash nu mai putea rămîne neutru. În sufletul său se dezlănțui furtuna, o bătălie crîncenă se încinse în conștiința sa între datoria de prieten și cea de cetățean. A renunța la prietenia cimentată timp de un sfert de secol și dezvoltată ca un arbore uriaș, viguros, cu rădăcini adînci, ar fi însemnat să-și sîngereze inima. Prietenul cu care împărtășise necazurile și bucuriile și care nu ar fi pregetat să sară în ajutorul lui, oricînd, cu mărinimie ; prietenul, în căminul căruia găsise (și mai putea găsi) liniște și alinare, a cărui simplă prezență sau îmbrățișare afectuoasă izbutea să-i risipească suferințele și să-l întărească, oferindu-i siguranță și hotărîre în activitate ; ei bine, pe acest prieten trebuia să-l combată, să-l demaște în fața opiniei publice ! Dar procedînd astfel ar fi comis un act abject de trădare ! Nefastă fusese clipa cînd optase pentru meseria de ziarist ! Încrederea este temelia prieteniei și Naeem, ca bun prieten, nu ascunsese nimic față de el ; ar fi fost nedemn și necinstit din partea lui Kailash să dezvăluie taina pe care Naeem i-o încredințase fără să șovăie. Nu, nu va întina sfînta lor prietenie, nu își va păta reputația ! Nu, nu va face nimic care să-l lezeze, moral sau fizic, pe prietenul său drag ! Kailash nu se îndoia că dacă el s-ar afla vreodată la anan-

ghie, Naeem ar sări, fără a se codi o clipă, în ajutorul lui, gata să-și jertfească viața dacă ar fi nevoie. Și-atunci, cum ar putea să dezonoreze în fața lumii întregi un asemenea prieten credincios ? Ar însemna să-l condamne la pieire ! Nu, ferească Dumnezeu de așa ceva !

Însă nici îndatoririle cetăţeneşti nu le putea ignora ! Un jurnalist se află, conform valorilor tradiționale, în slujba poporului. Gazetarul observă evenimentele și le analizează din unghiul necesității de a apăra interesele generale ale societăţii. Gîndirea lui poartă pecetea socialului. În concepţia lui, individul, ca entitate aparte, are o valoare relativă în comparație cu interesele națiunii. Iar primul pas în aplicarea acestei politici îl constituie jertfirea individului în favoarea comunității. Adeseori, însuși gazetarul e silit să-și sacrifice propriile interese pentru a le apăra pe ale concetăţenilor. Țelurile vieţii sale sînt mărețe, luminoase, idealurile sacre. El face parte din categoria personalităţilor marcante ce înalţă popoare oprimate și înnobilează națiuni și a căror faimă persistă veșnic. De aceea, el nu trebuie cu nici un preț să păteze, prin activitatea sa, bunul renume al înaintașilor. Kailash dobîndise deja reputație și se bucura de stimă pe arena politică. Cititorii îl respectau, opiniile sale erau acceptate cu încredere. Atitudinea neînfricată, comentariile obiective față de problemele spinoase la ordinea zilei, îl situaseră în fruntea obștii jurnalistice. De aceea, considerentele de amiciție ce ar fi viciat dreapta sa judecată ar fi însemnat încălcarea idealurilor și principiilor sale politice, ar fi contravenit crezului și conștiinței sale celei mai intime. S-ar fi dezonorat, ar fi dat dovadă de lașitate și de slăbiciune morală nepermise pentru un om cu îndatoririle sale ! Abătîndu-se de la calea dreaptă, impusă de datorie, s-ar fi condamnat şi s-ar fi exclus singur de pe arena politică. Ce contează o persoană, oricît de apropiată

ți-ar fi, în comparație cu națiunea ? Națiunea nu va fi afectată de înălțarea sau decăderea lui Naeem. Însă acoperirea actelor tiranice și arbitrare ale guvernului s-ar putea dovedi foarte dăunătoare pentru popor. Lui Kailash nu trebuie să-i pese dacă observațiile sale critice au sau nu efect practic. Opiniile unui gazetar trebuie să fie exprimate cu claritate și să răsune ca răcnetul leului ! Poate că pana sa va face guvernul să se cutremure ; poate că întreaga societate va fi zguduită și o nouă eră va fi zămislită de îndată ce opinia sa va fi cunoscută. Naeem e prietenul său, dar națiunea prevalează în fața amiciției. Să-și încalce idealurile, apărînd o cauză strîmbă, doar pentru că e vorba de un prieten ?

*

Conflictul ce avea loc în sufletul său între sentimentele subiective și cele de cetățean cu conștiință civică, cu obligații proprii aferente unui redactor de ziar, se prelungi zile în șir. În cele din urmă, ziaristul din el ieși victorios. Se hotărî să expună realitatea și să dezvăluie adevărul. Va demasca în fața poporului duplicitatea guvernului, va da în vileag egoismul oficialităților, va spune în gura mare că administrația folosește o mulțime de ochi și de urechi pentru a spiona ! În felul acesta, va dovedi iresponsabilitatea și incapacitatea unui guvern ros de racile și plin de slăbiciuni. O fi Naeem prietenul său, dar ce contează el în fața națiunii ? De ce să abdice de la îndatoririle sale cetățenești, de ce să-și încarce inima, de ce să-și pateze conștiința ? Doar pentru a nu-l face pe el să sufere ? „O, iubitul meu Naeem, îmi ești mai drag decît viața, iartă-mă ! Sînt nevoit să jertfesc, pe altarul datoriei, un prieten neprețuit ca tine ! Însă nu aș proceda altfel chiar de ar fi vorba de propriul meu fiu !"

Chiar de a doua zi Kailash începu să-și publice comentariile dezvăluind într-o serie de articole tot ce aflase de

la Naeem. Lanka a fost incendiată datorită trădării din interiorul ei [1]. În timp ce alţi ziarişti întemeiau concluziile lor pe presupuneri şi raţionamente logice, informaţiile şi orientările lor fiind contradictorii şi deconcertante, Kailash îşi bizuia relatările pe dovezi concrete din sursă directă. Loviturile sale nimereau în plin de fiecare dată, cutezanţa sa sugera o inspiraţie supraomenească. Articolele, deşi nu prea lungi, conţineau mult miez. Kailash nu-l cruţă pe Naeem : îl ţintui la stîlpul infamiei precizînd suma primită de acesta pentru a muşamaliza cazul. Amănuntul cel mai important l-a constituit revelarea mărturiei unui detectiv cinstit, cu sentimente naţionaliste, care fusese de faţă cînd mita îi fusese înmînată lui Naeem. Kailash soma guvernul să-i respingă afirmaţiile şi să le dovedească falsitatea dacă are curaj. Nu se mărgini la atît şi reproduse, cuvînt cu cuvînt, discuţia dintre *rani* şi investigatorul guvernamental, relată cum ea căzuse la picioarele lui, descrise darurile oferite de prinţ, iar aceste amănunte dădură articolului său savoarea şi caracterul captivant al unui roman poliţist.

Relatările sale stîrniră senzaţie în lumea politică. Presa profită de acest prilej rar şi îşi concentră focul criticilor asupra autorităţilor, fură organizate mitinguri de protest, iar mai mulţi deputaţi anunţară intenţia lor de a face interpelări în parlament în legătură cu acest caz. Niciodată în trecut conducerea statului nu suferise un blam atît de virulent din partea opiniei publice, niciodată deruta nu fusese mai completă în cadrul guvernului care, în disperare de cauză, îl determină pe Naeem să-l cheme în faţa judecăţii pe Kailash sub acuzaţia de calomnie, socotind că în felul acesta va izbuti să recîştige prestigiul pierdut.

---

[1] Aluzie la un episod din epopeea *Ramayana*.

V

Procesul de calomnie împotriva lui Kailash fu înscris pe rol. În favoarea lui Naeem pleda însuși guvernul. Kailash nu avea nici un susţinător. Căci prealăudăroşii slujitori ai dreptăţii (avocaţi pledanţi și juriști) refuzau, din motive nelămurite, să-l apere, astfel că judecătorul, vrînd-nevrînd, a fost silit să-i permită acuzatului să-și susţină singur cauza, deși nu avea calificarea necesară în acest scop. Procesul se prelungi multe luni, incitînd emoţiile publicului care umplea zi de zi, pînă la refuz, sala de judecată. Lumea avidă de detalii smulgea, literalmente, ziarele din mîinile vînzătorilor și de la chioșcuri. Unii indivizi întreprinzători vindeau seara ziarele de dimineață la preţ dublu, profitînd de faptul că între timp întregul tiraj fusese epuizat. Amănuntele, cunoscute pînă atunci doar de un număr limitat de cititori, erau acum discutate și dezbătute de toţi cetăţenii. Niciodată pînă atunci Naeem nu suferise asemenea rușine. Devenise subiectul disprețuit al discuţiilor şi toată mînia norodului se concentrase asupra lui. Va dăinui multă vreme în amintire clipa cînd cei doi adversari, cîndva prieteni la toartă, se înfruntară în sala de judecată și Kailash îi puse lui Naeem întrebări din cele mai neplăcute. Kailash suferea crunt, simţea că i se rupe inima părîndu-i-se că a ridicat sabia împotriva prietenului său drag, iar Naeem avea impresia că trece prin chinurile iadului. Pe chipurile lor se citea limpede tipărită o mîhnire adîncă. Remușcări profunde îl torturau pe Kailash însă nimeni nu putea ghici furtuna ce-i bîntuia sufletul. Naeem, chinuit de frică, se silea și el să-și camufleze sentimentele sub masca nepăsării, se prefăcea vesel şi uneori izbutea chiar să surîdă, un surîs umbrit de amărăciune.

Kailash începu seria întrebărilor :

— Noi am fost colegi de clasă, recunoști ?

— Da, așa e !

Kailash :

— Legăturile noastre de prietenie au fost atît de strînse încît, practic, nu aveam secrete unul față de celălalt. Ești de acord ?

Naeem :

— Desigur !

Kailash :

— Te-am vizitat tocmai cînd ai început să investighezi cazul acesta. Corect ?

Naeem :

— Da, e corect.

Kailash :

— Nu mi-ai dezvăluit tu, atunci, că prințul este autorul moral al dramei, că el a instigat la crimă ?

Naeem :

— Eu ? ! În nici un caz !

Kailash :

— Nu mi-ai spus tu că ți s-au oferit 20.000 de rupii ca să mușamalizezi toată afacerea ?

Cînd punea aceste întrebări Kailash se temea că Naeem se va încurca și se va bîlbîi, că nu-i va putea răspunde și va ceda. Dar se înșela. Naeem își păstră calmul, pe chip nu i se vedea nici urmă de tulburare sau neliniște, iar cînd răspunse, glasul îi suna ferm.

— Cred că ai visat !

O clipă Kailash rămase înmărmurit. Îl privi, cu ochi mari pe Naeem, și îl întrebă :

— Nu tu mi-ai spus că în vreo două ocazii anterioare ai părtinit în favoarea musulmanilor și că tocmai de aceea ți s-a încredințat investigarea cazului, deoarece te bucurai de faima unui magistrat care nu-i agreează pe hinduși ?

Naeem nu ezită nici acum. Răspunse calm, netulburat și cu desăvîrșită stăpînire de sine :

— Deşi am trăit ani de zile alături de tine nu mi-am dat seama niciodată că ai un asemenea har de inventivitate. Imaginaţia ta e uimitoare !

Kailash renunţă să pună alte întrebări. Nu înfrîngerea îl afectase, ci halul de decădere morală a prietenului său. Nu-i venea să creadă că poate nega cu atîta uşurinţă şi neruşinare cuvintele rostite chiar în faţa lui. Iată limita degradării omului ! Naeem cel atît de consecvent în atitudine, ale cărui fapte nu-i dezminţeau niciodată cuvintele, al cărui obraz era oglinda simţămintelor sufleteşti cele mai intime ; Naeem cel atît de modest, sincer şi lipsit de orice urmă de aroganţă, să fie, oare, atît de rău şi de viclean ? Îşi poate pierde cineva cu desăvîrşire omenia ? Există, oare, o maşină care îl transformă pe om ?

Sentinţa pronunţată de instanţă îl condamna pe Kailash să-i plătească lui Naeem 20.000 de rupii drept daune morale.

Kailash încremeni cînd auzi verdictul.

VI

Hotărîrea judecătorească stîrni un uriaş val de proteste în cercurile politice. Presa guvernamentală tăbărî pe Kailash portretizîndu-l ca o persoană amorală şi descompusă, iar ziarele care sprijineau interesele poporului scriau despre Naeem că este un om diabolic. Se prea poate ca Naeem să fi reuşit să convingă justiţia că e nevinovat, dar în ochii lumii el decăzu şi mai mult. Pe adresa lui Kailash soseau zilnic numeroase scrisori şi telegrame de sprijin şi simpatie. Ziarele preţuiau cutezanţa şi ataşamentul lui faţă de adevăr. Se organizară întruniri, procesiuni şi alte manifestaţii în cadrul cărora poporul îşi exprimă nemulţumirea şi protestul faţă de verdictul pronunţat.

Dar pămîntul nu se satură cu nori lipsiți de ploaie ! De unde să facă rost Kailash de 20.000 de rupii ? Iată prețul pe care trebuia să-l plătească pentru idealismul său. Slujirea națiunii era o afacere costisitoare ! Douăzeci de mii de rupii ! Kailash nu văzuse atîta bănet laolaltă nici în vis, de bună seamă, iar acum îl condamnaseră să-i plătească ! De unde să facă rost ? Dacă ar fi beneficiat doar de dobînda la suma aceasta ar fi fost izbăvit de grijile traiului zilnic. Îi repugna ideea publicării unui foileton despre necazurile îndurate, cu ajutorul căruia se lanseze o listă de subscripții. Nu solicitase permisiunea cititorilor înainte de a ațîța tigrul ! Nimeni nu-l silise să facă dezvăluirile publice în ziarul său. Îi înfruntase pe cîrmuitorii veroși pentru că aceasta îi era menirea, iar vina prăbușirii sale îi aparținea în întregime. Nu avea dreptul să arunce pe umerii cititorilor povara pe care trebuia s-o poarte el singur, nu ar fi fost cinstit ! Ar putea recurge la ajutorul unor persoane și ar obține, desigur, cîteva mii de rupii. Dar asta ar însemna să abdice de la crezul său, să piardă respectul față de sine însuși. De ce să dea prilej răuvoitorilor să clevetească și să-l acuze că și-a cîștigat laurii punîndu-i pe alții să achite notele de plată ? Singur a înălțat stindardul dreptății și l-a purtat cu curaj, acum de ce să arunce pe umerii altora povara consecințelor ? Se va zbate singur, mai departe, dar nu-i va dezamăgi pe cei care i-au acordat încrederea lor ! „N-au decît să-mi închidă ziarul, n-au decît să mă aresteze și să mă arunce în temniță ! N-au decît să-mi scoată casa la mezat, să-mi vîndă lucrurile din gospodărie ! Voi îndura orice, nu voi întinde nimănui mîna ca un cerșetor !“

Se luminase. Dinspre răsărit razele soarelui izbucneau în șuvoi ca lacrimile din niște ochi triști. Briza răcoroasă pătrundea în inimi stîrnind o undă de alean. Ciuruit de săgețile aurorei, maidanul din fața casei arăta ca sufletul lui Kailash, zdrențuit de deznădejde. În căminul acestuia domnea tăcerea deplină, semn al durerii tainice zăvorîte

în inima stăpînului. Nu se auzea larma voioasă a copiilor zburdalnici, nici gura mamei certîndu-i să se astîmpere. Dar poate fi lumină, oare, într-un cămin, cînd flăcăruia firavă a lămpii pîlpîie, gata să se stingă ? Portărelul va veni chiar azi și va scoate la licitație tot avutul lui Kailash !

Copleșit de tulburare, Kailash își spunea : „Astăzi va lua sfîrșit cariera mea publică pentru făurirea căreia am sacrificat douăzeci și cinci de ani de viață". Ziarul pe care l-a condus atîția ani va fi dezonorat și desființat, el însuși va fi țintuit la stîlpul infamiei, căminul său — sălaș de tihnă — va fi spulberat, familia se va destrăma și se va veșteji ca o floare cu petalele risipite în cele patru vînturi. Nu exista colțișor pe lume unde să se poată refugia. Memoria oamenilor e scurtă ! Nu va trece mult și serviciile pe care le-a adus poporului vor fi uitate și se vor pierde în negura indiferenței. Nimeni nu-și va mai aminti de el, nimeni nu va vărsa o lacrimă pentru durerile lui !

Deodată își aminti că trebuie să redacteze editorialul, să-i informeze pe credincioșii săi cititori că ziarul apare pentru ultima oară. Niciodată gazeta sa nu va mai ajunge în mîinile lor. Desigur că a comis multe greșeli față de ei, de aceea astăzi le cere iertare tuturor. Le va rămîne veșnic recunoscător pentru bunăvoința și răbdarea manifestată. Nu se plînge de nimeni. Nu-i mîhnit pentru sfîrșitul prematur al carierei sale, căci de asemenea noroc au parte numai cei ce rămîn neclintiți și pășesc neabătut pe calea datoriei. Se necăjea numai că nu a reușit ca jertfa adusă pe altarul împlinirii îndatoririlor civice să fie în mai mare măsură de folos națiunii.

Tocmai se ridicase în picioare, după ce schițase în memorie articolul în linii generale, cînd auzi niște pași. Înălță capul curios și-l văzu pe... Mirza Naeem, cu chipul surîzător, cu zîmbetul duios pe buze, cu ochii săi jucăuși pe care-i cunoștea așa de bine.

Cum intră în odaie Naeem îl îmbrățișă cu căldură pe Kailash. Kailash se desprinse ușor și-l întrebă cu amărăciune :

— Nu îți ajunge satisfacția victoriei. Ai venit să-ți savurezi izbînda, să mă înjosești, să lovești cu piciorul în leșul victimei tale !

Naeem îl strînse în brațe din nou și-i vorbi voios :

— Păi cum ! Astea-s bucuriile prieteniei !

— Nu-ți bate joc ! Au rîs alții de mine destul ! Te pocnesc !

Ochii lui Naeem sclipiră.

— O, ingratule ! zise el. Mă așteptam să aud asemenea cuvinte din gura ta. Poți să mă blestemi cît dorești, poți să mă înjuri după pofta inimii. Urechea-mi va fi încîntată mai mult decît cele mai dulci melodii celeste !

Kailash :

— Și ce o să se întîmple cînd va veni portărelul să-mi sechestreze lucrurile din gospodărie ? Ție ce-ți pasă, ești la adăpost de necazuri, dar eu ce am să fac ?

Naeem :

— Noi doi o să ne luăm de mînă, iar pe el o să-l facem să joace ca o maimuță !

Kailash :

— Am să te plesnesc ! Barem de copiii mei să-ți fi fost milă, tiranule !

Naeem :

— Ai cutezat să-ți măsori puterile cu mine ! Pe vremuri tu cîștigai confruntările ; acum mi s-a oferit prilejul să-mi iau revanșa ! Cînd te-ai ridicat împotriva mea nu te-ai gîndit la urmări. Pur și simplu ai început să lovești în mine !

Kailash :

— Datoria și principiile mă obligau să apăr adevărul strigător la cer !

Naeem :

— Iar siluirea adevărului corespundea principiilor mele !

Kailash :

— Am să incit întreaga-mi familie împotriva ta ! Am să te fac să regreţi amarnic purtarea ta. Eu nu mă pot măsura cu tine la avere, dar cînd e vorba de numărul membrilor de familie, bat trei făţarnici ca tine ! Sîntem şapte, nu unul !

Naeem :

— Prea bine. Dă-mi ceva să mănînc şi termină cu ameninţările astea fără rost. Pe cinstea mea, nu mai pot de foame ! Am plecat de acasă fără să fi luat micul dejun.

Kailash :

— Noi postim, întreaga familie. Sîntem copleşiţi de durere şi aşteptăm sosirea călăului trimis de tribunal. Nu ne arde de mîncare sau băutură. Dacă ai adus ceva în traistă, atunci scoate la iveală, să mîncăm împreună. Încolo, avem timp berechet să plîngem şi să ne văităm !

Naeem :

— Ai să te-ncumeţi să mai faci asemenea prostie ?

Kailash :

— Avem asta în sînge ! Atîta timp cît ţara va fi administrată prin forţa pumnului, ne vom împotrivi ! Regret doar că nu voi mai avea prilejul să lupt eu însumi. Dar n-ai să capeţi nici douăzeci de rupii din cele douăzeci de mii ! În afară de teancuri de hîrtie n-ai să găseşti nimic altceva în casa asta !

Naeem :

— Am să obţin de cinci ori douăzeci de mii ! Ce crezi tu !

Kailash :

— Ia-ţi gîndul de la aşa ceva. E cel mai înţelept lucru care îl poţi face.

Naeem :

— Am nevoie de bani. Hai să ajungem la o înţelegere.

Kailash :

— Ai pus gheara pe cei douăzeci de mii ai prințului și nu te-ai săturat ? Ai grijă, o să-ți cadă greu la stomac !

Naeem :

— Cu cît ai mai mulți bani, cu atît îți crește pofta și niciodată nu reușești să te saturi. Hai să cădem la învoială ! E greu și plictisitor să te tocmești cu slujbașii statului, să ajungi la înțelegere cu ei.

Kailash :

— Ce tot spui, nu pricep ! Ți-am spus că aici, în casă, nu am decît hîrtii !

Naeem :

— Ba ai destulă avere să plătești cu vîrf și îndesat ! Foarte bine, ești de acord să iau ce poftesc din casa asta ? Dar să nu te răzgîndești și să dai înapoi mai tîrziu.

Kailash :

— N-ai decît să iei biroul meu și să-l cari în spinare dacă îți face plăcere ! Poți să iei toată casa, să mă iei și pe mine, să ne hrănești cu delicatesuri ! N-am să mă supăr, te-asigur !

Naeem :

— Nu, vreau un singur lucru, doar unul !

Intrigat, Kailash deveni suspicios. Cugetă : „Eu nu am nimic de preț în casă. Ce o fi urmărind ? Sper că nu îmi va cere să renunț la credința strămoșească și să îmbrățișez islamul ! Credința e unicul lucru de preț ce mi-a mai rămas. Să vedem ce-mi cere."

— Ce dorești ? întrebă el.

Naeem :

— Vreau permisiunea să vorbesc un minut cu doamna Kailash, între patru ochi.

Kailash îl lovi ușor cu palma pe cap.

— Iar umbli cu șolticării ? grăi el. Doar ai văzut-o de sute de ori pînă acum. Nu-i o zeiță din paradis.

Naeem :

— Poate că nu-i. Dar dacă vrei să ne înțelegem dă-mi acordul tău. Nu uita că vreau să-i vorbesc fără martori.

Kailash :

— De acord. Dar dacă ceri bani, te rup în bucăți !

Naeem :

— Fără îndoială, da.

Kailash (rar) :

— Să ții minte însă că soția mea e foarte sensibilă. Să nu faci vreo glumă nesărată !

Naeem :

— N-am nevoie să-mi ții predici ! Mai bine du-mă la ea.

Kailash :

— Să ții capul plecat în fața ei.

Naeem :

— Leagă-mă la ochi, dacă vrei.

În casa lui Kailash nu se obișnuia ca femeile să poarte *purdah* [1]. Umma ședea și inima i se strîngea de îngrijorare. Tresări puternic cînd îi văzu pe cei doi bărbați intrînd împreună în odaie.

— Intră, Mirza Sahib, îl pofti ea. A trebuit să treacă mult timp pînă să-ți amintești iar de noi.

Kailash ieși din cameră, cum se învoise, dar rămase în spatele perdelei atîrnate în fața ușii. Nu se gîndea la nimic rău, era doar curios.

Naeem :

— Noi, funcționarii de stat, nu prea avem timp liber. Am venit pentru că trebuie să primesc banii de la Kailash.

Umma zîmbea, dar cînd auzi de bani, se albi la față. Vorbi cu glasul tremurînd :

— Sîntem foarte îngrijorați din cauza asta, Mirza Sahib. Nu putem nădăjdui să adunăm o sumă așa de mare. Lui îi e rușine să apeleze la alții.

---

[1] Văl cu care odinioară femeile hinduse își acopereau fața în prezența străinilor, obicei împrumutat de la musulmani.

Naeem :

— Ce tot spui ? Am primit ce mi se cuvenea, pînă la ultimul bănuţ !

Umma îl privea cu surprindere. Întrebă neîncrezătoare :

— E adevărat ce spui ? De unde a putut lua atîta bănet ?

Naeem :

— Așa-i felul lui. De bună seamă ţi-a spus că nu are o leţcaie, dar eu am primit întreaga sumă ! Te rog, dă-ne ceva să mîncăm !

Umma :

— N-aveam atîţia bani și nu ştiu de unde a putut să-i ia. Nu-mi vine să cred !

Naeem :

— Ești naivă. Bărbatul tău e șiret nevoie mare ! Pariez că ţi-a împuiat capul cu povești despre sărăcie și necazurile sale.

Kailash intră în odaie zîmbind și zise :

— Prea bine. Haideţi afară ! Văd că ai rămas neschimbat, nu renunţi cu nici un chip la sforăriile tale.

Naeem :

— Lasă-mă să-ţi dau o chitanţă de primirea sumei.

Umma :

— I-ai plătit banii ? Dar de unde i-ai luat ?

Kailash :

— Am să-ţi spun eu altă dată. Acum, hai, domnule, vino !

Umma :

— De ce nu-mi spui de unde ai căpătat banii ? Nu avem de ce să ne ferim de Mirzaji !

Kailash :

— Naeem, vrei să mă jignești în prezenţa Ummei !

Naeem :

— Dar tu nu m-ai insultat în faţa lumii întregi ?

Kailash :

— Dacă zici că te-am insultat, nu a trebuit să plătesc pentru asta douăzeci de mii de rupii ?

Naeem :

— Am să-ți plătesc cu aceeași monedă ! Umma, am primit banii și gata ! Lasă-l pe bietul om să-și păstreze taina !

TOLERANȚĂ

I

Trecuseră cîteva secole de cînd arabii cotropiseră și cuceriseră Spania. În locul catedralelor se înălțaseră moschei, în locul dangătelor melodioase ale clopotelor se auzea chemarea muezinului la *ezan*[1]. În orașele Alhambra și Granada fuseseră durate deja acele palate mărețe care sfidează scurgerea implacabilă a timpului și ale căror ziduri stau mărturie, pînă în zilele noastre, gloriei și splendorii apuse. Reprezentanții de seamă ai congregațiilor creștine îl abandonau pe Cristos și se alăturau fraternității islamice. Și astăzi, încă, istoricii se minunează cum de a mai rămas urmă de creștinism în Spania.

Printre conducătorii creștinilor care nu-și plecaseră capul în fața stăpînitorilor arabi și continuau să viseze instaurarea libertății în țara lor se afla și un oarecare negustor, Daud pe nume. Daud era învățat și cutezător deopotrivă. El se opunea din răsputeri și făcea tot ce îi stătea în putință pentru a împiedica filozofia islamului să prindă rădăcini în ținutul său. Creștinii nevoiași și oropsiți din alte provincii răzvrătite treceau în număr mare în tabăra lui căutînd adăpost și sprijin moral, iar el îi primea, îi hrănea și îi îngrijea pe toți cu multă mărinimie. Arabii îl bănuiau pe Daud și pentru că nu izbutiseră să-l înge-

[1] Rugăciune la musulmani.

nuncheze pe tărîm teologic, socoteau să-l supună prin forța brută a armelor. Daud nu-i ataca niciodată pe dușmani însă cum auzea că undeva creștinii sînt siliți să îmbrățișeze filozofia cotropitorilor, se năpustea valvîrtej acolo și susținea hotărîrea coreligionarilor de a rămîne uniți în credința lor, pentru a-i înfrunta cu mai mult succes pe opresori și a putea nădăjdui să se elibereze de sub jugul musulman.

În cele din urmă, arabii se hotărîră să-l împresoare și să-l atace din toate părțile. Purceseră, deci, la asedierea ținutului condus de Daud, iar acesta fu nevoit să fugă, împreună cu neamurile sale, pentru a-și salva viața. Izbuti să se strecoare printre liniile dușmane și ajunse la Granada, pe atunci capitala administrației arabe. Se stabili aici și trăi izolat, în așteptarea unor vremuri mai prielnice. Preț mare fu pus pe capul lui, iscoadele și spionii se zbătură și făcură tot ce le stătea în putință să-l găsească, însă în zadar. Daud dispăruse, parcă ar fi intrat în pămînt !

II

Obosit de multă singurătate, Daud se hotărî — într-una din zile — să se plimbe un pic prin grădinile Granadei. Se însera. Arabii, îmbrăcați în lungi caftane albe, cu turbane uriașe pe cap și cu paloșe la brîu, forfoteau pe străzi. Femeile, cu chipurile ascunse în spatele vălurilor și cu încălțări brodate în picioare, ședeau pe băncile și scaunele din parcuri. Daud se întinse pe iarba verde, departe de restul lumii, și începu să cugete : „Cînd va reuși, oare, patria noastră să scape din ghearele acestor tirani ?“ Își amintea cum, în vremurile trecute, concetățenii — bărbați și femei — se plimbau fără grijă pe ulițele orașului și peste tot se auzea doar graiul băștinașilor. Deodată un tînăr musulman se apropie și se așeză lîngă el. Îi aruncă

o privire piezișă, îl măsură din cap pînă-n picioare, apoi întrebă :

— Inima ta încă nu a fost binecuvîntată de învățătura luminoasă a islamului ?

— Învățătura voastră luminează piscurile înalte ale munților, însă nu poate pătrunde în văile întunecate, răspunse Daud cu gravitate.

Tînărul arab, pe care-l chema Jamal, nu reuși să pătrundă miezul răspunsului și întrebă cu asprime :

— Ce vrei să spui prin asta ?

Daud :

— Vreau să spun că pot afla liman în învățătura voastră concetățenii mei bogați, spre a nu-și primejdui pozițiile lor suspuse. Celor sărmani însă, filozofia voastră nu le oferă nici salvarea, nici libertatea, căci ea este impusă cu sila. Islamul s-a răspîndit prin tăișul sabiei, nu prin puterea convingerii !

Jamal se mînie foarte cînd auzi cuvintele rostite de Daud, pe care le socoti defăimătoare. Se înfierbîntă și grăi :

— Tot ce spui e minciună ! Tăria credinței noastre se găsește în puternicul sentiment de frăție, nu în sabie !

Daud :

— Sîngele vărsat în numele islamului e suficient să înece toate moscheile !

Jamal :

— Sabia a apărat totdeauna adevărul !

— Nu-i adevăr acela dacă trebuie apărat cu paloșul ! răspunse cu hotărîre Daud.

— Atîta vreme cît mai există adepți ai minciunii, va fi nevoie de sabie ! Jamal vorbi agitat, plin de mîndria proprie rasei sale.

Daud :

— Adevărul care se bizuie pe tăișul sabiei e o minciună !

Arabul puse mîna pe paloșul de la brîu.

— Pe Dumnezeu, vorbi el mînios, de-ai fi fost înarmat ți-aș fi dat lecția meritată !

Daud scoase la iveală hangerul ascuns sub haine, la piept.

— Nu umblu fără arme. Cînd voi ajunge să mă încred în musulmani, îmi voi fi pierdut credința ! Dă frîu liber simțămintelor din inima ta ! îl provocă el pe tînărul arab.

Apucară armele și porniră la luptă aprigă. Paloșul greoi se dovedi neputincios în fața pumnalului agil al adversarului. Sabia se năpustea ca un șarpe, hangerul zbura cu iuțeala fulgerului. Prima își scurgea luciul în valuri, cel de-al doilea sclipea ca peștele în apă. Trecuseră doar cîteva clipe de cînd se încăieraseră și, deodată, hangerul țîșni și pătrunse în măruntaiele arabului. Tînărul se prăbuși mort.

III

De cum căzu Jamal, lumea, care fusese martoră la cele întîmplate, năvăli din toate părțile și căută să-l impresoare pe cel ce comisese sacrilegiul de a ucide pe unul din stăpînitori. Daud îi vedea cum aleargă spre el agitînd săbiile și își căută scăparea prin fugă însă zidul foarte înalt ce înconjura parcul se ridica în cale-i ca o stavilă de netrecut. Daud se zbătea să-și salveze viața, dar nu întrezărea nici o speranță : nu avea unde să se refugieze, nu vedea nici un loc unde să se poată ascunde. Setea de sînge a arabilor creștea cu fiecare clipă ce trecea. Nu era doar dorința de a-l pedepsi pe vinovat, ci și ura aprigă de a răzbuna o insultă adusă neamului. Un sclav nevolnic, cu grumazul sub călcîiul stăpînitorilor, cutezase să ridice mîna asupra unui arab ! O nelegiuire de neimaginat !

Daud alerga încoace și încolo, întocmai unei veverițe încolțite la sol de ogari ucigași. Veverița căuta să se salveze cățărîndu-se într-un copac, dar groaza care-i forfeca inima, o trăgea în jos și cădea mereu. Din cauza alergăturii, lui Daud i se tăiase răsuflarea, picioarele îi atîrnau greu. De cîteva ori voi să se oprească și să-i înfrunte pe urmăritori pentru a-și vinde pielea cît mai scump posibil însă cînd le văzu numărul, curajul îi pieri. Ceata arabilor urla : „Prindeți-l ! Țineți-l ! Ucigașul !" și uneori ajungea atît de aproape de victimă, încît lui Daud i se părea că totul s-a sfîrșit, că va cădea doborît de o lovitură de paloș. De fiecare dată însă cu o mișcare dibace, cu o săritură agilă, scăpa ca prin urechile acului de tăișul săbiilor. Lui Daud începu să-i placă alergătura aceasta ca unui jucător împătimit o partidă complicată. Era convins că nu are scăpare, căci musulmanii nu știau ce-i mila sau îndurarea. Însă ori de cîte ori izbutea să scape de o lovitură mortală se bucura nu pentru că își salvase viața, ci pentru că reușise să-i păcălească pe călăi !

Deodată observă că zidul care se ridica la dreapta sa era mai puțin înalt, într-un anumit loc. Simți puterile revenindu-i, oboseala îi pieri, picioarele își recăpătară vigoarea. Se năpusti cu iuțeala unui cerb spre locul cu pricina și, dintr-un salt, trecu de partea cealaltă. Un singur pas îl salvase de la pieire. În urmă lăsase moartea, în față se desfășura cîmpul larg al libertății : un teren vast cu multe denivelări — gropi și dîmburi — și acoperit de tufișuri dese și stînci, care îi putea oferi șansa salvării. Daud se piti în spatele unei stînci.

În scurt timp urmăritorii invadară locul și începură să scotocească tufișurile, să caute în copaci și în puțuri sau în spatele stîncilor. Un arab se îndreptă chiar spre stînca unde se ascunsese Daud ! Îngheță ! Inima-i bătea sălbatic. Dacă arabul privea cu atenție, nu mai putea evita sfîrșitul. Viața îi atîrna de un fir de păr și se afla la cheremul întîmplării, al purei întîmplări ! Daud nu îndrăznea nici să

respire, stătea nemișcat, ca în mormînt. O singură privire îi va hotărî soarta ! „Ce aproape sînt viața și moartea, doar un prag minuscul le desparte", cugetă el.

Însă arabii, mînați de apriga dorință de a-l pedepsi pe ucigaș, se grăbeau și cercetau superficial. Căutară încoace și încolo, mai scormoniră prin tufișuri fără a da de urma victimei, apoi plecară mai departe. Daud răsuflă ușurat.

IV

Se lăsase noaptea și stelele licăreau pe boltă. Daud își luă inima în dinți și, cu prudență, își părăsi ascunzătoarea. În împrejurimi se auzea încă zarva stîrnită de urmăritorii care nu abandonaseră nădejdea de a-l prinde și continuau, grupuri-grupuri, să-l caute la lumina torțelor. Ocupaseră și păzeau cu străşnicie punctele-cheie din zonă pentru a nu lăsa nici o portiță de scăpare ucigașului. Daud se opri sub un copac întrebîndu-se ce ar putea întreprinde pentru a se salva. Nu-i păsa prea mult de viața sa. Trecuse prin multe și avusese parte și de bune și de rele. Ținea mult, totuși, să trăiască, să vadă care va fi rezultatul luptei duse de compatrioții săi : se vor descuraja, oare, sau vor rămîne cu toată fermitatea pe cîmpul de bătălie ?

Se întunecase de-a binelea, iar inamicul nu dădea semne de oboseală : căuta cu puteri sporite și dîrzenie neabătută. Daud părăsi adăpostul oferit de tufișurile protectoare și se îndreptă, cu pași de felină, spre șirul de copaci din apropiere, unde bezna era și mai adîncă. Intenționa să se furișeze și să ajungă în cartierele populate ale orașului. Un loc pustiu nu-ți poate oferi refugiu sigur, pe cînd zonele aglomerate sînt ideale pentru a te pierde în mulțime.

O bucată de timp, Daud înaintă fără dificultate. Umbra arborilor stufoși îl proteja. Cînd însă părăsi terenul accidentat și ieși la cîmp deschis, un arab îl zări îndată și lansă

alarma : „Ucigașul !" A fost deajuns și vînătoarea fu reluată cu și mai mare înverșunare. Daud o rupse la fugă din nou. Jur-împrejur, cît cuprindeai cu ochii, nu se afla nici urmă de viață. Doar foarte departe, în zare, se putea distinge licărul șovăielnic al unui opaiț sau al unei lămpi cu gaz. „Trebuie să ajung acolo cu orice preț", își zise Daud și începu să alerge cu asemenea avînt, încît ai fi crezut că salvarea sa depindea de iuțeala cu care ar fi ajuns la punctul acela luminos. Speranța îi dădea aripi.

Șleahta arabilor rămase mult în urmă, luminile făcliilor păleau din cauza distanței care creștea între urmăritori și victimă. Doar stelele de pe bolta întunecată îl mai pîndeau pe Daud.

Curînd ajunse la luminița speranței : o căsuță cu acoperișul de paie. Înăuntru, un bătrîn ședea pe podea și citea la lumina palidă a lămpii. Daud nu avea putere să meargă mai departe. Își pierduse și curajul. Se prăbuși la pămînt, complet epuizat. Oboseala călătoriei o simți de-abia după ce ai ajuns acasă !

Bătrînul arab auzi zgomotul, se ridică în picioare și întrebă :

— Cine-i acolo ?

— Un biet creștin la mare ananghie ! Îmi poți salva viața dacă îmi acorzi adăpost ! îi răspunse Daud cu glas stins.

Arabul :

— Atotputernicul să te aibă în pază ! Ce necaz te-a lovit ? întrebă deschizîndu-i ușa.

Daud :

— Dacă îți spun mi-e teamă că și tu vei cere sîngele meu !

Arabul :

— Te-am primit sub acoperișul casei mele și nu trebuie să-ți fie frică. Noi, arabii, îi ocrotim cu prețul vieții noastre pe cei cărora le-am oferit adăpost.

Daud :

— Am ucis un tînăr arab !

Fața bătrînului se încrîncenă de furie cumplită. Întrebă :

— Cum îl chema ?

Daud :

— Jamal.

Bătrînul își apucă tîmplele în pumni. Vinele gîtului i se umflaseră și păreau că vor plesni de prea multă încordare. Ochii îi erau injectați și un licăr sălbatic îi flutură pe chip. Nările îi zvîcneau. Îți dădeai seama că în inima lui s-a declanșat o furtună cumplită și că face eforturi supraomenești să și-o controleze cu ajutorul rațiunii. Se așeză încet și rămase cu privirile ațintite la pămînt, pradă unei tulburări crunte. Apoi grăi cu voce înăbușită :

— Nu, nu ! Refugiul acordat este un sanctuar ce trebuie respectat cu sfințenie ! O, tiranule, tu nu știi cine sînt eu ! Sînt părintele nefericit al tînărului pe care l-ai ucis cu sînge rece ! Îți dai seama ce ticăloșie ai înfăptuit ? Ai pus capăt numelui meu, ai stins ultima scînteie a vieții mele ! Oh ! Jamal era unicul meu fiu ! Îmi pusesem atîtea nădejdi în el ! Era lumina ochilor mei, sprijinul bătrînețelor mele, izvorul vieții și sufletul acestui trup obosit. De-abia m-am înapoiat de la îngropăciunea lui. Oh, feciorul meu cu inimă de leu zace acum în țărînă ! Nu am avut în neamul meu un altul mai viteaz, mai mărinimos, mai bun decît el ! Oh, tiranule ! Nu ți s-a făcut milă cînd i-ai luat viața ? Inima-ți de piatră nu ți s-a muiat ? Îți dai seama ce-i în sufletul meu ? Îmi vine să te sugrum, să te ucid ! Dar nu pot ! Mîinile-mi sînt legate de sfînta-mi îndatorire față de oaspeți, căci te-am adăpostit, iar legea străbună nu ne îngăduie să ridicăm mîna împotriva aceluia care a căpătat refugiu sub acoperișul casei noastre. Nu mai există bucurie pentru mine pe lumea asta, ai nimicit rațiunea vieții mele ! Dar, oare, pentru asta să-mi reneg credința ? Nu, nu îmi voi păta nu-

mele ! Chinurile îmi macină inima, dar voi îndura totul ca să mă pot înfăţişa profetului cu faţa curată, cînd va sosi vremea ! Intră, ascunde-te ! Urmăritorii sînt foarte aproape şi, dacă te zăresc, oricît i-aş ruga şi implora ar fi în zadar !

Bătrînul îl luă de mînă pe Daud şi îl împinse într-o cămăruţă. Tocmai la timp, căci un grup de arabi ajunsese la uşa casei şi unul dintre ei întrebă :

— Şeic Hussain, n-ai văzut cumva un bărbat fugind încoace ?

— Da, am văzut.

— De ce nu l-ai prins ? Era ucigaşul lui Jamal !

— Ştiam cine e şi totuşi l-am lăsat să plece !

— O, e-n grozitor ce spui ! De ce ai făcut asta ? Cînd Jamal va cere socoteala la ziua de apoi, ce-i vom spune ?

— Să-i spuneţi că tatăl lui l-a iertat pe ucigaş !

— Arabul nu iartă niciodată o crimă !

— Treaba voastră ! Eu nu vreau să-mi încarc sufletul !

Arabii renunţară să mai discute şi porniră iar să-l caute pe asasin. Şeic Hussain se aşeză la loc, pe rogojină, şi se aplecă din nou asupra sfintei scripturi, dar nu se mai putea concentra. Spiritul răzbunării sălăşluieşte veşnic în inima arabului. Din cauza lui au curs rîuri de sînge, triburi întregi au fost nimicite, oraşe au fost pustiite. Sîngele cerea sînge şi nefericitul părinte îşi stăpînea cu mare greutate pornirea. Chipul fiului iubit îi revenea întruna în faţa ochilor şi un impuls irezistibil îl îndemna să-şi potolească în sîngele lui Daud durerea care îi sfîşia inima.

Arabii sînt un popor brav. Lor nu le e teamă de moarte şi a ucide pe cineva nu are prea mare însemnătate pentru ei. Varsă cîteva lacrimi pe mormîntul concetăţeanului care a părăsit această lume, apoi viaţa îşi reia cursul obişnuit.

Ei nu își aduc aminte de cel care a fost răpus decît atîta timp cît nu a fost răzbunat.

Șeic Hussain simțea că nu mai poate răbda, că nu va fi în stare să-și stăpînească imboldurile inimii care cerea răzbunare. Se apropie cu pași furișați de cămăruța unde se ascundea Daud. Trase paloșul, îl piti sub caftan și deschise, încetișor, ușa. Daud pășea, nervos, în sus și în jos ; se opri și îl privi pe bătrîn ghicind tulburarea ce îi bîntuia sufletul. „Sentimentele lui nu au nici o legătură cu neamul sau credința. Dacă cineva mi-ar omorî fiul, și sufletul meu s-ar dovedi însetat de răzbunare. Așa-i firea omului", cugetă el în sinea sa.

— Străinule, oare îți dai seama ce durere sfîșietoare provoacă în inima părintelui moartea unicului său fiu ? întrebă arabul.

— Nu mi s-a întîmplat așa ceva, dar îmi pot imagina, răspunse Daud privindu-l cu milă pe bătrîn. Dacă viața mea îți poate alina măcar în parte chinul, iată capul meu ! Doboară-l ! Îmi ofer viața de bună voie. Poate ai auzit de Daud.

— Fiul lui Petru ?

— Da, chiar el, Daud nefericitul. Nu-s numai ucigașul fiului tău, ci și dușmanul de moarte al islamului ! Luîndu-mi viața îl răzbuni pe Jamal și aduci un serviciu de neprețuit neamului tău !

Șeic Hussain se reculese și vorbi cu gravitate :

— Daud, te iert ! Știu că tu și neamul tău ați suferit mult din cauza noastră. V-am nedreptățit și, mai presus de toate, v-am răpit libertatea. Succesul și victoriile i-au îmbătat pe arabi și le-au luat mințile. Profetul ne învață să nu ne abatem niciodată de la calea cea dreaptă, iar eu nu îmi voi dezonora neamul și credința. Îți dau cămila mea să fugi cît mai departe de aici. Folosește întunericul nopții și nu te opri nici o clipă. Să nu te simtă concetățenii, căci viața ta nu va mai avea nici un preț ! Pleacă și

cerul să te aibă în pază ! Roagă-te pentru bătrînul Hussain şi pentru fiul său, Jamal !

*

Daud izbuti să ajungă acasă cu bine. Dar nu mai era acelaşi om, nu mai era duşmanul înverşunat al arabilor, nu mai voia să stîrpească islamul din rădăcini. În sufletul său se petrecuseră schimbări profunde. Ura din inimă i se topise şi fusese înlocuită de sentimentul de toleranţă.

KAZAKI

I

Chipul lui Kazaki dăinuie veșnic în amintirile mele din copilărie. Au trecut patruzeci de ani însă imaginea lui stăruie neștearsă în fața ochilor mei. Pe vremea aceea trăiam împreună cu tatăl meu într-un *tahsil*[1] din Azamgarh. Kazaki era de castă *pasi*[2]. Avea o fire veselă, era vioi, cutezător. Sosea în fiecare seară cu sacul de poștă, rămînea la noi peste noapte și pleca a doua zi. Revenea pe înserate cu poșta din cealaltă parte. Îl așteptam ziua întreagă cu sufletul la gură. De îndată ce ornicul arăta patru, mă cuprindea neastîmpărul. Alergam la capătul drumului și curînd îl zăream pe Kazaki venind în goană cu sulița pe umăr, sunînd din clopoței. Era un tînăr tuciuriu, vînjos, atletic. Avea un trup parcă turnat, atît de perfect modelat încît nici cel mai iscusit sculptor nu i-ar fi putut găsi vreun cusur. Cînd mă vedea, grăbea pașii, iar clopoțeii clincăneau mai voioși. Atunci inima-mi prindea a bate mai repede de bucurie. Plin de emoție, alergam să-l întîmpin și într-o clipă mă urcam călare pe umerii lui voinici. Tronam ca un rege și nici în rai nu cred că m-aș fi simțit mai bine. Locul acela era paradisul dorințelor mele ; de la înălțimea lui lumea mi se părea bicisnică, demnă de dispreț.

---

[1] Raion de județ.

[2] O categorie din comunitatea intușabililor (paria) situată în afara castelor, pe treapta cea mai de jos a societății hinduse.

Iar cînd Kazaki o lua la goană, ținîndu-mă strîns să nu mă piardă pe drum, mi se părea că zbor călare pe un bidiviu înaripat !

Ajungea leoarcă de transpirație la oficiul poștal, dar tot nu se potolea. De îndată ce preda sacul cu scrisori, ieșeam împreună afară, pe cîmpul verde, și începeam să ne jucăm și să ne hîrjonim. Îmi cînta cîntece populare și îmi spunea tot felul de istorioare. Cunoștea întîmplări cu tîlhari și bătălii aprige, povești cu duhuri și vrăjitoare. Inima îmi bătea mai tare cînd îl ascultam, iar hoții și tîlharii despre care-mi vorbea mi se păreau adevărați eroi, căci ei îi prădau pe bogătași pentru a-i ajuta pe săraci și oropsiți. De aceea nu-i uram ci, dimpotrivă, îi respectam.

II

Intr-o seară, Kazaki întîrzie. Soarele asfințise și el tot nu apăruse cu sacul de scrisori. Rămăsesem cu ochii pierduți în depărtări, sufletul mi-era pustiu, stăteam gata să izbucnesc în lacrimi. Degeaba scrutam zările că silueta lui atît de familiară nu se ivea. Mi-am ascuțit auzul, dar tot nu am putut prinde clinchetul clopoțeilor. Pe măsură ce amurgul se lăsa, mi se topeau și speranțele. Cînd venea cineva din direcția aceea îl întrebam : „Nu l-ai văzut pe Kazaki ?“, dar ori nu mă auzea, ori clătina capul și își vedea de drum.

Deodată urechea mea a prins sunetul drag al zurgălăilor. De obicei, întunericul mă speria, mi se părea că văd stafii pretutindeni. După ce se lăsa noaptea nici borcanele cu dulceață așezate pe policioarele din cămara mamei nu ar fi constituit o ispită suficientă pentru a mă îndemna să mă aventurez afară în beznă. Acum însă, la auzul clopoțeilor, m-am năpustit, fără să țin seama de nimic, în direcția de unde venea sunetul. Da, era Kazaki ! Cînd l-am văzut,

îngrijorarea mea s-a transformat în furie. Am început să-l lovesc cu pumnişorii, apoi m-am dat la o parte morocănos.

— Ți-am adus ceva, dar dacă mă bați nu-ți mai dau, îmi spuse Kazaki rîzînd.

— Să nu-mi dai ! Nu mai vreau să primesc nimic de la tine ! i-am răspuns cu îndrăzneală și năduf.

Kazaki :

— Dacă ți-l arăt, ai să vii alergînd să-l iei în brațe.

— Bine, arată-mi-l, i-am răspuns îmbunat.

— Atunci urcă-te pe umeri, căci mă grăbesc. Azi am întîrziat mult. *Babuji* [1] s-o fi supărat pe mine.

— Mai întîi, arată-mi ce mi-ai adus, i-am răspuns neînduplecat.

Dacă nu i-ar fi fost teamă de tatăl meu și ar mai fi putut întîrzia cîteva minute, de bună seamă Kazaki nu ar fi cedat. Dar așa, am învins. Mi-a arătat ceva ce ținea strîns la piept cu o mînă. M-am uitat cu atenție : avea un botișor lunguieț și doi ochi scînteietori. Era un ieduț, o căprioară micuță ! M-am năpustit și l-am luat din mîinile lui Kazaki. Cine își poate imagina bucuria care m-a năpădit în clipa aceea ? De atunci am trecut prin încercări și bune și rele, am avut parte de posturi înalte și de onoruri, am primit chiar și titlul de *Rai Bahadur* [2]. Dar niciodată nu am fost fericit ca atunci. Am alergat acasă într-un suflet strîngînd la sîn puiul, iar atingerea blăniței lui moi îmi făcea plăcere. Uitasem de necazul lui Kazaki, nu-mi păsa că pe drumul său de înapoiere întîrziase.

L-am întrebat :

— Unde l-ai găsit, Kazaki ?

Kazaki :

— Nu departe de aici e o mică junglă unde am zărit în mai multe rînduri o turmă de căprioare. De mult do-

[1] Termen de reverență pentru bărbați.

[2] Titlu onorific acordat unor slujbași cu merite deosebite în serviciu, în timpul administrației coloniale.

ream să-ți dăruiesc un iedut. Azi am văzut că iedutul rămăsese în urma turmei. M-am repezit și căprioarele s-au risipit speriate. A fugit și iedul, dar nu m-am dat bătut. Turma a dispărut și am izbutit să prind puiul. De aia am întîrziat.

Tot vorbind am ajuns la oficiul poștal. *Babuji* nu avea ochi nici pentru mine și nici pentru ied. Îl fulgeră cu privirile pe Kazaki și se răsti mînios :

— Unde ai fost pînă acum ? De ce ai adus sacul așa de tîrziu ? Ce să fac cu el ! Legătura a plecat ! Ce ai făcut tot timpul ăsta ?

Kazaki nu scoase un cuvînt.

Babuji se înfierbîntă.

— Poate nu-ți mai place munca ? Așa-s cei de teapa ta ! Cum își simt burta plină încep să lenevească. O să-ți vină mintea la cap cînd ai să flămînzești !

Kazaki tăcea.

Babuji se înfurie și mai tare.

— Prea bine, zise el. Lasă sacul și du-te acasă ! Netrebnicule ! La ora asta se aduce corespondența ? Nu-i nimic ! Ai să primești leafa de-acolo unde ai fost ! Eu port răspunderea și nu ție îți vor cere explicații !

Kazaki se rugă, cu lacrimi în ochi :

— N-am să mai întîrzii, domnule, niciodată !

Babuji :

— De ce ai întîrziat azi ? Răspunde !

Kazaki nu avea ce-i răspunde. Necazul era că și eu parcă îmi înghițisem limba. *Babuji* se aprindea repede. Muncea din greu și se supăra din te miri ce, de aceea rareori mă arătam în fața lui. Venea acasă de două ori pe zi, cîte o oră de fiecare dată, ca să mănînce. Restul timpului era ocupat la birou. Se adresase în repetate rînduri organelor superioare cerîndu-le să i se trimită un ajutor, dar în zadar. De aceea, tata era nevoit să lucreze și în zilele de sărbătoare. Doar mama ar fi putut să-i potolească mînia, dar ea nu călca niciodată în biroul lui. Sărmanul

Kazaki fu dat afară din slujbă sub ochii mei. Tata îi luă sulița, centura și turbanul și-i porunci cu severitate să părăsească oficiul. Oh, în clipa aceea doream să fiu bogat, să am averi ca să i le dăruiesc lui Kazaki pentru a-i dovedi tatălui meu că bietul om nu merită să fie pedepsit cu atîta asprime ! Kazaki se mîndrea cu podoaba de la brîu așa cum eroul se fălește cu paloșul său. Mîinile îi tremurau și lacrimi i se prelingeau pe obraji în timp ce își desfăcea centura. Iar izvorul tuturor necazurilor era ființa această blîndă care se cuibărise confortabil în brațele mele, cu botuțul pitit la pieptul meu, de parcă i-aș fi fost mamă. Kazaki ieși, iar eu l-am urmat domol. Am ajuns lîngă ușa casei noastre și Kazaki îmi spuse :

— S-a înnoptat. Mai bine du-te acasă !

Nu m-am mișcat din loc. Luptam cu greu să nu plîng. Kazaki văzu tulburarea mea și se strădui să mă liniștească :

— N-am să plec departe, o să vin să te plimb in cîrcă, așa cum îți place. *Babuji* m-a dat afară, dar poate că nu îmi va lua și această mică bucurie. N-am să te părăsesc. Te rog, spune-i mamei tale ce am pățit. Și mai spune-i că o rog să-mi ierte greșelile.

Am dat buzna în casă și am început să plîng cu lacrimi amare. Mama ieși speriată din bucătărie și întrebă :

— Ce-i fiule, ce s-a întîmplat ? Te-a bătut cineva ? Te-a certat cumva tata ? Și pentru că de prea multe suspine nu-i puteam răspunde, continuă furioasă : Stai tu, așteaptă să vină acasă și ai să vezi ce am să-i fac ! Nici una, nici două, îmi necăjește băiatul. Să nu te mai duci la el, niciodată, odorul meu ! Hai, potolește-te acum !

Mi-am stăpînit cu greu plînsul și am izbutit să rostesc : „Kazaki". Atît. Mama înțelese greșit, crezu că m-a bătut Kazaki și izbucni :

— Vasăzică păcătosul ăla e de vină ! Un nenorocit de factor poștal să-mi bată copilul ! Numai să-l prind eu !

Am să cer să fie dat afară din slujbă. să i se ia chiar azi sulița și turbanul !

Mi-am regăsit graiul și am zis repede :

— Nu, mamă, Kazaki nu m-a bătut. Tata l-a alungat. I-a luat turbanul și sulița... și centura !

Mama :

— Asta-i rău ! De ce l-a alungat ? Era atît de sîrguincios și conștiincios la treabă !

— A întîrziat, i-am răspuns și am slobozit iedutul din brațe, fără să-mi fie teamă că va fugi.

Mama nu-l observase pînă atunci și se sperie cînd îl văzu zbenguindu-se prin cameră. Sări la mine și mă ascunse la pieptul ei, să mă ocrotească de această „îngrozitoare" creatură ! De unde plînsesem cu sughițuri pînă atunci. am izbucnit în hohote de rîs cînd am văzut-o cît de tare s-a speriat din pricina unei ființe atît de gingașe și de blînde.

— O, un ieduț ! exclamă mama. Unde l-ai găsit ?

I-am istorisit toată întîmplarea de la început pînă la sfîrșit. Apoi am început să pledez cu ardoare :

— Mamă, iedutul alerga atît de repede, încît nimeni altcineva nu l-ar fi putut prinde ! Fugea ca vîntul ! Kazaki l-a urmărit cinci sau șase ore și de-abia a izbutit. De-aia a întîrziat, iar tata l-a dat afară din slujbă. I-a luat totul : centura, turbanul și sulița ! Ce-o să facă sărmanul ? O să moară de foame !

— Unde-i Kazaki ? întrebă mama. Spune-i să vină la mine.

— Așteaptă afară. Zicea : „*Ammaji* [1] să-mi ierte greșelile !"

Pînă atunci mama ascultase cu o ureche numai ce-i spusesem. Își zisese că tata poate doar l-a certat pe Kazaki. Dar ultimele cuvinte ce le rostisem treziră în ea bănuiala că bietul om a fost cu adevărat dat afară din slujbă. Ieși in prag și-l strigă, dar Kazaki nu mai era acolo. L-am

[1] Termen de reverență față de femei.

strigat și eu de mai multe ori, dar degeaba. Kazaki plecase.

M-am așezat și am mîncat. Necazurile nu afectează pofta de mîncare a copiilor, mai ales cînd în fața lor, pe masă, se găsește smîntînă. Însă în timpul nopții, m-am zvîrcolit în pat, sucind în fel și chip în mintea mea întîmplările de peste zi. De-aș fi fost bogat, i-aș fi dăruit lui Kazaki un *lakh* [1] de rupii și l-aș fi povățuit să nu mai vorbească niciodată cu tata! Bietul de el, va muri de foame! Poate revine mîine! Dar de ce s-ar întoarce? Totuși a promis. Am să-l chem să mănînce cu mine mîine la prînz.

Am adormit construind asemenea castele în văzduh.

III

A doua zi, iedul nu mi-a dat nici o clipă de răgaz. Mai întîi, am organizat ceremonia botezului și i-am dat numele de „Munoo". Apoi l-am prezentat tovarășilor de joacă și prietenilor. Gingașa făptură se atașase tare mult de mine; mă urma pretutindeni ca un cățeluș și nu se dezlipea de lîngă mine. În scurt timp, îmi umplu toată viața. Am hotărît că vila pe care o voi construi va cuprinde o odaie anume pentru el, cu un pătuț pe măsură, și că îl voi plimba cu trăsurica.

Însă de cum se înseră, am lăsat totul baltă și am ieșit la drum, ca de obicei, să-l aștept pe Kazaki. Știam că tata l-a concediat și că, deci, nu avea nici un motiv să revină, dar nădăjduiam, totuși, că va sosi ca totdeauna. Brusc, mi se năzări că sărmanul Kazaki va muri de foame. Am intrat repede în casă. Se întuneca și mama tocmai aprindea lămpile. Pe ascuns am pus niște făină într-un coș și am ieșit, tiptil, afară. Aveam mîinile albe și o dîră subțire se scurgea în urma mea, dezvăluind conținutul panerului.

---

[1] O sută de mii.

De-abia mă oprisem și l-am zărit pe Kazaki sosind cu sulița pe umăr, ca totdeauna, încins cu centura și cu turban pe cap. De suliță atîrna, legănîndu-se, traista cu scrisori. Am alergat într-un suflet și l-am îmbrățișat fericit.

— Kazaki, de unde ai centura și sulița ? l-am întrebat uimit.

Kazaki mă săltă pe umeri înainte de a mă lămuri.

— Centura veche nu era bună, tinere ! Era doar semnul robiei mele ! Asta-i o centură pe placul meu. Înainte slujeam statul, acum te slujesc pe tine !

Ochii-i căzură pe coșul din mîna mea.

— Ce-i cu făina aia ? întrebă el.

I-am răspuns cam încurcat :

— Am adus-o pentru tine. Ți-o fi foame. Ai mîncat ceva astăzi ?

Nu-i vedeam ochii de vreme ce stăteam pe umerii lui, dar am simțit un soi de nod urcîndu-i-se în gît cînd glăsui :

— Păi, tinere, doar pîine să mănînc ? Unde-s legumele, sarea, *ghee*-ul ?[1] Nu văd așa ceva în coșul tău !

Greșisem și m-am rușinat. Adevărat, se putea sătura doar cu pîine, sărmanul ? Dar de unde să fac rost de legume, de sare sau de *ghee* ? Mama o fi în bucătărie, de-abia izbutisem să mă strecor afară cu făina și nu știam dacă dîra albă nu mă trădase dezvăluind furtul comis de mine. Dacă i le ceream, de bună seamă că nu mi le-ar fi dat. Ea se codea și stătea în cumpănă cînd era vorba să-mi dea măcar și o *paisa*[2]. Și atunci, cum aș fi putut nădăjdui să capăt atîtea alimente ?

Deodată mi-am amintit ceva. Aveam cîțiva bănuți agonisiți pe care-i păstram în ghiozdanul meu de școală. De felul meu eram cumpătat : reușisem să economisesc cîțiva

[1] Unt topit folosit cu predilecție în bucătăria indiană.
[2] Subdiviziune monetară măruntă, în prezent a suta parte a rupiei.

gologani și adunasem cîțiva *anna*. Cu timpul am renunțat la obiceiul acesta sănătos și nu știu de ce. Tata nu prea mă alinta, în schimb, îmi dădea o mulțime de bănuți. Fiind veșnic ocupat credea, probabil, că este calea cea mai ușoară de-a scăpa de mine. Se temea că, dacă nu-mi făcea pe plac, voi plînge și voi face tărăboi. Mama însă avea alt temperament : ea nu se speria și nu se lăsa impresionată de lacrimile sau țipetele mele. Poți asculta o zi întreagă un copil plîngînd cînd nu mînuiești bani și nu ai de făcut socoteli. Dar pe tata îl stînjenea pînă și o discuție cu glas mai ridicat cînd era prins în treburi la birou. Mama mă iubea din toată inima însă doar ce auzea rostindu-se cuvîntul „bani" că se și încrunta, ba chiar se și supăra.

Cărți în ghiozdan nu aveam, ci doar cîteva formulare de la oficiul poștal îndoite în chip de caiet. Mă întrebam dacă mica mea avere va fi de-ajuns să cumpăr legume, sare și *ghee* ? De-abia îmi încăpeau în pumn bănuții. M-am hotărît și i-am spus :

— Bine, dă-mă jos de pe umeri. Am să-ți aduc legume și sare, dar îmi făgăduiești că ai să vii în fiecare zi, da ?

Kazaki :

— De ce să nu vin dacă-mi dai de mîncare ?

— Am să-ți dau în fiecare zi, am întărit eu.

M-am dat jos, am fugit în casă și i-am adus capitalul meu. De-aș fi avut cine știe ce giuvaier din cele mai prețioase, ca de pildă *Kohinoor*-ul [1], nu aș fi pregetat să i-l dăruiesc, numai să-l văd venind zilnic la mine.

— De unde ai luat banii ? mă întrebă Kazaki mirat.

— Sînt ai mei ! i-am răspuns mîndru.

Kazaki :

— O să te bată mama ! O să creadă că te-am dus cu zăhărelul și ți-am luat bănuții. Cumpără-ți bomboane, prichindelule, și pune făina la loc în oala de unde ai

[1] Celebru diamant provenit din minele indiene în secolul al XVII-lea.

luat-o. Nu mor eu de foame, nu vezi ce voinic sînt ? Cum aş putea flămînzi ?

Eu îi tot spuneam că banii sînt ai mei, dar el nu voi să-i ia cu nici un chip. M-a plimbat mult, pe umeri, mi-a cîntat cîntece și, după ce m-a dus acasă, a plecat lăsînd la ușa noastră coșul cu făină.

Cum pășii în casă mama se năpusti asupră-mi ca o leoaică și răcni :

— Așa, pungașule, te-ai apucat să furi ! Unde-i făina ? Să-mi spui cui i-ai dat-o, de nu, te jupoi de viu !

Cînd se mînia mama era mai bine să te ferești din calea ei. M-am zăpăcit și am bîlbîit :

— N-am dat-o nimănui !

Mama :

— Nu tu ai luat-o ? Uite cîtă făină s-a risipit prin curte !

Amuțisem. Mă amenință, mă îmbie, dar nu mi-am descleștat buzele. Nervii îmi erau încordați. Mă gîndeam la pedeapsa care mă aștepta. N-am avut nici măcar curajul să zic : „Făina-i la ușă", și nici înăuntru nu am adus-o. Toate simțurile parcă îmi paralizaseră, picioarele mi se lipiseră de pămînt. Deodată se auzi glasul lui Kazaki venind de afară :

— *Bibiji* [1], făina-i la ușă, băiatul o adusese pentru mine.

Auzindu-l, mama se duse îndată să-l vadă. Nu folosea *purdah* în prezența lui Kazaki. Nu știu dacă a discutat sau nu ceva cu el, dar cînd se înapoie în casă am observat că se golise coșul. Apoi intră în camera ei, scotoci într-o cutie și se duse din nou afară. Avea ceva în pumn, dar nu mi-am dat seama ce anume. Nu mai puteam de curiozitate. M-am dus după mama. L-am strigat pe Kazaki de cîteva ori, dar el plecase.

---

[1] Doamnă, corespondentul feminin pentru *babuji*.

— Mamă, am zis eu cu îndrăzneală, să mă duc după el ?

— Acum o clipă era aici. I-am spus să mă aștepte pînă mă întorc, dar s-a făcut nevăzut ! Unde să-l cauți pe întunericul ăsta ? E foarte sfios. Nici făina nu voia să o ia, i-am pus-o în basma cu sila. Mi-e tare milă de el. Cine știe dacă are ce mînca acasă ! Am vrut să-i dau niște bani, dar a plecat.

Mi-a venit inima la loc și i-am istorisit toată povestea furtișagului meu. Părinții își pot educa eficient copiii apropiindu-se de ei ca niște copii înțelepți în loc de a se purta ca oameni maturi.

— De ce nu mi-ai cerut mie ? Nu puteam să-i dau eu niște făină lui Kazaki ? îmi spuse ea cu blîndețe.

Nu i-am răspuns nimic însă în sinea mea mi-am zis : „Acuma spui că ți-e milă și că i-ai fi dat de toate. Dar dacă ți-aș fi cerut eu, știu bine la ce mă puteam aștepta. Totuși mă bucur că bietul Kazaki nu va flămînzi. Mama îi va da mîncare în fiecare zi, iar el mă va plimba pe umeri."

A doua zi m-am jucat fără grijă tot timpul cu Munoo. Cînd începu să se însereze m-am dus la capătul drumului, ca de obicei, să-l aștept pe Kazaki. Umbrele nopții se întinseră și se adînciră încet-încet, liniștea cuprinse firea, lămpile se aprinseră prin casele oamenilor, dar Kazaki nu se ivi. Drumul rămînea pustiu. Am intrat plîngînd în casă.

— De ce plîngi, fiule ? Kazaki n-a venit ? mă întrebă mama.

În loc de răspuns am început să plîng cu și mai mult foc. Mama mă strînse la piept și cînd îmi vorbi mi se păru că și glasul ei era pătruns de emoție.

— Liniștește-te, băiețelul meu ! Am să trimit pe cineva să-l cheme să vină mîine dimineață.

Am adormit cu lacrimi în ochi. A doua zi de cum m-am trezit am rugat-o pe mama :

— Cheamă-l pe Kazaki, mămico !

— Am trimis pe cineva după el, va veni curînd, mă potoli ea.

Am plecat, fericit, la joacă. Mama își respecta totdeauna făgăduiala. Pe la orele zece, cînd m-am înapoiat acasă cu Munoo, am aflat că nu îl găsiseră pe Kazaki. Nu fusese acasă în noaptea precedentă, iar nevastă-sa plîngea îngrijorată. Nu își închipuia unde s-ar fi putut duce și îi era teamă să nu-și fi luat lumea în cap.

Nimeni nu știe cît de duioasă poate fi inima unui copil ! El nu cunoaște meșteșugul împletirii cuvintelor pentru a da expresie sentimentelor ce îl stăpînesc și nici măcar nu-și dă seama ce-l frămîntă sau ce îi tulbură inima, de ce îi vine întruna să plîngă, de ce stă trist și nu are poftă de joacă. Iată starea în care mă aflam și eu ! Ieșeam afară, apoi intram în casă și iar ieșeam și mă duceam la drumul cel mare scrutînd zările în așteptarea lui Kazaki, dar el nu se arăta. Unde plecase ? Fugise ? Ce se întîmplase cu el ?

Rămăsesem nemișcat la capătul drumului. Cine mă vedea credea că mă rătăcisem ziua-n amiaza mare. Tocmai mă întorsesem să plec cînd, deodată, l-am ochit pe Kazaki într-o uliță. Am alergat strigîndu-l, dar pînă să ajung la el dispăruse de parcă intrase-n pămînt. L-am căutat de la un capăt la altul al uliței însă nu am dat de urma lui. M-am înapoiat acasă trist și i-am povestit mamei ce se întîmplase. Mama căzu pe gînduri și mi se păru că începuse să se îngrijoreze de soarta lui Kazaki.

Vreo cîteva zile nimeni nu l-a mai văzut pe Kazaki. Mai că îl uitasem și eu ! Așa-s copiii : foarte drăgăstoși la început, apoi, deodată, se transformă în niște ființe egoiste, lipsite de inimă. O jucărie mult îndrăgită azi poate fi făcută bucăți în ziua următoare !

Mai trecură cîteva zile. Era amiaza. Tata stătea la masă. Eu tocmai mă necăjeam să leg niște clopoței de piciorușele lui Munoo cînd o femeie, cu vălul ridicat de

pe față, păși în curtea noastră. Îmbrăcămintea îi era ruptă și murdară, dar avea un chip drăguț și tenul îi era deschis la culoare.

— Puiule, unde-i mama ta ? mă întrebă femeia.

M-am apropiat de ea și, privind-o cu atenție, am întrebat-o :

— Cine ești dumneata ? Ce vinzi ?

Femeia :

— Nu vînd nimic. Ți-am adus niște rădăcini de lotus. Îți plac mult, nu-i așa ?

Am examinat cu ochi pofticioși legătura din mîna ei și am răspuns :

— Să vedem. De unde le-ai adus ? am întrebat bănuitor.

— Prietenul tău care a fugit ți le-a trimis.

— Kazaki ? am sărit în sus de bucurie.

Femeia dădu din cap, în semn că da, și începuse să desfacă legătura cînd mama se ivi la ușa bucătăriei. Femeia se plecă respectuoasă la picioarele ei, iar mama o întrebă :

— Ești soția lui Kazaki ? Ce face Kazaki ?

Femeia începu să plîngă amar și zise :

— Bolește, din ziua cînd a primit făina de la dumneavoastră. Plînge-ntruna de dorul băiatului. Ține la *bhaya* [1] din tot sufletul. Tresare cînd aude pe cineva trecînd prin fața casei și aleargă la poartă strigînd : „*Bhaya!*". Dumnezeu știe ce se petrece în inima lui. Într-o zi a plecat de acasă fără să-mi spună ceva și s-a pitit într-o ulicioară de unde l-a privit, pe ascuns, pe *bhaya*. Cînd *bhaya* l-a văzut, a fugit. Îi este rușine să vină la dumneavoastră.

— Mămico, am intervenit eu, ți-am povestit, ții minte ?

— Aveți provizii acasă ? se interesă mama.

Femeia :

— Da, n-avem grija mîncării. Azi dimineață s-a sculat și s-a dus la rezervorul de apă. L-am implorat să nu iasă

[1] Frate. Este modul de a se adresa respectuos băieților.

afară, să nu-i fie mai rău, dar el nu m-a ascultat. Cînd a revenit mi-a dat legăturica asta şi mi-a spus : „Du-o lui *bhaya*. Îi plac tare mult rădăcinile de lotus. Și întreabă-l de sănătate !"

Am tras un fir din legătură și am început să-l ronțăi cu poftă. Mama se încruntă la mine, dar fără folos : tentația era mare și nu mă puteam stăpîni !

— Spune-i că-i bine, sănătos, zise mama, iar eu am adăugat repede :

— Și mai spune-i că l-am chemat și că dacă nu vine, n-am să-i mai vorbesc niciodată !

Tata terminase de mîncat. Se spălă pe mîini, se șterse cu prosopul, apoi grăi :

— Spune-i că sahib l-a iertat, să vină la slujbă, neîntîrziat, altminteri poate fi angajat altcineva.

Femeia plecă repede. Mama o strigă, dar ea nu se opri ; poate că voia să-i dea niscai provizii.

— Cu adevărat îl reprimești în slujbă ? întrebă ea cu îndoială.

— S-ar putea altfel ? L-aș rechema dacă nu ar fi adevărat ? Anunțasem deja, cu cinci zile în urmă, că-l reangajez.

Mama :

— Ai făcut o faptă bună !

Babuji :

— E unicul leac pentru boala lui !

IV

Cînd m-am trezit din somn a doua zi dimineața l-am văzut pe Kazaki venind. Se sprijinea de un băț. Slăbise mult și îmbătrînise parcă. Un copac tînăr și verde se veștejise și aproape că se uscase. Am alergat la el cu bucurie și l-am îmbrățișat. Kazaki mă sărută pe obraji și încercă

să mă salte, pentru a mă lua pe umeri, dar nu izbuti. Atunci se lăsă în patru labe, ca un animal, iar eu îmi ocupai locul favorit și așa mă duse pînă la oficiul poștal. Eram voios la culme, dar poate că el era și mai fericit.

Babuji îi spuse :

— Kazaki, ia-ți slujba în primire ! Dar să nu mai întîrzii niciodată !

Kazaki se aruncă plîngînd la picioarele tatălui meu.

Însă nu mi-era dat să mă bucur de amîndoi prietenii împreună. Cînd l-am primit pe Munoo, l-am pierdut pe Kazaki ; cînd l-am regăsit, a trebuit să mă despart de Munoo ! Nici pînă azi nu m-a părăsit sentimentul părerii de rău după ieduț !

Munoo se obișnuise să mănînce cu mine, din aceeași farfurie. Dacă nu mă aflam lîngă el, nu mînca. Îi plăcea tare mult orezul gătit cu mult *ghee*. Dormea cu mine, se scula o dată cu mine. Se obișnuise foarte curat și se ducea afară, pe maidan, cînd își făcea nevoile. Nu-i plăceau cîinii și nu-i lăsa să calce pragul casei. Dacă vreunul îndrăznea să se apropie, nu se liniștea pînă nu-l gonea.

L-am lăsat pe Kazaki la oficiul poștal și m-am înapoiat acasă. Munoo veni îndată la mine. Tocmai ne așezasem la masă cînd un dulău lățos pătrunse în curte. Munoo lăsă baltă mîncarea și se repezi la intrus. Un cîine care intră într-o curte străină e timid ca un șoarece. Cît era el de mare, dulăul fugi cu coada între picioare în fața atacului dezlănțuit de ied. Dacă Munoo ar fi fost înțelept, ar fi trebuit să se mulțumească și să se înapoieze la locul lui. Dar cîinele acesta era, se pare, trimisul lui Yamaraj [1]. Iedușul nu se mulțumi cu victoria sa și-l urmări afară, pe maidan. El nu și-a dat seama că spațiul acesta nu se află sub jurisdicția lui, că a pătruns pe un teren unde cîinele se bucură de aceleași drepturi ca el. Izgonind cu suc-

[1] Zeul Morții.

ces cîinii din ogradă, Munoo devenise, se pare, din cale afară de încrezător în puterile sale. El nu știa că în gospodărie autoritatea stăpînului îl sprijină. De îndată ce Munoo ieși la cîmp deschis, dulăul se repezi și îl înhăță de ceafă. Bietul ieduț nu avu timp nici măcar să scoată un geamăt. M-am năpustit afară cînd am auzit larma făcută de vecini, dar era prea tîrziu. Munoo zăcea mort, iar agresorul dispăruse.

O FATĂ CU SUFLET NOBIL

I

Beni Madhava Singh, moşierul, era fruntea satului Gauripur. Cîndva, demult, bunicul său fusese bogat şi prosper. Rezervorul de apă, căptuşit cu cărămidă, şi templul satului, care demult căzuseră în ruină, erau — ambele — dovada grăitoare a bunăstării de care familia sa se bucurase odinioară. Se spune chiar că, altădată, gospodăria lor se fălea cu posesia unui elefant falnic. Acum, în locul pachidermului, Beni Madhava avea doar o bivoliţă bătrînă, numai ciolane, un adevărat schelet. Se pare că încă obţineau destul lapte căci cineva trebăluia tot timpul în jurul ei cu o găleată în mînă. Beni Madhava Singh cheltuise cu avocaţii peste jumătate din avere. Venitul actual nu putea depăşi o mie de rupii pe an.

Thakur sahib[1] avea doi fii. Pe cel mare îl chema Shri Kant Singh. Absolvise liceul, după multă trudă şi necazuri, şi obţinuse o slujbă într-un birou oarecare. Cel mic, Lal Behari Singh, era un flăcău bine clădit, voinic, cu pieptul puternic, cu faţa rotundă, plină de sănătate. În fiecare dimineaţă bea un *seer* de lapte proaspăt muls de la bivoliţă.

Fratele său mai mare era, ca înfăţişare, tocmai opusul lui Lal Behari. Shri Kant sacrificase totul pentru cele două

[1] Domnul moşier.

litere B.A. [1], iar eforturile depuse pentru realizarea țelului îi istoviseră trupul și-i secaseră sufletul. Slab ca un țîr, cu ochii înfundați în orbite, era atras mult de cărțile medicale din care citea cu nesaț. Zi și noapte auzeai zgomotul mojarului venind din camera sa, semn că pregătea cine știe ce amestec lecuitor din plante. Avea mare încredere în sistemul *ayurveda* [2] și întreținea corespondență intensă cu medici *ayurvedici* din Lahore și Calcutta.

Shri Kant nu admira în mod deosebit modul de viață englez deși el însuși dobîndise o diplomă britanică de studii. Dimpotrivă, adeseori îl denunța cu vehemență și cu plăcere evidentă, iar această atitudine îi atrăsese respectul adînc al consătenilor și îi întărise imens prestigiul în rîndul tuturor. În timpul sărbătorii Dusehra [3] participa cu multă însuflețire și cu zel la buna organizare și desfășurare a festivităților, el însuși interpretînd un rol sau altul din dramele tradiționale prezentate cu acest prilej. De asemenea, făcea parte din grupul celor care inițiaseră organizarea jocurilor Ram Lila de la Gauripur. Admirația nețărmurită față de cultura străbună se evidenția ca trăsătura cea mai de seamă a firii lui.

Cultul acesta față de tradiție și datini strămoșești se reflecta la Shri Kant Singh și într-un alt domeniu : era unul din puținii adepți ai sistemului familial în comun și considera dăunătoare pentru națiune și țară tendința femeilor din epoca modernă care, renunțînd la obiceiul împămîntenit, se desprindeau de vechea comunitate și înființau familii separate, de sine stătătoare. Din această pricină, tinerele femei îl dezaprobau, ba unele nu șovăiau să-l critice deschis, socotindu-l un dușman direct al lor. În această privință nici chiar soția lui nu-l sprijinea. Nu

---

[1] *Bachelor of Arts* echivalent, în învățămîntul superior englez, cu licența în științe umanistice.

[2] Sistem medical tradițional în India.

[3] Importantă sărbătoare hindusă în cadrul căreia sînt prezentate dramatizări ale unor episoade din viața lui Rama (eroul marii epopei *Ramayana*), cunoscute sub numele de Ram Lila.

pentru că ar fi avut ceva împotriva soacrelor, socrilor sau cumnaţilor, ci pentru că nutrea convingerea că în clipa cînd o femeie — deşi a făcut concesii şi a manifestat răbdare şi bunăvoinţă — nu izbuteşte să se împace cu rudele soţului, atunci este de preferat să se despartă şi să-şi făurească propria-i familie, decît să-şi irosească viaţa într-o veşnică ciondăneală şi ceartă.

Anandi descindea dintr-o familie ilustră. Tatăl ei, *talukdar*[1], poseda o moşioară cu tot ce se cuvenea rangului şi prestigiului său : o casă ca un palat, un elefant şi trei cîini, şoimi şi alte păsări de vînătoare, gonaci, candelabre, datorii şi funcţia de magistrat onorific ! Se numea Bhoop Sing şi era foarte liberal şi cu vederi largi. Din nefericire, nu avea nici un fiu, în schimb, fusese blagoslovit cu şapte fete şi toate trăiau ! Tîrît de valul entuziasmului, îşi măritase primele trei fete cu mult fast şi pompă. Însă cînd datoriile se îngrămădiseră, ajungînd la cincisprezece sau douăzeci de mii de rupii, devenise mai înţelept şi mai strîns la mînă.

Anandi era a patra fiică. Dintre toate surorile ea era cea mai frumoasă şi talentată, iar Bhoop Singh o iubea în mod deosebit. Aşa-s părinţii, se simt atraşi de copiii lor cei mai reuşiţi ! Măritişul fiicei sale preferate îl preocupa mult pe *thakur sahib*. Perspectiva creşterii datoriilor nu-i surîdea, dar nu suporta nici gîndul că Anandi s-ar putea considera nedreptăţită.

Se întîmplă că într-una din zile Shri Kant se duse la moşier pentru a-i solicita o donaţie oarecare, poate în legătură cu acţiunea de popularizare şi răspîndire a limbii hindi[2]. Fapt este că lui Bhoop Singh îi plăcu flăcăul şi în scurt timp fu organizată, cu mare tămbălău, nunta lui Anandi cu Shri Kant.

---

[1] Moşier bogat.

[2] Această acţiune a fost preluată după independenţă şi este promovată oficial în prezent cu scopul de a transforma hindi în limba de stat pe întreaga Indie. Totodată, fiecare stat al republicii va păstra limba autohtonă în limitele graniţelor sale.

Cînd Anandi sosi în noul ei cămin îşi dădu seama că aici lucrurile stau altfel decît în casa părintească : nu găsi nici urmă din luxul cu care se obişnuise încă din copilărie. Nu aveau nici măcar un car cu boi frumos împodobit ; cît despre elefanţi şi cai, ce să mai vorbim ! Adusese cu ea papucii brodaţi, dar nu îi putea folosi căci nu aveau curte. Locuinţa nu se putea lăuda nici măcar cu ferestrele ei. Era o casă obişnuită, simplă, de ţară. În scurt timp însă Anandi se acomodă atît de bine cu noul fel de viaţă, încît i se părea că nu trăise niciodată în lux.

II

Într-o zi, pe la orele prînzului, Lal Behari veni acasă cu două găini şi-i spuse cumnatei :

— Găteşte-le repejor. Mor de foame !

Anandi terminase de gătit, dar nu zise nimic şi se apucă din nou să robotească în bucătărie. Constată că nu mai are decît vreo jumătate *seer* de *ghee* însă nu-şi făcu probleme şi, obişnuită cu largheţea din căminul părintesc, îl folosi tot. Ca urmare, atunci cînd Lal Behari se aşeză la masă observă, cu neplăcere, că nu i se servise *ghee* la *dal* [1]. O întrebă pe cumnată :

— De ce nu ai pus *ghee* la *dal* ?

Anandi îl lămuri că folosise toată grăsimea la gătitul păsărilor. Lal Behari întrebă iar, oarecum iritat :

— Cum de s-a isprăvit aşa repede ? Doar alaltăieri am cumpărat !

Anandi răspunse că nu mai rămăsese decît un sfert de *seer* pe care-l pusese în oală.

Un bărbat flămînd, pe care îl necăjeşti cu fleacuri, se aprinde repede, ca un mănunchi de vreascuri uscate. Lal

---

[1] Graminee (Cajanus indica) specifică zonei, asemănătoare lintei. Se consumă pe scară largă, decorticat, în toată regiunea Asiei de sud-est.

Behari se mîniase de-a binelea acum de — ceea ce socotea el a fi — insolenţa femeii. Exclamă furios :

— În casă la taică-tău *ghee*-ul curgea în valuri, de bună seamă !

O femeie e în stare să îndure jignirile personale, ba chiar şi bătăi, dar nu rabdă insulta adusă casei părinteşti. Anandi îşi întoarse faţa de la el şi-i răspunse :

— Un elefant chiar dacă-i mort preţuieşte mulţi *lakh*. Acasă la taică-meu cantitatea asta de *ghee* o consumă slugile !

Flăcăului îi sări ţandăra şi, azvîrlind farfuria, strigă :

— Ţi-aş smulge limba din gură !

Anandi îi replică, scoasă din fire :

— De era aici tata, te învăţa el minte şi îţi arăta care-s bunele maniere !

Bădăranul şi analfabetul de Lal Behari îşi ieşise cu totul din pepeni. Pe propria-i nevastă, fiica unui mic proprietar de pămînt, o ciomăgea cînd poftea. Aruncă sandala după Anandi şi răcni :

— Vă aranjez eu şi pe tine şi pe taică-tău pentru că a crescut o asemenea neruşinată !

Anandi ridică mîna să se ferească, dar sandala o răni destul de rău la deget. Tremurînd de ciudă, ca frunza în bătaia vîntului, femeia se închise în cameră şi nu mai ieşi de acolo. Curajul, tăria, mîndria şi demnitatea unei femei, totul este legat de bărbat. Prestigiul ei depinde de energia şi fermitatea soţului. Cu mare dificultate Anandi îşi stăpîni clocotul mîniei care o copleşise.

III

Shri Kant Singh se înapoie acasă la sfîrşitul săptămînii. Incidentul se petrecuse joi. Posomorîtă, două zile întregi Anandi nu mîncă şi nu bău, aşteptînd să-i vină soţul. În cele din urmă, el sosi sîmbătă seara, ca de obicei.

Se așeză afară pe un scaun și începu să discute cu consătenii despre știrile zilei, despre noile procese etc., iar discuția se prelungi pînă tîrziu, pe la orele zece noaptea. Elita satului îl asculta cu atîta atenție, încît Shri Kant nu simți nici foame și nici sete și se desprinse anevoie de auditoriu. În timpul celor cîtorva ore Anandi se perpeli și se zbuciumă tare. În cele din urmă, adunarea se risipi și sătenii plecară pe la casele lor.

Cînd rămaseră singuri Lal Behari zise :

— *Bhai sahib*, [1] te rog să-i spui cumnatei să-mi vorbească cuviincios, altminteri într-o zi se pot isca mari necazuri !

Beni Madhava Singh sări în sprijinul mezinului.

— E adevărat, fiule, întări el. Nu se cade ca o femeie să înfrunte un bărbat și să-i răspundă cînd i se face o observație !

— O fi familia ei bogată, dar nici noi nu sîntem niște sărăntoci !

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebă Shri Kant îngrijorat.

— Mai nimic, răspunse Lal Behari. M-a jignit fără pricină. Se pare că pentru ea sîntem niște gunoaie în comparație cu familia ei.

După masă Shri Kant se apropie de Anandi. Femeia clocotea de revoltă, dar se stăpîni. Și el se simțea puțin cam încurcat.

— Cum te simți ? întrebă Anandi.

— Eu mă simt bine, dar ce-i cu tărăboiul pe care l-ai iscat în casă ? întrebă bărbatul.

Anandi se întunecă la față și, fierbînd de mînie, zise :

— Cine ți-a spus așa ceva a mințit. Aș vrea să i-o zic în față !

Shri Kant :

— Nu te înfierbînta ! Mai bine spune-mi ce s-a întîmplat ?

---

[1] Formulă de reverență pentru fratele mai mare.

Anandi :

— Nimic, doar nenorocirea mea ! Altminteri cum ar îndrăzni un ţăranoi, care nu-i bun nici de slugă, să mă bată cu sandala şi apoi să mă vorbească de rău la tine ?

Shri Kant :

— Povesteşte-mi toată tărăşenia, dar mai limpede şi atunci poate că am să pricep. Pînă acum n-am înţeles nimic.

Anandi :

— Alaltăieri, preaiubitul tău frate mi-a cerut să-i gătesc două găini. Nu mai aveam în casă decît vreun sfert de *seer* de *ghee* şi am pus toată cantitatea în oală. Cînd s-a aşezat la masă m-a întrebat de ce nu am pus *ghee* la *dal*, iar cînd i-am spus motivul s-a supărat şi m-a insultat pe mine şi familia mea. N-am putut răbda şi i-am spus : „Acasă la tata şi slugile consumă mai mult *ghee* în fiecare zi şi nimeni nu le ţine socoteala". Asta a fost tot. Iar individul a îndrăznit să arunce în mine sandala ! Dacă n-aş fi ridicat mîna să mă apăr, mi-ar fi spart capul. Întreabă-l să-ţi spună el dacă-i adevărat sau nu ce ţi-am povestit.

Mînios, Shri Kant exclamă :

— Aşa de departe au ajuns lucrurile ? Băiatul ăsta-i din cale afară de necuviincios !

Anandi începu să plîngă, cum le stă în fire femeilor. Lacrimile tremurau aninate de gene ca nişte boabe de cristal. Shri Kant era aşezat şi domol de felul lui. Rareori îşi pierdea cumpătul. Dar lacrimile femeilor îi impresionează pe bărbaţi şi-i aţîţă ca gazul turnat pe foc. La fel şi Shri Kant se perpeli în pat toată noaptea şi somnul nu i se lipi de pleoape din cauza tulburării sufleteşti. Dis-de-dimineaţă se duse la taică-său şi-i spuse :

— *Dada*, nu mai pot trăi în casa asta !

Shri Kant îi dojenise de multe ori pe prietenii săi pentru asemenea cuvinte necugetate. Acum, din neno-

rocire, el însuși era silit să le rostească. Ce ușor e să dai sfaturi altora !

Beni Madhava Singh exclamă necăjit :

— De ce ?

Shri Kant :

— Pentru că am și eu un pic de amor propriu ! Acum, în căminul tău domnesc încăpățînarea și nedreptatea. Cei ce ar trebui să-i respecte pe vîrstnici s-au obrăznicit. Eu am slujbă și stau puțin timp acasă, iar în lipsa mea soția este lovită cu sandale și pantofi. N-aș pune la inimă dacă mi s-ar arunca în față cuvinte aspre, îngădui chiar să mi se răspundă înzecit pentru fiecare cuvînt necuvenit pe care eu sau soția mea le-am rosti. Dar nu pot admite să fim loviți și să nu mă revolt !

Beni Madhava Singh nu avea ce-i răspunde. Fiul său îi vorbise și se purtase cu el totdeauna cu respect și tocmai de aceea îl nedumerea zbuciumul lui sufletesc.

— Fiule, tu ești un om înțelept, de ce vorbești așa ? începu să pledeze bătrînul. Iată dovada că femeile-s cauza destrămării familiilor noastre. De-aia, zic eu, nu trebuie să lași frîul prea slobod, trebuie să-l ții mai strîns !

Shri Kant :

— Știu asta prea bine, tată. Datorită binecuvîntării tale nu-s chiar atît de prost. Cunoști străduințele pe care le-am depus salvînd atîtea familii din sat de la dezbinare. Însă nu pot admite asemenea comportare necuviincioasă, nu rabd să fie nedreptățită femeia pentru care eu voi răspunde la judecata de apoi. Îți mărturisesc, de-abia mă abțin să nu-l pedepsesc pe Lal Behari !

Beni Madhava Singh se necăji foarte văzîndu-l atît de pornit pe fiul său cel mare, pe care-l socotea cumpănit și înțelept.

— Lal Behari e fratele tău mai mic, îi aminti el. Dacă crezi că a greșit cu ceva față de voi îl poți trage de urechi, dar...

Shri Kant :
— Lal Behari nu mai e fratele meu !
Beni Madhava Singh :
— Din cauza soției tale ?
Shri Kant :
— Nu, domnule, din cauza prostiei și sălbăticiei lui !

Tăcură o vreme. *Thakur sahib* voia să-și domolească fiul însă nici în ruptul capului nu voia să admită că Lal Behari a făcut ceva nelalocul lui. Între timp, mai mulți săteni veniră chipurile să tragă un fum împreună cu Beni Madhava Singh și fiul său. Femeile din sat auziseră deja că Shri Kant s-a certat cu taică-său din pricina nevestei și că e pe cale să o rupă cu familia, ceea ce le provocase mare mulțumire. Ardeau de nerăbdare să afle amănunte despre sfada celor două părți, despre cuvintele „plăcute" schimbate între ele. Destui consăteni pizmuiau gospodăria și familia lor închegate și nu pregetau să-i bîrfească. Astăzi bîrfele păreau a se adeveri. Veniră, deci, unii prefăcîndu-se dornici să fumeze un ciubuc, alții pretextînd că vor să-i arate lui Shri Kant cine știe ce chitanță de plata impozitului și așteptară. Însă bătrînul era vulpoi cu experiența vieții și pricepu motivul care-i adusese la el pe consăteni. De aceea, se hotărî să nu le dea prilej de bucurie și îndată își îndulci glasul.

— Fiule, grăi el, sînt cu totul de partea ta. Fă cum crezi tu de cuviință. Fratele tău e vinovat !

Dar tînărul nostru nu urmă pilda înțeleaptă a bătrînului său părinte : licența dobîndită la Allahabad nu suplinea lipsa lui de experiență. În cadrul dezbaterilor ce aveau loc în cercul de studii de la universitate el se obișnuise să nu cedeze și rămînea ferm pe pozițiile sale. De aceea, nu pricepu manevra tatălui și nu înțelese de ce și-a modificat brusc atitudinea, așa că zise :

— Nu mai rămîn în casa asta alături de Lal Behari !
Beni Madhava :

— Fiule, înțelepții nu trebuie să se lase influențați de nesăbuințele proștilor ! Fratele tău e un tinerel necopt la minte. Tu ești mai în vîrstă și ar trebui să-i ierți greșelile.

Shri Kant :

— Eu nu mă pot împăca cu asemenea ticăloșie. Ori eu, ori el, numai unul din noi să rămînă în casa asta ! Dacă el îți este mai drag, te rog să-mi dai voie să plec. Oi fi în stare să-mi duc și singur povara. Dacă dorești ca eu să rămîn, atunci, spune-i, rogu-te, să plece unde-o pofti. Asta-i hotărîrea mea definitivă !

Lal Behari stătea în prag și asculta cuvintele aspre rostite la adresa lui de fratele său mai vîrstnic pe care-l respecta mai mult chiar decît pe părintele său. Nu cutezase niciodată să șadă sau să fumeze sau să mestece *betel* în prezența lui. La rîndul său, Shri Kant manifestase multă afecțiune față de fratele său mai mic și nu-și putea aminti să-i fi spus vreodată o vorbă de dojană. De cîte ori se înapoia de la Allahabad îi aducea cîte ceva. O dată îi dăruise două crose [1] comandate înadins pentru el. Anul trecut, cînd Lal Behari învinsese la lupte un adversar de două ori mai voinic decît el, cu prilejul sărbătorii Nag Panchami [2], sărise în arenă plin de emoție și-l îmbrățișase acolo, de față cu toată lumea, apoi scosese tot mărunțișul din buzunar, vreo cinci rupii, și-l împrăștiase în rîndurile mulțimii de spectatori.

Severitatea manifestată de fratele pe care-l iubea și-l prețuia răni profund inima lui Lal Behari. Începu să plîngă cu lacrimi amare. Înțelesese greșeala sa și se căia din adîncul sufletului că se purtase așa de urît cu soția fratelui său mai mare. În ajunul înapoierii lui Shri Kant, Lal Behari simțise că i se strînge inima de emoție. Cum să apară în fața lui ? Cum să-i vorbească ? Cum să

---

[1] Pentru polo pe iarbă, sport popular în India.

[2] Sărbătoare hindusă dedicată duhurilor subpămîntene Naga, cînd credincioșii oferă lapte și fructe drept ofrandă șerpilor.

ridice ochii la el? Acestea erau întrebări la care nu găsea răspuns. Își dăduse seama că va fi chemat și dojenit însă — împotriva tuturor așteptărilor — avea în față imaginea însăși a neîndurării. Se purtase nesăbuit, ca un prost, e adevărat; dar în adîncul inimii, simțea că fratele îl pedepsește prea aspru. Dacă l-ar fi chemat și l-ar fi mustrat, ba nu! dacă l-ar fi pălmuit chiar, nu s-ar fi simțit așa de umilit. Hotărîrea de a nu-l mai vedea la ochi, îl deznădăjduia. Intră în casă, cu lacrimile pe obraz, se duse în odaie unde-și schimbă îmbrăcămintea și își șterse ochii, să nu se vadă că a plîns. Apoi, merse la ușa lui Anandi și, cu glasul sugrumat de durere și emoție, vorbi:

— *Bhabi* [1], fratele nu mai vrea să locuiască în aceeași casă cu mine. Nu vrea nici măcar să mă vadă la față! De aceea, eu am să plec. Iartă-mă pentru tot ce ți-am greșit!

IV

Shri Kant se ivi, încruntat și furios, tocmai cînd Lal Behari stătea cu capul plecat, plin de umilință, în fața ușii lui Anandi. Zărindu-și fratele, își întoarse privirile cu dezgust și se îndepărtă, nevoind parcă să-i atingă nici măcar umbra.

Anandi era, de felul ei, o femeie blajină. Nu bănuise, cînd se plînsese, că tărășenia va lua asemenea proporții, iar acum regreta. Se necăjise pe bărbatul ei pentru că își pierduse cumpătul și se iritase la gîndul că s-ar putea să se mute la Allahabad, dacă soțul ar hotărî să plece din casă. Cînd îl văzu pe Lal Behari la ușa ei spunîndu-i cu căință: „Am să plec, te rog să mă ierți dacă am greșit față de tine!" resentimentele femeii se topiră și începu

[1] Termen de respect folosit pentru a desemna soția fratelui mai mare.

să plîngă. Lacrimile sînt remediul cel mai eficace pentru spălarea zgurei adunate pe inimă.

Văzîndu-l pe Shri Kant, Anandi îi zise :

— Frățiorul te așteaptă afară. Plînge și se căiește.

Shri Kant :

— Și ce să-i fac eu ?

Anandi :

— Cheamă-l înăuntru. Să-mi fii amuțit limba, să nu fi început niciodată cearta asta !

Shri Kant :

— Nu-l chem !

Apoi tăcu. De partea cealaltă a ușii se auzi din nou glasul lui Lal Behari :

— *Bhabi,* te rog transmite fratelui *pronam*-ul[1] meu. Refuză să mă mai vadă și nu vreau să dea peste mine.

Apoi se îndreptă, cu pași repezi, spre ieșire. Anandi alergă după el și-l opri. Lal Behari privi în urmă și, cu ochii înotînd în lacrimi, exclamă :

— Lasă-mă să plec !

Anandi :

— Unde vrei să te duci ?

Lal Behari :

— Unde-oi vedea cu ochii, să dispar din fața lui !

Anandi :

— Nu te las să pleci !

Lal Behari :

— Nu merit să trăiesc alături de voi !

Anandi :

— Să nu mai faci un pas dacă-mi vrei binele !

Lal Behari :

— Nu mai rămîn nici o clipă în casa asta dacă nu mă iartă fratele !

Anandi :

— Martor mi-e Cel de Sus că nu-s supărată pe tine !

---

[1] Salut respectuos adresat persoanelor mai în vîrstă sau celor cu o poziție socială deosebită.

Şi inima lui Shri Kant se muie. Ieşi afară şi-l îmbrăţişă pe Lal Behari. Fraţii plînseră împreună, descărcîndu-şi inimile.

Lal Behari vorbi printre suspine :

— Pedepseşte-mă oricît de aspru, dar să nu mai spui niciodată că nu vrei să mă vezi la faţă !

— Frăţiorul meu, uită toate astea, îi răspunse Shri Kant cu glas tremurător. Cu voia Domnului aşa ceva nu se va mai întîmpla !

Tocmai atunci intră şi Beni Madhava Singh. Inima i se umplu de bucurie cînd îşi văzu copiii îmbrăţişaţi şi zise :

— Iată cum trebuie să se poarte fetele cu bună creştere ! Ele au de spus un cuvînt cumpănitor cînd treburile merg prost în gospodărie şi pot salva unitatea familiei.

Iar sătenii, care aflară cele întîmplate, o lăudară pe Anandi spunînd :

— Aşa-s fetele cu suflet nobil !

BĂTĂLIE ÎN MARȘ

Satul fremăta de activitate intensă deși abia se luminase de ziuă. Bordeiele parcă străluceau de bucurie. Sătenii așteptau sosirea unui grup de *satyagrahi*[1]. În cinstea lor înălțaseră un baldachin, pe piloni de bambus, în fața casei lui Kodai Chaudhri și strînseseră făină, *ghee*, legume, lapte și iaurt. Binda *ahir*[2], care cu alte prilejuri se ascundea de frică să nu fie obligat să sacrifice o jumătate de litru de lapte pentru a astîmpăra setea unor oficialități venite în inspecție, adusese două ulcioare uriașe pline cu lapte și iaurt fără să-l fi imboldit cineva din spate. Olarul, care, din aceeași pricină, altă dată ar fi fugit de acasă, adusese și stivuise o movilă de oale și ulcioare. Toți membrii clasei truditoare — lucrătorii pămîntului, aparii, bărbierul — se îndreptau în grabă, din proprie inițiativă, către locul de adunare.

O singură ființă, bătrîna Nohri, nu participa la bucuria obștii. Gîrbovită sub povara celor șaptezeci și cinci de ani, ședea în pragul bordeiului și, cu ochii triști, cufundați în orbite, privea pregătirile ce se desfășurau cu febrilitate. O durea inima că nu se poate duce și ea la

[1] Adepții filozofiei lui Gandhi, care luptau împotriva jugului britanic folosind rezistența pasivă drept armă.

[2] Lăptar.

Kodai, ca să-și aducă obolul. Era săracă lipită pămîntului și nu avea nici măcar după ce bea apă.

Nohri cunoscuse și vremuri bune în viața ei. Odinioară fusese fruntea satului și avusese de toate, și avere și familie. Atunci îl disprețuise și-l ținuse la respect pe Kodai. Femeie fiind, se putea măsura cu orice bărbat din sat. Păzea lanurile cînd soțul ei dormea, iar de se înfățișa la vreo judecată, își apăra singură drepturile. Ea era aceea care gospodărea banii, fie că-i dădea sau îi primea cu împrumut. Dar soarta îi fusese potrivnică, îi răpise și avuție și familie. Rămăsese singură pe lume să-i jelească pe cei dragi și să-și plîngă nenorocul. De-abia mai vedea și auzea și-i venea greu chiar să se miște din loc. Zilele i se scurgeau în apatie.

În schimb, norocul îi surîsese lui Kodai. Ajunsese în fruntea satului și toate ușile i se deschideau cu bunăvoință. Festivitățile de azi urmau să se desfășoare în fața casei sale. Cui să-i pese de Nohri ? Femeia suferea cumplit în adîncul inimii. Dacă nu ar fi fost atît de neputincioasă și-ar fi pardosit bordeiul cu balegă de vacă [1], ar fi adus un taraf la ușa ei și ar fi poruncit să se pregătească un praznic pe cinste. Apoi, după ce norodul s-ar fi săturat, le-ar fi dăruit tuturor doi pumni de bani.

Își aminti de ziua cînd străbătuse peste treizeci de kilometri cu soțul ei ca să-l poată privi măcar o clipă pe Mahatma Gandhi. Și astăzi încă îi tălăzuiau în inimă, ca norii încărcați de ploaie, entuziasmul, înflăcărarea, dragostea sinceră și respectul pe care le simțise atunci.

Kodai veni și, arătîndu-și gingiile lipsite de dinți, îi spuse :

— Cumnată, azi sosesc luptătorii lui Mahatmaji. Trebuie și tu să-ți dai obolul.

Nohri îl fulgeră cu privirea. „Ce crud e, vrea să mă umilească !", gîndi ea. Apoi răspunse cu demnitate :

---

[1] Balega de vacă (animal venerat de indieni) este considerată ca avînd efecte purificatoare.

— Am să le dau lor, în mînă, darul meu. De ce să-ți arăt ție ?

Kodai zîmbi din nou și grăi :

— N-am să spun nimănui, cumnată, mă jur pe Dumnezeu ! Adu găleata aia, a ta ! Ce alt prilej mai bun ai să găsești, să o scoți la iveală ? Nimeni nu a oferit prea mult. Cum altfel am putea păstra bunul nume al satului nostru ?

Nohri vorbi cu un sentiment de adîncă umilință :

— De ce mă jignești, cumnate ? Dacă Dumnezeu mi-ar fi lăsat ceva, nu ar fi fost nevoie să te obosești pînă la mine. Pe vremuri sfinții, schimnicii, demnitarii din împrejurimi și mulți alți oameni de seamă se buluceau la ușa casei mele. Dar vremurile s-au schimbat și s-au schimbat și oamenii !

Kodai se rușină :

— Am glumit, cumnată, nu te supăra. Ți-am spus doar așa, nu cumva mai tîrziu să mă învinuiești că nu ai știut nimic.

Apoi plecă. Nohri rămase cu privirile ațințite spre locul unde stătuse Kodai. Resimțea sarcasmul cuvintelor acestuia ca pe o mușcătură de șarpe.

II

Nohri stătea încă în pragul bordeiului cînd se auzi chemarea ce anunța sosirea alaiului. Spre apus se ridica un nor des de praf de parcă pămîntul își cernea colbul în cinstea oaspeților. Sătenii lăsară baltă treburile și alergară într-un suflet să-i întîmpine. Trecu un minut și la început se zări drapelul tricolor fîlfîind mîndru în adierea vîntului. Aveai impresia că însăși *swarajya* [1] șade pe tronul cel falnic și binecuvîntează norodul. Femeile

[1] Autoguvernare, lozinca inițială lansată de Gandhi pentru mobilizarea maselor la lupta împotriva jugului colonial.

se porniră să înalțe imnuri de bucurie. Apoi apăru șirul luptătorilor încolonați doi cîte doi. Purtau cămăși confecționate din *khaddar*[1] și boneta albă a lui Gandhi pe cap, iar la șolduri le atîrna cîte o traistă cu baiera petrecută după umăr. Brațele le aveau libere, pregătite parcă să îmbrățișeze. Curînd le auziră și vocile, glasuri de bărbați maturi intonînd un cîntec patriotic, o melodie caldă, profundă, înălțătoare :

„Cîndva ședeam în fruntea lumii,
Dar vai !, azi sîntem umiliți !
Cîndva tindeam spre-a laurilor glorie,
Astăzi sîntem năpăstuiți !"

Sătenii le ieșiră în cale să le ureze bun sosit. Un strat gros de praf se așternuse pe creștetele mărșăluitorilor, buzele le erau uscate, fețele arse de soare. În ochi însă vedeai strălucind flacăra libertății !

Femeile cîntau, copiii se zbenguiau voioși, bărbații scoseseră batistele și făceau vînt cu ele, ca să-i răcorească pe oaspeți. În frămîntarea și agitația care cuprinsese toată lumea, nimeni nu o băgă în seamă pe Nohri. Rămăsese în spatele tuturor, cu toiagul în mînă — imaginea însăși a binecuvîntatei iubiri ! Ochii îi sclipeau, iar chipul îi strălucea de o mare bucurie. Ai fi zis că e regina, stăpîna satului, iar toți tinerii sînt copiii ei. Niciodată pînă atunci nu încercase un sentiment atît de puternic de înflăcărare și exaltare minunate. Îi privea pe acești ostași ai libertății cu nemărginită dragoste și simțea crescînd în ea forțe nebănuite. Brusc își aruncă toiagul și, ca și cînd o dată cu el lepădase povara vîrstei și necazurile, își făcu loc prin mulțime pînă ajunse în fața oaspeților și începu să joace. Dănțuia ca o tînără și frumoasă fată pătrunsă de vraja vieții împlinite. Norodul se retrase un pas și se strînse roată în jurul bătrînei care

[1] Pînză țesută în casă, la îndemnul lui Gandhi, pentru a boicota țesăturile importate din Anglia.

își arăta toată iscusința avută odinioară la joc. Valul de extaz ceresc care o inundase o făcuse să uite de dureri și mizerie. Picioarele și mîinile ei bătrîne și slăbite recăpătaseră în mod surprinzător mlădierea și vigoarea de altă dată. Lumea o privi la început cu ironie, așa cum copiii ar privi o maimuță care face giumbușlucuri, apoi însă cu toții se molipsiră de acest sfînt extaz. Li se părea că întreaga natură a fost cuprinsă de frenezie !

Kodai grăi :

— Ajunge, cumnată ! Oprește-te !

Nohri continuă să joace. Exclamă :

— Ce stai și te uiți ? Hai cu mine, să te văd cum știi să joci !

Kodai :

— La vîrsta mea nu se cuvine să dansez.

Nohri încetini puțin ritmul. Întrebă :

— Tocmai astăzi te simți bătrîn ? Anii mei parcă și-au luat zborul ! Nu-ți crește inima văzîndu-i pe acești eroi pe umerii cărora apasă povara luptei pentru eliberarea noastră de nevoi și suferințe ? Cu toții am robit la bogătași și cămătari, le-am îndurat cu capul plecat insultele și asuprirea. Acum, silniciile și tirania vor fi stîrpite. Nici tu și nici eu nu am fi îmbătrînit înainte de vreme, dar foamea și lipsurile ne-au doborît. Iată, aici s-a adunat mult norod. Întreabă pe cine vrei, să-ți răspundă cinstit dacă vreunul din ei a mîncat pe săturate în ultimele șase luni, dacă măcar a pus *ghee* pe limbă, dacă a avut somn liniștit. Birurile ne apasă, sîntem siliți să plătim zece rupii la o țarină pentru care înainte ni se cereau doar trei rupii. Pămîntul nu rodește aur ! Am trudit și am muncit ogorul pînă cînd am căzut istoviți. Numai noi doi am izbutit să trăim atît de mult. Alții și-ar fi pus capăt zilelor sau i-ar fi ucis pe cei care ne jecmănesc. Binecuvîntat fie Mahatma și luptătorii lui, căci ei au înțeles durerile și nenorocirile năpăstuiților și

luptă pentru a-i izbăvi ! Toţi ceilalţi nu vor decît să ne sugă sîngele, să ne stingă flacăra vieţii !

Chipurile oaspeţilor radiau lumină, inimile le creşteau de bucurie. Începură din nou să intoneze cu căldură :

„Cîndva pe glia noastră curgea lapte şi miere.
Astăzi nu afli oameni mai obidiţi ca noi !"

III

Se înserase de-a binelea şi făclii fură aprinse. Norod din mai multe sate învecinate se adunase în faţa casei lui Kodai. Întrunirea începu după ce oaspeţii mîncară. Conducătorul grupului luă cuvîntul.

— Fraţilor ! începu el să vorbească. Căldura cu care ne-aţi primit ne întăreşte credinţa că vom izbuti să rupem, curînd, lanţurile care ne ţin în robie. Eu am umblat mult prin lume, la apus şi la răsărit, şi am văzut destule ţări străine. Vă asigur că nicăieri, la nici un popor nu am întîlnit atîta cinste, hărnicie şi generozitate, calităţi care vă caracterizează. Aş zice că sînteţi zei, nu oameni de rînd ! Nu cunoaşteţi luxul, sînteţi modeşti şi vă mulţumiţi cu puţinul ce îl aveţi. Vă preocupă doar munca şi nimic altceva. Dar bunătatea şi simplitatea voastră s-au dovedit a vă fi fatale. Daţi-mi voie să-mi spun părerea că locul vostru ar trebui să fie în ceruri, cu sfinţii, nu pe pămînt. Impozitele cresc cu repeziciune, ca apele care se umflă primăvara, dar voi tăceţi şi răbdaţi. Bogătaşii şi slujbaşii statului vă jupoaie, dar voi nu vă ridicaţi glasurile. Toţi vă jefuiesc şi vă jecmănesc, dar voi parcă nu vă daţi seama ce se petrece. Vă calcă în picioare, vă lasă să muriţi de foame şi tot nu izbutiţi să vă deschideţi ochii, să vedeţi ce se întîmplă. Odinioară sute de mii de ţărani îşi cîştigau existenţa torcînd fire şi ţesînd pînzeturi. Acum ţesăturile sînt importate din alte ţări. Odinioară sarea se extrăgea aici, la noi, şi sute de

mii de oameni trăiau din această muncă. Acum ea este adusă din străinătate, iar extragerea sării este considerată o crimă. Dar țara noastră are sare destulă să hrănească omenirea întreagă timp de două sute de ani ! Iar voi sînteți siliți să plătiți în fiecare an șaptezeci de milioane de rupii drept taxe numai pentru sare ! Adîncurile lacurilor și ale pămînturilor aride sînt bogate în zăcăminte de sare, dar voi nu aveți voie să vă atingeți de ele. Cine știe, poate că în curînd vor pune dări chiar și pe puțurile cu apă ! Cum puteți răbda atîta nedreptate !

Se auzi un glas din mulțime :

— Ce putem face noi ?

Șeful grupului :

— Iată greșeala voastră ! Uriașa administrație se sprijină pe umerii voștri. Voi sînteți stăpînii acestei mari armate de slujbași ai statului și totuși răbdați silniciile și nedreptățile la care vă supun. De ce ? Pentru că nu vă dați seama de forța voastră ! Trebuie să pricepeți că cel ce nu se poate apăra singur va cădea totdeauna victimă lăcomiei, împilării de către alții. Astăzi, cel mai de seamă om din lume și-a pus viața zălog pentru voi. Mii de tineri sînt gata să se jertfească pentru a pune capăt suferințelor voastre. Cei ce vă socotesc neputincioși și nevolnici și vă pradă fără milă nu vor renunța niciodată de bunăvoie la victimele lor. Față de noi, soldații voștri, se poartă cu o cruzime nemaipomenită. Noi nu vom da înapoi, sîntem gata să îndurăm orice, dar și voi trebuie să cugetați cum să ne sprijiniți lupta. Vă veți ridica bărbătește împotriva nedreptăților sau vă veți ascunde ca lașii, blestemîndu-vă soarta ? Condiții de luptă atît de bune s-ar putea să nu se mai ivească niciodată. Veți regreta amar dacă nu veți folosi prilejul care vi se oferă. Noi luptăm pentru libertate și dreptate, iar armele noastre sînt adevărul și nonviolența. Eroii noștri trebuie să aibă sufletele neîntinate. trebuie să renunțe la violență ca

mijloc de luptă, să nu pregete să se sacrifice pentru dreptate, bizuindu-se pe credinţă şi pe Dumnezeu ! Cum ne puteţi ajuta ? Spuneţi-vă cuvîntul !

O tăcere apăsătoare urmă. Nimeni nu se clinti.

IV

Deodată se auzi un glas care striga alarmat : — Poliţia ! Jandarmii !

Un detaşament de poliţişti înarmaţi, conduşi de un ofiţer călare, îşi făcu apariţia şi se opri la locul adunării. Sătenii încremeniră, inimile le băteau nebuneşte în piepturi. Comandantul detaşamentului tună :

— Risipiţi-i pe nemernicii ăştia cu ciomegele ! Poliţaii duseră mîinile la bîte dar nu apucară să le folosească ; mulţimea se topi cît ai bate din palme ! Se năpustiră care încotro într-o învălmăşeală de nedescris şi în cîteva clipe nu mai rămase nici unul. Grupul luptătorilor însă nu se clinti din loc, în frunte cu liderul lor, iar alături de acesta stătea Kodai Chaudhri cu privirile aţintite la pămînt.

Ofiţerul se răsti încruntat :

— Ei bine, Kodai, de ce i-ai primit pe ticăloşii ăştia ?

Ochii lui Kodai aruncau fulgere cînd îi îndreptă spre şeful poliţailor, dar îşi stăpîni mînia. De n-ar fi avut pe umeri povara familiei şi a negoţului său, i-ar fi dat replica ce se cuvenea. Căminul unde trăise în belşug şi pace cincizeci de ani i se părea acum o barieră în calea aspiraţiilor sale. Dar înainte de a apuca să scoată un cuvînt, Nohri apăru din spate.

— Ţi s-a ascuţit limba de cînd ai pe cap turbanul ăla roşu ! vorbi femeia cu îndrăzneală. Doar nu-i robul tău, de ce te răţoieşti aşa la Kodai ? Noi te ţinem, pe banii noştri, iar tu vii să ne asupreşti ! Nu ţi-e ruşine ?

Nohri tremura precum aburii care se înalță din glie în diminețile de vară. Ofițerul se descumpăni, cîteva clipe doar ; apoi, socotind că își subminează demnitatea dacă se ia la harță cu o femeie, i se adresă lui Kodai :

— Cine-i muma asta a satanei, Kodai ? De nu aș avea frică de Dumnezeu i-aș smulge limba din gură !

Bătrîna se sprijinea pe băț și-l privea pe polițai.

— De ce-l hulești pe Dumnezeu, luîndu-i numele în deșert ? vorbi ea. Dumnezeul tău este superiorul, căruia îi lingi încălțările. De-ai avea puțin bun-simț te-ai duce să te spînzuri ! Îți dai seama cine-s bărbații aceștia ? Sînt oameni care nu pregetă să-și dea chiar viețile pentru noi, oropsiții ! Iar tu îndrăznești să spui că-s ticăloși ! Tu, care iei mită și încurajezi jocurile de noroc, hoțiile și tîlhăriile, tu, care prigonești oamenii de treabă și îți freci mîinile de plăcere la suferințele lor, tu, care te guduri la picioarele zeilor tăi !

Sătenii care fugiseră prinseră curaj și începură să se adune iar cînd auziră cuvintele pline de îndrăzneală rostite de Nohri. Ofițerul își trase gîrbaciul de la brîu și începu să lovească orbește, în dreapta și în stînga. Înspăimîntați, oamenii se risipiră din nou. Nohri primise și ea o lovitură pe care o simțea ca pe o dîră de foc pe spinare. Simți că i se întunecă ochii, dar își adună puterile și vorbi cu glas ferm :

— De ce fugiți, băieți ? Credeați că ați venit la praznic sau la vreo petrecere ? Sînteți lași, iar lașitatea voastră îi încurajează pe indivizii ăștia să se creadă viteji, ca tigrii ! Cît timp o să mai răbdați insultele și persecuțiile lor ?

Un polițai o apucă de ceafă și o îmbrînci cu brutalitate. Bătrîna zbură valvîrtej și era gata să se prăbușească, dar Kodai îi sări în ajutor.

— De ce vă descărcați furia pe o biată femeie, prieteni ? V-ați pierdut omenia de cînd robiți ! Vă măsurați puterile cu femeile, bătrînii și copiii ! Bărbați sînteți voi ?

Nohri zăcea la pămînt, acolo unde căzuse. Fără a se ridica vorbi :

— Nu au pic de bărbăție în ei, nu vedeți ? Altminteri ar fi îndurat robia ? O, Doamne, de ce sînt așa de răi ? De erau englezi aș fi înțeles purtarea lor neomenoasă căci ei ne stăpînesc și ne asupresc. Dar voi sînteți doar slugi și niciodată nu veți ajunge în împărăția lor ! De dragul lefurilor urgisiți și persecutați norodul !

Ofițerul schimbă tactica ; începu să-l amenințe pe șeful grupului de *satyagrahi*.

— Cine v-a permis să veniți aici ? se burzului el.

Acesta îi răspunse calm :

— Am venit din porunca Celui de Sus !

Ofițerul :

— Ați tulburat liniștea și pacea satului !

Conducătorul luptătorilor :

— Dacă a deschide ochii norodului asupra condiției sale nenorocite înseamnă a tulbura liniștea și pacea, atunci fără îndoială sîntem vinovați !

Sătenii, care mai fugeau împinși de panică, se opriră. Kodai îi privi cu disperare și le vorbi cu glas tremurător :

— Fraților ! Astăzi s-a adunat aici popor din multe sate. O să mai puteți dormi în tihnă după ce ofițerul ne-a făcut de rușine și ne-a umilit în așa hal ? O să mai aplece cineva urechea la durerile și necazurile noastre ? Slujbașii statului ? De bună seamă nu ! Chiar de am fi uciși astăzi, nici unul nu va mișca un deget. Ne disprețuiesc și își bat joc de noi și de munca noastră ! Ar trebui să ne fie rușine cu o astfel de viață !

Oamenii încremeniseră ca șuvoaiele ferecate de zăgaz. Pîcla fricii adunată în inimi începu să se risipească. Chipurile li se înăspriră. Ofițerul sesiză schimbarea survenită în spiritul sătenilor. Încălecă repede și porunci să fie arestat Kodai. Doi sergenți îl înșfăcară de brațe, dar Kodai le zise :

— Nu vă temeţi, n-am să fug ! Merg unde vreţi !

Cînd Kodai porni, încadrat de zbiri, cei doi feciori ai săi şi mai mulţi săteni se năpustiră să-l scape din ghearele lor. Norodul începu să se agite şi se strînse ameninţător în jurul poliţailor. Ofiţerul urlă :

— Împrăştiaţi-vă ! Altminteri, ordon să se deschidă focul !

Drept răspuns, sătenii începură să scandeze : „Trăiască măicuţa noastră India !“ şi înaintară încă vreo cîţiva paşi. Ofiţerul îşi dădu seama că se află în primejdie şi îşi modifică din nou atitudinea. Se potoli şi începu să vorbească domol :

— *Nayak* sahib [1], sînt puşi pe răzmeriţă, nu o să iasă nimic bun din asta !

Conducătorul luptătorilor răspunse :

— Atîta timp cît sîntem aici, nu trebuie să-ţi fie teamă. Noi nu avem nimic împotriva ta şi a oamenilor tăi. Acelaşi călcîi opresor ne apasă şi pe noi, şi pe voi. Din păcate, ne aflăm în tabere opuse ! Apoi, liderul grupului se adresă oamenilor săi : V-am lămurit că noi urmărim impunerea dreptăţii şi justiţiei, iar pentru atingerea ţelului nostru trebuie să folosim arma nonviolenţei. Dacă ofiţerul ar fi fost englez, am fi avut aceeaşi datorie : să-l protejăm. Kodai Chaudhri a fost arestat. El este un om norocos, căci binecuvîntaţi sînt cei ce luptă pentru libertate ! Nu trebuie să vă necăjiţi, nici să vă îngrijoraţi din cauza asta. Daţi-vă la o parte, rogu-vă, şi lăsaţi-i pe poliţişti să plece.

Ofiţerul şi detaşamentul său plecară, luîndu-l şi pe Kodai. Sătenii continuau să strige cu înflăcărare : „Victorie măicuţei noastre India !“

Kodai le răspunse :

— Salut, fraţii mei, salut ! Fiţi dîrji în lupta voastră ! Să nu vă temeţi !

---

[1] Lider, conducător.

Fiii se apropiară și, cu ochii înotînd în lacrimi, întrebară :

— Ce ne poruncești, tată ?

Kodai se strădui să-i potolească :

— Nu vă pierdeți cu firea, purtați-vă demni ! Frica este rădăcina tuturor relelor. Dezbărați-vă de ea și nimeni nu va îndrăzni să vă asuprească. Adevărul nu poate fi înăbușit !

Niciodată, în trecut, Kodai nu simțise în el atîta tărie și curaj ca acuma cînd era înconjurat de polițiști. Închisoarea și spînzurătoarea nu-l mai speriau, ele constituiau motive de slavă. Pentru întîia oară, luase contact nemijlocit cu adevărul în forma lui concretă și-l apăra, ridicîndu-se în fața lui ca o pavăză.

V

Sătenii resimțeau arestarea lui Kodai ca o dezonoare și o rușine adusă obștii. Chaudhri al lor fusese ridicat chiar sub ochii lor, iar ei nu mișcaseră un deget ! Cum ar putea spăla umilința aceasta ? Pe chipurile tuturor se citea o suferință adîncă, de parcă tot satul fusese jefuit de tîlhari.

Deodată Nohri strigă :

— Ce ați rămas așa împietriți și abătuți ? Nu vedeți în ce hal am decăzut, mai aveți nevoie și de alte dovezi ? Nu vă dați seama că ne guvernează forța și nu legea ? Iar noi am ajuns atît de bicisnici, încît nu îndrăznim să rostim un cuvînt măcar, atunci cînd sîntem urgisiți și batjocoriți. De nu eram lași și egoiști, îndrăzneau să ridice biciul la noi, cutezau să ne lovească ? Atîta vreme cît o să vă purtați ca niște robi și o să-i slugăriți pe asupritori o să aveți parte de aceeași plată : insulte și lovituri ! Dar cît timp o să mai îndurați în tăcere ? Cît timp o să zăceți ca niște stîrvuri din care se înfruptă

vulturii ? Treziți-vă, dovediți că sînteți ființe omenești și aveți inimi în piept, că știți să fiți demni și vreți să fiți respectați ! Cum o să vă lucrați ogorul fără demnitate ? La ce bun banul cîștigat, ce folos că faceți umbră pămîntului ? Vreți ca și urmașii voștri să fie oropsiți, bătuți și călcați în picioare ca voi ? Lepădați-vă lașitatea ! Moartea este sortită omului, dar de ce să vă sfîrșiți zilele în pat, ca nevolnicii ? De ce să nu vă dați viața, ca eroii, pentru dreptate și adevăr ? Eu sînt bătrînă și neputincioasă, dar tot am să pot curăța locul unde vor zăcea eroii, am să-i ajut pe cei ce au căzut răniți, răcorindu-i ! Am să merg cu ei !

Makoo, fiul cel mare al lui Kodai, zise :

— Mătușică, ne faci de rușine ! Să te duci tu și să ne lași pe noi, flăcăi zdraveni ! Noi sîntem copiii tăi, în piept ne bat inimi ! Am să merg eu cu *satyagrahii,* iar Ganga o să rămînă să vadă de casă și ogoare.

Ganga era fratele mai mic : sări îndată :

— Frățiorul meu, nu-i drept din partea ta ! N-ai să pleci, atîta vreme cît trăiesc ! Rămîi, tu ai să gospodărești mai bine și căminul și pămîntul. Eu nu mă pricep la toate astea. Lasă-mă pe mine să mă duc !

Makoo :

— Noi nu o să ne înțelegem niciodată, să-și spună cuvîntul mătușica noastră. Să ne poruncească, iar noi ne vom supune și vom face cum va hotărî ea !

Nohri zîmbi cu mîndrie.

— Cine mă mituiește, ăla cîștigă ! zise ea.

Makoo :

— Și tu iei mită, mătușică ? Nădăjduiam că măcar la tine dreptatea o să aibă întîietate !

Nohri :

— Dați-mi pace ! Sînt cu un picior în groapă și de-abia am început să gust puterea. E drept să mă aleg și eu cu ceva !

Ganga îi zise, rîzînd :

— Ei bine, mătușică, am să te mituiesc ! Cînd am să mă duc la tîrg, ți-oi aduce niște tutun, din cel cultivat la soare-răsare !

Nohri :

— Atunci ai cîștigat ! Tu ai să te duci !

Makoo :

— Asta nu-i drept, mătușică !

Nohri :

— Dar oare cînd au fost mulțumite părțile aflate în ceartă de hotărîrea judecătorului ? Și-atunci cum ați fi voi mulțumiți ?

Ganga se plecă și atinse picioarele bătrînei cu venerație [1] ; apoi îl îmbrățișă pe fratele său și-i spuse :

— Te rog să-l înștiințezi pe tata că mîine plec.

Un alt tînăr păși în față și vorbi :

— Te rog scrie și numele meu acolo. Seva Ram.

Norodul aplaudă cu bucurie. Seva Ram se opri lîngă lider. Se auzi încă un glas :

— Rogu-te, pune și numele meu. Bhajan Singh.

Mulțimea înălță un strigăt de victorie. Bhajan Singh veni și el lîngă șeful *satyagrahilor*. Era un flăcău vestit în satele din împrejurimi pentru curajul și măiestria sa la trîntă. Cînd ridică, plin de mîndrie, capul și își bombă pieptul, consătenii simțiră că le cresc inimile.

Îndată se auzi o altă voce :

— Trece-mă și pe mine, te rog. Ghoore.

Ghoore era paznicul satului. Lumea îl privea cu nedumerire. Oamenilor nu le venea să creadă că și el s-a hotărît, așa, deodată, să se alăture grupului de luptători.

Bhajan Singh îl întrebă, rîzînd :

— Ce-ți veni, Ghoore ?

Ghoore :

— Același motiv care te-a îndemnat și pe tine. Robesc de douăzeci de ani și m-am săturat !

---

[1] Modul obișnuit de a exprima respectul față de persoanele în vîrstă, în India.

Şi iarăşi se auzi un glas :

— Trece şi numele meu, Kale Khan.

Kale Khan slugărea la moşieri ; era rău şi crud. Makoo îl întrebă :

— Tu ne-ai jecmănit şi te-ai chivernisit cu ceea ce ai furat de la noi, nu-i aşa ?

Kale Khan răspunse cu gravitate :

— Nu dai voie unui om rătăcit să revină pe calea cea dreaptă ? Am ascultat şi m-am supus poruncilor stăpînilor care mă hrăneau. Le-am umplut casele cu lucrurile jefuite de la voi. Acum îmi dau seama că am greşit şi v-am nedreptăţit. Vă cer iertare, fraţii mei !

Cei cinci voluntari se îmbrăţişară, apoi începură să joace de bucurie şi să strige veseli, de parcă ar fi cucerit deja *swarajya*. Şi, ca să fim drepţi, o cuceriseră cu adevărat, căci *swarajya* îşi are sălaşul în cugetul şi inima omului. De îndată ce ai stîrpit frica, izvorîtă din umilinţă şi supunere, ai realizat *swarajya*.

Şeful grupului se adresă voluntarilor :

— Vă felicit, prieteni, pentru hotărîrea de a vă alătura soldaţilor libertăţii. Cunoaşteţi ţelul luptei noastre. Ştiţi că o să aveţi de înfruntat multe greutăţi, dar să nu uitaţi că trebuie să renunţaţi la violenţă şi mînie, aşa cum astăzi aţi lepădat din inimi lăcomia şi ispita. Lupta noastră este dreaptă. Trebuie să păşim cu hotărîre pe calea datoriei. Sînteţi pregătiţi pentru o astfel de misiune ?

Cei din grup răspunseră într-un glas :

— Sîntem !

Conducătorul luptătorilor pentru libertate îi binecuvîntă.

VI

Zorile aurii anunţau o zi splendidă. Razele blînde ale soarelui se împleteau cu adierea lină a vîntului. Un farmec deosebit emana din întreaga natură. Părea că

lumea a auzit chemarea irezistibilă a zeiței libertății și și-a ieșit din țîțîni ! Gospodăriile țărănești și lanurile erau cele de totdeauna, grădinile și livezile nu se schimbaseră și nici bărbații și femeile care le munceau. Dar aceiași oameni, cu ogoarele, căminele și curțile lor, păreau astăzi învăluiți într-o aureolă de glorie strălucitoare și plină de vrajă.

Norod de multe mii de oameni se adunase încă înainte de răsăritul soarelui. Cînd grupul de *satyagrahi* apăru, văzduhul începu să vibreze. Lozinci avîntate izbucneau din piepturile mulțimii ce fremăta de elan. Noii voluntari care-și luau rămas bun de la rude, nevestele care-și stăpîneau greu, dar cu bărbăție, lacrimile, părinții care-i binecuvîntau cu mîndrie pe fiii ce plecau, hotărîrea nestrămutată întipărită pe chipurile luptătorilor, totul alcătuia un tablou emoționant pentru popor.

Deodată apăru Nohri, sprijinindu-se pe toiag. Makoo îi zise :

— Binecuvîntează-ne, mătușico !

Nohri :

— Fiule, te însoțesc. Ai să ai parte de binecuvîntarea mea cît poftești !

Mai multe voci exclamară la unison :

— Dar pe noi cui ne lași, mătușico ?

Nohri le răspunse cu căldură în glas :

— Copiii mei, oricum mi-a venit vremea ! În cîteva luni tot vă părăsesc. Dacă-mi sfîrșesc zilele în pat, am să duc cu mine speranțele și dorurile. Dar dacă plec acum, înseamnă că mi-am împlinit menirea, iar viața mea a fost rodnică. Iată-i adunați aici pe toți fiii mei. Slujindu-i, am să mă izbăvesc. Domnul să vă ajute, să vă bucurați de vremuri mai bune și să vă văd fericiți cît mai sînt încă în viață.

Grăind așa, Nohri îi binecuvîntă pe fiecare în parte și pe toți laolaltă, apoi se duse și se așeză lîngă șeful luptătorilor. Norodul îi privea. Procesiunea purcese la drum, cîntînd :

Cîndva ședeam în fruntea lumii,
Azi sîntem cei mai umiliți !...

Nohri de-abia atingea pămîntul cu picioarele. I se părea că șade într-un car fermecat ce se înalță către slăvile cerului.

IDGAH [1]

I

Id, sărbătoarea bucuriei și veseliei, sosește după o lună întreagă de Ramzan [2]. Ce dimineață minunată ! Copacii s-au îmbrăcat în strai de un verde uluitor, cîmpurile strălucesc, cerul are un colorit neobișnuit, cu reflexe roșiatice. Soarele, parcă mai blînd astăzi, își revarsă binecuvîntarea asupra întregii naturi. Satul e în plină agitație, toată lumea se pregătește de sărbătoare. Unuia îi lipsește un nasture la cămașă și se duce prin vecini să împrumute ac și ață. Altuia i s-au scorojit încălțările de prea mare uscăciune și se repede la băcan după unsoare. Boii trebuiesc hrăniți și adăpați fără a pierde vremea, căci bărbații se vor duce să ia parte la marea ceremonie de la oraș de unde nu se vor înapoia decît pe la orele prînzului. Vor străbate cale de peste cinci kilometri, se vor întîlni cu sute de prieteni și de cunoscuți pe care îi vor felicita. Va dura mult și le va fi cu neputință să revină înainte de masă.

Dintre toți, băieții se bucură cel mai mult. Unul a postit o singură zi și doar pînă la prînz. Altul n-a postit deloc ! Dar cu toții se vor bucura și se vor veseli de sărbători. Postul e pentru bătrîni, distracțiile pentru tineri.

---

[1] Loc de rugăciune în comun cu prilejul sărbătorii Id.
[2] Lună de post în calendarul islamic.

Aşteptaseră Id-ul cu inimile fremătînd de nerăbdare şi iată că, în sfîrşit, sosise! Nici unul nu-şi bătea capul cu treburile casei, nimănui nu-i păsa dacă există sau nu lapte şi zahăr în gospodărie pentru preparat *siwai*[1]. Pe ei îi preocupa numai clipa cînd vor mînca dulciurile pregătite. De unde să ştie pricina pentru care tatăl aleargă, cu sufletul la gură, la Chaudhry Qayam Ali? Habar n-aveau că Id-ul s-ar transforma în Muharram[2] dacă Chaudhry şi-ar încrunta un pic sprîncenele.

Precum cornul abundenţei lui Kuber[3], buzunarele le sînt doldora de bănuţi pe care îi scot întruna la iveală, îi numără şi îi aşează la loc. Mahmood face socoteala comorii: una, două... zece... douăsprezece. Are douăsprezece *paisa!* Mohsin are şi el una, două, trei... opt... zece... cincisprezece! O adevărată avuţie cu care vor putea cumpăra tot soiul de bunătăţi: dulciuri, jucării — trîmbiţe, mingi — şi o mulţime de alte minunăţii îndelung rîvnite.

Iar cel mai bucuros dintre toţi este Hamid, un băieţel de vreo cinci anişori, al cărui tată a murit anul trecut de holeră. Maică-sa bolise şi ea, pălise mereu pînă cînd, într-o zi, îşi dăduse obştescul sfîrşit. Nimeni nu a putut afla ce boală avusese. Şi chiar dacă ar fi ştiut, la ce ar fi folosit? Femeia suferise fără să se plîngă, iar cînd nu mai putuse îndura, părăsise în linişte această lume. Acum Hamid se leagănă în braţele bunicii, Amina, şi visează fericit. Tata a plecat să facă avere şi se va înapoia cu desagii plini de comori. Şi mama a plecat, la Casa Domnului, să-i aducă mormane de bunătăţi. Cum să nu fie fericit?!

Speranţa e o adevărată forţă motrice. Ea dă impuls îndeosebi imaginaţiei cu ajutorul căreia copiii pot trans-

---

[1] Dulciuri asemănătoare cataifului.

[2] Prilej trist pentru adepţii islamului, aniversarea morţii unuia din profeţi.

[3] Zeul indian al belşugului.

forma grăuntele într-un munte. Hamid nu are încălţări, şapca lui e veche şi roasă, cu firul — odinioară auriu — înnegrit. Cînd tăticul se va înapoia cu o grămadă de bănet, iar mămica va reveni şi ea încărcată de daruri, atunci să te ţii bucurie! Atunci să-i vadă el pe Mohsin, pe Mahmood, pe Noore şi pe Sammi dacă se pot măsura cu el!

Amina plîngea în odaie cu inima copleşită de amărăciune şi deznădejde. Era Id, iar ea nu avea nici bob în cămară. De-ar fi trăit Abid, alta ar fi fost situaţia. Cine îşi doreşte asemenea sărbători, cu lipsuri şi sărăcie? Nimeni, de bună seamă! Dar Hamid! El este un copilaş pur, nevinovat şi nu-şi dă seama ce reprezintă moartea sau suferinţa. În sufletu-i sălăşluiesc nădejdea şi voioşia. Necazurile pot ploua cu duiumul, dar Hamid izbuteşte să le risipească în cele patru vînturi cu un singur surîs!

Băieţelul o linişteşte pe bunică:

— Nu-ţi fie teamă, bunicuţo, am să mă înapoiez cel dintîi. Să nu te îngrijorezi!

Dar bunica îşi simte sufletul pustiu. Copiii din sat vor fi însoţiţi de părinţii lor. Hamid însă nu o are decît pe ea. Să-l lase să meargă singur la tîrg? Dacă se pierde în îmbulzeală? Nu, nu-l va lăsa! E aşa de plăpînd! Cum va străbate pe jos, desculţ, atîta drum? Va face băşici la picioruşe! L-ar duce ea în braţe, o bucată de drum, dar cine va rămîne să prepare *siwai*? De-ar fi avut bani, ar fi cumpărat cele trebuincioase şi ar fi pregătit totul la repezeală. Dar aşa, va fi nevoită să colinde multă vreme prin sat, să ceară cu împrumut ca să adune cele necesare. Cususe nişte lucruri pentru Fahima şi primise opt *anna* drept plată. Îi păstrase, pentru Id, dar ieri lăptăreasa fusese neînduplecată, nu o păsuise. Ce putea face? Hamid avea nevoie zilnic de lapte, de cel puţin două *paisa*. Nu îi mai rămăseseră decît două *anna*. Trei *paisa* ajunseseră în buzunarul lui Hamid, iar cinci în punga ei. Aceasta era averea ce o poseda! Numai Dumnezeu le putea veni în ajutor, să facă faţă cum trebuie sărbătorilor. Spălătoreasa,

nevasta bărbierului, a măturătorului și a vînzătorului de brățări, toate femeile vor veni în vizită și vor pretinde să guste din *siwai* și nu vor fi mulțumite dacă nu le va trata din belșug ! Să nu le primească ? Dar de ce ? Doar este cea mai mare sărbătoare a anului ! Numai de-ar rămîne sănătoși, norocul le va surîde, poate, din nou. Băiatul va crește, va înflori, zilele negre vor trece !

Un grup numeros de săteni porni la drum. Hamid se alătură copiilor care se zbenguiau voioși, alergau și o luau înainte, apoi se opreau sub un arbore și așteptau ceata părinților să-i ajungă din urmă. De ce se mișcau atît de încet ? Hamid nu simțea deloc oboseala, avea impresia că i-au crescut aripi.

Ajunseră la marginea orașului. De ambele părți ale drumului se înșirau curțile bogătașilor. Zidurile înalte nu izbuteau să ascundă arborii de mango și licii [1] încărcați de roade. Din cînd în cînd, un flăcău azvîrlea cu o piatră în pomi și stîrnea grădinarul care alerga amenințînd și proferînd un șuvoi de blesteme. Dar pînă să iasă afară, băieții noștri erau departe și numai hohotele de rîs li se mai auzeau. Cum l-au mai păcălit pe grădinar !

Iată și centrul orașului ! Jur-împrejur se înalță construcții impunătoare : de o parte, tribunalul, de cealaltă, clubul, colegiul... Cîți tineri învață, oare, într-o clădire așa de mare ? Și nu sînt numai băieți, sînt și fete ; iar majoritatea studenților au aspectul unor oameni maturi. Pe cuvînt ! Uite ce mustăți mari au ! Cît timp vor mai studia și la ce le trebuie atîta carte ? Și Hamid are în clasa lui vreo doi-trei colegi, vlăjgani mari. Niște netrebnici ! Învățătorul îi pedepsea în fiecare zi de îndărătnici ce erau la carte. De bună seamă că și aici există asemenea neisprăviți ! Cum altfel !

Clubul avea un aer misterios și fascinant totodată. Se zice că în loc de bile lumea se amuză rostogolind tigve

[1] Arbori fructiferi specifici zonei Asiei de sud-est.

de morţi ! Străinii nu sînt admişi în localul clubului. În fiecare seară, vin sahibi, bărbaţi cu mustăţi şi băr respectabile, pentru a se veseli, şi vin şi femei, pe cuvînt să joace. De-ai fi dat mămichii o..., cum îi spune ?... o rachetă !... nu ar fi putut-o ţine şi, de bună seamă, ar fi căzut dacă încerca să o mînuiască.

Mahmood comentă :

— Mîna mămichii ar tremura, zău !

Mohsin replică :

— Ce tot vorbeşti ! Mama e în stare să macine munţi de făină, dar mîinile îi tremură, într-adevăr, atunci cînd scoate sute de găleţi cu apă din puţ. Numai bivolul nostru bea cinci găleţi pline ! Dacă o *memsahib* [1] ar încerca să scoată o singură căldare ar cădea pe jos !

Mahmood :

— Dar mama nu aleargă şi nu sare ca *memsahib*.

Mohsin :

— Da, nu sare. Dar deunăzi vaca noastră a scăpat şi a intrat pe tarlaua lui Chaudhuri. Să fi văzut cum mai alerga mama, de-abia mă puteam ţine după ea ! Pe cinstea mea !

Continuau să meargă discutînd. Prăvăliile cu dulciuri, împodobite de sărbătoare, îşi deschiseseră uşile. Mormane de cofeturi erau etalate în fiecare dugheană. Cine să le mănînce ? Se zice că în timpul nopţii ies duhurile l- tîrguit. Tata îi spunea că la miezul nopţii apare un necunoscut şi cumpără toate dulciurile din prăvălie, plătind cu bani buni, ca ai noştri !

Hamid e sceptic.

— De unde au bani strigoii ? întreabă el.

— N-ai grijă, îl lămureşte Mohsin, nu duc ei lipsă de bani ! Ei pătrund peste tot, în orice vistierie şi nici chiar o poartă de oţel nu le poate sta în cale, domnule ! Au

[1] Doamnă (în hindi).

atîtea bogății că nici nu le mai știu socoteala : și diamante și giuvaiericale. Dacă le vine pofta îți dăruiesc un coș plin cu nestemate și aur ! Acum îs aici și după o clipă la Calcutta !

Hamid este curios acum :

— Strigoii sînt uriași ? întreabă el.

Mohsin :

— Înalți pînă la cer, domnule ! Păi, cînd stau cu picioarele pe pămînt, creștetele lor străpung bolta și se pierd în nori. Dar dacă vor, se fac mici-mititei de încap într-un ulcioraș !

Hamid :

— Cum izbutește lumea să-i îmbuneze ? Tare aș vrea ca să mă învețe cineva ce să fac să intru în voia unui duh !

Mohsin :

— Eu nu știu, dar Chaudhuri-sahib are o armată de strigoi cărora le poruncește ! De pildă, dacă s-a furat ceva, el poate afla și-l dă în vileag pe hoț. Zilele trecute s-a pierdut vițelul lui Jumrati. A alergat el și s-a zbătut cîteva zile, dar fără folos. În cele din urmă, s-a dus la Chaudhuri-sahib, iar acesta i-a spus pe dată că vițelul se află în țarcul vitelor ! Duhurile îl vestesc despre tot ce se întîmplă pe lume !

Hamid pricepe acum de ce Chaudhuri-sahib este atît de bogat și de respectat.

Iată-i și pe polițai ! Sînt încolonați și fac instrucție. La dreaap-ta ! În rînduri cîte patru ! Bieții de ei ! La noapte vor patrula ca să prevină spargerile. Mohsin îl contrazice pe Hamid.

— Poliția patrulează, așa e ! Dar ce știți voi ! Sînt înțeleși cu hoții ! Toți tîlharii din oraș se bucură de protecția lor ! Îi îndrumă pe bandiți unde să dea lovitura la noapte, iar ei se duc într-o altă localitate și strigă : „Fiți atenți ! Stați treji ! Țineți-vă ochii deschiși să nu vă jefuiască !" De aia îs așa de bogați. Unchiul meu este ser-

gent la un post polițienesc. Are o leafă de douăzeci de rupii pe lună și trimite acasă cincizeci! Zău dacă mint! Odată l-am întrebat: „Unchiule, de unde ai atîția bani?" A rîs și m-a lămurit: „Din mila lui Allah, băiete!" Apoi a adăugat: „Dacă m-aș lăcomi, aș aduna mii de rupii într-o singură zi! Dar iau atîta cît să nu mă înjosesc prea mult și nici slujba să nu mi-o primejduiesc."

Hamid:

— Păi, de ce nu-i bagă la pușcărie, dacă-i ajută pe hoți?

Mohsin își căinează prietenul pentru naivitatea lui.

— Cine să-i aresteze, prostule! Ei sînt ăia care arestează! Dar îi pedepsește Al de Sus! Cheltuiesc și risipesc fără folos cîștigurile lor necinstite. Acum cîtva timp a luat foc casa unchiului. Cenușă s-a ales din șandramaua lui, scrum s-a făcut toată gospodăria! Nopți în șir au dormit afară, sub un copac. A fost nevoit să împrumute o sută de rupii să cumpere niscai oale și cratițe. Pe cinstea mea, vă spun adevărul!

Hamid:

— O sută e mai mult decît cincizeci, nu-i așa?

— O sută e cu totul altceva decît cincizeci, îi explica Mohsin. De pildă, cu cincizeci umpli un sac, la o sută nu-ți ajung nici doi!

Au ajuns în plin oraș. Norodul se îndreaptă spre Idgah. Oamenii s-au îmbrăcat sărbătorește, cu haine curate și colorate, s-au parfumat, iar inimile le saltă în piept de bucurie. Unii călătoresc în *ekka* sau *tonga*[1], alții cu mașina.

Grupul nostru înaintează mulțumit și fericit, cu toții au uitat de sărăcie și necazuri. Copiilor li se pare nou și ciudat tot ce văd în oraș. Se holbează cu gurile căscate la minunățiile întîlnite. Mașinile nu prididesc claxonînd, iar Hamid este cît p-aci să fie călcat de una.

[1] Căruțe specific indiene, pe două roți, trase de un cal.

Deodată, în fața ochilor li se înfățișează locul pentru Idgah. Deasupra, tamarini uriași întind protector pavăza coroanelor verzi și umbroase. Dedesubt se află platforma de cărămizi pe care se înșiră credincioșii îngenuncheați în rînduri ordonate, unul în spatele altuia. Șirurile sînt atît de lungi că nu le vezi nici capul și nici coada. Noii sosiți se spală și se așează în spatele ultimului rînd. Acolo nu ajunge umbra binefăcătoare a arborelui, dar în față nu mai sînt locuri. Iar aici, la locul de rugăciune, nu există privilegiați, nu se ține seamă de rang sau avere ! Toți sînt egali în fața lui Allah !

Ce frumos sînt orînduite toate ! Mii de busturi se apleacă la unison cu umilință, slăvind pronia milostivă, apoi se înalță toate o dată. Credincioșii fac mătănii, iar gestul lor colectiv se repetă fără întrerupere o bună bucată de timp, lăsîndu-ți impresia că mii de lumini sînt aprinse și stinse simultan. Ce priveliște minunată mișcarea aceasta colectivă, dimensiunile și caracterul ei infinit ! Ai senzația că o trainică legătură de fraternitate îi unește pe toți.

II

Ritualul de Id s-a încheiat. Lumea se îmbrățișează după obicei, apoi năvălește în magazinele de dulciuri și jucării. În privința distracțiilor, țăranii noștri nu se lasă mai prejos decît copiii. Iată, colo, roata uriașă a scrînciobului ! Te urci în ea și, pentru o singură *paisa*, te ridică în slăvi, apoi te readuce jos, pe pămînt. Dincoace se află călușeii : căluți, elefanți și cămile de lemn prinse de bare de fier. Încaleci pe unul și, tot pentru o *paisa*, se rotește cu tine de douăzeci și cinci de ori.

Mahmood, Mohsin, Noore și Sammi se urcă pe cai și cămile. Hamid stă de o parte. El are doar trei *paisa* și nu se îndură să se lipsească de o treime din avuția sa doar pentru plăcerea de a se legăna un pic. Copiii se dau jos

de pe căluşei. Acum vor cumpăra jucării. Iată şirul de dughene cu tot soiul de minunăţii : soldaţi şi lăptărese, regi şi avocaţi, apari, spălătorese şi *sadhu*. Ce frumoase jucării ! Ai impresia că vor începe să vorbească. Mahmood cumpără un jandarm în uniformă kaki, cu turban roşu pe cap şi puşca pe umăr, de parcă abia s-a înapoiat de la paradă. Mohsin alege un apar. Povara unui burduf uriaş, plin, dus în spinare, îl sileşte să stea aplecat în faţă. Cu o mînă ţine strînse baierele, lăsînd impresia că stă gata să slobozească şuvoiul de apă răcoritoare din burduf. Ce fericit arată ! Poate chiar murmură un cîntec ! Lui Noore îi place avocatul. Cu roba neagră deasupra hainei lungi, albe, în buzunarul căreia se ghiceşte un ceas cu lanţ de aur, cu un tom de legi în mînă, are aspectul unui adevărat învăţat. Ai crede că tocmai a ieşit de la tribunal după o aprigă confruntare.

Fiecare jucărioară costă două *paisa*. Hamid are doar trei *paisa* şi nu vrea să cheltuiască o sumă atît de mare pentru un obiect scump şi fragil. Dacă-l scapi din mînă se sparge în bucăţi, iar un pic de apă ar spăla toate culorile de pe el. La ce i-ar folosi o astfel de jucărie ?

Mohsin se laudă :

— Aparul o să ne aducă apă în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară.

Mahmood :

— Iar poliţaiul o să ne ocrotească. Dacă ne calcă vreun hoţ o să-l împuşte !

Noore :

— Avocatul meu o să-i apere pe oameni la judecată !

Sammi :

— Iar spălătoreasa mea o să ne spele rufele în fiecare zi !

Hamid le răspunde cu dispreţ :

— Păpuşile voastre sînt din lut. Bucăţi se fac dacă le scapi din mînă !

Dar le privește cu jind și ar vrea să le pipăie măcar o clipă. Fără să vrea, întinde miinile într-un gest spontan. Dar copiii nu sînt altruiști de felul lor, mai ales dacă au jucării noi. Hamid lasă brațele în jos, copleșit de suferință.

După jucării vine rîndul dulciurilor. Unul din copii cumpără *revadi*, altul *gulab-jamun*, al treilea *sohan-halwa* [1] și le înfulecă pofticios. Hamid rămîne de o parte, ca un paria. Sărmanul are și el trei *paisa*, de ce nu ar cumpăra ceva dulce ? Dar nu îndrăznește să facă pasul ; stă și își privește prietenii, cu inima torturată.

Mohsin i se adresează :

— Hamid, na un *revadi !* Ce aromă plăcută !

Hamid stă la îndoială, se teme că băiatul vrea să-și bată joc de el. Nu rezistă însă și se duce către el. Mohsin scoate o bomboană din buzunar și i-o oferă dar, cînd Hamid întinde brațul, o bagă repede în gura sa. Mahmood, Noore și Sammi fac mare haz. Hamid se simte profund umilit.

Mohsin îl îmbie din nou :

— De astă dată îți dau, Hamid, zău !

Hamid :

— Păstrează-ți bomboana ! Am și eu bani !

Sammi :

— Ai doar trei *paisa*. Ce poți cumpăra cu ei ?

Mahmood :

— Ia un *gulab-jamun* de la mine, Hamid. Mohsin e un ticălos !

Hamid :

— Ce mare grozăvie dulciurile ! În cărți scrie multe lucruri rele despre ele.

Mohsin :

— Dar de le-ai avea, le-ai minca, nu-i așa ? De ce nu-ți cumperi și tu ?

---

[1] Dulciuri specific indiene.

Mahmood :

— Las' că-l știu eu ce șmecher e ! Așteaptă să ne cheltuim banii ca după aia să ne chinuiască el pe noi !

Copiii au terminat cu cofetăriile. Acum interesul lor se îndreaptă spre prăvăliile unde se vînd imitații de bănuți, podoabe false și alte asemenea fleacuri, dar nu găsesc nimic care să-i atragă. Hamid se oprește în fața unui magazin cu articole de fierărie în vitrina căruia sînt expuse tot felul de ustensile și unelte. Își aduce aminte că bunicuța nu are clește și de aceea își frige degetele de cîte ori scoate lipiile din tigaie. Cum s-ar mai bucura dacă i-ar dărui o pereche de clești ! Nu și-ar mai arde degetele niciodată ! Jucăriile nu-s bune de nimic, risipești banii pe ele pentru o plăcere de moment. După un timp nimeni nu le mai ia în seamă și adesea se sparg înainte de a ajunge acasă cu ele. Pe cînd cleștele nu are moarte și este folositor ! Te ajută să apuci lipia și să o coci direct pe jar. Iar dacă vine cineva și îți cere cîțiva tăciuni, cu ajutorul cleștilor îi poți scoate cu ușurință din vatră. Bunicuța e tare ocupată și nu se poate duce la tîrg și, pe deasupra, nici bani nu are. Nu este zi să nu-și ardă degetele.

Prietenii lui Hamid o iau înainte și se opresc la un chioșc să bea *sherbet* [1] parfumat și rece. Ce lacomi sînt ! Au cumpărat o grămadă de bomboane, iar lui nu i-au dat nici măcar una, cugetă Hamid. Și mai au pretenția să se joace cu ei ! Și să le facă tot soiul de lucruri ! Dacă i-ar cere acum ceva, le-ar spune el ce gîndește ! N-au decît să-și mănînce bomboanele ! O să li se umple obrajii de bube și coșuri ! Lăcomia o să-i împingă să fure bani de acasă și o să încaseze o bătaie zdravănă ! Cărțile nu mint. De ce să-și facă năravuri ? Bunica o să-i iasă în întîmpinare, o să-i ia cleștele din mînă și o să exclame bucuroasă : „Ia te uită, băiețașul meu a adus un clește

[1] Limonadă, sirop, șerbet.

pentru bărîna lui bunicuță !“ O să-l potopească de binecuvîntări, apoi o să meargă cu cleștele prin vecini și tot satul o să vorbească despre el : „Hamid a adus niște clești pentru bunica lui ! Ce băiat bun !“ Dar pe ceilalți copii cine să-i binecuvînteze ? Și pentru ce ? Pentru jucăriile lor ? Binecuvîntările bătrînilor sînt repede auzite în ceruri și la fel de repede sosește și răsplata ! Hamid nu are bani, de aia Mohsin și Mahmood se grozăvesc ! N-au decît să-și mănînce bomboanele și să facă ce vor cu jucăriile lor ! Ce-i pasă lui ? El este sărac, dar nu se milogește de nimeni ! Tăticul o să se înapoieze o dată și o dată și o să vină și mămica. Atunci o să le arate el ! Doresc jucării ? O să dea fiecăruia un coș plin, o să le arate cum trebuie să te porți cu un prieten ! Să cumperi dulciuri de o *paisa* și să-ți chinuiești prietenii ! Urît din partea lor ! O să rîdă de el cînd o cumpăra cleștele, dar n-au decît !

Îl întrebă pe negustor :

— Cît ceri pe el ?

Negustorul îl cîntărește din ochi, observă că nu este însoțit și-i răspunde :

— Asta nu-i unealtă pentru tine.

— Nu-i de vînzare ?

— Ba da, altminteri de ce să o fi adus aici ?

— Atunci de ce nu-mi spui prețul ?

— Șase *paisa.*

Lui Hamid i se strînge inima.

— Spune-mi ultimul preț !

— Bine, îl las la cinci *paisa.* Nici o lețcaie mai puțin. Îl iei sau pleci, cum poftești !

Hamid își adună tot curajul și oferă :

— Iei trei *paisa ?* după care se îndreptă repede spre ușă, temîndu-se de mînia negustorului.

Dar acesta nu se supără. Îl cheamă și-i dă cleștele. Hamid ia unealta pe umăr și pășește țanțoș spre tovarășii săi. Este curios să-i audă ce vor zice.

Mohsin îl întreabă zeflemitor :

— De ce ai cumpărat cleștele, cap prost ! La ce-ți trebuie ?

Hamid trîntește la pămînt unealta și-l provoacă pe Mohsin :

— Ia aruncă-l pe aparul tău, dacă ai curaj ! Țăndări se face !

Mahmood :

— Vrei să spui că-i un fel de jucărie, cleștele ?

Hamid :

— De ce nu ? Îl pui pe umăr, cum l-am pus eu, este pușcă ! Îl duci în mînă, devine cleștele lui Fakir. Pot să-l transform într-o pereche de talgere. Dacă și-ar pune mintea cu jucăriile voastre, praf le-ar face ! Dar lui, nu-i poți mișca un fir de păr ! El este ca un leu, amicul meu !

Sammi cumpărase o tobă de jucărie. Impresionat de argumentele lui Hamid, se interesează :

— Faci schimb cu mine ? Am dat doi *anna* pe tobă.

Hamid privește cu dispreț micul instrument.

— Cleștele meu poate nimici toba ta burtoasă ! Dacă întinzi o bucată de piele, ai făcut o tobă pe care o picătură de apă o strică. Cleștele meu viteaz rămîne nevătămat la foc, ploaie, grindină sau furtună !

Unealta îi fascinează pe copii, dar nu mai au bani. De altfel, tîrgul rămăsese mult în urmă. Erau orele nouă trecute și soarele dogorea deja. Cu toții se grăbeau să se înapoieze acasă. Băieții își dădeau seama că nu vor izbuti să obțină unealta mult rîvnită acum. Hamid era șmecher. De aia nu-și cheltuise el banii !

Copiii s-au împărțit în două tabere : Mohsin, Mahmood, Noore și Sammi de o parte, Hamid singur de cea-

laltă. Se produce învălmășeală și Sammi dă bir cu fugiții primul, alăturîndu-se inamicului. Chiar și ceilalți trei, deși mai în vîrstă cu un an sau doi decît Hamid, sînt descumpăniți de șarja lui : tăria dreptății și forța faptei îi avantajează. De o parte, se află lutul efemer, de cealaltă, fierul nepieritor și atotbiruitor. De s-ar fi ivit un leu, aparul ar fi leșinat, jandarmul și-ar fi luat picioarele la spinare abandonîndu-și arma, avocatul s-ar fi trîntit la pămînt îngrozit și și-ar fi ascuns fața în faldurile robei ! Dar cleștele, viteazul vitejilor, ar sări cutezător pe spinarea fiarei și i-ar scoate ochii !

Hamid folosește ultimul argument convingător :

— Doar ce s-ar răsti cleștele și aparul ar alerga să-i stropească pragul casei !

Mohsin este înfrînt ! Dar Mahmood îi sare în ajutor :

— Dacă-l arestează pe amicul tău și-l poartă pe la tribunale în lanțuri, atunci să vezi cum ar mai cădea la picioarele avocatului meu !

Hamid e încurcat, nu știe cum să combată un argument atît de solid. Totuși, întreabă :

— Cine să-l aresteze ?

Noore se fudulește :

— Polițaiul meu, cu arma lui !

Hamid își bate joc de el :

— Cinee ? Individul ăsta să-l aresteze pe Rustam-e-Hind ? [1] Prea bine, hai la luptă ! Să vedem cine e mai puternic ! Să-l aresteze dacă-i în stare !

Mohsin schimbă direcția atacului :

— Focul o să-ți pîrjolească în fiecare zi cleștele !

Credea că l-a dat gata, dar nici vorbă ! Hamid replică prompt :

— Numai eroii trec prin foc ! Avocatul, polițaiul și aparul or să dea bir cu fugiții, ca niște lași, numai ce-or vedea flăcările. Dar Rustam-e-Hind se aruncă în văpăi !

[1] Erou legendar.

Mahmood încearcă un atac prin învăluire :

— Avocatul o să stea la masă în casă, cleștele tău e să rămînă la bucătărie !

Argumentul îi înflăcărează pe Sammi și pe Noore. Adevărat ! Cleștele va rămîne tot timpul de strajă la bucătărie. Cum altfel !

Hamid nu știe ce să răspundă, așa că recurge la arma intimidării :

— Cleștele meu o să muncească. Iar dacă avocatul o să trîndăvească, cleștele o să-l doboare de pe scaunul lui și o să-i vîre pe gît toate actele și pravilele !

Replica lui Hamid era doar un atac lipsit de dibăcie, dar ideea cu vîrîtul codurilor pe gîtul avocatului își nimeri ținta. Rivalii se descumpăniseră cu totul, de parcă un zmeu de doi bani jumate doborîse un altul mîndru, aristocratic ! Legile scrise sînt exprimate pe cale orală, dar îndesatul lor pe gîtul cuiva era ceva nou. Hamid cîștigase ultima rundă ! Nimeni nu mai contesta faima și vitejia cleștelui, nimeni nu mai putea combate argumentul lui. Hamid se bucura acuma de onoarea acordată dintotdeauna învingătorului de către cei învinși. Băieții irosiseră trei-patru *anna* fiecare, dar de pomană, ca să zicem așa, căci Hamid îi întrecuse cu cele trei *paisa* ale lui. Chiar așa ! Gingașele jucării din lut vor deveni pulbere în scurt timp. Însă cleștele lui Hamid va supraviețui mulți ani de-acum înainte !

Începură să negocieze condițiile de pace. Mohsin se milogi :

— Dă-mi un pic cleștele, iar tu ia-l pe aparul meu ! Mahmood și Noore oferiră și ei jucăriile lor. Hamid nu ridică obiecții la propunerile primite. Cleștele trecu din mînă în mînă, iar jucăriile băieților îi fură date lui Hamid. Ce frumoase erau jucăriile !

Hamid îi mîngîie cu mărinimie pe învinși :

— V-am necăjit doar, pe cuvînt! Cleștele meu de fier nu se compară cu jucăriile voastre minunate. Parcă-s gata să vorbească !

Dar Mohsin și tovarășii lui nu se consolează ; cleștele dobîndise nimbul supremației ! O aureolă pe care apa nu o putea spăla.

Mohsin :

— Nimeni nu o să ne binecuvînteze pentru jucăriile noastre !

Mahmood :

— Ce binecuvîntare ? ! Mai degrabă o să mîncăm bătaie !... Mămica o să mă întrebe, de bună seamă, dacă n-am găsit nimic mai bun de cumpărat de la tîrg !

Hamid este de acord că nici una din mame nu se va bucura ca bunicuța lui cu darul pe care i-l cumpărase. Cheltuise toată comoara, trei *paisa !* dar nu regreta căci, iată, cleștele devenise Rustam-e-Hind și împărat nedisputat al jucăriilor.

Pe drum lui Mahmood i se făcu foame. Tatăl îi cumpărase niște banane pe care le împărți numai cu Hamid. Gloria cleștelui crescuse și era foarte mare acum ! Ceilalți copii priviră și înghițiră în sec.

III

Pe la orele unsprezece, satul începu să se agite : se înapoiau țăranii și copiii care plecaseră la oraș. Sora mai mică a lui Mohsin îl smulse pe apar din mîinile fratelui ei și începu să țopăie veselă. Dar, nenorocire ! îl scăpă din mînă și bietul apar se înălță la ceruri ! Frate și soră se încăierară și totul se sfîrși în hohote amare de plîns. Mama se înfurie din cauza tărăboiului stîrnit și le trase cîteva palme copiilor, pentru a-i împăca.

Avocatul avu un sfîrșit ceva mai onorabil, potrivit demnității lui. Un om al legii nu putea ședea pe jos și

nici pe un raft obișnuit. Prin urmare, bătură două cuie în perete, peste care așezară o plăcuță de lemn, iar deasupra așternură un covoraș de hîrtie. Avocatul își ocupă locul pe acest tron, mîndru ca Raja Bhoja [1]. Noore socoti că magistratul se va înfierbînta pledînd și se gîndi la un mijloc pentru a-l răcori. În sălile de judecată există ventilatoare electrice și perdele protectoare de *khas* [2]. Aici, își zise el, se va bucura de răcoarea stîrnită de un evantai. Răscoli prin casă pînă găsi unul obișnuit din bambus pe care începu să-l agite. Fie din cauza brizei iscate, fie că l-a lovit din greșeală (nu este prea clar), avocatul coborî din sferele sale înalte direct pe pămînt, iar trupul său se amestecă iarăși cu țărîna din care se născuse. Începură bocetele, iar resturile avocatului fură aruncate la gunoi.

Mai rămăsese polițaiul lui Mahmood, căruia i se încredință misiunea de a păzi și ocroti satul. Dar un polițai nu-i o persoană de rînd care să obosească mergînd pe jos. El se va deplasa într-un palanchin. Aduseră, deci, un coș în care așternură cîteva cîrpe de un roșu aprins pentru ca polițaiul să se poată instala cît mai comod. Apoi, Noore luă coșul și începu să alerge în jurul casei, însoțit de amîndoi frățiorii care strigau cît îi ținea gura, în locul polițaiului : „Treziți-vă, voi care dormiți !" Dar nopțile sînt, deobicei, întunecoase ! Mahmood se împiedică, scăpă coșul din mînă, iar polițaiul nostru aterizà violent cu pușca lui cu tot ! În cădere, își rupse un picior, prilej care-i permise lui Mahmood să dezvăluie vocația sa de medic. Descoperi o alifie care vindeca fractura unui picior. Avea nevoie doar de zeama unui fruct de pădure ce îi fu adus fără întîrziere. Se strădui să lipească piciorul care însă cedă îndată ce păpușa fu ridicată în poziție verticală. Văzînd că leacul nu folosește la nimic, medicul improvizat amputà și celălalt picior ! Acum putea măcar să șadă confortabil. Șchiop nu putea nici ședea, nici sta în

[1] Vestit prinț indian, intrat în legendă.
[2] Un soi de ierburi plăcut mirositoare.

picioare. Apoi, vajnicul apărător al cetățenilor fu pensionat. El continua să-și îndeplinească datoria, dar șezînd. Turbanul său cu moț a fost curățat și spălat. Acum îl pot transforma în orice : uneori, i se atribuie calitatea de zeu, alteori, servește drept greutate pentru măsurat diverse lucruri !

Dar să revenim la eroul nostru. Amina alergă într-un suflet afară cînd îi auzi glăsciorul. Îl luă în brațe și începu să-l mîngîie și să-l sărute cu foc. Deodată văzu cleștele din mîna copilului și tresări.

— Unde-ai găsit cleștele ?

— L-am cumpărat.

— Cît ai dat pe el ?

— Trei paisa.

Amina se necăji. Ce copil prostuț ! Este aproape ora prînzului, iar el nu a mîncat și nu a băut nimic în tot acest timp ! Și pentru ce ? Ca să cumpere un clește !

— N-ai găsit nimic mai bun în tot tîrgul ? începu ea să-l mustre.

Cu un aer de vinovăție Hamid explică :

— Bunicuțo, l-am cumpărat pentru tine, pentru că îți arzi întruna degetele la tigaie !

Supărarea bătrînei se spulberă pe dată și se transformă într-o caldă duioșie. Nu acea duioșie care se exteriorizează cu intensitate într-un șuvoi de cuvinte, ci o tandrețe mută, copleșitoare, blîndă. Ce suflet bun și nobil, ce spirit de sacrificiu în acest copilaș ! Cît de mult s-o fi chinuit cînd ceilalți copii au cumpărat zaharicale și jucării ! Cum de a putut îndura ? N-a uitat-o pe bătrîna bunicuță nici în vălmășagul tîrgului ! Amina era copleșită de fericire.

Se petrecu ceva ciudat, neobișnuit : Hamid, copilul, ajunse în postura omului matur, iar bătrîna preluă rolul copilei Amina ! Începu să plîngă molcom. Boabe mari de rouă alunecau pe obrajii plini de riduri ai femeii.

Cum ar fi putut pricepe Hamid acest mister ?

SUJAN PREACUCERNICUL

I

Un țăran, cu viață și obiceiuri simple, care după multă trudă a izbutit să agonisească bani și ceva avere, nu aleargă îndată după plăceri efemere și nu caută satisfacerea cu orice preț a unor gusturi deșarte de lux, cum fac membrii societății așa-zis rafinate. Un țăran obișnuit este, de felul său, evlavios. De aceea, el își va îndrepta gîndurile spre ceruri și zei, slăvindu-i pentru a dobîndi din partea lor izbăvirea pe lumea aceasta.

În ultimii ani, gospodăria lui Sujan înflorise parcă văzînd cu ochii. Pe ce punea el mîna se transforma în aur. Desigur, toți țăranii din sat trudeau din greu, dar norocul îi surîdea mai ales lui. Chiar dacă lucra un pămînt sterp, putea fi convins că tot va rodi și nu va fi în pierdere. Trei ani la rînd cultivase trestie de zahăr, iar prețul acestei prețioase materii prime crescuse pe piață și cîștigase peste două mii de rupii. Numaidecît își îndreptă gîndurile spre pronie și cucernicia își făcu loc cu putere în inima-i credincioasă. Ușa căminului său rămînea veșnic deschisă pentru oaspeți, cu osebire pentru *sadhu* și alte persoane de soiul acesta, considerate sfinte, iar mireasma amețitoare a mirodeniilor arse nu contenea să se răspîndească din pragul casei. Cînd se abătea

pe acolo vreun demnitar, de bună seamă la Sujan trăgea. Acesta îl poftea în *chaupal* [1], unde se așezau confortabil, fumau și discutau. În *chaupal* la Sujan puteai fi încredințat că totdeauna vei găsi un vizitator de seamă : jandarmul șef, inspectorul de poliție, vreo oficialitate din Departamentul de Educație sau altă persoană de rang înalt. Sujan Mehto nu-și încăpea în piele de bucurie și mîndrie pentru faptul că demnitari de toate categoriile îi călcau pragul și-l cinsteau. Ofițerii garnizoanei din regiune, în fața cărora stătea, odinioară, smirnă și nu îndrăznea să deschidă gura, acum nu pridideau cu laudele la adresa lui. Uneori, organiza cîte o șezătoare în bătătură unde se cîntau și *kartani* [2] și cîntece laice. Ba un *sadhu* oarecare, socotind că prilejul e prea bun pentru a-l irosi, veni și se instală chiar în sat la Sujan. Îndată aromele îmbătătoare ale mirodeniilor se înălțară în văzduh și învăluiră tot satul. Prin mărinimia lui Sujan fură procurate și aduse tobe și cimbale pentru a înveseli diferitele întruniri. În gospodăria lui găseai lapte din belșug — multe ulcioare pline — deși el nu gusta nici măcar un strop. Țăranul nu se dă în vînt după lapte ; el se mulțumește cu legume și *ghee*. Laptele îl beau uneori demnitarii aflați în ospeție la Sujan, alteori, vreun *mahatma* în trecere prin sat. Generozitatea și bunăvoința lui nu cunoșteau limite. Se înclina în fața cui vrei și cui nu vrei, să nu se spună că o dată cu averea i-a crescut și îngîmfarea. Satul avea trei puțuri doar și multe tarlale rămîneau neudate, iar recoltele sufereau din cauza asta. Sujan puse să fie săpat pe cheltuiala sa, încă un puț, căptușit cu cărămidă. Inaugurarea noului izvor dătător de viață îi oferi prilejul unei mari festivități. Organiză

[1] Spațiu în curte rezervat bărbaților.
[2] Cîntece religioase.

un ospăţ în cinstea brahmanilor, o *yajna*[1] şi alte ceremonii potrivite. În ziua cînd roata puţului se învîrti şi apa începu să curgă irigînd lanurile, Sujan se simţi în al nouălea cer. Nici unul din înaintaşii săi nu reuşise asemenea realizare.

Într-una din zile, poposi în sat un grup de pelerini, în drum spre Gaya[2]. Numaidecît la locuinţa lui Sujan începură pregătirile pentru găzduirea şi omenitul oaspeţilor. Sujan visa de multă vreme să facă un pelerinaj la Gaya şi, socotind că s-a ivit prilejul, se gîndi să nu-l piardă. Porunci, deci, să fie începute, fără zăbavă, pregătirile pentru a călători şi ei împreună cu grupul sosit.

Bulaki, nevastă-sa, se împotrivi.

— Lasă asta acum, om merge la anul.

— Pînă la anul multe se pot întîmpla, răspunse Sujan cu gravitate. Şi-apoi, nu-i bine să te amesteci în treburile astea, viaţa-i legată cu aţă ! o certă el.

Bulaki :

— O să te uşurezi de bani !

Sujan :

— I-om pune la loc, dac-o vrea Dumnezeu.

Bulaki nu avea ce-i răspunde. De ce să-l împiedice să-şi realizeze visul vieţii ? Prin urmare, a doua zi dis-de-dimineaţa bărbat şi femeie purceseră către Gaya. După ce reveniră acasă se învoiră să ofere o *yajna* şi un mare ospăţ pentru brahmani, spre a împărtăşi tuturor bucuria lor. Invitară tot satul, ba încă şi pe fruntaşii a unsprezece sate din împrejurimi. Măreaţa ceremonie se desfăşură cu mult fast şi pompă. Laudele nu conteneau să

---

[1] Ritual de jertfă.

[2] Localitate situată între Benares şi Calcutta, legată de mitul marelui zeu Vishnu, venerat de hinduşi.

curgă din toate părţile, iar lumea spunea că toţi bogătaşii ar trebui să aibă inima ca a lui Sujan. Cu ce modestie, ba chiar cu ce umilinţă, strîngea singur frunzele folosite drept talere la ospăţ ! El a adus slavă numelui familiei sale. Orice părinte ar trebui să aibă un fiu ca el ! Cînd taică-său murise, nu-i lăsase mai nimic în casă. Acum ai fi zis că Zeiţa Belşugului şi-a ales drept sălaş permanent căminul lui Sujan !

Un megieş invidios nu avu de lucru şi comentă :

— O fi dat peste o comoară !

Cei din jur îl luară peste picior :

— Cum să nu ! A pus mîna pe comorile lăsate de strămoşii tăi ! Averea lui e curată, agonisită prin trudă şi cucernicie. Şi tu munceşti de dai în brînci, de ce nu ai lanuri frumoase ca ale lui ? De ce nu culegi recolte bogate ca ale lui ? Pronia cerească citeşte în inima fiecăruia şi-l blagosloveşte pe cel ce sare în ajutorul aproapelui său.

II

Sujan Mehto deveni Sujan Preacucernicul.

Un om pios are felul său de viaţă. El nu se aşează la masă dacă nu s-a îmbăiat mai întîi. Iar dacă Gangele se află prea departe şi nu se poate înapoia acasă pînă la ora prînzului, el va avea grijă ca, totuşi, să meargă şi să se scalde barem o dată în viaţă, cu prilejul anumitor sărbători, în apele sfinte ale fluviului. Discuţiile sale se vor axa pe teme religioase, cu predilecţie, el va organiza şi găzdui întruniri în căminul său unde cei prezenţi vor înălţa imnuri zeilor. Cît priveşte hrana şi băutura, el trebuie să respecte cu stricteţe preceptele tradiţionale. Mai presus de orice, omul cucernic va avea o ţinută mo-

rală ireproşabilă : el nu va minţi şi nu va înşela, se va purta cu modestie şi se va feri de făţărnicie ca de foc. Dacă omul de rînd va fi pedepsit o singură dată pentru păcatul săvîrşit, cel evlavios va fi osîndit de un *lakh* de ori ! Multe păcate pot fi trecute cu vederea unui om simplu, neştiutor ; pentru cel înţelept însă nu există iertare şi nici ispăşire. Sau de există vreuna, ea trebuie să fie foarte severă.

Sujan respectase tradiţiile vieţii cucernice, dar dusese, pînă nu de mult, traiul unui om muncitor care nu are un ideal anume după care să se orienteze. Acum avea un ţel precis, serios, iar calea de urmat era presărată cu spini. Odinioară, criteriul de orientare fusese împlinirea intereselor proprii şi, deci, acţiunile sale purtaseră pecetea egoismului. Acum începuse să măsoare totul la balanţa fină a dreptăţii. Se poate spune că abandonase lumea materială în favoarea celei spirituale. În trecut făcuse un pic de cămătărie, acum însă îl mustra conştiinţa să ceară dobîndă. Devenise atît de simţitor încît se îngrijora că vacile ar putea fi chinuite la muls ! El era fruntea satului şi, altă dată, nu se sfiise să ticluiască tot soiul de dovezi în favoarea sa, la tribunal, în cursul unor procese. Şi nici nu se jenase să pretindă mită de la mulţi pentru a stinge procesele împotriva lor. Acum însă i se făcea silă numai ce auzea despre asemenea tertipuri, iar viclenia şi ipocrizia îl dezgustau. În trecut îi exploatase, fără să-l mustre cugetul, pe zilierii angajaţi să-i lucreze pămîntul, pretinzîndu-le să muncească pe speţite pentru o plată derizorie. Acum se îngrijea mai puţin de calitatea lucrului prestat de muncitorul agricol şi-l preocupa, mai ales, plata acestuia. „Să-i mulţumeşti pe toţi şi în primul rînd pe cel care îţi munceşte pămîntul !", aceasta era deviza lui preferată. Cei doi fii mai mari îl priveau cu îngădu-

ință și zîmbeau cu dispreț reținut cînd vedeau halul în care decăzuse părintele lor. Chiar și Bulaki începu să creadă că bărbatul ei s-a scrîntit o dată cu boala pioșeniei care-l cuprinsese, şi că, din pricina asta, nu se mai interesează de bunăstarea căminului și nici de familie nu-i mai pasă. Înălțîndu-se în sferele spirituale, cucernicia lui Sujan se transformase în fanatism!

Treptat autoritatea sa în gospodărie scăzu. Nimeni nu catadicsea să-i ceară povață în diferite probleme importante, ca de pildă ce anume să semene pe o tarla sau alta, cît să-i plătească unuia sau altuia din lucrătorii angajați, ce preț să ceară pe roadele duse la piață și alte asemenea chestiuni. Consătenii nu mai puteau ajunge la *bhagatji* [1]. Fiii lui împreună cu mama lor administrau și chiverniseau gospodăria fără a-i cere părerea. Prestigiul lui Sujan creștea neîncetat în sat, dar în propria-i ogradă scădea mereu. E drept, îl respectau cum se cuvenea. De pildă, dacă-l vedeau că vrea să care patul [2], băieții săreau imediat și-i luau din mîini povara. Tot ei îi pregăteau narghileaua și țineau cu tot dinadinsul să-i spele rufele cu mîinile lor. Însă autoritate nu mai avea defel. În realitate, nu mai era stăpînul gospodăriei sale: decăzuse în situația unui biet zeu din templu.

III

Într-una din zile, Bulaki zdrobea niște grăunțe în piuă, cînd un cerșetor se opri la poartă și începu să se

---

[1] Cucernicul.

[2] Adaptat la condițiile de climă, patul folosit în India se compune dintr-un cadru, ușor de lemn, cu împletitură de sfoară în loc de saltea.

milogească cerînd de pomană. Bulaki se hotărî să-i dea ceva după ce își va fi terminat treaba. Între timp, fiul cel mare, Bhola, se apropie și-i zise :

— Un cerșetor cucernic e la poartă și aproape că a răgușit tot milogindu-se. Să-i dăm ceva, mamă, altminteri, o să se necăjească.

— De ce nu se ostenește preacucernicia sa ? vorbi cu țîfnă Bulaki referindu-se la bărbatul ei. Doar nu i s-au împiedicat picioarele ? Ce, am patru mîini ? De cîți oameni să mă îngrijesc ? O adevărată procesiune se perindă la poarta noastră cît e ziulica de lungă !

Bhola :

— Omul ăsta o să ne ducă la sapă de lemn ! Adineaori, a venit Mahgoo să ne plătească datoria care se ridică, după socotelile noastre, la șapte *maund*. Cînd am cîntărit am constatat că adusese un sfert de *maund* mai puțin. I-am spus că trebuie să ne mai aducă zece *seer*, dar tata a intervenit. Știi ce a zis ? „Stă departe, nu-l necăji. Șterge-i datoria din catastif !“ Dar nu l-am ascultat. Dimpotrivă, am notat că ne mai datorează zece *seer* de cereale.

Bulaki :

— Bine-ai făcut ! Lasă-l să spună ce poftește, iar tu fă ce trebuie. O să se facă de rîs de vreo cîteva ori și o să se dezmeticească.

Bhola :

— Numai cusururi ne găsește ! I-am spus de o sută de ori să se astîmpere, să nu se mai amestece în treburile gospodărești, dar nu se potolește.

Bulaki :

— De-aș fi știut că o să se schimbe în halul ăsta, nu l-aș fi lăsat nici în ruptul capului să facă pelerinajul !

Bhola :

— Pioșenia lui nu face două parale nici pe lumea asta, nici pe cealaltă. Irosește ziua-ntreagă în rugăciuni și închinăciuni. Nu-i chiar atît de bătrîn să nu poată face o treabă folositoare în ogradă.

— Bhola, nu-i drept din partea ta, își dojeni Bulaki fiul. El nu mai poate minui, ca pe vremuri, nici sapa și nici tîrnăcopul, dar robotește mai tot timpul ; hrănește și adapă vitele, mulge vacile și face și alte munci, după puterile lui.

În vremea asta, cerșetorul nu contenea să se milogească cu glas tare. Văzînd că nimeni nu-i dă atenție și nu se mișcă, Sujan se duse la ai săi și le zise cu asprime :

— Nu auziți că de mai bine de o oră un nenorocit stă la poarta noastră și cere de pomană ? Treburile casei pot aștepta cînd e vorba să ne înălțăm gîndurile către Cel de Sus !

— Asta-i treaba ta ! Vrei să ne irosim timpul cu toții, ocupîndu-ne numai de cele cerești ?

Sujan :

— Spune-mi unde-i făina ! Am să-i dau eu. Tu n-ai decît să tronezi ca o regină !

Bulaki :

— Eu mă istovesc muncind de cum se ivesc zorile, iar tu mă certi. Dă-i cîteva boabe ! Doar nu m-am apucat să macin dis-de-dimineață ca să satur tot soiul de neisprăviți !

Sujan nu răspunse nimic. Se duse la hambar și se întoarse cu un coșuleț plin de orz, cîntărind cel puțin un *seer*. Încălcase dinadins limita obișnuită a milosteniei sale, doar-doar îi va irita pe Bulaki și Bhola. Totuși, ținea coșulețul cu două degete, prefăcîndu-se că nu trage mult. Din pricina greutății degetele îi amorțiseră și mîna

îi tremura. Dacă mai zăbovea cîteva clipe, risca să scape coşuleţul din mînă, aşa că iuţi pasul să iasă afară cît mai repede. Deodată Bhola îl opri, îi smulse coşuleţul şi îi zise încruntat :

— Nu se cuvine să risipeşti atîtea boabe cu nesăbuinţă ! Ne spetim muncind, stropim cu sudoare şi sînge glia pînă îi culegem roadele !

— Şi eu trudesc fără răgaz, grăi Sujan rănit şi umilit în adîncul inimii.

— Pomana-i pomană, nu-i jaf ! îl certă Bhola. Noi mîncăm o dată pe zi, ne străduim să nu ne facem numele de ocară, iar dumneata iroseşti rodul muncii noastre de parcă ar fi de furat ! Oare ştii ce se petrece în gospodărie ? îl întrebă Bhola cu reproş.

Sujan tăcu. Se duse la poartă şi-i spuse cerşetorului :

— *Baba,* du-te, sîntem prea ocupaţi şi nu are cine să se îngrijească de tine.

Apoi, se aşeză sub un copac şi căzu pe gînduri. Să fii insultat în propria-ţi casă şi încă cum ! Neputincios nu era, muncea şi totuşi să i se facă asemenea ruşine ! Cu mîinile lui durase casa în care locuiau, averea de care se bucurau cu toţii se datora eforturilor sale neprecupeţite. Iar acum nu i se recunoştea nimic, îl tratau ca pe un cîine de pripas ajuns din întîmplare în ogradă. Se afla la cheremul lor ! Ce ruşine ! Sujan nu putea suporta asemenea umilinţă !

Se înserase. Shanker, fratele mai mic al lui Bhola, îi aduse narghileaua. Sujan o rezemă de perete şi, încet-încet, tutunul se consumă de la sine. Peste puţin, Bhola îi pregăti aşternutul la intrarea în casă, afară, dar Sujan nu se mişcă de sub pom.

Timpul trecu încet şi sosi vremea cinei. Bhola veni şi-l pofti la masă. Sujan îi răspunse că nu-i e foame şi nu

se urni din loc în ciuda eforturilor de a-l îndupleca. Bulaki se apropie și întrebă :

— De ce nu vii la cină ? Ești cumva bolnav ?

Sujan se mîniase tare pe Bulaki, căci ea ținuse parte copiilor. Bhola îi smulsese coșul din mînă, iar ea privise și nu scosese un cuvînt ! Măcar să fi spus : „Lasă-l să ia, dacă-i face plăcere !“ Poate că băieții nu-și dădeau seama cît de mult trudise el ca un rob, pentru gospodăria asta, dar ea știa prea bine. Muncise zi și noapte din răsputeri, păzise lanurile cocoțat pe colibă în nopțile întunecoase și ploioase, vara nu-și luase un răgaz cît de mic să se odihnească puțin în timpul arșiței de la amiază. Acum nu i se recunoștea nici măcar dreptul să miluiască pe cine poftea. E adevărat, nu dai pomană o cantitate de boabe atît de mare, dar ea trebuia să-și țină gura chiar de ar fi dat foc casei ! Și legile ticluite de oameni îi acordă drepturi. Voise să miluiască din partea ce i se cuvenea. De ce se amestecaseră în treaba asta ? Iar acum Bulaki îl lingușea, ca să-l înduplece. El nu o lovise nici cu o floare ! Care femeie se putea mîndri că nu a mîncat bătaie măcar o dată în viața ei ? Iar el nici sprîncenele nu le încruntase. Îi încredințase totul : și banii și afacerile, în schimb, ea îi iubea numai pe băieți, iar pe el îl disprețuia socotindu-l, de bună seamă, un nevolnic care nu-i bun de nimic și căruia nu-i pasă chiar de i-ar fi luat foc căminul ! Dar nu-i adevărat, *ei* nu-i păsa de el ! Cînd zăcuse la pat, nu fiii o îngrijiseră ; el o purtase în brațe la *vaidya* [1]. Azi mama și feciorii îl tratau ca pe un venetic, un străin fără legătură cu gospodăria lor.

— La ce bun să mănînc și să beau ? răspunse Sujan. Eu nu-s în stare să țin coarnele plugului, eu nu pot mînui

[1] Vraci autohton care folosește leacuri preparate din ierburi.

sapa și tîrnăcopul ! De ce să irosești hrana pe mine ? Păstrează-o pentru fiii tăi, ți-or mai cere o porție, că ei muncesc din greu !

Bulaki :

— Nu-ți ieși din fire pentru niște fleacuri, omule ! Se vede că-i adevărat ce se spune : că omului, la bătrînețe, îi slăbește judecata cea bună. Bhola doar te-a rugat să nu dai de pomană atîta grîu, nu ?

Sujan :

— Sigur ! Ai fi fost mai satisfăcută, poate, dacă mi-ar fi tras cîteva bețe pe spinare ! Dacă ăsta ți-e placul, de ce să nu ți-l faci ? Bhola o fi terminat de mîncat, cheamă-l ! Dar nu te obosi, mai bine trage-mi tu cîteva bețe ! Să-ncheiem treaba asta cum se cuvine !

Bulaki :

— Așaa ! Asta-i, oare, soarta femeii ? Mulțumește cerului că ai avut parte de o femeie simplă și supusă, ca mine, pe care ai strunit-o cum ai poftit ! De eram o scorpie, cum pretinzi, n-aș fi răbdat o zi măcar în casa asta !

Sujan :

— Păi, tocmai asta spuneam și eu. Ai fost și ai rămas o zeiță, iar eu sînt un monstru ! Odraslele-ți cîștigă bani acum și e firesc să le ții parte. De ce să fii alături de mine cînd eu nu îți mai pot oferi nimic ?

Bulaki :

— Văd că îți arde să te cerți ! Iar eu nu am chef. Lumea o să rîdă de noi ! Mai bine vino și cinează în liniște, altminteri mă duc să mă culc.

Sujan :

— De ce să te culci flămîndă ? Tot ce-i aici e rodul muncii fiilor tăi. Eu îs veneticul !

Bulaki :

— Copiii-s şi ai tăi !

Sujan :

— Nu, eu mă lepăd de asemenea fii ! Trebuie că-s copiii altcuiva ! De-ar fi fost ai mei, nu m-ar fi umilit în halul ăsta !

Bulaki :

— Dacă nu încetezi să mă insulţi îmi dau drumul la gură şi spun ceva spurcat ! Credeam că bărbaţii-s mai înţelepţi, dar tu eşti o podoabă deosebită ! Trebuie să ţii seama de vremuri şi să te porţi ca atare. Noi ne-am trăit traiul şi ar fi bine ca de-acum să rămînem stăpîni doar de ochii lumii. Să-i lăsăm pe copii să se gospodărească singuri, cum le-o plăcea. Eu am priceput lucrul ăsta, de ce nu vrei să-l pricepi şi tu ? Cine cîştigă banul, acela-i capul familiei ! Aşa-i făcută lumea ! Fără povaţa copiilor eu nu fac un pas. De ce vrei să-ţi impui voinţa ? Ai gospodărit destul, nu-i mai bine să ţi se ia de pe umeri povara treburilor lumeşti ? Vino să mănînci !

Sujan :

— Va să zică asta am ajuns ! Un cîine de pripas !

Bulaki :

— Ţi-am spus cum stau treburile, tu n-ai decît să crezi ce vrei.

Sujan nu mai zise nimic şi nici nu se clinti din loc. Bulaki se dete bătută şi se retrase în casă.

IV

Sujan avea de înfruntat probleme noi. El se considerase (şi se considera încă) stăpînul gospodăriei şi nu-şi dădea seama că situaţia se schimbase, era cu totul alta acum. Băieţii se purtau faţă de el cu toată cuviinţa, iar acest lucru îi alimentase şi-i întărise iluziile. De pildă,

nu se așezau și nu vorbeau în prezența lui. Ce dovadă mai elocventă că el e capul familiei și stăpînul casei ? Astăzi însă pricepuse că nu fusese vorba decît de o purtare fățarnică și că se amăgise în zadar. Să se declare mulțumit cu asemenea semne superficiale de respect și să renunțe la autoritatea sa ? Nu, în nici un caz ! El nu putea trăi ca un tolerat și ca un întreținut în casa unde, cîndva, fusese autoritatea supremă ! Nu, se putea lipsi de asemenea cinste ! El voia să i se acorde locul cuvenit și nu admitea ca gospodăria durată de el să încapă pe mîinile altora ! El nu putea trăi ca un preot în templu !

*

Mai erau multe ceasuri pînă să răsară soarele și satul continua să se legene în somnul dulce al dimineții. Sujan Preacucernicul însă se trezise de mult și robotea de zor : toca nutrețul pentru vite. Niciodată în trecut nu muncise cu atîta rîvnă. De cînd încetase să fie activ, animalele sufereau. Shanker și Bhola pregăteau, în mod obișnuit, nutrețul însă niciodată în cantitate suficientă. O să le arate el copiilor cum trebuie să îngrijești boulenii ! În fața lui mormanul de nutreț creștea întruna ! Și ce frumos arăta, strălucea parcă era turnat în aur !

Cînd Bulaki se trezi în zorile cenușii, rămase uimită văzînd movila galben-aurie.

— A stat Bhola toată noaptea să toace nutrețul ? întrebă ea. Și cît l-am rugat, l-am implorat chiar, să se menajeze, să aibă grijă de sănătatea lui în primul rînd ! Dar el e încăpățînat și nu vrea să mă asculte. Nu a dormit toată noaptea !

Sujan Bhagat surîse batjocoritor.

— Sigur, el nu doarme deloc ! Cînd îl cauți îl găsești

muncind ! Cred că nu-i altul pe lume mai harnic decît el.

În clipa aceea apăru Bhola, frecîndu-și ochii cîrpiți de somn. Se opri și el, uimit, în fața mormanului uriaș și o întrebă pe maică-sa :

— S-a sculat Shanker așa devreme, mamă ?

— .Doarme încă. Am crezut că tu ai tocat furajele ! Bhola :

— Nu pot să mă trezesc așa devreme. Muncesc din greu peste zi, dar noaptea trebuie să dorm !

Bulaki :

— Atunci asta-i treaba lui taică-tău !

Bhola :

— Așa se pare. N-a dormit toată noaptea. O, ia privește, se duce cu plugul ! Nu cumva are de gînd să renunțe la traiul lui de pînă acum ? Ieri am greșit tare față de el !

Bulaki :

— Totdeauna a fost iute la mînie. N-o să asculte de nimeni.

Bhola :

— Te rog să-l trezești pe Shanker. Mă spăl iute și plec la arat.

Cînd Bhola ajunse la arie cu plugul său, o dată cu ceilalți săteni, jumătate din tarlaua lor fusese arată deja de Sujan. Bhola se apucă de muncă în tăcere. Nu îndrăznea să-i vorbească tatălui său.

Se făcuse amiaza. Toți *kisanii* [1] se odihneau la adăpost de arșița soarelui. Bhola obosise. Ar fi dorit să desjuge boii și să facă și el ca ceilalți *kisani*, dar îi era rușine de tatăl său. Pe Sujan munca îl absorbise cu totul și nu dădea semne că ar avea intenția să întrerupă curînd aratul. Lui Bhola nu-i venea să creadă că bătrînul mai poate munci

---

[1] Țărani.

cot la cot cu tinerii. În cele din urmă, își luă inima în dinți și vorbi :

— *Dada* [1], e ora prînzului, nu lăsăm boii să se odihnească ?

— Da, da, desjugă-i și ia-i cu tine ! Eu mai rămîn să netezesc arătura și vin după tine.

Bhola :

— Netezesc eu diseară.

Sujan :

— N-ai să poți. Nu vezi că terenul s-a afundat la mijloc, ca într-o oală ? De-aia se strînge apa acolo. Pămîntul nostru producea odinioară douăzeci de *maund* la o *bigha*. Oameni ca tine l-au distrus !

Bhola desjugă boii și porni către casă, dar Sujan continuă să lucreze cu sîrg și nu se opri pînă ce nu termină de nivelat terenul. De-abia după aceea se înapoie și el acasă, dar nu arăta deloc obosit. Se îmbăie, cină și în loc să se odihnească se apropie de boi. Începu să-i mîngîie, le frecă spinările și picioarele, le masă crupele. Plăvanii își legănau cozile de plăcere, apoi își lipiră capetele de Sujan, semn că erau mulțumiți. Trecuseră mulți ani de cînd nu se simțiseră așa de bine ! Ochii le erau umezi și păreau să grăiască : „Cu tine împreună vom trudi fără preget, zi și noapte !"

Bhola se odihnea încă, la fel ca toți sătenii, cînd Sujan apucă plugul și porni din nou la cîmp. Voioși, boulenii pășeau iute pe lîngă el, părînd dornici să ajungă cît mai repede la arie. De la locul său de odihnă din bordei, Bhola îl văzu pe taică-său plecînd, dar nu fu în stare să se miște. Voința și energia îl părăsiseră. Niciodată pînă acum nu trudise atît de greu. Primise gospodăria de-a gata, aranjată și pusă la punct și, cum-necum, izbutise să o ducă mai departe. Însă nu era pregătit să devină stăpînul ei cu prețul acesta. Un bărbat tînăr are o mulțime de preocupări în afară de muncă. El vrea să aibă timp

[1] Tată, în cazul de față.

liber pentru petrecere, pentru sporovăit, pentru a ride și a cînta cu băieții de seama lui. În satul vecin, se organizau întreceri la trîntă. Se putea, oare, ca un flăcău ca el să nu participe ? În alt sat se anunțase o nuntă, cu muzică și dans. Cum ar fi fost cu putință ca un tînăr să se lipsească de asemenea plăcere ? Bătrînii nu se împiedicau de astfel de fleacuri. Pe ei nu-i interesau dansul, muzica și nici să participe la întreceri sau la alte distracții nu se simțeau atrași. Pe ei îi preocupa doar munca !

— Bhola, *dada* a plecat cu plugul, îi atrase atenția Bulaki.

— N-are decît, mamă ! Nu pot să le fac pe toate odată !, răspunse fiul.

V

Tot satul comenta ardoarea reînnoită și zelul renăscut ce îl cuprinseseră pe Sujan Bhagat.

— Halal cucernicie ! Ce mai *bhagat !* Un ipocrit ! De fapt, încă e în pline puteri ! Nu-i om de rînd, e un spiriduș, spuneau consătenii.

Sadhu și alte soiuri de persoane venerate începură iar să se perinde pe la pragul casei lui și nici unul nu pleca fără să-și fi primit darul. Pămîntul lui Sujan rodise din belșug și hambarele i se umpluseră cu aur. Așa de mare fusese recolta în anul acela, încît magaziile și hambarele se dovediseră a fi neîncăpătoare. Același pămînt care odinioară producea de-abia cinci *maund*, acum rodise de două ori pe atît !

Se împrimăvărase. În gospodăriile țăranilor domnea *satyuga* [1]. Grămezi aurii de cereale se vedeau peste tot. E singura perioadă a anului cînd țăranii simt că munca

[1] Vîrsta de aur.

lor a dat rezultate concrete : e vremea cînd inimile lor de truditori ai gliei tresaltă de bucurie. Sujan Bhagat împărțea cu dărnicie coșuri cu grîne, în timp ce fiii săi cărau acasă sacii doldora de roadele trudei lor de peste an. În jurul lui se îmbulzeau poeți-cîntăreți, *sadhu* venerați și alți milogi de soiul lor. Printre aceștia se afla și cerșetorul care cu opt luni în urmă plecase cu mîna goală de la poarta lui Sujan. Bhagat îl zări și îl întrebă :

— Ei, *baba*, pe unde ai fost azi ?

Cerșetorul :

— Nicăieri pînă acum, *Bhagatji*. Am venit drept la tine.

Bhagat :

— Prea bine. Uite, colo, vezi grămada aia de cereale ? Ia cît poți căra în spinare.

Cerșetorul rămase cu ochii pironiți, ca fascinat, pe mormanul de boabe și zise :

— Am să iau cît îmi dai dumneata, cu mîna dumitale.

Bhagat :

— Nu, ia cît poți căra dumneata !

Cerșetorul scoase la iveală o bucată de pînză, o întinse pe jos și o umplu cu vreo zece *seer* de boabe, apoi se apucă să o strîngă. Îi fusese rușine să ia mai mult ! Bhagat înțelese simțămintele care-l frămîntau și-l liniști

— Doar atît ? Păi asta-i povară de copil !

Cerșetorul aruncă o privire piezișă spre Bhola.

— Îmi ajunge atîta ! zise el.

— Nu, n-are rost să te rușinezi. Mai ia, îl îndemnă Sujan.

Cerșetorul mai luă vreo cinci *seer* și din nou privi cu teamă spre Bhola.

Bhagat :

— Ce te uiți la el, *babaji* ? Fă cum îți spun ! Ia cît poți căra cu tine !

Cerșetorul se codea de teamă că Bhola s-ar putea împotrivi, așa cum făcuse data trecută. Ar însemna o

umilință groaznică și un prilej grozav pentru ca semenii lui să-și bată joc de el. L-ar învinui că a fost prea lacom ! Nu îndrăzni să ia mai mult. Atunci Sujan îi luă pînza, o desfăcu și o umplu cu cereale. În timp ce înnoda legătura, îi zise :

— Acum poți să pleci !

— N-am să pot căra, e prea greu pentru mine.

— N-ai să poți ? Nu cred că trage mai mult de un *maund*. Mai bine încearcă, să vedem !

Cerșetorul se chinui să salte legătura, dar nu reuși nici măcar să o miște din loc. Într-adevăr, povara era prea grea pentru el. Zise :

— *Bhagatji*, nu o pot ridica !

Sujan :

— Bine. Care-i satul tău de baștină ?

Cerșetorul :

— E foarte departe. Poate ai auzit de Amola ?

Sujan :

— Prea bine. Ia-o tu înainte. Am să car eu pentru tine.

Apoi, fără nici o altă vorbă, săltă legătura, o potrivi pe cap și păși după cerșetorul care pornise la drum, așa cum i se poruncise. Norodul adunat la fața locului rămase cu gura căscată, plin de admirație pentru forța fizică și tăria morală a bătrînului. Nimeni însă nu bănuia intensitatea emoției amețitoare care-i copleșise inima în clipa aceea. Astăzi își savura triumful, culegea roadele a opt luni de muncă neostoită. Astăzi își redobîndise autoritatea ce-i fusese știrbită în fața familiei și a sătenilor ! Aceeași secure ce nu poate doborî un arbore oarecare va pătrunde chiar și oțelul dacă i se ascute bine tăișul ! Tăria de caracter e o însușire omenească de mare preț. Omul tenace întinerește în pofida vîrstei înaintate. Cine urmărește neabătut țelul ce și l-a propus, dar este lipsit de modestie, acela-i ca lemnul uscat, mort, chiar dacă-i

tînăr și numără ani puțini. Tenacitatea îi dăruise lui Sujan o forță supraomenească. În timp ce se îndepărta, aruncă o privire plină de mîndrie către Bhola și-i porunci :

— Ai grijă ca nici unul din cîntăreții și cerșetorii care-s adunați aici să nu plece cu mîna goală !

Bhola stătea în picioare, cu capul plecat și nu îndrăznea să scoată o vorbă. Bătrînul său tată îl înfrînsese

CONŞTIINŢA DATORIEI

I

Cînd fu înfiinţat Departamentul pentru Administrarea Sării, iar folosirea liberă a acestui aliment vital — dar al naturii — fu interzisă, oamenii începură să recurgă la tot soiul de mijloace şi metode pentru a dobîndi cîştiguri tot mai mari de pe urma hotărîrii nesăbuite a autorităţilor engleze. Unii recurseră la mită, alţii la tot felul de vicleşuguri şi şmecherii. Oficialităţile locale erau încîntate de această pleaşcă neaşteptată, picată parcă din cer. Mulţi funcţionari se arătau dispuşi să schimbe poziţia lor atotputernică de *patvari* [1] pe un post cît de mărunt în noul departament şi chiar şi juriştii rîvneau să dobîndească slujba de inspector al sării.

Era pe vremea cînd educaţia engleză se bucura de mare cinste în rîndurile autorităţilor, iar persana domina viaţa publică. Cunoscătorii acestei limbi puteau aspira să urce treptele cele mai înalte ale ierarhiei pe temeiul că ar fi citit cîteva poveşti de dragoste şi unele poezii în care se preamăreau sentimentele iubirii. Munshi Vanshi Dhar purcese şi el să caute o slujbă. Terminase de citit trista poveste a Zuleikhăi şi socotea idila dintre Majnoo şi Farhad mai importantă decît bătăliile purtate de Nala

[1] Funcţionar în Departamentul financiar.

și Nila[1], ba chiar și decît descoperirea Americii. Tatăl lui, un om cu școala vieții, îl povățui după cum urmează :

— Fiule, vezi bine că gospodăria noastră a ajuns într-un hal jalnic și se duce de rîpă. Povara datoriilor ne strivește. Fetele cresc repede, ca buruienile. Eu sînt un copac la malul fluviului, gata să fie smuls de șuvoaie. De fapt, tu ești capul familiei. Acum, cînd pășești în viață, te sfătuiesc să nu rîvnești la demnități administrative, căci o slujbă este ca un mormînt, ține minte. Alege slujba care îți poate aduce venituri suplimentare, plocoane și daruri. Leafa e ca luna plină : o vezi mare la început și te bucuri, dar încet-încet se micșorează pînă dispare. Venitul suplimentar e ca izvorul nesecat în care îți poți oricînd potoli setea. Tu ești isteț și nu e nevoie să-ți spun mai multe. Ia aminte însă că îți trebuie o bună măsură de agerime pentru a-l cîntări corect pe om, cu nevoile și șansele lui. Dacă l-ai apreciat astfel de la început, apoi vei fi în stare să alegi calea cea mai potrivită pentru a trage cît mai multe foloase de pe urma celui aflat la strîmtoare. Și nu cred că există om pe lume care să fie atît de îndestulat, încît să spună că nu mai are nevoie de nimic. Să nu uiți sfaturile acestea căci tot ce îți spun e rodul experienței mele de-o viață.

După ce îi dădu astfel de povețe înțelepte, tatăl își binecuvîntă feciorul. Vanshi Dhar era un băiat ascultător. Băgă la cap tot ce i se spusese și plecă de acasă. Se avîntă în viață avînd curajul drept însoțitor credincios, inteligența ca îndreptar și încrederea în capacitatea sa drept sprijin.

Pășise, desigur, sub oblăduirea unei stele norocoase : căci găsi repede o slujbă, ba încă una din cele mai rîvnite : inspector la Departamentul Sării. Salariul era bun, iar în ce privește cîștigul suplimentar — despre care îi

[1] Eroi de seamă din marea epopee *Mahabharata*.

vorbise părintele său — nu exista nici o limită. Cînd auzi vestea cea bună, bătrînul Munshi nu mai putu de bucurie. Creditorii deveniră mai îngăduitori, speranțele cîrciumarului renăscură. În schimb, inimile vecinilor se cătrăniră de invidie cînd aflară norocul pe care-l avusese băiatul.

II

Era o noapte neagră de iarnă. Sentinelele și paznicii de la Departamentul Sării zăceau amețiți de băutură. Nu trecuseră nici șase luni de cînd Munshi Vanshi Dhar își luase în primire postul, dar în această scurtă perioadă reușise deja să intre în grațiile superiorilor prin competența și comportamentul său corect și dobîndise încrederea lor deplină.

Cam la un kilometru și jumătate spre răsărit de Departament curgea fluviul Jumna. Un pod plutitor unea cele două maluri. Inspectorul dormea cufundat într-un somn dulce cînd, deodată, sări ca ars din pat. În locul obișnuitului clipocit al apei, urechea sa percepuse zgomote străine — uruitul unor care și gălăgia făcută de căruțași. Sări din pat întrebîndu-se ce grabă poate avea un convoi de care pentru a traversa fluviul în miez de noapte. Ceva nu e în regulă, își zise el și, judecînd mai bine, temerile i se întăriră. Îmbrăcă repede uniforma, vîrî pistolul în buzunar și fără a mai zăbovi porni călare spre pod. Zări înaintînd un șir lung de care și-i somă pe cărăuși să oprească.

— Ale cui sînt carele astea ? întrebă el aspru.

Se lăsă o tăcere adîncă. Căruțașii începură să șușotească între ei, apoi cel din frunte răspunse :

— Ale lui Pandit Alopi Din.

— Care Pandit Alopi Din ?

— De la Datganj.

Munshi Vanshi Dhar tresări. Pandit Alopi Din era unul din moșierii cei mai respectați din regiune. Dădea cu împrumut cui îi cerea, sute de mii de rupii anual și mai toți cetățenii de prin regiune îi erau îndatorați. Negoțul pe care-l practica era și el vast. Pandit Alopi Din se bucura de reputația unui om abil. Oficialitățile engleze care se abăteau în zona aceea trăgeau și găzduiau la el, căci ușa casei lui era totdeauna deschisă oaspeților de seamă.

Vanshi Dhar se interesă :

— Unde vă duceți ?

— La Kanpur.

Dar la întrebarea următoare : „Ce aveți în care ?“ se lăsă iarăși tăcerea. Bănuielile inspectorului crescură și mai mult. Așteptă puțin și, neprimind răspuns, întrebă din nou cu glas aspru :

— Ați amuțit ? V-am întrebat ce aveți în care !

Neprimind nici acum răspuns, dădu pinteni calului, se apropie de unul din care și pipăi un sac. Îndoielile i se risipiră : sacul era încărcat cu sare.

III

Pandit Alopi Din moțăia în trăsurica sa, la coada convoiului, cînd deodată fu smuls fără milă din ațipeală de căruțașii alarmați.

— Domnule, vorbi agitat unul din ei, inspectorul a oprit carele și vă așteaptă la *ghat* [1].

---

[1] Scări ce coboară spre țărmul unui fluviu sau rîu, amenajate pentru abluțiunile rituale ale credincioșilor hinduși.

Pandit Alopi Din avea încredere nețărmurită în Zeița Bogăției. Obișnuia să spună că banul e atotputernic pe lumea cealaltă și cu atît mai vîrtos în lumea noastră. Și, de bună seamă, filozofia sa cuprindea un sîmbure de adevăr. Bogătașii îi manevrează pe oamenii legii ca pe niște marionete, căci justiția și poliția sînt la cheremul lor. Răspunse cu aroganță, fără să se miște din poziția comodă în care se afla :

— Vin îndată !

Apoi Panditji pregăti tacticos, cu mișcări lente niște *pan*, îl vîrî în gură și începu să-l mestece și de-abia după aceea coborî din trăsurică. Strînse pătura în jurul trupului, căci era răcoare, și se îndreptă către locul unde era așteptat.

— Te binecuvîntez, *babuji*, se adresă el inspectorului. Cu ce am greșit de ai oprit carele mele ? Ar trebui să te porți cu respect față de noi, brahmanii [1].

Vanshi Dhar îi răspunse înțepat :

— Așa-s dispozițiile guvernului !

Pandit Alopi Din rîse și vorbi cu voie bună :

— Care guvern, ce dispoziții ? Dumneata ești guvernul nostru. Asta-i o treabă care ne privește pe noi doi. N-am făcut nimic pe ascuns și te necăjești degeaba. E cu neputință să călătorești pe drumul acesta și să nu aduci ofrandă zeului de la *ghat*.

Dar Vanshi Dhar rămase neclintit și nu plecă urechea la glasul de sirenă al bogăției și al banului. Plin de zelul tînărului funcționar cinstit, cu conștiința încă neîntinată, izbucni :

— Eu nu fac parte din tagma nerușinaților care-și jertfesc conștiința pentru un blid de ciorbă mizerabilă !

---

[1] Casta superioară în societatea hindusă, singura din care se recrutau preoții. După independență, în 1947, castele au fost abolite prin lege.

Eşti arestat ! Dimineaţa vei fi judecat conform legilor. Nu am timp de pălăvrăgeală ! *Jamadar* [1], închide-l ! Îţi poruncesc !

Pandit Alopi Din înmărmurise. Căruţaşii înlemniseră. Se pare că, pentru întîia oară, Panditji era silit să asculte asemenea cuvinte aspre la adresa sa. Badloo Singh, *jamadar*-ul, făcu vreo cîţiva paşi, dar nu îndrăzni să pună mîna pe Panditji, atît de mare îi era prestigiul. Niciodată pînă atunci Panditji nu avusese prilejul să vadă legea înfruntînd averea cu atîta trufie şi nepăsare. Cugetă şi îşi zise că are de a face cu un tînăr necopt la minte şi excesiv de zelos, care încă nu cunoscuse puterea banului şi nu gustase din plăcerile lumeşti, ceea ce explica nesăbuinţa lui.

Vorbi cu multă umilinţă în glas :

— *Babuji*, te rog să nu faci aşa ceva ! Îmi vei ştirbi prestigiul fără nici un folos pentru dumneata. Ce ai să cîştigi dacă mă umileşti faţă de toată lumea ? Mai bine să ne înţelegem. Iată, sînt gata să vin în întîmpinarea tuturor dorinţelor dumitale.

Vanshi Dhar exclamă neînduplecat :

— Nici nu vreau să aud aşa ceva !

Temelia pe care Alopi Din îşi bizuise pînă atunci concepţia despre atotputernicia banului, considerînd-o tare ca stînca, părea că se zdruncină şi stă gata să i se năruie sub picioare. Primise o lovitură grea, dar nu-şi pierduse încrederea în forţa atotputernică a banului. Se adresă unuia din slujbaşii săi :

— *Lalaji* [2], oferă-i, te rog, o mie de rupii în bacnote lui *babu sahib*. [3] Se vede că e flămînd ca un leu !

— Degeaba ! Nici măcar un *lakh* nu mă va clinti de pe calea datoriei !

---

[1]. Jandarm.
[2] Apelativ politicos.
[3] *Idem.*

Bogătașul era foarte iritat în fața fermității prostești și a spiritului de sacrificiu rar întîlnit la un slujbaș sărac. Cele două forțe — averea și legea — se înfruntau și căutau să-și impună, una asupra celeilalte, superioritatea. Averea își lansă frontal și cu repeziciune atacurile. Suma oferită crescu de la o mie la cinci, de la cinci la zece și în cele din urmă la douăzeci de mii. Dar Datoria se împotrivi acestei presiuni cu un eroism de-a dreptul nepămîntesc și cu tăria de nezdruncinat a stîncii. Alopi Din era deznădăjduit.

— Mai mult nu pot ! De-acuma fă ce poftești ! zise el.

Vanshi Dhar porunci *jamadar*-ului să-și facă datoria. Badloo Singh se îndreptă spre Pandit Alopi Din blestemîndu-l în adîncul inimii pe inspector. Panditji se dădu înapoi speriat, un pas sau doi, și vorbi cu multă umilință :

— *Babu sahib*, ai milă de mine ! Sînt gata să cad la învoială cu douăzeci și cinci de mii.

— Imposibil !

— Treizeci de mii !

— Exclus !

— Nici pentru patruzeci de mii ?

— Nici pentru patruzeci de *lakh* ! Badloo Singh, arestează-l îndată pe individul acesta ! Nu vreau să mai aud nimic !

Conștiința datoriei strivi sub picioare puterea averii. Alopi Din văzu un vlăjgan apropiindu-se de el cu cătușele. Privi în jur cu disperare și amărăciune, apoi își pierdu cunoștința și se prăbuși la pămînt.

IV

Toată suflarea zăcea cuprinsă de amorțeala somnului, dar urechea lumii părea că este veșnic trează. Dis-de-dimineață norodul știa toată povestea și pe oricine l-ai fi

întrebat ți-ar fi istorisit-o cu amănunte. Tînăr sau bătrîn, fiecare avea ceva critic de spus la adresa purtării lui Panditji. Acum, cu toții îl înfierau și-l acuzau de toate păcatele. Lăptarul care își vindea marfa botezată din plin, funcționarii de la finanțe care măsluiau registrele umplîndu-le cu venituri imaginare, venerabilii *babu* ce călătoreau cu trenul sau tramvaiul fără bilet, cămătarii și negustorii care falsificau fără rușine tot soiul de documente, mă rog ! toți clătinau capul cu superioritatea unor zei infailibili. Cînd, a doua zi, jandarmii îl purtară pe Pandit Alopi Din la judecătorie cu cătușele la mîini, cînd lumea îl văzu pășind cu capul plecat sub povara umilinței, tot orașul fu cuprins de emoție. Nici la bîlci nu ai fi aflat ochi mai iscoditori.

Dar lui Pandit Alopi Din îi trebuia doar să ajungă la tribunal : aici el domnea ca un rege absolut și cunoștea toate hățișurile de nepătruns ale justiției. Autoritățile i se supuneau, funcționarii îl slujeau cu umilință, avocații erau cu toții de partea lui, iar polițaii, militarii și paznicii îl ascultau ca niște sclavi. Cînd îl zăriră se buluciră în jurul lui cu temenele lingușitoare. Erau uluiți nu pentru că Alopi Din încălcase legea, ci pentru că se lăsase prins ! Era absurd ca un om de vază și putred de bogat, care datorită averii putea face la lumina zilei tot ce poftește, al cărui cuvînt avea putere de lege, să fie purtat pe la judecăți. Toți îl căinau și îndată o întreagă armată de avocați se oferi să-l apere împotriva atacului violent și irațional la care fusese supus. Se dezlănțui o luptă aprigă între ban și datorie, pe terenul juridic. Vanshi Dhar aștepta netulburat. De partea sa avea drept sprijin doar adevărul și nici o altă armă decît cuvîntul său. Martori existau destui dar lăcomia pentru bani prevală asupra spiritului lor de dreptate.

Munshiji simțea răceala justiției față de el. Sălile erau ale tribunalului, e drept, dar cei chemați să împartă dreptatea se dovedeau a fi părtinitori. Ce legătură poate

exista între justiție și spiritul de obiectivitate? Acolo unde își face loc favoritismul, glasul dreptății este înăbușit. Cazul fu rezolvat repede. Verdictul pronunțat cuprindea afirmația, negru pe alb, că învinuirile aduse lui Pandit Alopi Din erau neîntemeiate și false. Nu se putea imagina că o persoană onorabilă ca el a comis o faptă atît de nesăbuită de dragul unui profit oarecare. Inspectorul de la Departamentul Sării, Munshi Vanshi Dhar, nu trebuie criticat prea aspru. Totuși, este extrem de regretabil că, datorită zelului său necugetat, a adus prejudicii și a provocat neplăceri unei persoane de vază cum este Panditji. Curtea apreciază vigilența și rîvna inspectorului de care a dat dovadă la îndeplinirea sarcinilor; însă în cazul acesta devotamentul și cinstea ce prevalează la Departamentul de Administrare a Sării au acționat împotriva bunului simț și a dreptului de proprietate. În viitor sahib inspectorul trebuie să fie mai atent.

Avocații săriră în sus de bucurie cînd auziră hotărîrea judecătorească. Pandit Alopi Din ieși din tribunal surîzînd și cu chipul strălucitor de bucurie. Rudele și prietenii desfăcură baierele pungilor și, drept recunoștință adusă proniei milostive, o ploaie de monede mărunte se revărsă asupra mulțimii adunate în fața tribunalului. Iar Curtea fu zguduită de oceanul generozității lui Panditji la adresa ei.

Cînd apăru Vanshi Dhar lumea îl întîmpină cu zeflemele. Polițaii îl primiră cu *salaam*-uri [1] și temenele adînci, pline de ironie. Dacă el ar fi cîștigat procesul, de bună seamă ar fi adoptat o atitudine mai puțin arogantă. Îi fuseseră știrbite și demnitatea și autoritatea și din cauza aceasta își simțea inima cătrănită. Avusese parte de o experiență cît se poate de amară și de tristă despre lumea de astăzi. Nici justiția și nici înțelepciunea, nici diplomele superioare, bărbile stufoase sau robele înfoiate, nimic nu i se mai părea demn de respect. Crezuse că se poate pune

[1] Saluturi

de-a curmezişul puterii reprezentate de avere şi acum trebuia să plătească pentru cutezanţa sa nebunească. Nu trecu bine o săptămînă şi îl dădură afară din slujbă. Îl pedepseau, pentru că îşi îndeplinise cu prea mare ardoare datoria. Se înapoie acasă obidit şi cu durere în piept. Bătrînul Munshi se necăjise foarte cînd aflase cele întîmplate, iar acum bombănea inciudat pentru că fiul său nu catadicsise să-i asculte poveţele înţelepte pe care i le dăduse înainte de a păşi în viaţă. Băiatul făcuse cum îl tăiase capul, iar tatăl trăgea ponoasele acum, la bătrîneţe, silit să-şi ducă traiul fără carne şi fără băutură, ca un ascet. Căci măcelarul şi cîrciumarul îl anunţaseră că nu-l vor mai păsui cu datoriile. De-acum nepricopsitul de băiat nu se va mai putea bizui decît pe un salariu modest. Cîndva şi el fusese slujbaş, nu izbutise să urce scara ierarhiilor, dar îşi făcuse datoria cu inima uşoară. Nepriceputul său de fiu crezuse că poate rămîne cinstit, voise să aprindă o făclie la moschee cînd ei nu aveau lumină suficientă în casă ! Nu-l puteai decît compătimi pentru naivitatea lui ! În zadar se zbătuse să-i dea o educaţie cît mai solidă !

Munshi Vanshi Dhar sosi acasă nu după mult timp, necăjit şi abătut ca vai de el, şi povesti adevărul despre cele întîmplate. Tatăl îl ascultă şi începu să-şi dea cu pumnii în cap.

— Îmi vine să te omor şi să-mi pun capăt zilelor ! se lamentă el cu furie.

Îşi frînse mîinile cu inutile păreri de rău şi, covîrşit de mînie, rosti chiar cîteva cuvinte foarte aspre. De bună seamă că furia lui s-ar fi încheiat cu o explozie, dacă Vanshi Dhar nu s-ar fi retras la timp. Şi bătrîna lui mamă se amărî. Dorise cu ardoare să facă un pelerinaj la Jagannath şi Rameswaran [1], dar praf şi pulbere se ale-

[1] Localităţi din sudul Indiei venerate de hinduşi, îndeosebi Rameswaran unde, conform legendei, prinţul Rama, eroul epopeii *Ramayana*, ar fi construit templul care există şi astăzi.

sese din visul el. Supărată, însăși soția lui nu-i vorbi zile în șir.

În felul acesta, trecu o săptămînă.

Se însera. Bătrînul Munshi ședea în pragul casei și, pierdut în gînduri, depăna mătăniile cînd, deodată, un car împodobit în culori vesele trase la poartă. Avea un coviltir din pînză verde și trandafirie și era tras de doi plăvani voinici din rasa aceea originară de prin părțile apusene, cu salbe din mărgele colorate în jurul grumajilor și coarnele acoperite cu foițe de alamă ce sclipeau ca aurul. Un alai de slujitori cu *lathi*-uri [1] la umăr venea în urma vehiculului.

Munshiji se grăbi să-l întîmpine pe noul sosit, care părea a fi o persoană de seamă, și — spre marea lui uimire — văzu că era însuși Pandit Alopi Din. Se înclină adînc în fața lui și, cu glasul plin de umilință, îi vorbi :

— Poftiți, intrați ! Ce cinste, ce fericire că ați venit la noi ! Prezența dumneavoastră va sfinți căminul nostru, căci ne sînteți ca un Dumnezeu ! Mare rușine s-a abătut pe capul nostru, ne vine să intrăm în pămînt și numai fiul nostru-i de vină ! Decît așa băiat, mai bine lipsă !

— Nu, frate, nu rosti asemenea cuvinte ! îl întrerupse Panditji.

— Atunci ce să spun despre un copil ca al meu ? întrebă Munshiji plin de mirare.

Pandit Alopi Din vorbi plin de afecțiune :

— Cîți oameni cu conștiința curată găsești în zilele noastre, cîți oameni care sînt gata să sacrifice totul fără să pregete, pe altarul dreptății, cinstind numele ce-l poartă și acoperind de glorie întreaga lor familie ? Apoi se adresă direct lui Vanshi Dhar : Sahib inspector, dacă aș fi dorit doar să te măgulesc, puteam să nu mă ostenesc

---

[1] Bastoane din bambus lungi de aproximativ 2 metri, întărite cu inele metalice, cu care sînt dotați polițiștii, jandarmii etc.

pentru atîta lucru străbătînd o cale așa de lungă pînă aici. În seara aceea m-ai arestat, căci legea era de partea ta. Astăzi eu mă dau de bună voie pe mîna ta ! Am întîlnit mii de oameni bogați și am avut de-a face cu mulți demnitari de seamă, însă numai dumneata m-ai înfrînt ! Pe toți ceilalți i-am înrobit cu puterea averii mele. Dă-mi voie să te rog ceva !

Cînd Vanshi Dhar îl văzuse pe Alopi Din, se sculase în picioare să-l salute, dar păstrase o atitudine demnă crezînd că boierul venise să-l facă de rușine și să-l umilească de față cu ai săi. De aceea nu-i ceruse iertare și nici nu se scuzase măcar, iar atitudinea servilă a părintelui său i se păruse de-a dreptul insuportabilă. Auzindu-l însă că-i vorbește cu blîndețe, amărăciunea din inimă începu să i se risipească. La început îl privi cam pieziș, bănuitor, dar își dădu seama că bogătașul nu se preface și că tonul lui prietenos e sincer. Orgoliul cedă locul jenei. Îi răspunse politicos :

— Sînteți prea generos, domnule. Vă cer iertare pentru purtarea mea lipsită de bună-cuviință față de dumneavoastră. Conștiința datoriei mă ținea strîns în lanțurile ei. Acum însă puteți porunci și vă voi sluji cu fidelitate. Voi îndeplini tot ce-mi veți cere.

Alopi Din vorbi din nou și, ascultîndu-l, ai fi crezut că el este acela care solicită o favoare.

— Atunci, la malul rîului, ai rămas neînduplecat și ai respins toate propunerile mele. Astăzi îți voi face altă ofertă pe care te rog să o accepți, spuse el.

— Eu sînt un simplu funcționar, dar nu voi pregeta să vă slujesc în orice chip îmi va fi cu putință, îl asigură Vanshi Dhar.

Atunci Alopi Din scoase la iveală un formular tipărit și timbrat pe care i-l înmînă, zicîndu-i :

— Te rog să-ţi pui semnătura pe document şi să accepţi postul ce ţi-l ofer. Eu sînt brahman, dar sînt hotărît să nu mă mişc din pragul casei tale, pînă ce nu voi rezolva treaba aceasta aşa cum doresc.

Cînd Vanshi Dhar citi conţinutul actului, ochii i se împăienjeniră şi lacrimi de recunoştinţă se iviră la colţul pleoapelor : Pandit Alopi Din îl numea administrator general al tuturor proprietăţilor sale. În afară de şase mii de rupii pe an drept leafă îi mai oferea o sumă zilnică pentru cheltuieli curente, îi punea la dispoziţie cai şi o trăsură, un bungalow drept reşedinţă şi o droaie de servitori plătiţi de stăpîn. Vanshi Dhar vorbi, iar glasul îi tremura.

— Panditji, spuse el, nu am cuvinte să pot preţui mărinimia dumneavoastră. Nu merit încrederea ce mi-o acordaţi !

— Am nevoie chiar acum de persoana care nu merită postul acesta, răspunse Panditji rîzînd din toată inima.

— În cazul acesta stau la dispoziţia dumneavoastră. Mă consider foarte norocos că m-aţi ales tocmai pe mine şi că vă voi putea sluji pe dumneavoastră, o persoană a cărei bună reputaţie este bine cunoscută de toată lumea. Numai că eu nu am experienţa necesară şi, cred, nici înţelepciunea pentru a face faţă răspunderilor şi încrederii pe care mi-o acordaţi. În postul important pe care mi-l oferiţi ar fi nevoie de cineva foarte bine pregătit profesional, care să aibă şi putere adîncă de previziune.

Alopi Din scoase un toc dintr-o cutie şi îl puse în mîna lui Vanshi Dhar spunîndu-i :

— Nu-mi trebuie învăţătură, experienţă, putere de previziune, nici calificare sau eficienţă. Eu ştiu prea bine cît de folositoare sînt aceste calităţi. Dar soarta-mi norocoasă îmi oferă un giuvaier în faţa căruia competenţa şi învăţătura pălesc şi îşi pierd valoarea. Ia tocul şi semnează fără şovăială documentul. Mă rog lui Dumnezeu să fii totdeauna la fel de sever, de neînduplecat, de trufaş

chiar, dar conștiincios, așa cum ai fost în noaptea aceea pe malul fluviului.

Vanshi Dhar vedea ca prin ceață. Inima îi era copleșită de recunoștință. Îl privi din nou pe Panditji cu respect și semnă, cu mîna tremurătoare, contractul prin care era angajat ca administrator general al averii acestui moșier putred de bogat, dar și înțelept.

Alopi Din îl îmbrățișă cu bucurie sinceră pe Vanshi Dhar.

JUSTIȚIE CEREASCĂ

I

Trăia odată, în districtul Kanpur, un mare moșier pe nume Pandit Bhrigu Dutt. Munshi Satya Narain, administratorul averii sale, era un om devotat și cinstit. Prin mîinile lui treceau toate încasările a căror valoare se ridica, uneori, la sute de mii de rupii și recoltele de cereale cîntărind mii de *maund,* dar niciodată nu căzuse în ispită. Gospodărea cu pricepere și moșia prospera neîncetat. De aceea, el se bucura din partea stăpînului de considerație mai mare decît se acordă în mod obișnuit unui slujbaș conștiincios. Fie că îi mergea bine sau nu, Panditji se purta totdeauna generos cu el și, treptat, încrederea în administratorul său credincios crescu în asemenea măsură, încît lăsă toate socotelile pe seama lui.

Și poate că așa ar fi continuat pînă la sfîrșit dacă soarta nu ar fi hotărît altfel. Cu prilejul sărbătorii *Kumbha* [1], Panditji se duse și el, după datina străbună, să se scalde în Gange, la Allahabad și nu se înapoie niciodată de acolo. Nu s-a aflat dacă a alunecat în apă și a fost tras în adîncime de un vîrtej sau a fost înhățat de vreun animal acvatic. Cert e că nu s-a mai auzit de el niciodată.

[1] Una din cele mai importante sărbători, în cursul căreia hindușii obișnuiesc să se scalde în apele Gangelui.

Situaţia creată determină creşterea şi mai mare a prestigiului lui Munshi Satya Narain. Familia lui Panditji se compunea, în afară de sărmana văduvă, din doi copii minori. După săvîrşirea ritualului şi ceremoniilor funerare, într-o zi, îndurerata văduvă trimise după administrator căruia, printre suspine amare, îi vorbi după cum urmează :

— *Lala* [1], Panditji ne-a părăsit şi ne-a lăsat în voia soartei. Numai dumneata ne poţi scoate la liman. Dumitale îţi sîntem datori că avem o gospodărie înfloritoare, dumneata trebuie să ai grijă de ea şi pe viitor. Stăpînul nostru, cînd trăia, te-a socotit ca pe fratele lui. Nu mă îndoiesc că vei purta pe umeri mai departe, cu aceeaşi cinste, răspunderile dumitale.

Satya Narain vorbi plîngînd :

— Cumnată dragă [2], *bhai sahib* [3] ne-a părăsit pe neaşteptate, iar asta a constituit o lovitură de moarte şi pentru mine. De-ar fi trăit, poate ajungeam şi eu cineva. L-am slujit cu credinţă şi sînt hotărît să mor în slujba lui. Nu trebuie să-ţi fie teamă şi nici îngrijorată să nu fi. Nu voi înceta să muncesc fără preget. Un singur lucru te rog : cînd mă voi plînge de cineva să-l cerţi pe acela. Altminteri oamenii se vor obrăznici.

II

Mulţi ani încă după acest episod Munshiji continuă să administreze cu aceeaşi rîvnă moşia. Era foarte priceput

[1] Termen de politeţe.

[2] Formulă ce denotă apropiere şi totodată respect între persoane care, de fapt, nu sînt rude.

[3] *Idem*, *bhai* înseamnă frate.

şi niciodată nu se iscară încurcături în socotelile sale. Tot districtul îl preţuia ca pe un om cinstit şi, curînd, lumea îl uită pe Panditji. El participa la întrunirile comitetului cetăţenesc ca şi cum ar fi fost moşierul în persoană. Îl respectau chiar şi bogătaşii din regiune.

Dar creşterea prestigiului e o treabă costisitoare, iar Bhanu Kunwari — ca şi suratele ei în general — drămuia orice bănuţ şi ţinea strînse baierele pungii. Ea nu cunoştea psihologia bărbaţilor. Panditji avea grijă să-l răsplătească din cînd în cînd pe *Lalaji* cu sume de bani etc., căci el ştia că, pe lîngă înţelepciune, al doilea pilon de nădejde pe care se sprijină cinstea oricărui om este bunăstarea lui şi viaţa îmbelşugată. În afară de asta, el personal controla uneori hîrtiile şi actele. Poate că era doar o formalitate, dar paza bună stimulează o teamă sănătoasă, căci duşmanul cel mai aprig al cinstei este împrejurarea prielnică ce tentează. Bhanu Kunwari nu ştia nimic din toate acestea. Prin urmare, strîns în cleştele nevoii de bani şi ispitit de ocaziile care nu-i lipseau, putea Munshiji rămîne cu integritatea neştirbită ?

În apropiere de Kanpur, chiar pe malul Gangelui, se afla un sat cu populaţie numeroasă şi lanuri mănoase. Panditji dorise să cumpere satul şi să construiască acolo un *ghat* căptuşit cu cărămidă, un templu, o grădină şi o casă, toate de-a lungul fluviului, dar nu reuşise să-şi realizeze visul. Se întîmplă că acum satul fusese scos la vînzare de către stăpînul lui, Thakur Sahib, care fusese implicat într-o întîmplare cam dubioasă — o răzmeriţă cu violenţe — şi avea nevoie de bani ca să-şi susţină cauza în instanţă. Munshiji află aceste amănunte la tribunal, luă legătura imediat cu moşierul şi tîrgul fu încheiat repede. Amîndoi erau dornici să se înţeleagă şi nu întîrziară să bată palma. Actul fu întocmit cu forme în regulă şi în-

registrat oficial. Munshiji nu avea bani-gheaţă dar se bucura de mare credit în oraş. Împrumută treizeci de mii de rupii de la un *mahajan*[1] şi îi plăti lui Thakur Sahib. Tranzacţia fusese realizată pe numele lui Munshiji pentru a uşura încheierea afacerii, căci copiii stăpînului erau încă minori. Dacă ar fi trecut proprietatea pe numele copiilor s-ar fi iscat multe complicaţii, iar întîrzierea ar fi fost în dezavantajul lor, dînd prilej victimelor să scape din plasă. Strălucind de bucurie, Munshiji se înfăţişă la stăpînă cu documentul în mînă. Soaţa lui Panditji stătea în spatele unei perdele[2] şi, aflînd minunata veste, o podidiră lacrimile de fericire. Îi mulţumi din inimă credinciosului Munshi şi, pe loc, hotărîră să construiască în sat un templu şi un loc pentru scăldatul credincioşilor, în memoria lui Pandit Bhrigu Dutt.

Chiar a doua zi Munshiji vizită satul cumpărat. Arendaşii se adunaseră, cu plocoanele obişnuite, să-l întîmpine pe noul stăpîn. Fruntea satului fu poftită la un ospăţ, apoi cu toţii făcură o plimbare pe fluviu. Aleseră un loc splendid, la o oarecare depărtare de sat pentru construirea templului şi a celorlalte anexe.

III

La început, cînd cumpărase satul pe numele său, Munshiji nu nutrise gînduri necurate însă după cîteva zile în capul său încolţiră şi dădură mlădiţe cu repeziciune unele idei. Munshiji ţinea separat socotelile veniturilor şi chel-

[1] Cămătar.

[2] Conform obiceiului, preluat de la musulmani, femeile hinduse nu îşi arătau chipul decît în faţa soţului şi a copiilor, obicei abandonat în prezent

tuielilor făcute cu satul și nu considera că trebuie să le prezinte stăpînei. Bhanu Kunwari nu dorea să se amestece în treburile bănești, dar îi ajunseră la urechi unele zvonuri aduse de alte slugi și se îngrijoră la gîndul că administratorul, credincios și cinstit pînă atunci, ar putea cădea în ispită și abuza de încrederea ei. Totuși, nu își manifestă deschis temerile sperînd că, poate, totul nu-i decît o țesătură de intrigi din partea unora care-l pizmuiesc și vor răul omului pe care ea se bizuise totdeauna.

Trecură mai mulți ani în felul acesta. Între timp, mlădițele necinstei se dezvoltaseră ca un arbore. Acum Bhanu Kunwari putea distinge singură semnele relei credințe din ce în ce mai evidente la Munshi Satya Narain. În cele din urmă, acesta pur și simplu își zise că satul îi aparține. Sentimentul de dreptate din inimă păli, iar locul acestuia fu ocupat de explicațiile și justificările pe care și le furniza singur pentru a-și potoli conștiința vinovată. Îi datora stăpînei treizeci de mii de rupii, desigur, însă tot ce putea ea pretinde era să-i înapoieze suma și nimic mai mult !

Focul continua să mocnească în inimile amîndurora. Munshiji se pregătise temeinic să întîmpine în orice clipă atacul, iar Bhanu Kunwari aștepta doar prilejul să-l dezlănțuie. Într-una din zile, femeia își luă inima în dinți și-l chemă la ea pe administrator.

— *Lalaji,* îi spuse ea, cînd purcedem la construirea templului din Bargada ? Au trecut opt ani de cînd am cumpărat satul și cred că trebuie să începem fără altă întîrziere. Viața-i scurtă și trecătoare, hai să terminăm ceea ce ne-am propus.

Punînd problema astfel Bhanu Kunwari dădea dovadă de tact. În sinea sa Munshiji recunoscu abilitatea femeii. Cugetă puțin și răspunse :

— M-am gîndit la treaba asta în mai multe rînduri. dar nu am găsit un teren potrivit. Pămîntul de la malul rîului este lucrat de arendași, iar ei nu renunță cu nici un chip la el.

Bhanu Kunwari :

— Pentru prima oară azi aud așa ceva. În opt ani nu mi-ai pomenit niciodată nimic despre proprietatea mea. Nu cunosc ce fel de sat este, nu știu ce venit aduce și nici dacă acolo se află pămînt *sir* [1] sau nu. Dumneata te-ai ocupat de treburile astea, dar s-ar fi cuvenit să-mi spui și mie cîte ceva !

Munshiji deveni prudent. Își dădu seama că nu o poate păcăli și, de vreme ce oricum satul trebuia să intre în stăpînirea lui, își zise să apuce taurul de coarne. Așa că dădu cărțile pe față.

— Satul acela nu are nici o legătură cu dumneata și mi-am zis să nu te necăjesc fără rost cu problemele lui.

Bhanu Kunwari simți o împunsătură în inimă. Ieși din spatele perdelei, trecînd peste prejudecăți, și grăi :

— Nu înțeleg ce vrei să spui ! Ai cumpărat satul pentru tine sau pentru mine ? Cine a plătit, tu sau eu ? Ai cui au fost banii, ai tăi sau ai mei ? Nu pricep ce tot vorbești.

Munshiji îi răspunse, alegîndu-și cu grijă cuvintele :

— Știi prea bine că actul de cumpărare a fost întocmit pe numele meu. Banii au fost ai dumitale, desigur, și eu îți datorez suma respectivă. Cît privește impozitele pe venit, ele au fost plătite de mine, din propria-mi pungă. Am ținut socoteala tuturor veniturilor și cheltuielilor.

Bhanu Kunwari tremura de mînie.

— Ai să te căiești amarnic ! îl amenință ea. E o nelegiuire să iei bucățica de pîine de la gura orfanilor mei !

---

[1] Pămînt cultivat de moșier.

Crezi că ai să scapi nepedepsit ? Dacă aş fi ştiut că ascunzi la sînu-ţi un hanger otrăvit n-aş fi ajuns în situaţia asta. Prea bine ! Să nu te mai atingi de banii mei sau de registre ! Am să îngrijesc eu singură de tot ce-mi aparţine. Necinstea nu dă niciodată roade bune ! Nu te-ai gîndit, nu ţi-a fost milă de copilaşii rămaşi fără tată ? Te înşeli însă crezînd că îţi poţi însuşi drepturile lor. Să nu-ţi faci iluzii deşarte. Am să scot la mezat şi ultima cărămidă a casei tale !

După această izbucnire Bhanu Kunwari se retrase iar în spatele draperiei şi începu să plîngă. Femeile cînd fac o criză încep să plîngă, indiferent de motiv. *Lala sahib* nu avea ce-i răspunde. Se înapoie la biroul său unde începu să foiască nişte hîrtii. Dar Bhanu Kunwari intră după el şi se răsti :

— Să nu te atingi de hîrtiile mele ! Să piei imediat, viperă cu chip de om !

Munshiji voise să mai umble prin documente, să mai aranjeze cîte ceva în favoarea sa, însă acum era neputincios. Azvîrli pe masă cheile, aruncă într-un colţ registrele şi ieşi valvîrtej, trîntind uşa după el. Păşise pe calea înşelătoriei, dar încă nu-i stăpînea deplin meşteşugul.

Ceilalţi slujbaşi se bucurară foarte cînd auziră ce se petrecuse căci atîta timp cît Munshiji se aflase la postul său de conducere ei nu reuşiseră nici un fel de matrapazlîcuri. Acum se îngrămădiră la stăpînă şi puseră paie pe foc, aţîţînd-o în fel şi chip. „Munshiji e un trădător abject, nu merita sarea mîncată la masa stăpînului !" spuneau ei.

Ambele părţi purceseră să se pregătească de înfruntare. Aspectele exterioare ale legii îl favorizau pe el, spiritul ei însă o avantaja pe femeia văduvă. Destinul punea la încercare spiritul de dreptate şi echitate al omului.

Bhanu Kunwari îl chemă la ea pe Lala Chhakkan Lal şi îl întrebă :

— Cine-i avocatul nostru ?

Chhakkan Lal se frămîntă puţin şi răspunse :

— Avocatul nostru este Sethji, dar nu mă îndoiesc că Satya Narain a avut grijă să-l ungă. Pentru procesul acesta trebuie să găsim altul, foarte dibaci. În prezent domnul Mehra este cel mai solicitat şi cel mai activ avocat. Pledoaria lui impune, convinge, sugerează judecătorului ce să pună pe hîrtie. Combate şi pledează ca un automobil în plină viteză ! El este cel care i-a salvat pe mulţi de la spînzurătoare şi nu există alt om al legii care să-l egaleze în iscusinţă şi abilitate. Dacă domnia-ta hotărăşte, îl putem angaja.

Însă laudele hiperbolice aţîţară suspiciunile femeii.

— Nu, răspunse ea, mai întîi să-l întrebăm pe Sethji, apoi vom hotărî. Mergi şi pofteşte-l aici.

Chhakkan Lal ieşi, blestemîndu-şi ghinionul. Sethji, avocatul care se ocupase de-a lungul anilor de treburile legale ale lui Pandit Bhrigu Dutt, rămase uluit cînd află josnicia la care se pretase Munshiji şi se mîhni tare, căci îl socotise pe acesta drept un om onest şi de încredere. Se duse îndată la Bhanu Kunwari, iar femeia plînse şi îşi descărcă sufletul, apoi îi aduse pe copilaşi şi exclamă :

— Sethji, trebuie să-i aperi pe bieţii orfani ! Îi încredinţez mărinimiei tale !

Avocatul se gîndi să rezolve problema printr-un compromis.

— Nu este bine să dezlănţuim un război fratricid, îşi spuse el părerea.

Însă Bhanu Kunwari rămase neînduplecată.

— Trebuie să luptăm împotriva nedreptăţii ! răspunse ea cu fermitate.

— Cazul nostru-i şubred, îi atrase atenţia avocatul.

Bhanu Kunwari uită din nou preceptele tradiţiei şi apăru din spatele draperiei.

— Cum să fie şubred cînd e limpede că dreptatea e de partea noastră ? se miră ea. Toată lumea ştie că satul ne aparţine. Cine ni-l poate lua ? Nu, niciodată n-am să fiu de acord cu un compromis. Te rog să cercetezi documentele. Dă-ţi osteneala de dragul copiilor mei, iar strădaniile dumitale nu vor rămîne nerăsplătite. La început, Satya Narain nu a avut intenţii necinstite. Te rog să cercetezi explicaţiile notate în dreptul celor treizeci de mii de rupii, la data cumpărării. În cazul cînd a menţionat că e datoria lui, te rog să precizezi dacă a achitat la timp dobînda în fiecare an. Niciodată n-am să cad la învoială cu un asemenea monstru !

IV

Munshi Satya Narain sosi acasă plin de draci şi cu sufletul în zbucium. Băieţelul său îi ceru bomboane, el îi trase o palmă cu năduf. Apoi, se răţoi la nevastă-sa pentru că l-a lăsat pe copil să-l tulbure, ba o certă şi pe bătrîna-i mamă.

— Nu te poţi îngriji măcar de copil ? Eu vin istovit de la muncă şi trebuie să mă joc şi cu el ! S-ar crede că nu am altă treabă !

O dată stîrnită această mică furtună, ieşi în curte şi începu să cugete : „Am făcut o neghiobie ! Sînt un mare prost ! Am avut documentele la îndemînă toţi anii aceştia,

le puteam măslui cum pofteam şi n-am făcut nimic. De-abia azi m-am gîndit că aş fi putut schimba toate registrele de socoteli, să nu apară în ele nici un cuvînt despre sat. Dar a fost prea tîrziu. Sînt un nătărău şi din pricina mea zeiţa bogăţiei îşi va întoarce faţa de la mine. De-aş fi bănuit că femeia asta îngrozitoare nu-mi va permite nici măcar să mă mai ating de hîrtii !"

Deodată se învioră, găsise o cale de ieşire din impas : ce-ar fi să se înţeleagă cu celelalte slugi ? Ştia că oamenii sînt nemulţumiţi din cauza severităţii pe care o manifestase totdeauna şi presupunea că vor fi necruţători faţă de el. În acelaşi timp, ştia că nu există om care să nu se lase ispitit şi să nu poată fi cumpărat. Este drept că pentru a-şi atinge ţelul banii trebuiau să curgă gîrlă. De unde să facă rost de sumele enorme de care ar fi avut nevoie ? De-ar fi fost isteţ şi ar fi acţionat cu vreo două zile mai devreme ar fi evitat toate necazurile care îl asaltau acum. Cine însă ar fi bănuit că zgripţuroaica va lovi atît de iute şi de hotărît ? Nu vedea decît o singură soluţie : să facă hîrtiile să dispară. Era riscant dar nu avea încotro, trebuia neapărat să izbutească !

Cînd omul alunecă pe panta necinstei şi se lasă copleşit de dorinţe şi pofte, el nu mai e în stare să raţioneze şi cu greu îşi recapătă echilibrul normal. O dată ce a căzut în mlaştina păcatului, el se scufundă fără putinţă de revenire. Satya Narain, pe care toată lumea îl considerase un om serios, se frămînta şi chibzuia cum să ducă la bun sfîrşit tîlhăria pusă la cale ! El cugeta : „Cine spune că-i uşor să comiţi o fărădelege, că nu-i mare lucru să furi ? Îţi trebuie multă viclenie, cutezanţă, înţelepciune şi bărbăţie pentru aşa ceva ! Dacă-s prins nu-mi rămîne altceva decît să-mi iau viaţa." Întoarse problema pe toate feţele şi respinse comiterea unui ase-

menea act disperat. Se gîndi să pună la cale altă uneltire : de ce n-ar da foc biroului ? I-ar fi de-ajuns o sticlă de gaz și o cutie cu chibrituri. Ar putea tocmi un alt ticălos să săvîrșească în locul lui mîrșăvia. Dar, oare, registrele mai sînt în aceeași încăpere ? Oare zgripțuroaica nu le-a ridicat și le-a pus în siguranță ? Nu, incendiul s-ar putea dovedi a fi un act inutil !

Munshiji se frămîntă vreme îndelungată fără a găsi o soluție convenabilă. Făurea planuri peste planuri pe care logica le respingea ca nefolositoare. Ideile se înfiripau și se îngemănau în mintea lui, apoi se risipeau cu repeziciunea norilor uriași împrăștiați de vînt în timpul sezonului ploios.

Un gînd continua, totuși, să-l obsedeze neabătut : necesitatea de a intra, într-un fel sau altul, în posesia registrelor și documentelor. Treabă grea, fără îndoială, dar dacă-ți lipsește curajul nu te aventurezi pe căile acestea. Să dobîndești o avere ce prețuiește treizeci de mii de rupii nu-i fleac ! Se foi, se suci, analiză situația în amănunțime, dar nu găsi altă soluție de rezolvare decît furtul. La urma urmelor și hoții sînt oameni ! Avea nevoie doar de un imbold incipient. Dacă izbutea, îl așteptau averea, bogăția ; dacă, dimpotrivă, dădea greș, își va petrece restul vieții în pușcărie !

V

Erau orele zece noaptea. Munshi Satya Narain se strecură, tiptil, din casă, cu o legătură de chei la brîu. Nu departe de poartă se afla un stog mic de fîn. Munshiji se sperie, inima începu să-i bată cu forță : i se păru că cineva stă pitit în spatele mormanului de fîn. Privi cu

atenţie stogul însă nu observă nici o mişcare. Prinse curaj, făcu vreo cîţiva paşi, dar un val de slăbiciune îl sili să se oprească. „Sînt un nemernic laş, asta sînt !" îşi zise el. Ce primejdie îl putea pîndi în pragul casei ? Doar era calea străbătută de el zilnic în mod obişnuit. Chiar şi la drumul mare nu risca nimic. Numai dacă cineva îl vedea, ba nu ! dacă îl surprindea că sparge uşa sau peretele biroului, atunci putea avea motiv de teamă. Dar chiar şi în situaţia asta ar fi găsit o cale de ieşire.

Deodată zări venind spre el o slugă de-a văduvei. Din nou inima începu să-i bată cu violenţă şi, în mare grabă. Munshiji se furişă pe o uliţă lăturalnică, întunecoasă. unde se piti. Rămase ascuns o bucată de timp, pînă ce sluga trecu, apoi reveni pe drumul principal. Pînă azi dimineaţă omul acesta fusese robul său, pe care adesea îl suduise, ba îl şi lovise, iar acum se speriase cumplit cînd i se ivise în faţă pe neaşteptate.

Se certă singur. De ce îşi pierduse cumpătul, de ce se tulburase aşa de tare cînd se întîlnise cu sluga aceea ? Ce i-ar fi putut face ? Mii de oameni bat drumurile, iar el nu era decît unul din aceştia. Poţi însă citi ce-i în inimile lor, poţi şti ce gîndesc ei ? Sluga l-ar fi salutat respectuos, poate i-ar fi dat şi unele informaţii însă el se înfricoşase şi-l evitase.

Munshiji ajunse la bazar, în incinta căruia cîteva vite — boi şi vaci — rumegau în tihnă. Majoritatea prăvăliilor trăseseră obloanele şi doar în cîteva dughene cu dulciuri se mai vedea lumină. Cîţiva vînzători de flori se agitau încoace şi încolo, oferindu-şi marfa rarilor trecători. Munshiji se feri, întorcîndu-şi capul, şi păşi mai repede, căci negustorii de zaharicale îl cunoşteau. Deodată zări apropiindu-se o trăsurică ; era a lui Seth Vallabhdas, avocatul. Satya Narain îl însoţise de nenumărate ori pe

Sethji la tribunal chiar în trăsurica aceasta care astăzi i se păru mai înspăimîntătoare decît moartea însăși ! Pe dată intră într-o dugheană oarecare unde rămase pînă ce trăsurica se îndepărtă. Munshiji răsuflă ușurat. De astă dată logica nu-i mai oferi nici o alinare. Se socoti norocos că avocatul nu-l văzuse, altminteri eforturile sale ar fi rămas zadarnice. Sethji, vulpoi abil, ar fi citit totul pe chipul lui, ca într-o carte deschisă.

Unii învățați pretind că, prin natura lui, omul e înclinat spre rele, dar asta-i doar o presupunere neverificată de practică. În realitate și în mod firesc omul se teme să comită fărădelegi și putem constata că el, de fapt, manifestă repulsie față de asemenea acte.

Vreo două sute de metri mai încolo Munshiji pătrunse într-o stradă care ducea spre locuința moșieresei. Un felinar arunca o lumină palidă. Paznici nu se vedeau nicăieri, așa cum bănuise și nădăjduise. Un grup de *chamar* [1] se veselea cîntînd și dansînd. Femeile, îmbrăcate în straie de sărbătoare, își unduiau trupurile în ritmul tobelor și al melodiilor intonate de bărbați.

Krishna nu-i acasă, norii s-au adunat.
Am avut un vis pe cînd dormeam, o, Rama !
Dar m-am trezit brusc, iar sulimanul mi-a fost
spălat de lacrimi
Krishna-i plecat, iar norii s-au adunat pe cer !

Paznicii amîndoi ședeau în rînd cu *chamarii* și participau la veselia lor. Munshiji se apropie tiptil, făcu un salt agil, ca o pisică asupra prăzii și stinse felinarul. Trecuse cu bine primul hop și nu fusese atît de greu cum își închipuise. Prinse curaj. Ajunse pe veranda biroului și ciuli urechile, să prindă orice sunet sau zgomot, dar nu

[1] Paria, de meserie tăbăcari.

percepu nimic. Domnea liniștea cea mai deplină și doar larma făcută de *chamari* se mai auzea vag, din depărtare.

Inima lui Munshiji bătea să-i sară din piept. Tîmplele îi zvîcneau, tremura din toate încheieturile, iar respirația i se iuțise. Toate simțurile îi erau încordate. Toată puterea și energia, îndrăzneala și agerimea, conștiința și sensibilitatea simțurilor se concentraseră într-o forță unică, întărindu-i voința și hotărîrea. Se apropie și constată că lacătul nu fusese schimbat și-l descuie cu o cheie potrivită, cumpărată din tîrg după o căutare îndelungată. Ușa se deschise încet, protestînd cu glas slab, dar nu atrase atenția nimănui. Păși în încăpere și flăcăruia lămpii de pe birou se înclină și oscilă șovăitor, ca și cînd ar fi încercat să se opună intrării lui. Munshiji își simțea picioarele moi : i se părea că de vină-i povara insuportabilă a păcatului !

Găsi registrele, fără greutate, și le răsfoi cîteva clipe. Cifrele îi jucau în fața ochilor. Nu avea timp să le trieze și să le aleagă, așa că le adună grămadă, le legă și le așeză pe cap, apoi se năpusti afară, ca din pușcă. Se făcu nevăzut în întuneric cărînd cu el dovada mîrșăviei, a egoismului, lăcomiei și ipocriziei sale. Se furișa în umbra ulițelor înguste, neluminate, pline de noroaie puturoase, desculț, purtînd cu el documentele incriminatoare. Un suflet ticălos sortit iadului !

Rătăci mult timp înainte de a ajunge pe malul Gangelui. Licărul cîtorva stele se reflecta în apa întunecată a fluviului, precum ceața rară în inima cătrănită a omului. Mai mulți *sadhu* se odihneau întinși pe malul apei, învăluiți în mantia subțire a aburului ce se înălța din fluviu, amestecîndu-se cu fumul focurilor. Munshiji apucă teancul de registre, îl înveli strîns într-o hîrtie groasă și-l azvîrli în apă, cît mai departe. Unda molcomă se încreți puțin, clipocind ușor, apoi tăcerea se așternu din nou.

VI

În casa lui Munshiji se aflau două femei, soția și mama lui, și amîndouă erau analfabete, fapt ce nu-l incomoda deloc. Cele două femei nu erau obișnuite cu veșminte fine, nu purtau ciorapi sau pantofi și nici să cînte cu acompaniament de armoniu nu știau. De existența săpunului nu auziseră și nici despre unele accesorii esențiale la toaleta femeii, ca de pildă vestuțele, acele de păr sau broșele. Soția era lipsită total de personalitate, iar mama nu strălucea nici ea prin calități deosebite. Răbdătoare și supusă ca o proastă, tînăra femeie îndura cu stoicism boscorodelile mamei soacre ; era, mai degrabă, o bucată de lut moale decît o ființă. De avea nevoie de un bănuț, îi cerea soacrei. Bătrîna nu manifesta silă defel față de unele îndatoriri casnice searbede, ca de pildă îngrijirea copiilor sau dereticatul prin casă, și nici de la măturatul prin gospodărie nu se dădea înapoi. O totală lipsă de gust elementar le caracteriza pe amîndouă ! Miezul problemei consta în faptul că ambele femei nu aveau conștiința propriilor drepturi, trăiau cufundate în întuneric și duceau o viață de troglodit. Atît de avare erau, încît își găteau singure [1] și nici dulciuri nu-și cumpărau din bazar. De-ar fi gustat barem o dată bunătățile pregătite de magazinul de zaharicale Agra poate ar fi învățat anumite lucruri. Totuși, femeile cunoșteau cîte ceva de-ale gospodăriei : ședeau ziulica toată tocînd și măcinînd ierburi și plante medicinale.

Munshiji se duse la maică-sa și-i spuse :

[1] Orice familie hindusă înstărită folosește numeroși servitori pentru treburile gospodărești (doică, bucătar, grădinar ș.a.) și mai ales pentru măturat, îndeletnicire considerată „impură" și „nedemnă" pentru a fi practicată de castele „superioare".

— Mamă, Bhanu Kunwari m-a dat afară din slujbă! Ce-o să se întîmple cu mine, acum ?

— Te-a dat afară ? De ce ? întrebă tulburată bătrîna femeie.

Munshiji :

— M-a gonit fără să am vreo vină !

Mama :

— Ce s-o fi întîmplat ? Bhanu Kunwari e blajină de felul ei.

Munshiji :

— Nu s-a întîmplat nimic deosebit. Tot necazul a pornit de la satul cumpărat de mine, mai demult. Ieri am discutat cu ea, deschis, problema asta. I-am spus că satul îmi aparţine, că l-am cumpărat în numele meu şi că ea nu are nici o legătură cu treaba asta, iar ea şi-a pierdut cumpătul. A debitat o grămadă de prostii, m-a făcut cu ou şi cu oţet şi m-a ameninţat că mă dă în judecată. Azi o să înainteze plîngerea împotriva mea, dar degeaba : satul e al meu şi al meu rămîne ! N-are decît să facă o sută de jalbe că hotărîrea tot în favoarea mea va fi !

Mama aruncă o privire pătrunzătoare spre noră, apoi întrebă :

— Dar, fiule, nu l-ai cumpărat cu banii lor, pentru ei ?

Munshiji :

— Ei şi, ce-i cu asta ? Nu renunţ la un sat bogat şi populat cum este acesta ! Ea posedă deja o sută şi cincizeci de sate şi tot nu e mulţumită ! N-are încotro, nu-mi poate pretinde nici măcar banii.

Mama :

— Omul bogat nu-şi risipeşte averea. Nu-i bine că ai căzut în ispită ! Ce-o să spună lumea ? Şi-apoi, orice ar spune, oare e cinstit din parte-ţi să-i înşeli pe cei care te-au oblăduit la sînul lor timp îndelungat şi în căminul cărora ai mîncat pîine şi sare ? Domnul te-a binecuvîntat şi te-a blagoslovit cu toate cele trebuincioase : bani destui, copii sănătoşi, hrană îmbelşugată şi îmbrăcăminte frumoasă. Ce îţi trebuie mai mult ? Ascultă-mă pe mine : nu-ţi păta numele şi nu-ţi strica bunul renume ! Averea agonisită prin trudă cinstită aduce bucurii ; banii murdari nu au fericit pe nimeni, niciodată !

Munshiji :

— O, am mai auzit asemenea baliverne ! Dacă-ar fi aşa cum spui, lumea s-ar duce de rîpă ! I-am slujit cu credinţă şi, datorită mie, moşia lor s-a mărit cu o duzină de sate. *Panditji* a preţuit cinstea mea şi de aceea nu am simţit nevoia să-l înşel. Cît timp a trăit, el m-a răsplătit din propria-i voie. Sînt opt ani de cînd a murit, iar stăpîna nu mi-a oferit nici măcar un *pan* vreodată ! Datorită mie a economisit mii de rupii în fiecare lună şi nu s-a gîndit că eu, cel care o slujeşte cu credinţă, sînt îndreptăţit să fiu părtaş la cîştig şi bunăstare. Să-mi fi dat ceva, dacă nu ca un drept ce mi se cuvine, cel puţin ca răsplată. Şi-a zis, de bună seamă, că m-a cumpărat cu totul pentru douăzeci de rupii pe lună ! Am răbdat opt ani, oare să slugăresc toată viaţa pentru leafa asta mizerabilă ? Iar după moartea mea, orfanii noştri să trăiască din mila altora ? Iată că s-a ivit un prilej neaşteptat, de ce să-l irosesc ? Cît timp trăiesc, moşia îmi va fi sprijin, iar după ce mor, copiii vor fi bogaţi !

Ochii mamei se umplură de lacrimi.

— Fiule, grăi ea, pînă acum nu te-am auzit niciodată vorbind aşa. Ce-i cu tine ? Ai copii, nu te juca cu focul !

Cu ochii îndreptați spre bătrînă, soția vorbi și ea :
— N-avem nevoie de asemenea avere. Pîinea goală și apa ni-s de-ajuns.
Munshiji :
— Prea bine ! N-aveți decît să vă mulțumiți cu pîinea și apa și cu straiele voastre grosolane, dar eu vreau pentru mine ceva mai bun !
Mama :
— Nu pot îndura asemenea mîrșăvie. Mă arunc în Gange !
Soția :
— Tu îți cauți beleaua cu dinadinsul, așa că pe mine te rog să mă trimiți acasă la mama. Am să iau și copiii cu mine, nu le îngădui să rămînă în casa asta !
— V-ați pierdut mințile ? răcni furios Munshiji. Sute de mii de slujbași iau mită de la norod în fiecare zi fără să-i mustre conștiința cîtuși de puțin și fără să se teamă că vreo nenorocire s-ar putea abate asupra copiilor sau că ei înșiși s-ar îmbolnăvi de ciumă sau de holeră. În ciuda ticăloșiilor pe care le comit, nu pățesc nimic ; atunci eu de ce trebuie să mă sperii ? Am văzut că oamenii truditori și cinstiți au parte de mari necazuri în viață. Am să înfăptuiesc nelegiuirea, apoi însă am să duc o viață tihnită. Voi n-aveți decît să faceți ce vă place !

*

A doua zi dimineața constatară că toate registrele și documentele dispăruseră. Alarmat și tulburat, Munshi Chhakkan Lal se repezi în casă și o întrebă pe stăpînă :
— Ați poruncit să fie luate hîrtiile din birou ?
— Nu știu nimic, trebuie să fie acolo unde le-ai pus, răspunse Bhanu Kunwari.

Toată casa intră în fierbere. Paznicilor li se trase o bătaie bună pentru neglijenţa lor. Bhanu Kunwari îl suspectă imediat pe Munshji Satya Narain însă își zise că el nu ar fi reușit să le sustragă dacă nu s-ar fi înţeles în prealabil cu Chhakkan Lal. Reclamară la poliţie cele întîmplate, apelară la un vraci să-l descopere pe hoţ, iar *Maulvi Sahib*[1] folosi și el toate tertipurile pe care le cunoștea ca să-i impresioneze. Vraciul pretinse că hoţul e un vechi dușman, *Maulvi Sahib* susţinu că în casa lor se adăpostește un trădător și, în felul acesta, agitaţia nu conteni pînă seara tîrziu. Se sfătuiră cum să procedeze în noua situaţie creată. Cazul lor se dovedise șubred de la început ; își întemeiaseră bruma de nădejde pe registrele care acum dispăruseră, făcînd inutilă acţiunea judecătorească. Bhanu Kunwari însă se încăpăţîna.

— Trebuie să ne împotrivim din toate puterile ticăloșilor care vor să ne jefuiască, chiar dacă vom fi înfrînţi. Numai lașii și nevolnicii se dau bătuţi ! spunea ea întruna cu îndîrjire.

Cînd Sethji, avocatul, auzi ce se petrecuse, își exprimă părerea că nu mai au nici o șansă. În sprijinul lor nu existau decît unele dovezi circumstanţiale și logica pe care tribunalul le putea accepta sau nu ; în ultimul caz; înfrîngerea lor era de neînlăturat.

Însă Bhanu Kunwari rămînea neînduplecată. Angajară încă doi avocaţi pledanţi de la Allahabad și Lucknow, recunoscuţi pentru măiestria și abilitatea lor, și procesul fu intentat.

Orașul în întregime intrase în agitaţie. Bhanu Kunwari apelase la mai mulţi bogătași din localitate să depună mărturie în favoarea ei. În timpul audierilor sala tri-

[1] Preot musulman.

bunalului era ticsită de curioşi. Punctul central de atracţie îl constituia Bhanu Kunwari, care urmărea personal dezbaterile, din spatele unei perdele. Nu mai avea încredere în slugile ei !

Pledoaria avocatului părţii vătămate îi impresionă pe cei prezenţi. Schiţă un portret convingător al acuzatului, descrise fidelitatea, conştiinciozitatea şi eficienţa pe care le dovedise în prima perioadă, fapt ce-l determinase pe *Pandit* Bhrigu Dutt să-i acorde toată încrederea sa. Apoi dovedi că Munshi Satya Narain nu avusese niciodată un venit suficient care să-i permită încropirea unei averi, necum achiziţionarea unui domeniu costisitor, şi relevă cu abilitate trăsăturile negative dominante ale caracterului acestuia — egoismul, viclenia, lăcomia feroce de avere — încît, în final, tabloul prezenta chipul unei fiinţe respingătoare, nemiloase, inumane, pe care auditoriul impresionat o blestemă şi o înfieră. În acelaşi timp, iscusitul avocat descrise cu patos starea jalnică a orfanilor lui *Panditji* şi relevă decăderea morală a nemernicului care, odinioară cinstit şi priceput în afaceri, nu se sfiise să-i înjunghie fără milă, pe la spate, pe copilaşii lipsiţi de ocrotire. Nu puteai găsi un exemplu mai trist de degradare umană ! Mîrşăvia comisă de el spulberase în neant tot ce păruse a fi pozitiv în firea lui. Toată lumea se lăsase amăgită luînd drept perle nişte boabe de sticlă ordinară. Chiar şi *Panditji,* om bun, dar naiv şi fără experienţa depravării omeneşti, căzuse în laţul întins cu abilitate de această fiară ipocrită. de acest monstru mişel ! Poţi manifesta clemenţă faţă de duşman, dar nu faţă de un individ de teapa acestui trădător hain care a oropsit nişte fiinţe nevinovate pe care în mod firesc ar fi trebuit să le protejeze şi să le apere. Dacă partea lezată ar fi avut posibilitatea să prezinte registrele, onorata instanţă

s-ar fi lămurit în privința lui Satya [1] Narain ! Dar ele au dispărut în mod suspect îndată ce administratorul fusese izgonit de stăpînă, iar faptul acesta constituie un început de dovadă pe care preastimatul tribunal nu trebuie să-l ignore.

Multe personalități marcante din oraș depuseră mărturie în favoarea văduvei însă declarațiile lor, întemeiate pe zvonuri, nu rezistară confruntărilor și interogatoriilor aprofundate și în cele din urmă se spulberară.

Audierile fură reluate a doua zi. Apărarea își începu pledoaria care se întemeia mai degrabă pe jonglerii spirituale decît pe argumente serioase.

— Este notabilă acea prevedere a legii conform căreia orice obiect dobîndit de sluga unui om bogat aparține stăpînului, își începu pledoaria retoric avocatul. Potrivit acestui principiu guvernul ar fi îndreptățit să preia toate bunurile slujbașilor săi. Recunoaștem, fără șovăială, că nu posedam o sumă atît de mare și că am împrumutat-o de la stăpîna noastră. Însă e drept, oare, ca în loc de a ni se cere să înapoiem împrumutul contractat să ni se pretindă, pur și simplu, proprietatea ce ne aparține ? Dacă am fi izbutit să prezentăm registrele, s-ar fi dovedit că am înapoiat întreaga sumă datorată. Confratele meu susține că dispariția documentelor în astfel de circumstanțe trebuie considerată drept dovadă incriminatoare de către instanță. Să vedem ce implică această pretenție. Dacă împrumut o sumă de bani de la dumneavoastră și apoi mă însor, veți smulge de lîngă mine pe tînăra-mi soție ? Preaînțeleptul meu coleg ne acuză că i-am trădat pe orfani. Dacă Munshi Satya Narain ar fi avut intenții necurate credeți că ar fi așteptat atîta timp, cînd prilejul

[1] Joc de cuvinte : „satya", în hindi, înseamnă „adevăr", „sinceritate".

cel mai potrivit s-a ivit atunci cînd *Pandit* Bhrigu Dutt a răposat ? Cînd ai împușcat un leu, logica impune să-i capturezi puii, să nu-i lași să crească, să se maturizeze și să devină lei puternici la rîndul lor. Altminteri, nu te poți numi om prevăzător. Realitatea este că Munshiji și-a achitat pe de-a întregul obligațiile de fidelitate, slujind cu credință opt ani de zile pe copiii stăpînului său. Răsplata ce i se oferă astăzi pentru omenia manifestată este deprimantă, ba chiar sfîșietoare, aș zice. Însă nu o blamăm pe Bhanu Kunwari. Ea e o femeie cu inima bună, dar nu e scutită de slăbiciunile inerente sexului ei. Un om cinstit este, natural, deschis la inimă ; el se exprimă direct, fără ocolișuri sau zorzoane. Așa a procedat Munshi Satya Narain și iată că acum subordonații, care odinioară nu pridideau lingușindu-l, folosesc prilejul pentru a-l calomnia și năpăstui. Iată unicul temei al acestui proces ! E în stare Bhanu Kunwari, care se află de față, să afirme cu mîna pe inimă că în toți acești opt ani numele satului a fost pronunțat măcar o dată în prezența ei ? I s-a dat socoteală, măcar o singură dată, de cîștigurile sau pierderile suferite, de veniturile sau cheltuielile efectuate, de împrumuturile luate sau date în numele satului în cauză ? Să presupunem că sînt funcționar de stat, să presupunem că pălăvrăgesc în birou despre veniturile și cheltuielile soției și despre salariile slugilor mele. Mi-aș pierde slujba, de bună seamă. Ba, mai mult, e posibil să fiu găzduit un timp în vasta casă de oaspeți de la Bareilly [1]. De ce să fi pomenit în fața lui Bhanu Kunwari numele satului ce nu-i aparținea și cu care nu avea nici o treabă ?

În continuare fură audiați mai mulți martori ai apărării, majoritatea moșieri din împrejurimi, care confir-

---

[1] Oraș în nordul Indiei vestit pentru azilurile de nebuni.

mară că l-au văzut pe Munshiji dînd arendașilor chitanțe semnate de el și depunînd veniturile dobîndite de pe urma satului în contul său, la bancă.

Se înserase. Curtea anunță că verdictul va fi pronunțat peste o săptămînă.

VII

Satya Narain nu se mai îndoia că va cîștiga procesul. Tribunalul respinsese mărturiile depuse în favoarea acuzării, iar argumentele ce-i fuseseră prezentate le apreciase ca nefondate. Munshi jubila. De-acum intra în rîndurile moșierilor și, poate că mai tîrziu, i se va conferi rangul de *rais* [1]. Însă dintr-o pricină pe care nu și-o putea lămuri se simțea intimidat de aristocrații de viță și, în măsura posibilului, îi evita : iar dacă întîmplător îi ieșeau in cale și nu se putea eschiva, atunci își ferea ochii. Îl tortura groaza că ar putea să-i pună întrebări în legătură cu acuzațiile ce i se aduseseră. Cînd trecea prin bazar, negustorii șușoteau între ei, iar lumea îl privea pieziș. Pînă de curînd, cetățenii îl respectaseră socotindu-l onorabil și priceput în rosturile sale, iar bogătașii manifestaseră multă considerație față de el. Deși încă nu auzise rostindu-se vorbe rele pe seama sa, inima îi spunea că lumea a ghicit adevărul. Va cîștiga procesul, de bună seamă, însă prestigiul și-l pierduse pentru totdeauna. Va fi considerat ipocrit, egoist, escroc. Nu numai străinii, dar chiar și cei din căminul său îl disprețuiau și-l condamnau. Bătrîna mamă nu pusese nimic în gură de trei zile. Soția îl implorase, în genunchi și cu palmele împreunate, să-i fie milă de copilașii ei scumpi. Căci o faptă rea nu poate da niciodată roade bune. Dacă nu, mai bine să-i dea otravă să bea !

[1] Titlu acordat unor aristocrați bogați.

În dimineața zilei sorocite pentru pronunțarea verdictului, zarzavagioaica — o femeie umilă care venise să-și vîndă marfa — îi spuse soției lui Munshiji :

— *Bahuji* [1], să nu te superi dacă ți-oi spune ce am auzit prin tîrg. Se vorbește că *Lala Babu* [2] ar fi acaparat prin înșelăciune proprietatea văduvei lui *Panditji*. Eu una nu cred în ruptul capului așa ceva ! Păi, dacă *Lala Babu* nu s-ar fi ocupat mai departe de treburile răposatului, familia i-ar fi ajuns la sapă de lemn, nu le-ar fi rămas nici măcar o palmă de pămînt ! Numai un *sardar* [3] priceput și omenos ca el îi putea ocroti ! Și-atunci, cum să-i năpăstuiască ? Nu venim pe lume cu proprietățile în brațe și nici pe lumea cealaltă nu le putem lua, cînd ne-o veni sorocul. După ce omul se duce, în urma lui rămîne doar amintirea faptelor lui, bune sau rele. Rău faci, rău găsești ! Poate că nu ne dăm seama, dar Cel de Sus le vede pe toate !

Lui *bahuji* i se făcu rău, parcă i-ar fi turnat cineva o găleată cu apă rece ca gheața pe cap. Ar fi dorit ca pămîntul să se despice în aceeași clipă și să o înghită în măruntaiele lui, să dispară ! Lăsă ochii în jos și răspunse :

— Mătușică, eu nu mă pricep la treburi din astea. sînt o femeie neștiutoare. Acum pentru prima oară aud de la dumneata despre asemenea lucruri. Ce legume ai adus ?

Munshiji stătea întins pe pat în camera lui și auzi discuția. După ce negustoreasa plecă, o chemă pe nevastă-sa și o întrebă :

— Ce tot pălăvrăgea muma aia a iadului ?

---

[1] Gospodină, jupîneasă.
[2] Termen de respect.
[3] Șef, căpetenie.

Femeia își plecă ochii, întoarse capul și vorbi :

— N-ai auzit ? Îți cînta osanale, te ridica în slăvi. De cîte ori o să mai auzim asemenea cuvinte, pînă ne-om ascunde fața de rușine !

Fără să comenteze în vreun fel, Munshiji se înapoie în odaie cu sufletul copleșit de obidă. Un om care s-a bucurat de cinstire, un cetățean care a pășit mîndru, cu capul sus, un bărbat ale cărui fapte bune au constituit obiectul de prețuire al comunității, un astfel de om nu-și poate pierde cu totul simțul onoarei și al răspunderii. Conștiința demnității și sentimentul responsabilității față de societate sînt dușmanul cel mai înverșunat al pornirilor rele din sufletul omului. Tîrît de șuvoiul iluziilor izvorîte din pofte nesățioase, condamnabile, Munshiji crezuse că va reuși să ducă la bun sfîrșit planul său abominabil într-un mod atît de abil și de subtil, încît nimeni nu va afla vreodată adevărul. Dar speranțele i se năruiseră. Piedici neașteptate îi răsăriseră în cale silindu-l să adopte măsuri disperate pentru a le înlătura, din dorința de a preveni acuzațiile care i s-ar fi putut aduce. În ciuda tuturor uneltirilor și eforturilor sale, nu izbutise să evite rușinea. Acum chiar și negutătorii ambulanți din piață îl împroșcau cu insulte, iar conștiința sa, încovoiată sub povara dorințelor nelegiuite, nu suportă această lovitură. Începu să cugete : „Voi fi bogat, mă voi scălda în lux, dar nu voi scăpa de oprobriul concetățenilor. Verdictul nu mă va pune la adăpost de disprețul general ! Ce foloase aș putea trage de pe urma averii ? Prestigiu și respect ! Dar dacă le pierd pe amîndouă la ce îmi va servi bogăția ? Și dacă există o putere justițiară care să mă pedepsească pentru fapta mea rea, nu-mi rămîne decît să-mi iau lumea-n cap și să mă duc încotro văd cu ochii !“ Cînd un om cinstit se află la ananghie, lumea din juru-i

îl susţine şi manifestă simpatie faţă de el. Însă cînd nenorocirea se abate pe capul păcătosului, concetăţenii îl întîmpină cu dispreţ şi se bucură de suferinţele lui. În primul caz, norodul îl învinuieşte pe Dumnezeu pentru nedreptatea comisă faţă de un om bun, dar necazurile ce-l chinuie pe omul ticălos sînt considerate dovada spiritului justiţiar. „O, Doamne, scapă-mă de ruşinea asta !", se lamenta Munshi Satya Narain. De ce n-aş merge să cad la picioarele stăpînei implorînd-o să-şi retragă plîngerea ? O, Atotputernice, dacă m-aş fi gîndit mai devreme m-aş fi dus ieri şi totul s-ar fi terminat cu bine. Acum însă e prea tîrziu, azi va fi pronunţată sentinţa !". Munshiji cugetă îndelung asupra situaţiei sale, dar nu se hotăra ce să facă.

Bhanu Kunwari se convinsese că a pierdut totul. Din cauza asta nu dormea nopţile, se perpelea şi se zbuciuma de chin şi ciudă. Scrîşnea din dinţi şi-l blestema întruna pe fostul său administrator. „Ah, ticălosul, m-a jecmănit de cincizeci de mii de rupii, cît ai zice peşte ! Iar eu stau neputincioasă. Justiţia-i oarbă în zilele noastre, nu desluşeşte faptele limpezi ca apa pentru restul oamenilor. Judecătorii-s robiţi de hîrtii şi de aceea nu-s în stare să deosebească ce-i rău şi ce-i bine, lăsîndu-se înşelaţi de tertipurile şi capcanele întinse de făţarnici. De aceea s-au sumeţit şi-s atît de îndrăzneţi azi pungaşii, tîlharii, escrocii şi toţi ceilalţi nemernici ! Satu-i pierdut, orice aş face ! Dar nici Satya Narain n-o să-şi mai poată arăta chipul în oraş !"

Gîndul acesta alină un pic oful din inima femeii. Căci aşa-i firea omenească : mai mult se bucură de paguba duşmanului decît de propriul cîştig !

— Ai pus gheara pe satul nostru, nemernicule ! Dar, dac-o vrea bunul Dumnezeu, n-ai să apuci să te bucuri

de pe urma lui ! Dar-ar Domnul să te perpelești în focul gheenei, să n-ai parte de nimeni care să-ți deschidă ușa ! își vărsa năduful văduva.

Sosi ziua hotărîtă pentru pronunțarea verdictului. Sala tribunalului era plină pînă la refuz. În mulțimea adunată se puteau distinge niște specimene foarte ciudate, oameni care apar — precum corbii — în ocazii deosebite ca, de pildă, cînd un slujbaș primește felicitări pentru un merit oarecare sau cînd colegii îl însoțesc la plecare urîndu-i drum bun. Se mai afla acolo și un întreg batalion de avocați.

La ora anunțată, judecătorul apăru și își ocupă scaunul. O liniște adîncă se așternu în sală. Grefierul scoase un document din dosar și i-l înmînă. Lumea se foii și se înghesui, emoționată, să audă mai bine. Deși toți se așteptau la un deznodămînt de felul acesta, publicul începu să se agite cînd auzi pronunțîndu-se verdictul cu glas tare. Comentînd cu amărăciune și tristețe hotărîrea Curții, oamenii porniră către ieșire pășind încet.

Deodată, pe neașteptate, Bhanu Kunwari apăru în sală. Avea fața ascunsă după un văl. Cei care nu apucaseră să iasă, se opriră ; ceilalți făcură cale-ntoarsă în mare grabă. Ochii tuturor se ațintiră, plini de curiozitate, asupra moșieresei. Cu vocea tremurătoare, văduva se adresă judecătorului :

— Domnule, vă rog să-mi permiteți să-i pun o întrebare lui Munshiji.

Deși cererea ei contravenea regulilor judecătorul, binevoitor, consimți. Bhanu Kunwari își întoarse fața spre Satya Narain și vorbi :

— *Lalaji*, hotărîrea oficială a fost anunțată. Îți doresc să ai parte numai de bucurii de pe urma satului. Totuși,

pentru om cinstea prețuiește mai mult decît orice bun de valoare ce există pe lumea asta. Te rog să spui, cu mîna pe inimă, al cui e satul ?

Publicul, care auzise întrebarea, îl privea cu încordare pe Munshi, așteptîndu-i răspunsul. Transfigurat, Munshiji avea impresia că trăiește un vis. În inima sa, bîntuită de furtună, se desfășura o luptă aprigă între dorință și îndoială. Ochii concetățenilor rămăseseră ațintiți asupra lui. Adevărul nu constituia un mister pentru nimeni. Nu putea rosti un neadevăr în fața tuturor oamenilor. Rușinea îi încleștase limba. Interesul îl îndemna să răspundă : „Al meu !“ Doar atît ! Însă indiferent de sentința judecătorească, societatea în care trăia îl putea ostraciza, iar lui îi era teamă de justiția comunității. Pe de altă parte, dacă răspundea : „Al dumitale !“ însemna că se ruinează, că renunță la o bătălie deja cîștigată. În cazul acesta însă concetățenii i-ar fi apreciat virtutea. Speranța triumfă asupra fricii și îndoielii. I se părea că Atotputernicul îi acordă o ultimă șansă pentru a-și salva sufletul și a spăla rușinea și pata de pe numele său. „Voi dovedi că sînt demn să fac parte din rîndul oamenilor !“

Păși în față, se înclină în fața lui Bhanu Kunwari și, cu voce tremurătoare, rosti :

— Este al dumitale !

Mulțimea izbucni într-un singur glas :

— Adevărul a învins !

Judecătorul se ridică de pe scaun și exclamă :

— Asta nu-i justiție pămîntească, e justiție cerească !

Ceea ce v-am povestit nu-i basm ! E relatarea unui episod adevărat. Bhanu Kunwari și Satya Narain trăiesc încă. Concetățenii au apreciat tăria de caracter a lui Munshiji. Această stranie victorie a forței morale asupra legilor făurite de om a constituit, multe luni de zile, su-

biectul de discuţie al oraşului. Bhanu Kunwari se duse la Munshiji şi-l convinse să revină la ea. Îi încredinţă din nou administrarea averii ei şi, după un timp, îi dărui satul cu acte în regulă. Dar Satya Narain nu voi să-l păstreze şi, la rîndul lui, renunţă la drepturile sale, hotărînd ca veniturile dobîndite de pe urma lui să fie cheltuite în folosul nevoiaşilor şi al studenţilor săraci.

JUDECĂTORUL DE ŢARĂ

I

Jumman Sheik şi Algu Chaudhuri erau prieteni la toartă. Amîndoi se ocupau cu agricultura şi cămătăria deopotrivă şi aveau încredere desăvîrşită unul în celălalt. Cînd Jumman se dusese în hagealîc îl încredinţase lui Algu toată gospodăria sa, iar acesta de cîte ori se întîmpla să lipsească din sat cu treburi îşi lăsa căminul în grija lui Jumman. Îi unea nu credinţa religicasă şi nici prietenia închegată la un pahar de băutură, ci identitatea de gînduri şi idei. Aceasta este temelia de nezdruncinat a oricărei prietenii !

Prietenia lor se înfiripase cînd erau încă copii, iar Jumarati, veneratul părinte al lui Jumman, le împărtăşea luminile învăţăturii. Algu îşi slujea cu devotament dascălul : îi spăla farfuriile şi ceştile şi se îngrijea ca narghileaua lui să nu se stingă. Căci fiecare şedinţă de fumat îi acorda lui Algu o jumătate de oră de răgaz şi de evadare din buchile cărţilor.

Tatăl lui Algu era un bărbat cu concepţii învechite. El considera că a-l sluji cu devotament pe dascăl e mai folositor pentru fiul său decît studiul şi educaţia ca atare. El susţinea că învăţătura nu se dobîndeşte înfundîndu-ţi

capul în cărți, ci cu binecuvîntarea și prin bunăvoința dascălului. Iar dacă, totuși, binecuvîntarea și bunăvoința lui Jumarati Sheik nu au dat roadele scontate, Algu se consola zicîndu-și că el nu a precupețit nici un efort pentru a căpăta înțelepciune prin învățătură. Ce putea face dacă îi fusese sortit să nu aibă parte de educație ?

În schimb, Jumarati Sheik nu se încredea în puterea binecuvîntării, ci se bizuia, în primul rînd, pe bățul său. Și — se poate afirma — respectul de care, în cele din urmă, Jumman ajunsese să se bucure în satul său și în cele din împrejurimi se datora tocmai joardei mînuite cu pricepere de dascăl. Nici chiar cei mai iscusiți slujbași de la judecătorie n-ar fi izbutit să găsească un cusur în actele și documentele întocmite de el. Postașul din district, jandarmul și polițaiul din *tehsil*, își dădeau silința să-i intre în grații. Pe Algu îl respectau pentru averea lui, pe Jumman însă îl cinsteau datorită înțelepciunii lui fără pereche.

II

Jumman Sheik avea o mătușă bătrînă care poseda o mică proprietate. Ea nu avea alte rude, iar Jumman Sheik o lingușise și-i făgăduise marea cu sarea, convingînd-o să treacă proprietatea pe numele lui. Cîtă vreme actul de transfer nu fusese perfectat, se purtaseră cu respect și atenție față de ea ; o trataseră numai cu bucate alese, o ținuseră cu pilafuri și plăcinte. Însă după ce documentul fusese definitivat și înregistrat, încetaseră și politețurile față de ea. Bucata de pîine pe care i-o dădea acum Kariman, soața lui Jumman, era însoțită cu vorbe pline de venin și iuți ca ardeiul. Și Jumman Sheik

se schimbase. Biata femeie era silită să audă în fiecare zi astfel de cuvinte :

— Oare cît o să mai trăiască babornița ! Ne-a dat cîțiva metri de pămînt sterp și crede că ne-am tocmit slugi pe viață la ea. Vezi, Doamne, nu poate înghiți pîinea dacă nu are alături legume prăjite în *ghee !* Cu banii risipiți pe ea am fi putut cumpăra un sat întreg pînă acum.

O bucată de timp bătrîna răbdă și înghiți ocările. Curînd însă ajunse la capătul răbdării și i se plînse lui Jumman, dar acesta îi răspunse că el nu se amestecă în treburile gospodinei, adică ale soției. Mai trecură cîteva zile, cu ciondăneli și lamentări, pînă cînd, în cele din urmă, mătușa îi spuse lui Jumman :

— Fiule, nu mai pot îndura ! Dă-mi niște bani să mă gospodăresc separat.

— Banii nu cresc în pomi ! îi răspunse Jumman cu obrăznicie.

— Totuși, trebuie să mănînc ceva, nu-i așa ? grăi blajin bătrîna mătușă.

— Cui i-ar fi trecut prin cap că tu ai învins moartea în luptă ! răspunse Jumman cu gravitate.

Femeia se mînie și amenință că se va duce să se plîngă la *panchayat* [1]. Jumman se veseli ca vînătorul care vede căprioara îndreptîndu-se singură spre capcana întinsă.

— Desigur, te rog să te duci la *panchayat,* o îndemnă el în zeflemea. Și eu doresc să se ia o hotărîre, căci m-am săturat de certurile astea nesfîrșite !

Jumman nu se îndoia că va avea cîștig de cauză. Exista, oare, în regiune o singură persoană care să nu-i

---

[1] Sfatul sătesc, compus din cinci persoane, care rezolvă treburile obștii și neînțelegerile dintre săteni.

fie îndatorată în vreun fel sau altul ? Cine ar fi cutezat să și-l facă dușman pe el ? Cine ar fi îndrăznit să se ridice împotriva lui ? Doar nu vor coborî îngerii din ceruri să participe la sfatul sătesc.

III

După această discuție bătrîna femeie se tîrî cum putu, sprijinindu-se în băț, prin tot satul. Era încovoiată ca un arc și pășea cu greutate, dar nevoia o îmboldea. Trebuia să obțină o hotărîre. N-a rămas, probabil, nici un om de suflet prin împrejurimi în fața căruia bătrîna să nu fi vărsat lacrimi amare de durere. Unii o povățuiră să se lase păgubașă, după ce mai întîi oftară și mormăiră ceva în barbă ; alții blestemară vremurile cînd se pot petrece asemenea nedreptăți. În gînd cu toții își ziseră :

— E cu un picior în groapă, poate că-i vorba de zile pînă își dă duhul, dar dorința de a trăi e puternică în ea ! Iar cu glas tare adăugară : Măicuță, mănîncă-ți bucățica de pîine și zii bogdaproste ! Ce-ți mai bați capul cu pămîntul și ferma !

Cîțiva socotiră că își pot permite să glumească pe seama ei. Gîrbovită, cu obrajii scofîlciți și părul cum e cînepa, să nu mori de rîs ? Doar cîțiva se arătară binevoitori și respectuoși, ascultară cu atenție povestea ei și-i oferiră un pic de alinare.

Bătrîna merse din casă în casă pînă cînd, în cele din urmă, ajunse la Algu Chaudhuri. Lăsă bățul din mînă, stătu puțin să-și tragă sufletul, apoi îi zise :

— Fiule, să vii și tu cînd s-o întruni sfatul.

Algu :

— De ce, mătușică ? Va fi destul norod adunat acolo și fără mine.

Mătuşa :

— Eu le-am spus tuturor durerea mea. Acum e rîndul lor să vină sau nu, cum le-o fi voia.

Algu :

— Vin şi eu, dacă aşa vrei, dar mi-oi ţine gura-nchisă !

Mătuşa :

— De ce fiule ?

Algu :

— Ce să-ţi răspund ? Să zicem că aşa îmi place. Ştii bine că de mici copii Jumman şi cu mine sîntem legaţi de o prietenie trainică pe care nu o pot strica !

Mătuşa :

— Te codeşti fiule să sprijini adevărul de dragul prieteniei ?

Dacă e vorba de o persoană oarecare, conştiinţa omului poate rămîne nesimţitoare. Dar ea se trezeşte şi se învîrtoşează cînd aude chemarea îndurerată a unei bătrîne necăjite şi neputincioase. Algu nu avea ce-i răspunde sărmanei femei. Cuvintele ei însă continuau să-i răsune în inimă : „Şovăi să recunoşti adevărul pentru că ţi-e teamă să nu te sfădeşti cu prietenul tău ?"

IV

Panchayat-ul se întruni în amurgul unei zile sub un copac unde Jumman Sheik întinsese din vreme un covor mare. Tot el se îngrijise de *betel*, tutun etc., apoi se aşezase ceva mai la o parte, alături de Algu Chaudhuri şi cum se ivea careva îi ieşea înainte şi se pleca în faţa lui cu smerenie, urîndu-i bun sosit. După ce soarele asfinţise iar *panchayat*-ul gălăgios al păsărilor se retrăsese

la adăpostul coroanelor arborilor, *panchayat*-ul nostru purcese la treabă. Lumea ocupase fiecare centimetru al covorului însă majoritatea celor de faţă se afla acolo în calitate de spectatori. Dintre cei invitaţi dinadins veniseră numai aceia care aveau vreo socoteală de încheiat cu Jumman. Într-un colţ, pîlpîia un foc. Slugile nu pridideau cu îndesatul tutunului în ciubuce şi narghilele. Era un fum, să-l tai cu cuţitul şi nu-ţi puteai da seama dacă-i iscat de turtele de bălegar ce alimentau focul sau de pufăitul fumătorilor. Copiii se zbenguiau, se hîrjoneau, plîngeau, rîdeau, făceau o larmă veselă. Cîinii satului, închipuindu-şi că-i vorba de un festin, se adunaseră în păr. Zarva şi agitaţia domneau peste toată adunarea.

După ce bătrînii înţelepţi ai satului îşi ocupaseră locurile, împricinata îşi prezentă cazul.

— Preacinstiţi înţelepţi, începu ea să pledeze, în urmă cu trei ani am trecut averea mea pe numele nepotului, Jumman. Bănuiesc că aveţi cunoştinţă de lucrul acesta. Jumman mi-a făgăduit să mă întreţină, să mă hrănească şi să mă îmbrace cît oi trăi. Un an am dus-o cum am dus-o, dar acum am ajuns la capătul puterilor, nu mai pot îndura şicanele care mi se fac zilnic. Nu-şi mai respectă cuvîntul, nu se îngrijeşte de mîncarea mea şi nici haine să-mi acopăr trupul nu-mi dă. Eu sînt o biată văduvă şi nu pot umbla cu jalba la judecăţi. Unde aş putea să-mi strig nenorocirea, dacă nu aici ? Arătaţi-mi calea care să mă scoată din impas şi am să accept. Dacă socotiţi că-s vinovată, pedepsiţi-mă ! Însă dacă veţi găsi vreo vină lui Jumman, întrebaţi-l de ce chinuieşte o femeie sărmană şi năpăstuită, cum sînt eu. Am să mă supun judecăţii şi hotărîrilor dumneavoastră, oricare ar fi ele.

Ramdhan Misra, ai cărui iobagi fugiseră de pe moşia sa şi găsiseră adăpost în satul lui Jumman, vorbi :

— Jumman Sheik, numește-l pe cel care vrei să te reprezinte în *panch*[1]. Mai întîi, să rezolvăm chestiunea asta. După alegerea sfatului va trebui să accepți hotărîrea care va fi luată, oricare ar fi ea.

Jumman privi în jurul lui și văzu că majoritatea celor prezenți aveau, din vreun motiv sau altul, vreo pricină împotriva lui și răspunse :

— Hotărîrea luată de *panch* este precum porunca lui Allah. Să o lăsăm pe mătușică să aleagă pe cine dorește ea. Eu n-am să mă împotrivesc.

Bătrîna exclamă :

— De ce nu vrei să-l numești tu pe cel care va fi judecător, omul lui Dumnezeu ! Vreau să aud pe cine alegi tu !

— Lasă-mă, mătușico, vorbi Jumman mînios. E spectacolul dumitale, alege dumneata pe cine poftești !

Femeia sesiză tonul disprețuitor al cuvintelor rostite de Jumman.

— Fiule, zise ea, ce vorbe-s astea ? Nu ți-e teamă de Atotputernicul ? Știi prea bine că *panch*-ul nu este prietenul și nici dușmanul nimănui. Dacă nu ai încredere în nimeni, atunci, fie ! Ai ceva împotriva lui Algu Chaudhuri ? Uite, pe el îl aleg să fie primul judecător.

Jumman nu mai putea de bucurie, dar se stăpîni și răspunse :

— Fie și Algu Chaudhuri. Pentru mine-i tot una dacă-i Algu Chaudhuri sau Ramdhan Misra.

Lui Algu nu-i prea convenea să fie amestecat în treaba asta și, voind să se eschiveze, atrase atenția :

— Mătușică, știi că eu și Jumman sîntem prieteni apropiați.

---

[1] E vorba de cel care va acționa ca șef al sfatului celor cinci.

— Fiule, vorbi văduva cu gravitate, un om cinstit nu-și vinde conștiința nici măcar de dragul prieteniei. Glasul *panch*-ului este sfînt !

Algu Chaudhuri fu ales, deci, mai mare peste cei cinci judecători. Ramdhan Misra și ceilalți adversari ai lui Jumman o blestemară în gînd, din toată inima, pe bătrînă.

Algu luă cuvîntul.

— Sheik Jumman, zise el, noi sîntem prieteni vechi. Tu mi-ai sărit în ajutor cînd m-am aflat la ananghie, iar eu te-am sprijinit, după puterile mele, cînd ai avut nevoie. În clipa asta însă tu și bătrîna mătușică sînteți una pentru mine. Acum poți să-ți exprimi respectul în fața *panch*-ului.

Jumman nu se îndoia că a cîștigat. Își închipui că vorbăria lui Algu urmărea să-i liniștească pe cei de față. De aceea, cu inima liniștită, începu :

— Venerați înțelepți, acum trei ani mătușica a transferat proprietatea ei pe numele meu. Eu i-am făgăduit să o întrețin cîte zile o avea și, Dumnezeu mi-e martor !, nu i-am dat niciodată prilejul să fie nemulțumită. Era de datoria mea să o îngrijesc și am respectat-o ca pe propria-mi mamă. Uneori, însă apar neînțelegeri între femei, iar în asemenea cazuri ce poate face un bărbat ? Acum mătușa pretinde să-i dau lunar o sumă oarecare pentru a se gospodări singură, zice ea. Prea cinstiți înțelepți ! Eu cunosc cît prețuiește proprietatea ei și vă asigur că nu-mi aduce un venit suficient pentru a-i satisface dorința. În afară de asta, în actul întocmit nu se menționează nimic despre o sumă ce ar trebui să i-o dau lunar. De mi-ar fi pus asemenea condiție, nu mi-aș fi luat pe cap beleaua asta. Iată tot ce am avut de spus ! În rest, judecați și dumneavoastră și hotărîți.

Algu Chaudhuri mergea în mod curent la tribunal cu treburi și, ca urmare, căpătase experiență și se price-

pea în problemele legale. Începu să discute și să-l chestioneze pe Jumman și fiecare întrebare pe care o punea cădea ca o lovitură de ciocan pe capul prietenului său. Ramdhan Misra jubila ascultînd desfășurarea interogatoriului la care era supus Jumman. Acesta, în schimb, înmărmurise și nu pricepea ce s-a întîmplat cu amicul său. Doar cu cîteva minute înainte se întreținuseră prietenește, iar acum Algu părea cu totul transformat. Oare legăturile lor vechi nu mai aveau nici un preț ?

În timp ce Jumman se frămînta în felul acesta, Algu trăgea concluziile, apoi pronunță hotărîrea sfatului.

— Jumman Sheik, rosti el, sfatul bătrînilor a analizat și a cumpănit chestiunea aceasta. Noi considerăm că mătușica are dreptul să primească lunar o sumă de bani pentru întreținerea ei. De asemenea, noi socotim că proprietatea ei aduce un venit îndestulător pentru a-i da în fiecare lună suma necesară. Aceasta-i hotărîrea noastră, iar dacă nu ești mulțumit și nu vrei să te supui, atunci actul de transfer al proprietății trebuie considerat nul !

V

Jumman rămase buimăcit auzind hotărîrea *panchayat*-ului și nu-și putea reveni. Nu se așteptase ca prietenul său cel mai bun să-l lovească mișelește, pe la spate ! Nu-și imaginase așa ceva. El se încrezuse în Algu, iar acesta îl trădase și-l abandonase cînd se afla la mare necaz ! În astfel de situații, se dovedește și se călește loialitatea prietenului ! Prietenia lui Algu însă era demnă de epoca Kalinga ! [1] Dacă oamenii nu ar fi atît de ipo-

---

[1] Epoca domniei viciului și imoralității în care se află omenirea în prezent, conform credinței indiene.

criţi şi de mişei lumea nu ar fi potopită de nenorociri ca acum. Epidemiile de holeră şi ciumă sînt pedepse cereşti pentru că lumea s-a ticăloşit !

Însă Ramdhan Misra împreună cu ceilalţi înţelepţi ai satului lăudară în gura mare spiritul de dreptate manifestat de Algu Chaudhuri.

— Iată adevăratul *panchayat,* spuneau ei. Cinstiţii *panch* ştiu să deosebească laptele de apă. Prietenia are, desigur, rostul ei, însă simţul justiţiei şi al datoriei faţă de obşte primează şi nu trebuie să fie ştirbit de nimic. Căci numai aşa se păstrează şi se întăresc echilibrul şi stabilitatea obiceiurilor pămîntului. Altminteri, societatea noastră s-ar fi dus, de mult, de rîpă.

Verdictul pronunţat puse capăt prieteniei dintre Jumman Sheik şi Algu Chaudhuri. De atunci ei nu au mai fost văzuţi împreună niciodată. Arborele prieteniei lor, care păruse trainic şi de nezdruncinat, nu rezistase nici măcar la o singură rafală a adevărului. De bună seamă că fusese sădit pe nisipuri mişcătoare !

Relaţiile dintre cei doi bărbaţi deveniră cît se poate de formale. Cînd nu se putea altfel şi trebuiau să trateze şi să rezolve împreună anumite probleme, se purtau foarte oficial şi ceremonios unul cu celălalt. Se mai întîlneau ei şi altminteri, dar atunci discuţia lor avea caracterul dialogului dintre sabie şi scut ! Trădarea prietenului continua să macine neîncetat măruntaiele lui Jumman. Un singur gînd îl frămînta necontenit : cum să i-o plătească !

VI

Ca să faci o faptă bună îţi trebuie mult timp, dar nu şi pentru una rea. Curînd se ivi prilejul multaşteptat pentru ca Jumman să-şi achite poliţa faţă de Algu. Acesta

cumpărase de la tîrgul din Betesar, cu un an în urmă, o pereche de boi — niște animale splendide. Originare din regiunea apuseană, vitele arătau minunat cu coarnele lor uriașe. Țăranii din sat și din împrejurimi se perindaseră ca la pelerinaj, luni de-a rîndul, să le vadă și să le admire. Se întîmplă însă ca unul din boi să moară chiar la o lună după întrunirea *panchayat*-ului. Jumman profită îndată.

— Asta-i, de bună seamă, pedeapsa proniei pentru nemernicia lui ! comentă el față de prieteni. Omului îi poate scăpa ceva, dar Dumnezeu le vede pe toate, și pe cele bune și pe cele rele.

Algu bănuia că fostul său prieten i-a otrăvit vita. Și soția sa îl învinuia pe Jumman, socotindu-l cauza nenorocirii care se abătuse asupra lor.

— Jumman se află în spatele acestei trebi murdare ! spunea ea cu convingere.

Într-una din zile, se iscă o aprigă gîlceavă între doamnele Chaudhuri și Kariman. Cucoanele se împroșcară reciproc cu un adevărat șuvoi de sudălmi. folosind arma ironiei, insinuării, satirei, alegoriei și toate celelalte figuri de stil cunoscute. Jumman interveni și reuși, oarecum, să reinstaureze pacea, certîndu-și cu asprime consoarta și determinînd-o în felul acesta să se retragă de pe cîmpul de luptă. De partea cealaltă, Algu se purtă mai drastic : fu nevoit să folosească logica bastonului pentru a o convinge pe soața lui să abandoneze disputa.

Un singur bou nu-i făcea trebuință lui Algu. Se strădui să-i găsească o pereche, dar în zadar. În cele din urmă, se hotărî să-l vîndă. În sat, trăia un oarecare Samjhoo Sahu, posesorul unui *ekka* cu care făcea cărăușie și negustorie. Transporta *ghee* și *jaggerj* [1] la tîrgul din apropiere, pe care le vîndea și se înapoia încărcat cu

[1] Zahăr de palmier.

sare și ulei. Vita îl atrăgea, căci era frumoasă și voinică și cu ajutorul ei, socotea Samjhoo, ar putea face chiar și trei drumuri la oraș. Cu boul pe care îl avea abia izbutea să facă un singur drum pe zi. Se duse la Algu, cercetă cu ochi de cunoscător vita, îi examină dinții și părul și, declarîndu-se mulțumit, îl cumpără. Promise că va plăti în decurs de o lună și duse vita în bătătura sa. Chaudhuri era obligat să-și vîndă boul, așa că acceptă și-l păsui pe Samjhoo. Acesta purcese îndată la treabă, punînd vita să muncească pînă la istovire. Făcea trei și chiar patru drumuri pe zi, dar nu-și bătea capul cu hrana sau adăpatul animalului. Grija lui principală erau drumurile. Cum ajungea la tîrg îi arunca în față un snop de fîn și-și vedea de treburi. Bietul animal nu apuca să se odihnească bine și era din nou înjugat. La Algu huzurise : o singură dată pe lună era înjugat la un căruț ușor, iar atunci nu avea astîmpăr și alerga kilometri întregi [1]. Algu îl adăpa cu apă limpede și îl hrănea cu un amestec de grăunțe măcinate și paie tocate la care adăuga și niște turte de ulei zdrobite. Ba încă mai mult, uneori avea parte și de *ghee*. Dimineața și seara o slugă îl spăla, îl țesăla și îl dezmierda. Cîtă deosebire între viața fericită, de belșug, la casa lui Algu și truda necontenită, epuizantă la care îl supunea Sahu ! Într-o singură lună, toată vlaga îi fusese stoarsă, rămăsese numai piele și oase. Îi îngheța sîngele în vine numai ce vedea jugul, de-abia izbutea să pășească, îl dureau toate mădularele. Mîndria din el însă nu se micșorase deloc : nu răbda bătaia.

Într-o seară, înainte de a porni la cel de-al patrulea drum, Sahuji încărcă o povară dublă în car. Animalul

[1] Boul indian (zebu) cu cocoașă poate galopa ca un cal. Uneori se organizează întreceri populare de care trase de boi.

se opinti însă fără folos, căci puterile-i fuseseră sleite de munca nemiloasă de peste zi. Mînios, Sahuji începu să-l biciuiască. Boul își încordă forțele și izbuti să tragă carul o bucată de drum, apoi se opri să-și tragă sufletul. Stăpînul însă era grăbit, voia să se înapoieze acasă în aceeași seară, și de aceea începu să-l șfichiuie cu cruzime. Boul făcu o ultimă sforțare, dar era sfîrșit cu totul. Se prăbuși la pămînt ca să nu se mai scoale niciodată.

Sahu stîlci în bătaie animalul doborît, îl trase de picioare, înfipse bățul în bot, dar degeaba. Atunci intră la bănuieli. Desjugă boul și-l cercetă pentru a se convinge că e mort de-a binelea. Începu să se îngrijoreze, întrebîndu-se cum va putea ajunge acasă cu carul. Strigă și chemă, dar fără folos : un drum de țară își încetează devreme activitatea, o dată cu lăsarea amurgului. Nu se zărea suflet de om cît cuprindeai cu ochii și nici vreun sat nu se afla prin apropiere. Mînios, lovi cu piciorul animalul neînsuflețit și blestemă.

— Nemernicule ! izbucni Sahu. Măcar să fii crăpat acasă, nu aici la drumul mare. Acum cine va trage carul ?

Ciuda și neliniștea se împleteau în inima lui Sahu. Vînduse la tîrg mai mulți saci cu zahăr de trestie și cîteva bidoane de *ghee* și avea asupra sa, îndesați la brîu, aproape două sute de rupii. Pe deasupra, în car avea și cîțiva saci cu sare. Nu putea pleca abandonînd totul. Negăsind altă cale de ieșire din impas se întinse în car cu gîndul să stea de veghe toată noaptea. Fumă, cîntă, fumă iar. În felul acesta, izbuti să îndepărteze somnul pînă la miezul nopții. Nu-și dădu seama cînd adormise și se trezi doar cînd se crăpă de ziuă. Imediat se pipăi la brîu, dar banii ia-i de unde nu-s ! Privi împrejur, îngrozit, și observă că dispăruseră mai multe bidoane cu ulei. Deznădăjduit, începu să se bată cu pumnii în cap și să alerge

încoace și încolo, văitîndu-se. Se luminase bine de ziuă cînd ajunse acasă plîngînd copleșit de durere.

La început, aflînd veștile rele, soața lui Sahu plînse și se tîngui, apoi îl blestemă pe Chaudhuri.

— Ticălosul, ne-a vîndut un animal deocheat ! Am irosit agoniseala noastră de o viață !

Trecură cîteva luni după acest incident. De cîte ori Algu cerea să i se plătească datoria, cei doi soți tăbărau pe el cu gura, ca niște cîini arțăgoși.

— Nemaipomenit ! Noi am rămas lipiți pămîntului iar dumnealui mai are pretenții ! Ne-a aruncat praf în ochi și ne-a vîrît pe gît un animal deocheat și pe jumătate mort ! Ce crede el, că are de-a face cu nepricepuți ? Noi ne ocupăm cu negoțul, în vinele noastre curge sînge de negustor ! Nu ne-am prostit încă ! Du-te și bagă-ți capul în apă rece, după aceea să mai vii la noi ! Dacă ții așa de mult, ia vita noastră și folosește-o două luni în loc de una !

Dușmanii lui Algu, de care nu ducea lipsă, profitară de prilej sărindu-i în ajutor lui Sahuji. Iar Chaudhuri, neputînd ține piept atacului, bătea în retragere. Totuși, nu-i venea ușor să renunțe la o sută cincizeci de rupii. Într-una din zile, Algu își pierdu răbdarea și cumpătul și îl asaltă pe Sahu la poarta locuinței lui. Acesta se repezi în casă după un băț, în timp ce soața lui apărea furioasă pe teren. Ocările începură să curgă de ambele părți și aproape că se încăierară însă doamna Sahu, speriată, dădu bir cu fugiții, înapoindu-se în casă și încuind ușa după ea. Larma îi atrase pe consăteni care se bulucîră la locul cu pricina și, aflînd motivul gîlcevei, se străduiră să-i împace. Îl potoliră pe Sahuji și-l convinseră să iasă afară, apoi sfătuiră ambele părți să abandoneze ostilitățile și să se prezinte în fața *panchayat*-ului pentru a pune capăt neînțelegerii, acceptînd hotărîrea pronunțată de sfat. Sahuji fu de acord, la fel și Algu.

VII

Începură pregătirile pentru întrunirea sfatului celor cinci. Părţile începură să-şi organizeze taberele şi trei zile mai tîrziu, pe înserate *panchayat*-ul fu convocat sub acelaşi arbore ca şi în cazul precedent. Corbii organizară şi ei *panchayat*-ul păsăresc să dezbată problema dreptului lor asupra boabelor răzleţite pe brazdă. Şi atîta timp cît această importantă chestiune nu era rezolvată în favoarea lor păsările considerau că trebuie să-şi exprime nemulţumirea pentru simbria primită de paznic. Hoardele de papagali, înşirate pe ramurile pomilor, comentau şi criticau dreptul ce şi-l arogă oamenii de a-i acuza de infidelitate, cînd ei înşişi nu se dau în lături să-şi înşele amicii.

În sfîrşit sfatul bătrînilor se adunase. Ramdhan Misra se adresă celor de faţă :

— Ei, ce mai aşteptăm ? Să-i alegem pe judecători. Chaudhuri, pe cine propui drept *panch* ?

— Samjhoo Sahu să-l aleagă ! răspunse Algu amărît.

Sahu se ridică în picioare şi vorbi cu glas tunător :

— Eu îl aleg pe Jumman Sheik şi propun să fie mai mare peste *panch* !

Inima lui Algu se făcu cît un purice cînd auzi rostindu-se numele lui Jumman. Avea impresia că cineva i-a turnat pe cap o găleată cu apă rece ca gheaţa ! Ramdhan, care acum era prieten cu Algu, pricepea ce stă în spatele acestei alegeri şi întrebă :

— Chaudhuri, ai vreo obiecţie la propunerea pe care ai auzit-o ?

— Nu, de ce aş avea ? răspunse Algu cu deznădejde în suflet.

*

Sentimentul răspunderii personale constituie, adesea, leacul împotriva oscilaţiilor nedorite în comportamentul oamenilor. Cînd ne abatem de la calea cea dreaptă şi ne rătăcim, atunci doar conştiinţa — călăuză infailibilă — ne scoate din impas şi ne ajută să regăsim drumul cel bun.

Izolat în calmul biroului său, ziaristul lansează, cu îndrăzneală şi fără prejudecată, criticile sale împotriva guvernului aflat la cîrma ţării. Iată însă că, la un moment dat, el însuşi primeşte un portofoliu ministerial. De îndată ce se alătură membrilor cabinetului, pana sa devine şi mai înţeleaptă, şi mai cumpătată, şi mai ataşată dreptăţii. Iar aceasta se datorează conştiinţei că poartă pe umeri povara unor responsabilităţi faţă de obşte. Un bărbat tînăr este avîntat, uneori chiar necugetat şi, prin comportarea sa, provoacă îngrijorare părinţilor care îl consideră o primejdie pentru bunul renume al familiei. Însă îndată ce povara răspunderilor faţă de familie trece pe umerii săi, băiatul nesăbuit şi vijelios se schimbă radical, devine cumpănit şi răbdător. Iar această schimbare se datorează simţului de răspundere.

Acest sentiment se înfiripă şi prinse rădăcini în inima lui Jumman cînd fu investit ca şef al *panchayat*-ului. În sinea sa, el cugeta : „Consătenii mi-au acordat încrederea lor alegîndu-mă *panch*. Acum eu ocup cea mai înaltă poziţie, sînt apărătorul dreptăţii. Orice voi rosti trebuie cumpănit, căci lumea va socoti că prin mine se înfăptuie justiţia divină. Iar propriile-mi necazuri nu trebuie să influenţeze adevărul. Nu trebuie să mă abat nici cît firul de păr de pe calea dreptăţii !"

Sfatul înţelepţilor îi ascultă şi îi confruntă pe împricinaţi. Fiecare pledă îndelung cauza sa, sprijinind cu ar-

gumente concrete afirmațiile făcute. Apoi, cei cinci judecători dezbătură cazul și majoritatea fu de părere că Samjhoo trebuie să achite prețul convenit la cumpărarea vitei ; doi din ei însă susțineau că trebuie să i se facă o reducere, deoarece Samjhoo suferise o pagubă importantă. Alți doi, dimpotrivă, cereau să i se aplice o pedeapsă suplimentară, să-i învețe minte pe toți aceia care în viitor ar îndrăzni să se poarte cu cruzime față de animale. În cele din urmă, Jumman anunță hotărîrea adoptată de *panchayat.*

— Algu Chaudhuri și Samjhoo Sahu ! Sfatul a analizat cu atenție cazul vostru și a hotărît ca Sahu să plătească în întregime prețul convenit la încheierea tîrgului. Sahu, cînd ai luat-o în primire vita era sănătoasă, iar de-ai fi achitat pe loc prețul pentru care vă învoiserăți, acum nu ai fi putut cere înapoi suma plătită. Boul a murit numai pentru că l-ai folosit pînă la istovire, pentru că nu l-ai îngrijit, nu l-ai hrănit și nu l-ai adăpat cum se cuvine.

— Samjhoo a ucis cu bună știință boul. Trebuie pedepsit pentru fapta asta ! interveni și Ramdhan Misra.

— Asta-i altceva, replică Jumman. Ceea ce spui tu nu are legătură cu cazul nostru.

Unul din *panch,* Jhagrhoo Sahu pledă în favoarea lui Samjhoo susținînd că, totuși, e nevoie se i se facă oarecare concesie, dar Jumman răspunse :

— Depinde de Algu, dacă va voi să-i facă o reducere, asta se va datora generozității lui.

Algu Chaudhuri nu se mai putu stăpîni. Se ridică în picioare și strigă din toată inima :

— Să trăiască spiritul sfînt de dreptate care sălășluiește în *panchayat !*

— Să trăiască *panchayat*-ul !, îi ţinură isonul toţi cei de faţă şi lăudară spiritul de dreptate al lui Jumman. Nimeni nu va reuşi să convingă *panch*-ul că metalul ordinar e aur !

Jumman se apropie de Algu şi îl îmbrăţişă.

— Frăţioare, vorbi el, cînd ai pronunţat hotărîrea *panch*-ului împotriva mea te uram de moarte. Astăzi însă am simţit că răspunderea de a împărţi dreptatea este copleşitoare şi că îndatorirea de judecător îţi porunceşte să nu ţii seama de prietenie sau duşmănie. M-am convins că *panch*-ul e nepărtinitor.

Începu să plîngă, iar lacrimile spălară toată zgura din inimile lor. Arborele prieteniei, care începuse să se veştejească, reînvie din nou.

NOAPTE DE IARNĂ

I

Halkoo îi zise nevestei sale :

— A venit Sahna. Dă-mi banii pe care îi mai avem, să-i plătesc datoria. Trebuie să scap de el.

Munni mătura podeaua. Se întoarse către el și-i spuse :

— Ne-au rămas doar trei rupii. Dacă îi dai, n-ai să mai poți cumpăra pătura, iar fără ea cum ai să reziști afară, pe cîmp, în timpul nopților reci de iarnă ? Spune-i că i-om plăti la recoltă. Nu acum.

Halkoo tăcu, nehotărît. Iarna bătea la ușă și, de bună seamă, nu putea dormi pe ogor fără a se înveli cu ceva. Dar nici pe Sahna nu-l putea amîna, căci l-ar fi ocărît și amenințat. Ei bine, și ce dacă o să înghețe ! Măcar o să scape de ciuma asta ! Tot rumegînd asemenea gînduri, se apropie de nevastă-sa cu trupul lui mătăhălos (ce îi dezmințea numele [1]) și începu să pledeze cît putea mai convingător.

— Să-i dăm banii, trebuie să scap de el. Mi-oi face rost de o pătură în vreun fel.

Munni se îndepărtă puțin și, încruntîndu-se, întrebă :

— Cum ai să izbutești fără bani ? Spune-mi să aud și eu ! O să-ți dăruiască cineva o pătură ? Datoriile astea

[1] *Halkoo*, Ușurelu.

parcă nu se termină ! Te-ntreb : de ce mai lucrezi pămîntul, de ce nu te lași păgubaș ? Trudim să ne dăm sufletul, iar la recoltă ne năpădesc creditorii să le achităm datoriile. Ne spetim toată viața ca să-i săturăm pe cămătari. Asta-i sfîrșitul ! Mai bine te-ai tocmi muncitor cu ziua și ți-ai cîștiga pîinea mai ușor. M-am săturat pînă-n gît de agricultura asta ! N-am să-i dau nici un ban !

— Înseamnă că trebuie să îndur ocările lui, zise Halkoo posomorît.

— De ce să te ocărască ? Ce, el e stăpînul țării ? replică Munni mînioasă.

Dar, în timp ce vorbea, cuta dintre sprîncene începu să se netezească. Cruntul adevăr ce se desprindea din cuvintele lui Halkoo începu să-i roadă măruntaiele ca o fiară sălbatică. Se duse, luă banii de pe policioară și îi îndesă în mîna bărbatului.

— După ce recoltăm, zise ea, să nu mai lucrezi pămîntul. Ca muncitor cu ziua barem ai să mănînci o bucată de pîine în tihnă. N-o să mai înduri ocările și amenințările nimănui. Ce-i bun în agricultura asta ? Te spetești muncind, bagi tot cîștigul în ea și ai parte numai de necazuri !

Halkoo luă banii și plecă, simțind că i se rupe inima. Izbutise să strîngă trei rupii, cu chiu cu vai, punînd de-o parte cîte un bănuț din cîștig, cu gînd să cumpere o pătură. Acum pierdea banii adunați cu atîta trudă. Cu fiecare pas se încovoia mereu mai tare, apăsat, parcă, de povara sărăciei.

II

Noapte neagră de iarnă. Pînă și stelele păreau că înghețaseră pe boltă. Culcat, la marginea ogorului, pe un pat mic, jos, de bambus peste care împrăștiase, în chip de

saltea, niște strujeni de trestie de zahăr, învelit într-un cearșaf aspru de bumbac, ros de vremi, Halkoo dîrdîia de frig. Încolăcit sub pat, cu botul vîrît în coastele sale, Jabra, cîinele și prietenul său, scîncea ușor din pricina gerului înțepător. Nici stăpînul și nici cîinele nu izbuteau să doarmă. Halkoo își ridică genunchii pînă la gură și spuse :

— Ei, Jabra, ți-e frig, nu-i așa ? Ce să-ți fac, cine te-a pus să vii cu mine ? Eu ți-am spus să rămîi acasă, să stai culcat frumos, pe paiele călduroase, dar tu nu m-ai ascultat ! Credeai că mă duc să mă ospătez pe ascuns cu cine știe ce bunătăți și ai alergat să ajungi aici înaintea mea. Acum n-ai decît să tremuri de frig și să te chinui pînă n-ai să mai poți !

Cîinele își mișcă ușor coada, dar rămase mai departe încovrigat, scînci și mai tare, apoi căscă și se potoli. Simțul lui de animal credincios îi spunea, probabil, că gemetele îl împiedică pe stăpîn să se odihnească.

Halkoo scoase mîna de sub cearșaf și mîngîie spinarea înghețată a tovarășului său.

— De mîine nu mă mai însoțești că ai să mori de frig, îi spuse el. Cerul știe de unde aduce atîta ger vîntul ăsta de la apus ! Trebuie să fac ceva, să mă amăgesc ca noaptea să mi se pară mai scurtă. Hai să mai umplu un *chilum*. Am fumat opt deja. Iată răsplata țăranului muncitor ! Dar mai sînt și din aceia norocoși în căminele cărora iarna nu îndrăznește să pătrundă, căci ar fi izgonită de căldura ca în miez de vară izvorîtă din sobe, de plăpumile groase și pernele dolofane, de păturile moi și covoarele luxoase întinse pe podea. Cu ei iarna nu are nici o șansă ! Ce ciudată-i soarta ! A noastră-i truda grea, ale altora desfătările fără sfîrșit !

Halkoo se ridică şi scormoni cenuşa, apucă un tăciune şi îşi aprinse *chilum*-ul. Trase cu nesaţ fumul şi începu a-i vorbi din nou cîinelui care se apropiase de el.

— Vrei să tragi şi tu un fum ? îl îmbie el. Nu te încălzeşte, dar te ajută să treacă timpul mai iute.

Jabra îl privi cu ochii lui de animal inteligent. Halkoo continuă :

— Rabdă prietene ! Mîine am să întind un strat de paie să te apere de ger.

Jabra puse labele din faţă pe cotul lui Halkoo şi îşi apropie botul de obrazul stăpînului. Halkoo îi simţi răsuflarea caldă. Termină de fumat şi se întinse iar, cu hotărîrea fermă de a dormi un pic. După cîteva clipe însă începu să tremure şi mai tare. Se rostogoli de pe o coastă pe alta, dar frigul îl încolţea din toate părţile. Cînd nu mai putu îndura, se aplecă şi trase binişor cîinele, mîngîindu-l blînd pe cap, îl săltă şi îl culcă în poale. Trupul animalului duhnea neplăcut, dar Halkoo află un soi de linişte în această apropiere de tovarăşul său necuvîntător, un calm pe care nu-l simţise de luni de zile. Cîinele credea, probabil, că a nimerit în rai. Iar în sufletul curat al lui Halkoo nu stăruia nici urmă de scîrbă faţă de animal ; cu aceeaşi afecţiune ar fi îmbrăţişat un frate sau un prieten scump. Nu mai simţea nici povara sărăciei care îl adusese în stare de robie. Nu, prietenia aceasta neobişnuită îi desferecase, parcă, porţile sufletului şi fiecare atom al trupului părea că se înalţă în eter.

Brusc, Jabra percepu zgomotul făcut de un intrus. Apropierea neobişnuită de stăpîn îl umpluse pe animal de vigoare proaspătă, încurajîndu-l să înfrunte rafalele în-

ghețate ale vîntului. Țîșni de sub cearșaf și începu să latre cu furie. Halkoo îl chemă în mai multe rînduri, dar cîinele nu-l ascultă. Lătra și alerga pe ogor, revenea o clipă și din nou fugea înapoi. Conștiința datoriei îl îmboldea și îi dădea tărie.

III

Mai trecu un ceas. Noaptea începea să-și destrame negurile, frigul și vîntul se mai îmblînziră. Halkoo se ridică și se chirci. Își strînse genunchii la piept și își sprijini bărbia pe ei. Înțepenise și i se părea că în vinele sale curge nu sînge, ci gheață. Își lungi gîtul și privi spre cer să afle cît a mai rămas din noapte. Carul Mare parcursese de-abia jumătate din drumul său. Cînd va ajunge deasupra creștetului va fi dimineață, dar pînă atunci mai era o bună bucată de timp.

Cam la o aruncătură de piatră de ogorul lui Halkoo se afla un crîng de mangotieri. Arborii începuseră să-și scuture frunzele care se adunaseră morman la rădăcini. Halkoo se hotărî să le aducă și să aprindă un foc, ca să se încălzească un pic. Dacă l-ar zări cineva bîjbîind prin beznă l-ar lua drept strigoi și s-ar speria. Era posibil ca vreo sălbăticiune să se fi aciuit pe ogorul său, dar simțea că nu mai poate sta așa, nemișcat. Smulse cîteva fire de *arhar* [1] de pe ogorul învecinat, le făcu snop și, luînd o bucată de tizic aprins în cealaltă mînă, se îndreptă spre crîng. Jabra îl zări și-i ieși înainte dînd din coadă.

— Nu mai pot, Jabroo, îi vorbi Halkoo. Hai să mergem să facem un foc cu frunzele alea căzute. Ne încălzim, apoi venim și ne culcăm. Mai este încă pînă să se facă ziuă.

---

[1] Specie de graminee.

Jabra își manifestă acordul scîncind și o luă înainte spre locul indicat. În crîng, domnea un întuneric de smoală. Vîntul tăios răzbătea printre trunchiurile copacilor scuturîndu-le frunzele. De pe ramuri picau boabe de rouă [1]. Deodată o adiere aduse cu ea aroma florilor de *henna*.

— Ce plăcut miroase, Jabroo ! observă Halkoo. Simți și tu mirosul florilor ?

Însă Jabra descoperise un ciolan și-l rodea cu sîrg. Halkoo puse jos tizicul aprins și începu să adune frunzele din jur. Curînd strînsese o grămadă frumușică. Mîinile îi înghețaseră, picioarele nu mai simțeau nimic, dar în fața lui se ridica un munte de frunze uscate ! O să aprindă un foc grozav să spulbere și să izgonească gerul ucigaș ! În cîteva minute focul se încinsese, vîlvătăile își înălțau spre cer limbile șerpuitoare învăluind, cînd dintr-o parte, cînd din cealaltă, ramurile pomilor. În lumina nestatornică, uriașii arbori păreau niște coloane ce sprijineau pe creștetul lor bolta întunecată a nopții. Privind de departe lumina focului ai fi zis că-i o bărcuță ce se îndepărtează, legănîndu-se, pe oceanul de smoală.

Halkoo se desfăta la căldura emanată de frunzele încinse. După puțin, luă cearșaful în care se învelise și-l îndesă sub braț. Apoi, își întinse picioarele goale către foc făcînd, parcă, în ciudă frigului, neputincios acum. Inima îi pulsa puternic de mîndria triumfului obținut împotriva forțelor negre ale gerului.

— Ei, Jabra, mai simți frigul ? își întrebă tovarășul.

Cîinele scînci ușor, parcă spunînd : „Oare va trebui să îndur veșnic frigul ?"

[1] Cu excepția zonelor de munte, în timpul „iernii" indiene temperatura nu scade sub 6—8 grade C, ceea ce localnicii consideră „ger". Ziua temperatura crește pînă la 20—24 grade C.

— Dacă ne gîndeam din timp, nu am fi înghețat pînă acum, își continuă Halkoo ideile.

Jabra dădu din coadă.

— Bine, hai să sărim peste flăcări, să vedem dacă izbutim. Dar să știi, băiete, dacă te pîrlești eu nu te doftoricesc !

Jabra privi cu ochii speriați focul uriaș.

— Să nu-i spui nimic lui Munni, că ne ceartă !

Tot vorbind își făcu vînt, sări peste foc și ajunse de partea cealaltă dintr-un salt. Tălpile mîngîiară flăcările. Cîinele ocoli focul și veni lîngă el.

— Nu, nu, nu-i bine ! îl certă Halkoo, trebuie să sari.

Sări din nou de partea cealaltă a focului.

IV

Frunzele se făcuseră scrum. Întunericul domnea din nou atotputernic în împărăția sa. Sub cenușă sclipeau din cînd în cînd cîțiva tăciuni treziți de vreo adiere ușoară, dar își închideau imediat pleoapele.

Halkoo se înfășură iar în cearșaf, se așeză în fața cenușii încă fierbinți și începu să îngîne un cîntecel. Trupul i se încălzise, dar pe măsură ce frigul se ințețea, simțea că începe să amorțească.

Jabra se năpusti lătrînd pe ogor. Lui Halkoo i se păru că o întreagă cireadă de vite a năvălit pe tarla. Poate că erau niște *neel-gai !* [1] Le auzea cum aleargă și sar, apoi i se păru că animalele au început să pască : sunete asemănătoare paielor zdrobite de fălci puternice ajungeau pînă la el. Halkoo cugeta : „Cît timp Jabra-i acolo nici

[1] Vaci albastre (năluci).

un animal nu va îndrăzni să intre pe ogorul meu. L-ar rupe în bucăți ! Cred că mi s-a părut. Uite că nu se mai aude nimic. M-am înșelat !"

— Jabra ! Ei, Jabra ! chemă el cîinele cu glas tare.

Dar Jabra continua să latre și nu reveni. Halkoo auzea din nou animalele păscînd pe tarlaua lui. Nu era cazul să se mai amăgească. Constată însă că nu se putea urni din loc. Ce bine era aici ! Gîndul că trebuie să alerge după intrușii ce-i invadaseră pămîntul nu-l atrăgea deloc. Începu să răcnească, fără a se mișca din loc :

— Hei, hei, ho, hooo !

Jabra începu să latre și mai abitir. Recolta era în pîrg, o recoltă minunată ! iar animalele acelea nemernice o distrugeau. Halkoo se ridică hotărît să facă măcar vreo cîțiva pași, dar, brusc o rafală de vînt îi străpunse pielea, ca mușcătura unui scorpion. Se răzgîndi, reveni la focul pe cale de a se stinge cu totul și răscoli cenușa sperînd să-și încălzească trupul.

Jabra răgușise de lătrat, vacile albastre îi devastau ogorul, iar Halkoo ședea liniștit și împăcat cu sine lîngă cenușa caldă. Parcă ar fi fost legat de mîini și de picioare cu funii groase ! Se culcă pe pămîntul călduț, trase cearșaful peste cap și adormi.

Cînd se trezi era dimineață și soarele strălucea pe cer. O auzi pe Munni răstindu-se :

— N-ai de gînd să te scoli pe ziua de azi ! Tu dormi, iar recolta-i culcată toată la pămînt !

— Ai fost pe tarla ? o întrebă Halkoo ridicîndu-se.

— Da, îi răspunse femeia. Recolta-i nimicită toată. Cum naiba ai putut dormi atît de adînc ? La ce ți-a folosit să-ți faci culcuș de frunze tocmai aici ?

Halkoo începu să se dezvinovăţească :

— Tu te gîndeşti la recoltă, iar eu era cît p-aci să dau ortu popii ! M-a durut înspăimîntător stomacul ! N-am cuvinte să-ţi spun cum m-am chinuit !

Se duseră împreună pe tarla. Spicele erau călcate în picioare, iar Jabra zăcea întins, nemişcat ; părea mort.

Bărbatul şi femeia priveau ogorul devastat. Pe faţa lui Munni se citea durerea. Dar Halkoo era fericit !

— Acum o să trebuiască să plăteşti dijma trudind ca zilier.

— Cel puţin n-o să mai fiu nevoit să dorm afară, pe tarla, pe frigul crunt al iernii, răspunse Halkoo vesel.

GIULGIUL

I

În pragul colibei, în fața focului din care rămăseseră doar urmele, tatăl și fiul ședeau tăcuți. Înăuntru, Budhiya, tînăra soție a fiului, se zbuciuma în chinurile facerii. Cînd și cînd scotea cîte un țipăt sfîșietor, încît inimile celor doi bărbați încetau parcă să mai bată. Era o noapte de iarnă și liniștea domnea peste toată firea. Satul zăcea cufundat în beznă.

Gheesoo grăi :

— Teamă mi-e că n-o să apuce să mai trăiască. Zadarnic am alergat și ne-am zbătut ziua-ntreagă. Du-te și vezi cum se simte.

Madhava răspunse arțăgos :

— Dac-o fi să moară, atunci cu cît își dă duhul mai repede, cu atît mai bine ! Ce-i de văzut ?

— Ești un ticălos nenorocit ! Cîtă lipsă de recunoștință față de femeia cu care ai petrecut ceasuri plăcute un an încheiat !

— Nu pot îndura s-o văd zbătîndu-se în chinuri !

Era o familie de cizmari cîrpaci a cărei faimă de oameni trîndavi se dusese în tot satul. Gheesoo lucra o zi

și se odihnea trei. Feciorul era leit taică-său : după o jumătate de oră de muncă simțea nevoia să fumeze un ceas. Din pricina asta rareori căpătau de lucru. Dacă aveau chiar și numai un pumn de boabe în casă, nu-și mai băteau capul cu munca. Nu le plăcea să trudească, nici să asude. Cînd isprăveau bruma de provizii, posteau silit cîteva zile. Apoi Gheesoo se cățăra în vreun copac și aduna niscai uscături bune de foc pe care Madhava le ducea și le vindea în tîrg. Atîta timp cît mai aveau o lețcaie umblau creanga și nu le păsa de nimic. După ce iar răbdau de foame, adunau din nou lemne sau, în sfîrșit, căutau ceva de lucru. Treabă de făcut s-ar fi găsit destulă, căci era un sat de oameni harnici, gospodari. Dar sătenii se fereau să-i angajeze, căci le cunoșteau metehnele și apelau la ei cînd nu aveau încotro, acceptînd ca doi oameni să facă treaba unuia singur. De-ar fi fost sihaștri nu li s-ar fi reproșat trîndăvia socotind-o drept cumpătare și nici fuga de eforturi, considerînd-o manifestare a resemnării, trăsături caracteristice asceților.

Viața acestei familii era ciudată. În bordei nu aveau nimic, doar cîteva oale de lut. Goliciunea și-o acopereau cu niște zdrențe ferfeniță. Dorințe lumești nu aveau, grijile nu îi apăsau, cu toată povara datoriilor. Îndurau bătăi și sudălmi, dar nu-i vedeai niciodată triști. Erau săraci lipiți pămîntului, de aceea consătenii mereu le împrumutau cîte ceva, deși știau prea bine că nu vor primi înapoi ceea ce le dăduseră. Cînd sosea timpul recoltării mazării și cartofilor dădeau iama în tarlaua cuiva, găteau prada și se îndopau pe săturate. Alteori, noaptea, intrau în vreo cultură de trestie de zahăr și se înfruptau [1]. În felul acesta, Gheesoo trecuse pragul celor șaizeci de ani, iar Madhava, ca un demn fiu, pășea pe urmele lui,

[1] Tulpina plantei conține un procent ridicat de zaharuri. Se vinde la piață cojită și tăiată în bucăți.

imitîndu-l în toate. Mai mult, izbutise să ridice pe noi culmi renumele de puturoşenie de care se bucura părintele său.

În clipa aceea, tocmai coceau în spuză nişte cartofi furaţi de pe ogorul cine ştie cui. Nevasta lui Gheèsoo murise de mult. Madhava se însurase cu un an în urmă. Intrînd în familia lor, femeia se străduise să introducă oarecare ordine în viaţă. Izbutise să adune ceva de-ale gurii muncind pe la alţii — măcinînd grîu sau cosind iarbă — ca să umple burţile celor doi trîntori. Nu realizase mare lucru, căci o dată cu venirea ei bărbaţii se puturoşiseră şi mai tare. Ba încă îşi dădeau şi aere. Dacă cineva le oferea de lucru, pretindeau cu neobrăzare o plată de două ori mai mare decît s-ar fi cuvenit. Acum femeia murea în chinurile facerii, iar bărbaţii aşteptau deznodămîntul să se poată culca şi dormi în linişte.

Gheesoo scoase un cartof din cenuşă şi începu să-l curețe.

— Du-te şi vezi ce face, îl îndemnă iar pe fiul său. Trebuie că vreun duh a pus stăpînire pe ea, ce altceva poate să fie ? Aici chiar şi felcerul îţi pretinde cel puţin o rupie dacă-l chemi.

Lui Madhava îi era teamă că dacă intră în bordei taică-său va înfuleca toţi cartofii.

— Mi-e frică să merg, zise el.

— De ce să-ţi fie frică ? Sînt eu aici !

— De ce nu te duci tu ?

— Cînd nevastă-mea trăgea să moară, trei zile nu m-am mişcat de la căpătîiul ei. Dacă m-aş duce, nevastă-ta s-ar ruşina de mine. Nu i-am văzut nici măcar chipul pînă acum şi vrei să-i văd trupul gol ! N-ar mai simţi nici bruma de uşurare pe care ar găsi-o alături de tine.

— Mă gîndesc ce o să facem dacă se naşte copilul. Nu avem de nici unele în casă : nici ulei, nici zahăr, nimic !

— O să avem de toate, dac-o vrea Dumnezeu ! Aceiaşi oameni care azi nu vor să ne dea un bănuţ, mîine vor veni fără să-i îndemne careva. Mi s-au născut nouă feciori şi nu aveam nimic în gospodărie, dar Dumnezeu s-a milostivit şi ne-a ajutat să o scoatem la capăt cumva.

Într-o societate unde condiţiile de trai ale celor ce trudeau zi şi noapte nu erau cu nimic mai bune decît ale eroilor noştri, iar cei care ştiau să profite de slăbiciunile ţăranilor huzureau în belşug şi prosperau, dezvoltarea şi înrădăcinarea unei atare mentalităţi în spiritul lor nu avea nimic neobişnuit. Am putea spune chiar că Gheesoo era mai înţelept decît consătenii săi şi că în loc să îngroaşe gloata neghiobilor îşi legase soarta de tribul nevolnic al puturoşilor. E drept că nu avea aptitudinile necesare pentru ca, respectînd regulile frăţiei trîntorilor, să se pună la adăpost de oprobriul semenilor. Căci, în timp ce alţii îi întreceau de departe în trîndăvie, tot satul îl blama şi îl dispreţuia doar pe Gheesoo. Însă, cel puţin, nu trudea zi şi noapte pe deşelate ca alţii şi nimeni nu profita, în mod nemeritat, de naivitatea lui.

Mai scoaseră cîţiva cartofi din spuză şi îi mîncară fierbinţi. Nu puseseră nimic în gură de peste douăzeci şi patru de ore, iar foamea le dădea ghes şi nu aveau răbdare să aştepte răcirea lor. Cînd cojeau pieliţa, cartoful li se părea bun. Însă îndată ce-l aruncau în gură şi-l zdrobeau, miezul fierbinte le pîrjolea limba, cerul gurii şi gîtlejul, încît se grăbeau să lase jarul să alunece iute în burtă, unde existau mijloace mai bune de răcire. De aceea, îi înghiţeau repede, pe nemestecate, iar lacrimile le şiroiau pe obraji.

Tocmai acum Gheesoo îşi aminti de nunta boierului din sat la care fusese şi el poftit, cu douăzeci de ani în urmă, alături de ceilalţi consăteni. Petrecerea fusese grozavă şi atît de plăcută, încît nu o putuse uita şi merita

să-ți amintești de ea toată viața. Gheesoo, în capul căruia amintirile erau încă vii începu să povestească.

— A fost un zaiafet de neuitat! Nu am văzut și nu am auzit de o altă petrecere cu bucate atît de alese și de gustoase. Rudele miresei aduseseră un purcoi de *poori* [1] de s-au săturat toți mesenii. Au mîncat, cu mic, cu mare, *poori* prăjit în *ghee* din cel mai bun, cît le-a încăput în burți! Despre delicatesuri, ce să-ți mai vorbesc! Numai bunătăți: murături, iaurt, trei soiuri de *curry* [2] și încă unul cu zeamă, și *chatni* [3] și alte dulciuri! N-am cuvinte să-ți povestesc ce ospăț grozav a fost, cum am mîncat fără nici o opreliște, cît am poftit! Ne îmbuibasem atît de tare că nu mai era loc în noi nici cît să vîri o picătură de apă! Slugile așezau în fața oaspeților *kachori* [4] fierbinți, pufoși și aromați, tu acopereai cu palmele frunza de pe masă [5], ei nu țineau seama și continuau să o umple cu bunătăți. După ce lumea își clătise gura, ne-au oferit și *pan*. Nu mai puteam! M-am dus și m-am întins pe pătură. *Thakur*-ul a fost mărinimos!

Madhava savura în imaginație delicatesurile despre care vorbea taică-său.

— Azi nu mai sînt asemenea ospețe, zise el cu părere de rău.

— Cine să se-ncumete să facă o petrecere atît de costisitoare? Atunci erau alte vremuri. Acum fiecare se gîndește cum să economisească mai mult. Toți string baierele pungii și nimeni nu mai cheltuiește nici la nuntă, nici la înmormîntare. Cînd vine vorba de cheltuială bogătașii devin numaidecît chibzuiți! Ce-or fi gîndind să facă cu averile pe care le-au adunat jefuindu-i pe săraci? Trebuie să existe un hotar al bogăției!

---

[1] Mici lipii prăjite în tigaie.
[2] Sos, picant sau nu, folosit mult în bucătăria indiană.
[3] și [4] Dulciuri mult apreciate.
[5] Frunzele țin loc de talere la ospețele populare.

— Cred că ai mîncat cel puţin douăzeci de *poori*, reveni Madhava la subiectul său preferat.

— Peste douăzeci.

— Eu aş fi mîncat cincizeci !

— Şi eu cred că am mîncat nu mai puţin de cincizeci ! Eram voinic pe atunci. Tu nu eşti nici pe jumatate !

Isprăviră cartofii, băură cîte o gură de apă şi se întinseră lîngă foc cu genunchii lipiţi de burtă, acoperindu-se cu *dhoti*-urile [1]. Păreau doi pitoni uriaşi, încolăciţi.

Iar Budhiya continua să geamă de durere.

II

Cînd Madhava păşi în colibă dimineaţa, nevastă-sa era moartă şi rece. Avea ochii sticloşi, daţi peste cap, trupul i se acoperise de praf, iar muştele forfoteau pe faţa ei. Fătul murise şi el, în pîntec.

Madhava se năpusti afară, la Gheesoo, şi amîndoi începură să plîngă şi să bocească avan, bătîndu-se cu pumnii în piept. Vecinii, atraşi de tărăboi, ieşiră să vadă ce s-a întîmplat. Aflară nenorocirea şi se străduiră să-i consoleze aşa cum se obişnuieşte dintotdeauna între oameni. Dar nu aveau timp de plîns şi de bocit. Trebuiau să facă rost de giulgiu şi lemne [2]. Tată şi fiu se duseră jelind la boier acasă. Acestuia i se făcea lehamite numai ce-i vedea. Îi ciomăgise cu mîinile sale în mai multe rînduri pentru că îl furaseră sau îi promiseseră să muncească pe tarlaua lui, dar nu se ţinuseră de cuvînt.

---

[1] Îmbrăcămintea bărbaţilor : o bucată de pînză, albă de obicei, cu care se acoperă partea inferioară a trupului, de la brîu în jos.

[2] Pentru rugul de incinerare.

— Ce-i, Gheesoo, ce-i pungașule ? Nu te mai vezi deloc ! Sau nu mai vrei să trăiești în satul ăsta ? îl luă repede boierul.

Gheesoo se aruncă la picioarele lui și, cu ochii plini de lacrimi, începu să se jeluiască :

— *Sarkar*, mare nenorocire s-a abătut pe capul nostru ! Femeia lui Madhava a răposat ! S-a zbătut în ghearele morții toată noaptea. Ne-am îngrijit de doctorii și de tot ce îi trebuia, am vegheat la căpătîiul ei, dar așa a fost să fie !, Ne-a părăsit ! Acum, domnule, n-are cine să ne dea nici măcar o coajă de pîine ! Am fost năpăstuiți, căminul nostru s-a dus de rîpă ! Stăpîne, sînt robul tău, doar tu ne poți ajuta să facem după datină ritualul de îngropăciune. Am prăpădit și ultimul bănuț pe care îl aveam, ca să o îngrijim. Miluiește-ne să-i putem ridica și arde trupul. N-avem pe nimeni altcineva care să ne ajute.

Moșierul avea inimă bună. Dar să fii milos cu Gheesoo însemna să crezi că poți albi o pătură neagră. Ar fi vrut să-i strige : „Șterge-o de aici ! Cînd te chem, nu vii ! Acum ți-a ajuns cuțitul la os și îmi cerșești mila, ticălos nenorocit !" Dar nu era momentul să se mînie și să-l ocărască. Cu toată supărarea sa, le aruncă două rupii și le întoarse spatele fără a rosti vreun cuvînt de alinare. Parcă își scuturase o povară de pe umeri !

Dacă însuși boierul îl miluise cu două rupii, se putea, oare, ca negustorii și cămătarii satului să nu le dea nimic ? Gheesoo se pricepea ca nimeni altul să utilizeze numele moșierului în folosul său. Și așa, unul îi dădu doi *anna*, altul patru și într-o oră adunase respectabila sumă de cinci rupii. Mai căpătară niște orez și lemne, și la ora prînzului plecară la tîrg să cumpere giulgiul. Între timp, consătenii tăiară bambus și făcură și celelalte pre-

gătiri de incinerare. Mai multe femei miloase din sat veniră să grijească trupul moartei și vărsară cîteva lacrimi pentru soarta ei nenorocită.

III

Cînd ajunseră la bazar, Gheesoo spuse :

— Am căpătat lemne de rug, nu-i așa, Madhava ?

— Da, avem lemne destule. Doar giulgiul mai trebuie să-l cumpărăm, răspunse fiul.

— Atunci, hai să luăm ceva ieftin.

— Păi, cum altfel ! Pînă îi ridicăm trupul se-ntunecă și cine o să vadă noaptea ce fel de giulgiu o acoperă ?

— Ce obicei sucit : cît trăiești nu-ți dă nimeni măcar un petic de pînză, iar cînd mori musai să te acopere cu un linţoliu nou !

— La urma urmei, giulgiul arde o dată cu trupul.

— Așa-i. De-am fi avut aceste cinci rupii am fi putut cumpăra niște leacuri, să o îngrijim cum se cuvine.

Tată și fiu își ghiciră reciproc gîndurile tainice care-i frămîntau de la o vreme. Rătăciră încoace și încolo prin tîrg, se duseră ba la o prăvălie, ba la o dugheană, cercetară diferite soiuri de țesături, din mătase, din bumbac, dar nu le plăcu nici una.

Se însera. Și atunci, ca și cînd un duh divin le îndreptase pașii, nimeriră în fața unei cîrciumi unde intrară fără nici o vorbă, de parcă se înțeleseseră dinainte. Șovăiră o clipă, apoi Gheesoo se apropie de tejghea și ceru :

— *Sahuji*, dă-ne și nouă o sticlă, te rog !

Mai comandară ceva de-ale gurii, apoi niște pește prăjit și se așezară amîndoi pe prispă să bea și să mănînce în tihnă. Dădură pe gît unul după altul mai multe păhăruțe și se îmbătară repede.

— Giulgiul n-ar fi folosit la nimic, ar fi ars o dată cu trupul, vorbi Gheesoo.

Madhava înălţă ochii spre cer, luînd parcă zeii drept martori ai nevinovăţiei lor, şi zise :

— Aşa-i obiceiul. Altminteri de ce trebuie ca norodul să dea mii de rupii brahmanilor ? Cine chezăşuieşte că banii daţi lor ajung la cei pe care îi iubim ?

— Bogătaşii n-au decît să facă ce poftesc cu averile lor. Noi însă nu avem nimic de irosit.

— Dar ce o să le spunem oamenilor ? Dacă ne întreabă de giulgiu ?

Gheesoo rîse.

— O să le spunem că am pierdut banii, că i-am căutat pretutindeni şi nu i-am mai găsit. N-or să ne creadă, dar vor fi siliţi să ne dea alţi bani.

Madhava rîse şi el, bucuros de acest noroc neaşteptat.

— A fost o femeie de treabă. Are grijă şi după moarte să ne sature, grăi el.

Băuseră mai mult de jumătate de sticlă. Gheesoo comandă doi *seer* de *poori* ; apoi pofti la ficăţei, murături şi *chatni*. Chiar în faţa cîrciumii se afla o măcelărie. Madhava alergă acolo şi reveni cu cele dorite, aşezate morman pe două frunze. Cheltuiră o rupie întreagă şi încă o jumătate. Le mai rămăseseră doar cîţiva *paisa*. Tată şi fiu înfulecau *poori* şi celelalte bunătăţi ca nişte lei flămînzi din junglă, fără a se gîndi la explicaţiile pe care vor trebui să le dea consătenilor şi fără a le păsa că îşi vor murdări şi mai tare renumele deja foarte pătat. De mult nu mai aveau asemenea simţăminte ! Şi nici ruşine !

Gheesoo filozofă :

— A făcut o faptă bună ! Sufletele noastre o binecuvîntează, cerul va ţine seama de asta.

Madhava plecă pios capul şi întări :

— Nu încape îndoială ! O, Doamne, tu care le știi pe toate, ia-o lîngă tine în rai ! O binecuvîntăm din adîncul inimilor noastre ! Am mîncat azi ca niciodată în viața noastră.

După un timp, în capul lui Madhava încolți o întrebare :

— Tată, și noi o să mergem acolo, cîndva ?

Gheesoo nu catadicsi să răspundă la asemenea întrebare naivă. Nu dorea să strice clipa de plăcere cugetînd la ce ar putea fi pe lumea cealaltă.

— Dacă ne întreabă de ce nu i-am dat giulgiul, ce îi spunem ? continuă Madhava să-și exprime nedumerirea.

— Prostii !

— O să ne întrebe, cu siguranță !

— De ce crezi că n-o să aibă giulgiu ? Mă socotești atît de neghiob ? Oi fi învățat și eu ceva în șaizeci de ani pe pămînt. Să nu fii îngrijorat, o să aibă giulgiu și încă unul mai bun decît i-am fi putut da noi !

Madhava era neîncrezător.

— Cine o să-i dea ? întrebă el. Tu ai făcut praf banii, iar ea îmi va cere mie socoteală. Eu i-am pus chinovarul stacojiu pe frunte [1].

Gheesoo îi răspunse țîfnos :

— Îți spun că o să aibă giulgiu ! De ce nu mă asculți ?

— Atunci de ce nu-mi spui cine o să i-l dea ?

— Aceiași oameni care ne-au mai dat. Doar că de astă dată n-or să ne dea bani.

Umbrele nopții se întindeau mereu, stelele începeau să clipească pe boltă. Cîrciuma se umplea de lume și zumzetul vesel creștea întruna. Unul cînta, altul vorbea cu glas tare, al treilea își îmbrățișa vecinul, un altul ducea

[1] Ceremonie tradițională la nunțile hinduse. Chinovarul roșu pe frunte este semnul femeii indiene măritate.

paharul la buzele prietenului ținîndu-l după umeri. Atmosfera se îmbibase de arome amețitoare. Mulți se cherchelisera bînd doar cîteva picături. Aerul din local te îmbăta mai repede decît băutura însăși. Vicisitudinile vieții îi împingeau pe oameni la cîrciumă în căutarea cîtorva clipe de evadare din realitate; voiau să uite, probabil, traiul lor mizerabil sau poate că voiau să uite că trăiesc.

Eroii noștri continuau să soarbă tacticos băutura și se simțeau fericiți. Ochii tuturor se ațintiseră cu invidie asupra lor. Ce oameni norocoși: o sticlă întreagă trona pe masa lor! După ce mîncară pe săturate, Madhava dădu restul de *poori* unui cerșetor care se oprise și-i privea cu jind. Pentru prima oară în viața lui tînărul bărbat simțea bucuria, mîndria și măreția gestului de a milui pe altcineva! Gheesoo îl îndemnă cu mărinimie:

— Ia și mănîncă, satură-te și binecuvîntează-ne! Cea care cîștigase banii aceștia a murit. Dar recunoștința ta va ajunge la ea, fără îndoială. Să-i dorești slavă, din tot sufletul. Sînt bani adunați cu mare trudă!

— O să meargă în rai, tată! O să fie încoronată regină acolo! zise Madhava înălțînd ochii din nou spre ceruri.

Gheesoo se ridică în picioare și, transportat parcă pe undele exaltării, aprobă:

— Da, fiule, o să se urce la ceruri! Nu a necăjit pe nimeni în viața ei, nu a pricinuit suferințe nimănui și chiar după moarte ne-a împlinit dorința cea mai arzătoare. Cine alta, dacă nu ea, e demnă de rai? Burtoșii care îi jecmănesc pe săraci și apoi aleargă la templu să ardă mirodenii și se scaldă în Gange ca să se curețe de păcate?

Însă dispoziția lor pioasă nu dură prea mult. Nestatornicia este virtutea principală a beției. În inima eroilor noștri ea atinsese strunele durerii și deznădejdii.

— Da, tată, începu Madhava, săracii duc o viaţă de iad ! În ce chinuri a murit, sărmana !

Începu să plîngă acoperindu-şi faţa cu palmele. Gheesoo îl consolă :

— De ce plîngi, fiule ? Fii fericit că s-a eliberat din robia vieţii ăsteia nenorocite ! A fost norocoasă că a izbutit să rupă de timpuriu cătuşele zeiţei Maya.

Se sculară în picioare şi se porniră să cînte : *„O, tu, vicleano şi amăgitoareo, de ce ne faci cu ochiul ?“* [1]

Beţivanii din cîrciumă se întoarseră şi îşi aţintiră ochii asupra lor. Tată şi fiu cîntau veseli imboldiţi de bucuria artificială făurită de alcool. Apoi, începură să joace. Săreau, se tăvăleau pe jos dînd ochii peste cap, se prefăceau ca nişte adevăraţi actori.

În cele din urmă, se cufundară în somn, beţi morţi.

---

[1] Aluzie la Maya, Zeiţa Iluziilor.

PUȚUL LUI THAKUR

I

Jokhoo duse ulcica la gură, dar un miros urît îl izbi. O întrebă pe Gangi :

— Ce fel de apă-i asta ? Nu o pot bea, miroase tare urît. Îmi arde gîtlejul de sete, iar tu îmi dai apă împuțită !

Gangi aducea apă de obicei seara. Puțul de la care se alimentau ei se afla departe și-i era greu să meargă acolo de mai multe ori pe zi. Ridică ulcica la nas : adevărat, duhnea îngrozitor. Ce se întîmplase ? Pesemne vreun animal oarecare căzuse în puț și se înecase. De unde să aducă acum apă proaspătă ? La puțul lui Thakur nu îndrăznea să se ducă ; ar fi fost izgonită înainte de a apuca să se apropie. Iar puțul lui Sahu se afla tocmai la celălalt cap al satului și nici de acolo nu i se va da voie să se aprovizioneze. De fapt, nu li se permitea să folosească nici una din fîntînile săpate în perimetrul satului.

De cîteva zile Jokhoo zăcea bolnav. Rămase nemișcat, răbdă cît răbdă, apoi — ajuns la capătul puterilor — gemu :

— Nu mai pot ! Mor de sete ! Dă-mi ulcica, am să mă țin de nas și o să beau cîteva înghițituri.

Gangi nu-i dădu. Boala i s-ar înrăutăți dacă ar bea apă infectată. Atîta lucru pricepea și ea. Dar nu știa că dacă o fierbe microbii sînt distruși.

— Cum să bei asemenea apă ? se împotrivi ea. Cine ştie ce animal o fi căzut în fîntînă ! Mă duc să-ţi aduc nişte apă proaspătă.

Jokhoo o privi cu surprindere.

— De unde ai să iei apă proaspătă ?

— De la unul din cele două puţuri : al lui Thakur sau al lui Sahu. Nu o să mă lase să iau şi eu o ulcică de apă ?

— O să-ţi rupă picioarele, asta o să se întîmple ! Mai bine las-o baltă ! Thakur o să te ciomăgească, brahmanul o să te blagoslovească, iar Sahu jupoaie cinci piei de pe tine pentru un serviciu mărunt. Nimeni nu crede în necazurile săracului ! Nu ţi-ar întinde o mînă nici dacă ai crăpa în faţa lor ! Cît despre ajutor, ce să mai vorbim ! N-o să te lase să iei nici măcar o picătură de apă ! [1]

Ceea ce spunea Jokhoo era crudul adevăr. Gangi nu-i putea răspunde nimic. Totuşi nu-l lăsă să bea apa aceea infectă.

II

Era întuneric beznă. Istoviţi după truda de peste zi, muncitorii ogoarelor dormeau adînc. Mai existau, totuşi, cîţiva săteni lipsiţi de griji care umpluseră bătătura lui Thakur. Prilej de a-şi dovedi vitejia în vreun fel nu aveau şi nici vremurile nu erau potrivite pentru aşa ceva. Prin urmare, cei adunaţi acolo discutau despre bătăliile legale purtate cu dibăcie de Thakur, linguşindu-l şi lăudîndu-i abilitatea cu care îl mituise pe inspectorul de poliţie într-o anumită împrejurare şi izbutise să iasă basma curată ; despre manevrele meşteşugite întreprinse pentru a-şi procura de la tribunal dosarul unei pricini importante etc. I se respinsese în mod oficial cererea de a i se elibera o copie a dosarului în cauză, iar cei care l-ar fi

[1] Eroii povestirii sînt paria.

putut totuși servi îi ceruseră cincizeci, ba unii chiar o sută de rupii. El reușise să facă rost de un exemplar fără nici un ban ! Trebuie să știi cum să procedezi în asemenea chestiuni !

Între timp, Gangi ajunsese la fîntînă. Licărul slab al unei torțe ajungea pînă la ea. Se piti în spatele platformei pe care se înălța puțul și așteptă ivirea unui prilej potrivit. Tot satul se aproviziona de la puțul lui Thakur, nu exista nici o opreliște pentru nimeni, doar ei erau lipsiți de binefacerile lui.

Inima lui Gangi se răzvrăti în fața acestei nedreptăți strigătoare la cer. „De ce ne prigonesc, de ce ne înjosesc ? gîndea ea revoltată. De ce se socotesc mai buni decît noi ? Ce-i îndreptățește să poarte firul sacru [1] în jurul pieptului ? Căci sînt niște fățarnici fără pereche : fură, înșeală, plăsmuiesc învinuiri împotriva altora. Doar alaltăieri Thakur a furat o oaie de la un biet păstor, a tăiat-o și s-au ospătat cu toții. Acasă la *Panditji* jocul de zaruri aproape că nu contenește. Sahu pune ulei în *ghee* și îl vinde ca pe o marfă curată. Miere îi curge din gură cînd vorbește, dar cînd sosește sorocul să-și încaseze datoriile devine neîndurător ca un tigru flămînd. Și-atunci cum de se pot socoti mai buni ? Pentru că noi nu ne batem cu pumnii în piept, nu strigăm în gura mare că sîntem cei mai buni ! De cîte ori se întîmplă să trec prin sat bărbații mă privesc lacom, li se scurg ochii după mine, încep să se agite. Și mai pretind că pronia le-a hărăzit din naștere superioritatea !“

Se auziră pași apropiindu-se și inima lui Gangi începu să bată nebunește. Apucă găleata și frînghia și iute se retrase la adăpostul unui copac. Dacă ar fi surprinsă, nenorocirea s-ar abate asupra ei. Ei nu ar avea nici un pic de milă, ar ciomăgi-o fără îndurare. Pe sărmanul Mangoo îl stîlciseră în bătaie atît de rău, încît luni de

[1] Semnul superiorității brahmanice.

zile scuipase sînge. Asta numai pentru că refuzase să lucreze ca *begar* [1]. Și tot se mai socotesc superiori din naștere !

Două femei se apropiară de puț, discutînd cu năduf despre zaiafetul din casa bogătașului.

— Ei stau la masă, se ghiftuiesc și ne trimit pe noi să le cărăm apă !

— Nu se simt bine dacă ne văd odihnindu-ne și noi un pic !

— Dar el de ce nu pune mîna pe găleată să se ducă la apă ? Știe doar să poruncească : „Vreau apă proaspătă !" Parcă am fi roabele lui !

— Păi ce altceva ești ? Nu capeți hrană și îmbrăcăminte ? Mai primești și ceva bani, întocmai ca sclavii !

— Nu mă umili, surioară ! Tînjesc după o clipă de răgaz, dar în zadar ! Zău că aș trăi mai bine de-aș trudi pentru un străin. Aici mă spetesc muncind și, în schimb, nu aud decît cuvinte de ocară !

Femeile umplură ulcioarele și plecară. Gangi își părăsi ascunzătoarea și se apropie din nou de puț. Șleahta trîndavilor se risipise. Thakur închisese poarta și se pregătea să se culce în curte, pentru a se bucura de răcoarea nopții. Gangi răsuflă ușurată : în sfîrșit drumul era liber ! Nici prințul din poveste nu pășise cu mai mare grijă cînd se dusese să fure nectarul miraculos. Gangi se urcă pe platforma puțului bucurîndu-se ca un copil. Scrută împrejur în bezna nopții, așa cum face ostașul cînd se pregătește de atac. De era surprinsă asupra faptului, nu se putea aștepta la iertare. Pînă la urmă își luă inima în dinți, chemă pronia în ajutor și legînd găleata de frînghie o slobozi în puț. Găleata se cufundă în apă, ușor, fără să facă zgomot. Gangi trase cu repeziciune frînghia. Chiar și un atlet nu ar fi reușit să o scoată mai iute. Găleata ajunse la buza puțului. Se aplecă să o apuce și să o pună

---

[1] Muncă forțată.

pe ghizd cînd, deodată, se deschise poarta casei lui Thakur. Gangi înlemni. Dacă un leu, cu gura căscată, ar fi apărut în fața ei, nu s-ar fi speriat mai rău. Scăpă găleata care se scufundă în adîncul fîntînii cu un plescăit puternic, trăgînd după ea și frînghia. Cîteva clipe se mai auzi un gîlgîit lin, apoi tăcerea se așternu din nou.

Thakur se îndreptă spre puț strigînd : „Care-i acolo ?"

Gangi coborî valvîrtej de pe platformă și o rupse la fugă fără să privească în urmă. Acasă îl găsi pe Jokhoo cu ulcica la gură, bînd aceeași apă puturoasă.

CALEA IZBĂVIRII

Mîndria care face să tresalte inima țăranului cînd își privește lanul în pîrg seamănă cu orgoliul soldatului pentru turbanul său roșu, cu aroganța cochetei stîrnită de podoabele care o fac mai frumoasă sau, în fine, cu mulțumirea simțită de medic atunci cînd are în față pe bolnavul ce trebuie să fie examinat.

De cîte ori Jhingur își privea ogorul cu trestie de zahăr, îl cuprindea un soi de amețeală plăcută, parcă ar fi băut o licoare minunată. Poseda trei *bigha* de pămînt care îi puteau aduce ușor un venit de șase sute de rupii. Iar dac-o vrea Dumnezeu să crească prețurile, ar mai avea motive să se plîngă ? Vitele îmbătrîniseră, așa că își va cumpăra o pereche de bouleni frumoși la tîrgul de la Batisar. Și dacă ar izbuti să pună mîna pe încă vreo două *bigha,* cu atît mai bine ! Cît despre bani, n-avea de ce să se îngrijoreze : negustorii începuseră să-i dea tîrcoale, lingușindu-l. De aceea, Jhingur era convins că nu este altul în sat mai vrednic decît el... fapt pentru care cu greu găseai vreun consătean cu care să nu se fi certat.

Într-o seară, pe cînd ședea cu fiu-său în poală și curăța mazăre, văzu o turmă de oi îndreptîndu-se spre el. „Cărarea bătută de oi nu trece pe acolo, își zise el. De ce n-o

fi coborît turma de-a lungul rîului ? Cui i-a trecut prin cap să le mîne pe aici ? O să-mi calce în picioare și o să-mi mănînce recolta și a cui va fi paguba ? Pun rămășag că-i Buddhu, ciobanul... ia te uită ce-ndrăzneală ! Mă vede că-s aici și nu-și strunește oile ! Cum să-i permit *așa ceva ?* Dacă-l rog să-mi vîndă un berbec, îmi cere cinci rupii. O pătură o poți cumpăra cu patru rupii, dar el nu ți-ar lăsa nici un bănuț sub cinci !"

Între timp, turma se apropiase de ogor.

— *Arrey !* [1] răcni Jhingur, ce te-a apucat să-ți mîni turma pe aici ? !

— Jupîne, îi răspunse cu sfială Buddhu, am luat-o pe lîngă zăgazul de la hotar și dacă le-ntorc acum ar însemna să facem vreo trei kilometri în plus.

— Și ce-mi pasă mie ! Vrei să le las să-mi nimicească roadele muncii, călcîndu-mi în picioare lanul ? De ce nu te-ai dus pe alt drum ? Ce crezi că-s eu, vreun tîrîie brîu sau vreun terchea-berchea ? Sau ți s-au urcat banii la cap ! Ia, valea, înapoi !

— Jupîne, lasă-mă să trec doar astăzi și dacă oi mai călca vreodată pe aici, poți să-mi faci ce vrei.

— Ți-am spus s-o ștergi de-aici, cu oi cu tot ! Dacă una singură îmi calcă ogorul, să știi că dai de mare belea !

— Jupîne, pledă Buddhu, dacă oile mele ți-or strivi un singur fir de iarbă, poți să mă certi și să mă-njuri cum ți-o veni la gură.

Buddhu vorbea pe un ton umil, dar în sinea lui hotărîse să nu dea înapoi, căci socotea că s-ar face de rușine. „Dacă o să întorc turma din drum de fiecare dată cînd cineva se răstește la mine și mă amenință, unde or paște oile mele ? își zicea el. Azi așa, mîine tot așa și pînă la

[1] Apelativ, exclamație.

urmă nimeni n-o să-mi dea voie, or tăbărî cu toții pe mine să mă sperie !“

Buddhu era tenace și încăpățînat. Avea două sute patruzeci de oi și nu se sfia să pretindă opt *anna* pe noapte ca să le lase pe tarlaua cuiva să o îngrașe cu bălegarul lor. Pe deasupra vindea laptele muls, iar lîna o țesea și făcea din ea pături. „De ce s-o fi mîniind așa de tare că tot nu-mi poate face nimic, se gîndea el. Doar nu-s sluga lui !“

Cînd oile simțiră mireasma ierbii proaspete dădură năvală pe ogor. Buddhu începu să lovească de zor cu bîta încercînd să le împingă înapoi. dincolo de hatul ogorului, însă fără succes ; izbutea să le oprească ici. dar ele pătrundeau dincolo.

— Așa deci, vrei să treci cu sila ! Te-nvăț eu minte ! urlă plin de furie Jhingur.

— S-au speriat de tine. zise Buddhu. Dă-te la o parte că le scot eu de pe ogor.

Însă Jhingur nu-l ascultă. Puse copilul jos, apucă ciomagul de lîngă el și începu să dea fără milă în oi. Nici chiar *dhobi,* omul care spăla rufe, nu-și bătea măgarul cu atîta cruzime. Jhingur rupea picioarele și frîngea spinările oilor care behăiau cu disperare, în timp ce Buddhu încremenise privind cum îi e nimicită oastea. Nu țipa la oi, nu-i spunea nimic lui Jhingur. doar stătea și privea ce se întîmplă sub ochii lui. În nici două minute, cu vitejia unui erou de epopee, Jhingur spulberase și pusese pe fugă forțele inamice. După acest crunt măcel, Jhingur îi zise cu orgoliul învingătorului :

— Acum cară-te și să nu te mai prind pe aici !

Privindu-și oile betegite, Buddhu spuse :

— Urîtă treabă ai făcut. Jhingur, dar o să-ți pară rău.

*

Să te răzbuni pe un agricultor e mai ușor decît să cojești o banană. Toată averea lui e pe cîmp sau în hambar. Produsul muncii îi intră în casă după multe chinuri provocate de natură și de zei. Iar dacă vreun dușman din speța omenească contribuie și el la necazuri, atunci nimic nu se alege din strădaniile bietului țăran. Cînd Jhingur se întoarse acasă și povesti familiei cele întîmplate, toți ai lui tăbărîră cu gura pe el.

— Jhingur, ți-ai căutat beleaua cu lumînarea. Te-ai fi putut descurca, dar te-ai purtat ca un neghiob! Parcă nu știi ce îndărătnic e Buddhu. Dar nu-i încă prea tîrziu, du-te și te-mpacă, altminteri îți iei tot satul în cap! îl îndemnară ei.

Jhingur cugetă la sfaturile primite. Își dădu seama de prostia făcută și începu să-i pară și lui rău. Dacă oile i-ar fi mîncat un pic din recoltă n-ar fi fost nici o nenorocire, n-ar fi sărăcit din atîta lucru. De fapt, smerenia e izvorul prosperității țăranului. Lui Dumnezeu nu-i place cînd un țăran începe să umble cu nasul pe sus. Pe Jhingur nu-l prea încînta ideea de a se duce la Buddhu, dar — împins de ai săi — porni la drum.

Era în miezul anotimpului rece. Ceața și umbrele serii se împleteau și se întindeau punînd stăpînire pe toată firea. Tocmai ieșise din sat cînd, deodată, încremeni și inima începu să-i bubuie în piept: din direcția ogorului său se înălțau vîlvătăi! Ardea un lan! Începu să alerge ca un nebun, nădăjduind că nu e al său. Însă pe măsură ce se apropia speranța îi scădea, pînă îi pieri cu totul. Nenorocirea pe care voise să o prevină, se abătuse pe capul său! Pentru a se răzbuna, nemernicul de Buddhu nu pregetase să dea foc lanului lui Jhingur, fără să țină seama că în felul acesta năpăstuiește tot satul. Alerga

acum atît de repede, încît ogorul nu i se mai păru departe, ca altă dată ; terenul brun-roşcat care îl despărţea de el, parcă n-ar mai fi existat, aşa de iute îl străbătu.

Cînd, în cele din urmă, ajunse la locul pojarului, focul luase proporţii dezastruoase. Jhingur începu să se bată cu pumnii în cap, tînguindu-se. Sătenii alergau din toate direcţiile, smulgînd în fugă snopi de mei cu care să bată focul. O încleştare înverşunată se încinse între om şi natură, lupta rămînînd nedecisă mult timp : părea că va învinge cînd o tabără, cînd cealaltă. Flăcările băteau în retragere, aproape piereau, dar răbufneau din nou cu forţă îndoită, ca războinicii cuprinşi de beţia luptei. Iar Buddhu se dovedea cel mai curajos dintre toţi sătenii. Cu *dhoti*-ul săltat şi prins la brîu, se avînta neînfricat unde erau vîlvătăile mai mari, hotărît să-l răpună pe inamic sau să moară ; şi de fiecare dată scăpa ca prin urechile acului ! În cele din urmă, omul triumfă, dar victoria se asemăna unei înfrîngeri. Recolta de trestie de zahăr a întregului sat se făcuse scrum şi o dată cu ea se spulberaseră şi speranţele ţăranilor.

*

Nu era taină pentru nimeni cine pusese focul însă nimeni nu îndrăznea să o spună cu glas tare. Dovezi nu existau şi atunci cum să aduci o acuzaţie dacă nu o poţi susţine cu probe ? Jhingur nu mai îndrăznea să se aventureze afară din casă. De cîte ori se întîlnea cu consătenii era silit să le asculte ocările. Oamenii îi spuneau de la obraz :

— Tu eşti pricina nenorocirii, tu ne-ai dus pe toţi de rîpă ! Ţi se urcase la cap şi nici cu prăjina nu-ţi ajungea

cineva la nas ! Singur te-ai năpustit și ai năpăstuit tot satul ! Dacă nu te luai la harță cu Buddhu, s-ar fi abătut necazul ăsta pe noi ?

Cuvintele pe care le auzea îl ardeau la inimă mai rău decît pierderea recoltei și din cauza asta nu mai ieșea din casă cît era ziua de lungă.

Iarna își depăna firul zilelor. Odinioară, pe vremea asta, teascul de stors trestia se rotea neobosit chiar și noaptea, aroma sucului ce se prelingea din trunchiurile zdrobite umplea aerul, în timp ce țăranii aprindeau focurile și se adunau roată în jurul lor, trăgînd din *hookah.* Acum totul era paragină dezolantă. Țăranii îl blestemau pe Jhingur și, din cauza frigului, ferecau ușile și se culcau.

Pentru agricultor trestia de zahăr nu constituie un avut oarecare, ea e însăși esența traiului său ; îi beau zeama și în felul acesta răzbesc pînă în primăvară, fac focul cu frunzele ei și se încălzesc, își hrănesc vitele cu turtele rămase de la teasc. Cîinii satului, care obișnuiau să se cuibărească în cenușa caldă a focurilor stinse, acum mureau de frig pe capete ; la fel și vitele care se prăpădeau din lipsă de furaje. Datorită frigului excesiv, țăranii se îmbolnăveau, făceau febră și tușeau. Iar pricina acestei situații nenorocite era Jhingur, blestematul, criminalul de Jhingur !

Jhingur se gîndi și iarăși se gîndi și hotărî că trebuie să-l aducă pe Buddhu exact în starea în care ajunsese el. Buddhu, care îl ruinase, se lăfăia în bunăstare ; Jhingur îl va aduce la sapă de lemn !

Din ziua cînd se certaseră atît de aprig, Buddhu îl ocolea pe Jhingur. De aceea Jhingur se decise să și-l apropie, să-l convingă că nu nutrește nici o bănuială cu privire la rolul pe care îl jucase la incendierea recoltei. Într-o zi se duse la Buddhu, chipurile să-i ceară o pătură, iar acesta

îl întîmpină ca pe un oaspete de seamă ; căci un om adevărat oferă *hookah* chiar și dușmanului, dacă i-a pășit pragul, și nu îl lasă să plece fără a-l cinsti cu lapte și sirop.

În vremea asta Jhingur, ca să poată supraviețui, muncea la o fabrică de ambalat iută. Plata o primea o dată pe săptămînă și nu putea face față traiului zilnic decît cu ajutorul lui Buddhu. Astfel Jhingur reuși să reînnoade legăturile de prietenie cu acesta.

Într-o zi, Buddhu îl întrebă :

— Spune-mi, Jhingur, ce i-ai face — dacă l-ai prinde — individului care ți-a dat foc la recoltă ?

— I-aș spune : bine ai făcut, frățioare, ai curmat îngîmfarea care mă copleșise și m-ai ajutat să devin om de treabă din nou ! răspunse Jhingur pe un ton solemn.

— În locul tău nu l-aș ierta, i-aș da foc casei ! îl încercă Buddhu.

— Ce rost are să ațîți vrajba cînd viața e atît de scurtă ? M-a ruinat, e drept, dar la ce mi-ar folosi dacă îl ruinez și eu pe el ? replică Jhingur.

— Ai dreptate, așa trebuie să gîndească un om cinstit și credincios, îl aprobă Buddhu. Însă la mînie, omul nu mai cugetă sănătos.

*

Sosi primăvara. Țăranii începură să pregătească ogoarele pentru plantarea trestiei de zahăr. Lui Buddhu treburile îi mergeau din plin. În fața casei lui se aflau în permanență cinci-șase consăteni care se învîrteau în jurul său și încercau să i se vîre sub piele ; iar el îi privea de sus pe toți. Dublă prețul pentru închirierea oilor atît de

solicitate la îngrășatul pămîntului, iar dacă vreunul obiecta, îl punea la punct fără multă vorbă.

— Ascultă, frate, zicea el, nu te silesc să iei oile mele. Dacă nu-ți convine, drum bun ! Asta-i prețul și nu las un bănuț mai puțin !

Cu toată grosolănia sa, oamenii roiau împrejurul lui ca popii în jurul pelerinilor.

Lakshmi, zeița abundenței, nu impresionează prin statură. Ea se poate face mică-micuță sau crește în dimensiuni — după cum socotește necesar — în asemenea măsură încît cele mai grandioase dovezi ale mărinimiei sale le poate concentra în cîteva cifre puse pe hîrtie. Alteori cînd, se manifestă prin gura unui bărbat, dimensiunile ei se reduc aproape la nimic. În orice situație însă, pentru a-și stabili reședința permanentă ea are nevoie de spațiu suficient. Dacă pășește pragul cuiva, atunci casa acestuia trebuie să-și schimbe înfățișarea, căci ei nu îi plac locuințele mici.

Casa lui Buddhu începu și ea să crească. Mai întîi construi o verandă în față, apoi adăugă patru camere la cele două pe care le avea deja ; pe scurt, casa fu înnoită din creștet pînă-n temelie. De la unul căpătă lemnele de care avea nevoie, de la altul turtele de tizic pentru întreținerea focului la cuptorul de ars cărămizi, un al treilea îi procură bambus și stuf pentru gard. Pentru ridicarea zidurilor a plătit, dar nu cu bani, ci cu niște miei. Înălțarea casei — o clădire bună, în linii mari — îl costă mai nimica. Iată ce putere are zeița Lakshmi ! Apoi începură pregătirile pentru ceremonia binecuvîntării noii locuințe.

În timpul acesta, Jhingur trudea pînă la istovire din zori și pînă în amurg, dar nu izbutea niciodată să-și umple burta pe săturate. Și-atunci, cine îl putea învinui că-i

cătrănit la suflet și că inima îi e neagră de supărare ? Cine pe lumea asta poate răbda nedreptatea ?

Într-o zi, Jhingur se duse, plimbîndu-se alene, în cartierul tăbăcarilor paria. Îl chemă pe Harihar, iar acesta îl întîmpină salutîndu-l „Ram ! Ram !" și îndată umplu cu tutun două *hookah*. Începură să fumeze în tăcere. Harihar, șeful tăbăcarilor, era un individ de speță inferioară și nu exista țăran în sat care să nu se înfioare cînd îl vedea. Pufăiră o vreme, apoi Jhingur îl întrebă :

— Au sosit sărbătorile de primăvară și nu se aud cîntecele voastre. Ce s-a întîmplat ?

— Ce sărbători ? Burta nu știe de așa ceva, ea nu ne dă răgaz. Mai bine spune-mi cum o duci în ultimul timp ? îl întrebă Harihar la rîndul său.

— Mă descurc, mă descurc, îi răspunse Jhingur. Vremuri grele, viață grea ! Dacă muncesc o zi întreagă la fabrică, am cu ce să ațîț seara focul în sobă. Dar în ziua de azi banul trage numai la Buddhu. Are atîta bănet că nu mai știe unde să-l ascundă. Și-a clădit o casă nouă, a cumpărat oi și mai multe. Acum face mare tărăboi cu pregătirile de blagoslovire a noii locuințe. A trimis *pan* [1] în dar șefilor celor șapte sate din împrejurimi și i-a poftit pe toți la ceremonie.

— Cînd maica Lakshmi își pogoară harul, oamenilor li se tulbură ochii și nu mai văd lucrurile limpede. Uită-te la Buddhu, parcă nu pășește pe același pămînt călcat și de mine și de tine. Iar cînd deschide gura, o face numai ca să se fălească.

— De ce nu s-ar făli ? Mai e cineva în sat ca el ? Dar, să știi, prietene, eu nu sufăr nedreptatea. Dacă Dumnezeu îmi dă ceva, îmi plec capul cu smerenie și primesc.

---

[1] *Betel* pregătit pentru a fi consumat.

Nu că m-aş socoti mai presus decît alţii, însă cînd îl aud fudulindu-se, nu-mi pot stăpîni furia ! „Hoţul neprins e negustor cinstit !“ se zice. Buddhu nu pregetă să ne calce în picioare ca să se înalţe el. Mai ieri încă îl vedeai pe cîmp, aproape gol, numai cu o bucată de pînză în jurul șoldurilor, luptîndu-se să gonească ciorile, iar acum nu-i ajungi cu prăjina la nas !

— Ia spune-mi, pot să fac ceva ? se interesă Harihar fără ocolișuri.

— Ce ai putea face ? Boi sau bivoli nu ţine. Îi e frică să nu le facă cineva vreun rău ca să-l lovească pe el.

— Dar crește oi, nu-i așa ?

— Trebuie urzit totul așa de bine, încît să nu-și mai poată ridica niciodată nasul, să nu se mai poată înavuți în vecii vecilor !

Apoi începură să şuşotească.

E un mare mister cum de se iubesc cei răi la suflet tot atît de mult pe cît de tare se urăsc între ei oamenii de treabă. Savanții, prelaţii, poeţii fierb de invidie la vederea unui alt savant, prelat sau poet. Un cartofor însă ţine cu un alt cartofor și-i sare în ajutor la nevoie ; la fel beţivii și hoții. Dacă un *pandit* brahman se împiedică pe întuneric și cade, confratele de lîngă el îi arde vreo două picioare în spate, ca să nu se poată ridica. Cînd însă un hoţ îl află la ananghie pe un alt hoţ, îi vine în sprijin fără să stea pe gînduri. Lumea îi urăște pe răufăcători și se unește împotriva lor, așa că aceștia trebuie să se ajute între ei ; pe cînd virtutea e lăudată într-un glas, fapt pentru care virtuoșii se pizmuiesc unul pe altul. Ce cîștigă un hoţ dacă îl omoară pe un alt hoţ ? Dispreţ ! Însă un savant care îl calomniază pe altul dobîndește gloria !

Jhingur și Harihar se sfătuiră, discutară planul, mij-

loacele de folosit, momentul cînd să fie pus în aplicare și toate celelalte amănunte. Cînd se despărțiră, Jhingur pășea țanțoș : dușmanul era ca și doborît ! Buddhu nu avea nici o șansă de scăpare !

A doua zi, în drum spre locul de muncă, Jhingur se opri în fața casei lui Buddhu.

— Nu te duci la lucru azi ? îl întrebă acesta.

— Ba da, îi răspunse Jhingur, dar m-am oprit ca să te întreb dacă nu-mi dai voie să-mi aduc vițica să pască împreună cu oile tale. Bietul animal stă toată ziua priponit în fața casei și pînă mă întorc de la fabrică n-are cine să-i dea hrană și nici s-o adape.

— Frățioare, eu nu mai am vaci și nici bivoli. Știi că tăbăcarii-s niște hoți cu toții. Harihar, ăla, mi-a omorît două vaci, sînt sigur ; nu știu ce le-a dat pe ascuns să mănînce. De atunci m-am jurat să nu mai țin vite. Dar a ta e doar o vițea și nu văd ce folos ar putea trage cineva dacă i-ar face vreun rău. Adu-o aici cînd vrei, încuviință Buddhu fără să bănuiască nimic.

Apoi îi arătă lui Jhingur tot ce pregătise pentru desfășurarea ceremoniei care trebuia să aibă loc în aceeași seară : *ghee*, zahăr, făină, legume felurite, toate așezate la îndemînă, așteptînd doar semnalul de începere a petrecerii. Jhingur rămase cu gura căscată.

Cînd se înapoie de la muncă, Jhingur luă vițeaua și o duse la Buddhu. Ceremonia începu la vremea sorocită, iar festinul oferit preoților brahmani care oficiau a fost nemaipomenit de îmbelșugat. Buddhu nu avu nici măcar răgazul să meargă să se îngrijească de oi.

Chiolhanul se prelungi pînă dimineața. Buddhu tocmai se sculase și luase o gustare, cînd un om veni și-i spuse :

— Buddhu, pe cînd tu şedeai şi chefuiai, viţeaua din turma ta a murit. Ai dat de bucluc! Funia era încă în jurul grumazului vitei [1].

La auzul veştii, Buddhu se clătină de parcă primise o lovitură în plină faţă. Jhingur, care se învîrtea pe acolo, auzi şi sări în sus.

— O, Doamne, viţica mea! exclamă el. Să mergem să vedem ce s-a întîmplat. Să ştii însă că eu n-am legat-o, Buddhu. Am dus-o, am slobozit-o în mijlocul turmei şi m-am înapoiat acasă. Cînd ai legat-o cu funia?

— Nu m-am atins de nici o funie, cerul mi-e martor! De aseară n-am fost la oi! protestă Buddhu.

— Dacă nu tu, atunci cine? se miră Jhingur. Trebuie că ai legat-o şi ai uitat.

— Şi-apoi, se afla în turma ta, interveni unul din brahmanii invitaţi. Lumea o să spună că, indiferent cine i-a pus juvăţul, viţeaua a murit din cauza neglijenţei lui Buddhu.

Tocmai atunci apăru Harihar care întări:

— Aşa e, l-am văzut aseară pe Buddhu punînd funia de gîtul viţicii, minţi acesta.

— Pe mine?! zise Buddhu uluit.

— Nu tu erai acela care — după ce ai lăsat ciomagul din mînă — ai legat viţeaua?

— Şi te mai pretinzi om cinstit! M-ai văzut tu pe mine legînd-o? întrebă plin de obidă Buddhu.

— De ce te aprinzi aşa, frăţioare? Dacă susţii că n-ai legat-o, apoi n-ai legat-o şi gata! se prefăcu Harihar că dă înapoi.

---

[1] Moartea unei vite legate este considerată de hinduşi drept un mare păcat de care se face vinovat cel în grija căruia se afla aceasta.

Dar un alt preot interveni.

— Nu e de glumă, vorbi acesta solemn. Cine ucide o vacă va fi pedepsit cu lapidarea. Va trebui să luăm o hotărîre în privința aceasta.

— *Maharaj* [1], a fost un accident, își pledă cauza cu glas rugător Buddhu.

— Și ce-i cu asta ? Glasul preotului se înăsprise. Este scris că vaca nu trebuie ucisă, cu sau fără voie !

— Așa e, sări și Jhingur. Să legi o vacă e un act diavolesc !

— Scripturile consemnează că e un păcat din cele mai mari, continuă preotul. A omorî o vacă e tot una cu a omorî un brahman !

— Așa e, interveni din nou Jhingur. Vaca ocupă un loc de seamă în viața noastră, de aia o respectăm, nu-i așa ? Dar, *Maharaj*, a fost un accident, zău, găsește o cale să-l salvăm pe bietul om !

Buddhu încremenise ascultînd acuzația formulată împotriva sa cu simplitatea unui fapt divers, de parcă ar fi fost un fleac. Nu avea nici o îndoială că Jhingur uneltise și pusese la cale nenorocirea care acum se abătuse pe capul său. Însă chiar de ar fi negat de o mie de ori, respingînd învinuirea ce i se aducea, tot nu l-ar fi crezut nimeni. Mai mult, unii ar fi spus că vrea să scape de pedeapsa ce i se cuvenea de drept. Preotul brahman — acea ființă divină — știa că are de cîștigat de pe urma osîndei ce o va da și, firește, nu putea irosi un prilej atît de rar. Ca urmare, Buddhu fu învinuit de moartea unei vaci și, foarte mînios, preotul hotărî modul de răscumpărare a păcatului ; îl condamnă să cerșească timp de trei luni, apoi să facă pelerinaje la șapte locuri sfinte și, pe deasupra, să plă-

[1] Apelativ de respect.

tească prețul a cinci vaci și să ospăteze cinci sute de brahmani !

Buddhu înmărmuri. După ce ascultă verdictul, izbucni în plîns amar, ceea ce îl determină pe preot să reducă perioada de cerșit cu o lună. Altminteri nu manifestară nici o milă. N-avea la cine să facă apel, n-avea cui să i se plîngă. Trebuia să accepte sentința fără să crîcnească.

Lăsă oile în plata Domnului. Copiii erau mici, femeia singură, cum ar fi reușit să se descurce ? Bietul om fu silit să cerșească din poartă-n poartă, spunînd : „Chiar și zeii sînt surghiuniți dacă ucid o vacă !“ Oamenii îl miluiau, e drept ; dar, o dată cu obolul primit urechile lui Buddhu trebuiau să suporte tot soiul de ocări. Alimentele căpătate peste zi le gătea seara sub un copac și tot acolo se culca. Greutățile nu îl speriau, căci era obișnuit să bată drumurile și să colinde coclaurile cu oile cît era ziua de lungă, să se culce sub cîte un copac, iar mîncarea nici acasă nu fusese mai bună decît cea de care avea parte acum. Dar îi era rușine să cerșească. Mai ales cînd vreun sătean își bătea joc de el, spunîndu-i : „Frumoasă cale de agonisit pîinea ți-ai găsit !“, îi venea să intre în pămînt. Dar ce putea face ?

Se înapoie acasă după două luni. Îi crescuseră plete, se jigărise și se gîrbovise ca un bătrîn de șaizeci de ani. Acum trebuia să facă rost de bani pentru pelerinaje, dar unde-i cămătarul care să dea cu împrumut unui păstor ? Pe oi nu te poți bizui ! Uneori cîte o molimă curăță într-o singură noapte o turmă întreagă. Pe de altă parte, acum se aflau în miez de vară, anotimpul cînd nu prea se obțin profituri de pe urma oilor. Un negustor de ulei ar fi fost dispus să-l împrumute cu dobîndă de doi *anna* la rupie, ceea ce însemna că în opt luni dobînda ar fi egalat

suma împrumutată. Buddhu nu cuteza să se îndatoreze în condiţii atît de înrobitoare. Cît timp lipsise, turma i se împuţinase. Cînd copiii duceau oile la păscut, sătenii ascundeau cîte una sau două în vreo colibă sau în altă parte, apoi le tăiau şi le mîncau. Bieţii copilaşi erau neputincioşi. Nu izbutiră să prindă nici măcar pe unul din hoţi. Nu îndrăzneau să se ia la harţă cu un om matur nici cînd îl prindeau asupra faptului. Buddhu se afla în mare cumpănă : tot satul se unise împotriva lui. Disperat, trimise după un măcelar căruia îi vîndu restul turmei pentru suma de cinci sute de rupii. Păstră două sute de rupii pentru pelerinaje, iar trei sute le puse de o parte pentru a-i ospăta pe brahmani.

După ce porni în pelerinaj, hoţii îi călcară casa în două rînduri, dar — din fericire — soţia şi copiii auziră şi reuşiră să salveze banii.

Savan, luna ploilor, sosi, natura înverzi. Nemaiavînd boi cu ajutorul cărora să poată ara, Jhingur dădu pămîntul în arendă. Buddhu îşi ispăşi păcatul comis, se eliberă de povara obligaţiilor şi o dată cu ele abandonă gîndurile de înavuţire. Acum, amîndoi erau lipiţi pămîntului, nu se mai puteau pizmui şi nici motive nu aveau să fie supăraţi.

Fabrica de iută îşi închise porţile şi Jhingur se duse să muncească la oraş, cu sapa şi tîrnăcopul, la construirea unei clădiri pentru găzduirea pelerinilor în trecere. Împreună cu el munceau încă o mie de oameni. La fiecare sfîrşit de săptămînă Jhingur îşi primea salariul pe care îl ducea acasă, rămînea peste noapte cu familia, iar dimineaţa se înapoia la muncă.

Buddhu veni şi el la şantier să caute de lucru. Şeful de echipă îl cîntări din ochi şi, văzînd cît de pricăjit şi de prăpădit este, îşi zise că nu-i bun la muncă grea şi îl

puse să care mortar zidarilor. O dată, pe cînd se ducea cu tipsia goală să o încarce, se întîlni nas în nas cu Jhingur. „Ram, Ram !“ se salutară și Jhingur îi umplu tipsia pe care Buddhu o săltă așezînd-o pe creștetul capului. Munciră în felul acesta, fără să schimbe o vorbă, pînă la sfîrșitul zilei. Seara, după încetarea lucrului, Jhingur îl întrebă :

— Gătești ceva ?

— Păi, dacă nu gătesc, ce mănînc ?

— Eu mănînc o singură dată pe zi hrană consistentă. Mă mulțumesc să beau apă, iar seara coc niște *chapati* [1]. Nu-s mofturos, zise Jhingur.

— Adu cîteva scînduri de colo, îl îndemnă Buddhu. Am adus niște făină măcinată acasă, aici, la oraș, costă prea scump. O frămînt pe lespedea aia. De vreme ce nu mănînci mîncare gătită de mine [2], fă bine și pregătește aluatul și coace niște *chapati*.

— Dar n-avem tigaie.

— Sînt destule, îl liniști Buddhu. Curăț o tipsie și gata tigaia !

Frămîntară aluatul, aprinseră focul, iar Jhingur coapse un morman de *chapati*. Buddhu aduse apă proaspătă. Mîncară lipiile cu sare și cu ardei iute, băură cîte o gură de apă, apoi îndesară tutun în *hookah* și se întinseră pe pămîntul pietros, fumînd în liniște. După un timp, Buddhu rupse tăcerea.

— Eu am dat foc recoltei de trestie de zahăr, mărturisi el calm.

---

[1] Lipii subțiri din aluat nedospit, coapte în tigaie sau pe plită, fără a folosi ulei. Se consumă în loc de pîine.

[2] Din această frază se deduce că Jhingur era brahman, iar Buddhu de castă inferioară.

— Ştiu, răspunse Jhingur cu inima uşoară, liberă de resentimente. Apoi, după cîteva minute de tăcere şi mai multe pufăituri din *hookah :* eu am legat viţeaua, iar Harihar a ucis-o, mărturisi la rîndul său.

— Ştiu, zise Buddhu cu inima la fel de uşoară.

Apoi, fără alte comentarii, se culcară.

PUTEREA BLESTEMULUI

Munshi Ramsevak ieși încruntat din casă. „Decît așa viață, mai bine moartea !“ își zise el. Dacă Moartea ar fi acceptat apelurile şi toate invitaţiile de soiul acesta, pămîntul ar fi fost depopulat pînă acum.

Munshi Ramsevak trăia în satul Chandpur. Era foarte bogat și înzestrat cu acele daruri deosebite de care au parte numai oamenii foarte avuţi. Lumea îl vedea în fiecare zi şezînd sub un arbore *neem*, în spaţiul afectat tribunalului în aer liber, cu servieta lîngă el și mapa îndesată cu hîrtii deschisă în faţa sa. Nimeni nu îl auzise pledînd, nimeni nu îl văzuse susţinînd un caz la curte, dar toată lumea îi spunea cu respect : „Domnul avocat“. Nici furtuna violentă, nici ploaia torenţială care ar fi inundat satul și nici grindina nimicitoare nu l-ar fi determinat pe avocatul nostru să se clintească de la locul său. Cînd se îndrepta spre tribunal, sătenii se buluceau după el cu respect și consideraţie, căci se dusese vestea despre elocinţa lui care, după cum se afirma, o egala pe cea a divinei Saraswati. Numiţi-o cum doriţi — avocatură sau practică juridică — activitatea sa avea drept ţel doar menţinerea tradiţiei de familie, deoarece de pe urma ei nu cîştiga cine ştie ce. Oamenii vorbeau despre arginţi, dar chiar şi bănuţii de arama intrau rareori în punga sa.

Nimeni nu se îndoia că Ramsevak e un bun cunoscător al legilor. Cu toate acestea, complicaţiile vieţii îl sileau să depăşească rolul unui simplu avocat. Dar, aşa cum am spus-o deja, îşi practica profesiunea pentru a nu abandona tradiţia familiei. Slăbiciunile naturii umane însă constituiau temelia solidă a traiului său zilnic.

În fapt, adevăratele surse de trai îi erau oferite de văduvele fără familie, care posedau din belşug acele bunuri ce îndulcesc viaţa, şi de bătrînii cu bani mulţi şi minte puţină. Văduvele îi încredinţau banii agonisiţi o viaţă întreagă „să-i pună la adăpost sigur", iar bătrînii — care se temeau de odraslele lor risipitoare — îi dădeau pe mînă toată averea. Dar banii o dată intraţi în pungă nu îşi mai aminteau drumul de înapoiere spre ieşire. Dacă se ivea nevoia, Munshi Ramsevak însuşi nu se sfia să ia cu împrumut. La urma urmelor, cum ar putea să propăşească afacerile fără sprijinul împrumuturilor ? Lua dimineaţa cu promisiunea că pînă seara îşi va achita datoria, dar amurgul nu se lăsa niciodată. Pe scurt Munshi Ramsevak ştia să ia, dar nu şi să dea. Şi asta făcea parte din tradiţia familiei.

Treburi de soiul acesta tulburau adesea pacea şi liniştea sufletească a lui Ramsevak, dar nu se temea cîtuşi de puţin de lege şi de justiţie. A-l înfrunta în domeniul acesta era ca şi cînd te-ai lupta cu un crocodil în apă. Şi totuşi, cînd vreun nenorocit se lua la harţă cu el, clevetea pe seama cinstei sale şi îl insulta, Ramsevak se simţea profund ofensat. Asemenea incidente nefericite se ţineau lanţ. Pretutindeni pe lumea asta există fiinţe abjecte care se desfată murdărindu-i cu noroi pe alţii. Instigaţi de asemenea elemente, indivizi meschini îndrăzneau uneori să-l calomnieze pe Ramsevak. Altminteri, ca să dăm un exemplu, cum ar fi cutezat văduva unui mărunt zarzavagiu să intre în curte la el şi să-l blesteme ? Ani

de zile fusese clientul femeii, ani de zile se aprovizionase cu legume de la ea. Şi ce dacă nu-i plătise ? Trebuia să aibă răbdare... mai devreme sau mai tîrziu ar fi căpătat ce i se cuvenea. Dar afacerile zarzavagiului acesta spurcat la gură se duseseră de rîpă în numai doi ani, iar acum văduva voia să-l facă de ocară pentru cîţiva bani, mînjindu-i reputaţia binecunoscută de om onorabil. Munshi Ramsevak era aşa de supărat încît ar fi fost în stare să-şi ia lumea-n cap. Şi nimeni nu i-ar fi reproşat nimic.

•

În acelaşi sat trăia văduva unui brahman, Munga. Bărbatul ei fusese sergent într-un batalion indian cantonat în Birmania şi murise acolo, în luptă. În semn de recunoaştere a serviciului său credincios, văduva primise cinci sute de rupii din partea guvernului. Fiind vremuri grele, femeia încredinţase toţi banii ei lui Ramsevak de la care cerea şi primea în fiecare lună mici sume cu care izbutea să o ducă de azi pe mîine.

Timp de mai mulţi ani Munshiji se achită corect de obligaţii. Însă cînd Munga îmbătrîni fără a da semne că intenţionează să părăsească lumea noastră, iar el îşi dădu seama că din toţi banii ce i se încredinţaseră nu-i va rămîne nici jumătate, îi spuse femeii pe şleau :

— Munga, ai de gînd să mori sau nu ? Dacă nu, spune-mi limpede cine se va îngriji de cheltuielile pentru funerariile tale ?, în felul acesta dîndu-i să înţeleagă că fondul primit spre păstrare s-a epuizat.

Femeia însă nu era proastă. În ziua aceea ochii i se deschiseră şi iluziile i se risipiră.

— Să-mi înapoiezi toţi banii care mi-au mai rămas ! îi ceru ea cu hotărîre.

Registrul fusese măsluit din timp și, conform celor notate în el, nu mai rămăsese nici o lețcaie din toată suma. Furioasă, Munga îl apucă de mînă și-i zise :

— Mi-ai furat 250 de rupii, dar n-am să-ți las nici o *paisa !*

Însă mînia unei sărmane văduve are exact efectul gloanțelor oarbe care pot speria copiii, altminteri nu dau nici un rezultat serios. La judecăți nu se-ncumeta să meargă — nu știa să scrie sau să citească și nici la socoteli nu se pricepea. Desigur, putea nădăjdui că *panchayat-ul* îi va face dreptate. Cei cinci înțelepți ai satului se întruniră și norod din mai multe sate din împrejurimi fu martor la dezbateri.

Munshi Ramsevak se ridică în picioare și, plin de respect, se adresă consiliului.

— Prieteni ! începu el să vorbească solemn. În piepturile voastre bat inimi nobile. Voi sînteți apărătorii adevărului. Mă înclin în fața voastră. Vă sînt recunoscător din adîncul sufletului pentru generozitatea și bunăvoința voastră, pentru clemența și dragostea manifestată față de oameni. Credeți cu adevărat că mi-am însușit banii acestei văduve nefericite ?

— Nu, nu ! Nu puteai face asemenea nedreptate ! protestară în cor membrii sfatului.

— Dacă ați fi hotărît că-s vinovat, nu-mi rămînea decît să mă arunc în apă, să mă înec. Eu nu-s bogat și de aceea nu mă pot mîndri cu dărnicia. Însă mulțumită tocului meu și bunăvoinței voastre nu mă pot plînge că m-aș zbate în nevoi. Mă credeți așa de meschin încît să escrochez o biată văduvă ?

— Nu, nu ! Nu ești în stare de asemenea josnicie ! fu părerea unanimă a celor cinci înțelepți chemați să facă dreptate.

Pasămite, ei simţiseră gustul dulce al banilor lui Munshiji ! Prin urmare sfatul îl achită şi cu asta dezbaterile luară sfîrşit. Munga oftă din rărunchi. „Ei bine, îşi zise ea, dacă nu i-am căpătat aici, pe pămînt, i-oi primi acolo, în ceruri !"

•

Nu exista nici un om în sat care să vină în sprijin sărmanei femei sau să plece urechea la durerile ei. Munga nu avea încotro, trebuia să îndure povara sărăciei. La trup era încă puternică şi — dacă voia — putea trudi din greu. Însă din ziua cînd *panchayat*-ul pronunţase hotărîrea împotriva ei, se jurase să nu muncească. Acuma, fie că era zi sau noapte, fie că mergea sau stătea pe loc, o obseda un singur gînd : să-şi ridice glasul, să-l facă de ocară pe Munshi Ramsevak. Şedea în pragul colibei şi îl blestema cu patimă folosind, cu precădere, un limbaj poetic punctat de metafore încît oamenii care o auzeau rămîneau uimiţi.

Încet-încet mintea femeii se tulbură. Descoperită, cu părul despletit şi încîlcit, cu trupul abia acoperit de zdrenţe, se aciuia prin locuri pustii, agitînd o toporişcă. Îşi părăsise coliba şi uneori putea fi găsită rătăcind printre ruinele unui *ghat* din vecinătatea locului de incinerat morţii. Cînd o vedea schimonosindu-se nebună, cu trupul scheletic şi ochii injectaţi, lumea se înfiora. Nimeni nu îndrăznea să o necăjească, nimeni nu se mai amuza pe seama ei. Cînd se ivea în sat, femeile fereeau uşile, copiii fugeau ţipînd, iar bărbaţii o ocoleau. Unul singur nu se speria şi nu se ferea din calea ei, iar acesta era Ramgulam, fiul lui Ramsevak. Toate defectele care îi lipseau tatălui le puteai afla la băiat. Îi teroriza pe toţi copiii din sat, iar

betegii — șchiopi sau chiori — nu îl puteau suferi, căci blestematul își bătea joc de ei cu o plăcere sadică. Se ținea după Munga bătînd din palme, asmuțea cîinii asupra ei pînă cînd biata ființă fugea îngrozită din sat.

Pierzîndu-și mințile o dată cu banii, Munga își cîștigase în schimb renumele de nebuna satului. Ședea de una singură bolborosind ore-n șir blesteme și exprimîndu-și dorința aprigă să smulgă, să rupă, să spintece, să mănînce carnea, oasele, ochii, ficatul și celelalte măruntaie din trupul lui Munshiji. Iar cînd ura ei atingea paroxismul, își îndrepta ochii spre casa lui Ramsevak urlînd cu voce ascuțită aceste cuvinte care îți făceau părul măciucă: „Am să-ți beau sîngele!" Cînd îi auzeau urletul spintecînd liniștea nopții, femeile tremurau înspăimîntate. Însă mai îngrozitor decît vocea era rîsul ei sălbatic. Plăcerea pe care o resimțea imaginîndu-și că soarbe sîngele lui Munshiji o făcea să izbucnească în hohote ce răsunau cu atîta forță sardonică, cu asemenea ferocitate bestială, încît bărbaților le îngheța sîngele în vine auzind-o în miez de noapte. Aveai impresia că sute de bufnițe și-au unit glasurile și țipă la unison.

Munshiji era, de felul său, curajos și dîrz și nu se lăsa speriat de o nebună mai mult decît curtea de judecată. Dar cînd înfiorătoarele cuvinte urlate de nenorocită îi ajungeau la urechi, simțea că îl năpădește frica. Omul nu se teme de justiția pămîntească însă, prin natura sa, frica de dreptatea cerească o are împlîntată în adîncul inimii. Astfel de gînduri se înfiripau în mintea lui Ramsevak și, și mai vîrtos, în mintea nevestei sale, cînd o auzeau pe Munga.

Nagin, care era gravidă, era o femeie abilă și vicleană. Ea îl povățuia și îl îndruma pe soț în toate afacerile sale. Lumea care afirma că Munshiji posedă elocința zeiței

Saraswati se înșela ; în realitate, nevastă-sa era înzestrată cu această virtute. Pe cît de iscusit se dovedea el la scris, pe atît de meșteră era ea la vorbă. Iar acum, soț și soție nu știau cum să facă să iasă cu fața curată din situația în care se zbăteau neputincioși.

Într-un miez de noapte, cînd Munshiji se culcase după ce — așa cum obișnuia cu regularitate — băuse cîteva păhăruțe de tărie pentru ca să uite necazurile de peste zi, deodată, chiar la ușa locuinței lor, izbucni urletul înfiorător al nebunei : „Am să-ți beau sîngele !“ Hohotele îngrozitoare care sparseră apoi liniștea întunericului îl făcură pe Munshiji să sară ca ars din pat, de parcă o undă de șoc electric îi străbătuse trupul. Picioarele îi tremurau, iar inima îi bătea gata să-i spargă pieptul. Își adună tot curajul și cu un mare efort de voință se duse la Nagin, care acum dormea separat, și o trezi.

— Ce vrei ? îl bruscă femeia țifnoasă.

— Nebuna e-n pragul casei noastre ! șopti bărbatul.

— Ce zice ? întrebă Nagin fără să-și dea seama.

— Nu fii proastă ! o repezi Munshiji. Ce crezi că poate spune ?

— E chiar aici, la ușa noastră ? întrebă neîncrezătoare soția.

— N-o auzi, e aici ! o asigură soțul.

Nagin nu se temea de Munga, dar îi era tare frică de nenorocirea pe care o simboliza nebuna. Era convinsă totuși că îi va veni de hac dacă îi va vorbi.

— Lasă-mă să-i spun cîteva vorbe, zise ea, dar el se opuse.

Se apropiară amîndoi în vîrful picioarelor de ușă, o crăpară cu precauție și scrutară întunericul. Deslușiră cu greu umbra vagă a femeii horcăind întinsă pe jos, în fața

pragului. Ura aprigă și setea neostoită de a-i sorbi sîngele, de a-l face bucăți pe acela care o asuprea, o istoviseră și îi vlăguiseră trupul în așa hal încît chiar și un copil ar fi doborît-o dacă ar fi împins-o cît de ușor ; și totuși un sat întreg tremura în fața ei !

Noaptea se scurse încet. Ușa rămase încuiată, dar Ramsevak și Nagin nu reușiră să închidă ochii. Munga nu ar fi izbutit să pătrundă în casă, dar glasul cine i l-ar fi putut opri ?

Iar glasul era lucrul cel mai înspăimîntător. În zori, Munshiji ieși afară și o întrebă :

— Mai ai de gînd să zaci mult timp acolo ?

— Am să-ți beau sîngele ! fu singurul ei răspuns.

— Am să-ți tai capul ! sări Nagin.

Dar cuvintele ei pline de venin nu avură nici un efect asupra nebunei, care lansă obișnuitul ei hohot de rîs ascuțit. Descumpănită, Nagin tăcu.

— Scoală-te ! îi porunci aspru Munshiji.

— Nu mă scol !

— Cît ai să mai stai întinsă pe jos ?

— Am să plec după ce ți-oi bea sîngele !

Pana pricepută a lui Munshiji nu îl putea ajuta să iasă din încurcătura în care intrase, iar elocința nevestei sale nici atît. Reveniră în casă să discute, să se sfătuiască ce trebuie făcut ca să iasă din impasul în care se împotmoliseră.

Cînd o zeiță oarecare e invocată și își face simțită prezența, credincioșii îi oferă o înghițitură din sîngele unei capre sacrificate ; apoi, zeița își vede de drum. Dar vrăjitoarea asta pretindea sînge de om, același sînge din care dacă un singur strop ar fi curs întîmplător, de pildă cînd Munshiji ascuțea vîrful creionului, toți cei din casă s-ar fi îngrozit și s-ar fi tînguit săptămîni și luni în șir, iar

oamenii din sat ar fi comentat cu aprindere evenimentul ! Munga ar întineri, oare, trupul ei și-ar recăpăta vigoarea dacă ar bea sîngele bărbatului ?

Vestea că Munga zace în fața casei lui Munshiji se răspîndi cu iuțeală în sat. În sinea lor țăranii se bucurau de necazul și rușinea care se abătuseră asupra acestuia. O mulțime de curioși se adunară îndată de prin împrejurimi, așteptînd cu răbdare desfășurarea evenimentelor. Lui Ramgulam, odrasla lui Ramsevak, nu îi plăcea deloc gloata al cărei număr creștea întruna. Era atît de pornit împotriva nenorocitei care le provoca necazuri încît, dacă ar fi avut puterea necesară, ar fi luat-o și ar fi aruncat-o drept în puț ! Gîndul acesta îl înveseli așa de tare, încît procletul de-abia se abținea să nu izbucnească în hohote de rîs ! Oho ! Ce plăcere ar simți dacă ar azvîrli-o în fîntînă ! Dar cățeaua nu se urnea de la locul ei și-atunci ce îi putea face ?

Munshiji avea o vacă pe care o hrănea cu turte de semințe, grăunțe și paie, iar vita crescuse frumos și se îngrășase. Ramgulam umplu o găleată cu balega vacii și o împroșcă pe biata femeie, stropindu-i și pe spectatori care, speriați, se îndepărtară iute, spunînd :

— Numai din partea lui Munshi Ramgulam te poți aștepta la așa ceva ! Să plecăm, altminteri cine știe ce dovezi de „bună creștere" ne mai dă.

Mulțimea se împrăștie. Băiatul intră în casă plin de voie bună, bătînd din palme și rîzînd vesel. Munshiji își lăudă odrasla pentru ingeniozitatea cu care izgonise sătenii adunați în fața casei. Gloata se risipise, dar Munga continua să zacă nemișcată în același loc.

Se făcu amiază, apoi, încet-încet, coborî întunericul nopții. Munga nu mîncase nimic. Nici amenințările, nici ocările nu o determinară să pună ceva în gură. Starostele

satului încercă să o înduplece cu vorba bună, Munshiji o imploră cu palmele împreunate, fără folos însă. Pînă la urmă Munshiji se înapoie în casă zicîndu-și că numai chinurile foamei pot pune capăt unei uri atît de înverșunate.

În noaptea aceea Munga nici nu bău, nici nu mîncă ; și din nou Munshiji și Nagin petrecură o noapte albă. Pe măsură ce trecea timpul, hohotele și glasul femeii se auzeau tot mai slabe. Cei din casă presupuseră că greul a trecut. Cum se crăpă de ziuă, Munshiji deschise ușa încet și o zări pe Munga nemișcată, întinsă la locul ei, pe jos. Nu respira, muștele îi roiau în jurul gurii. Venise să-și dea duhul în pragul casei lui Munshiji, venise să lase lutul trupului neînsuflețit în grija aceluia care îi jefuise agoniseala de o viață.

Este cu neputință de descris senzația stîrnită în sat de acest eveniment extraordinar și intensitatea disprețului manifestat de întreaga colectivitate față de Ramsevak. Satul fu zguduit și tulburat și în aceeași măsură Munshiji își pierdu bruma de prestigiu pe care o mai avea printre unii consăteni. Acum nici măcar tăbăcarii nu ar fi primit apă de băut din mîna lui și s-ar fi ferit să-l atingă [1]. Dacă o vacă priponită moare cu frînghia de gît în ograda cuiva, acesta va fi osîndit să cerșească săptămîni și luni în șir. Bărbierul nu îl va mai rade, sacagiul nu îl va aproviziona cu apă, iar lumea se va feri din calea lui. Pedeapsa pentru uciderea unui brahman e și mai aspră, iar rușinea e copleșitoare pentru cel vinovat. Munga știa lucrul acesta și venise să-și dea sufletul la ușa lui Ramsevak, făcîndu-l răspunzător în felul acesta de moartea ei. Știa că atîta timp cît trăiește era neputincioasă, moartă însă își putea înfăptui răzbunarea.

---

[1] Făcîndu-se vinovat de moartea unei brahmane, Munshiji decădea automat pe o treaptă inferioară celei mai ostracizate categorii sociale, paria.

Munshiji era versat în toate chiţibuşurile legale. Legea îl considera nevinovat : moartea nefericitei Munga nu se încadra în nici un articol al Codului penal indian şi nici precedente nu existau pentru a putea fi invocate într-o instanţă judecătorească. De aceea greşeau oamenii care credeau că îl pot trage la răspundere pe cale legală. Dacă sacagiul nu voia să-i aducă apă, atîta pagubă ! Îşi va scoate singur din puţ apa de care avea nevoie. La urma urmei, ce era rău dacă se ocupa de unele treburi gospodăreşti ? Iar dacă bărbierul refuza să-l radă, cu atît mai bine ! Mare scofală rasul ! Barba e cea mai frumoasă podoabă a bărbatului, e splendidul semn al virilităţii sale. Iar dacă te saturi de barbă, un brici costă mai nimica. Munshiji nu îşi făcu probleme nici cînd *dhobi* nu-i mai primi rufele la spălat. Cel mai ieftin articol în orice prăvălie la oraş era săpunul şi cu o singură bucată puteai spăla şi albi ca pana gîştii o grămadă de rufe, pe cînd un *dhobi* niciodată nu va fi în stare să le cureţe atît de bine şi să le calce atît de frumos. El ţi le bate de lespede pînă se zdrenţuiesc de tot, apoi le poartă sau le închiriază altora şi în cele din urmă le aruncă în cazanul de fiert rufe, după care le întinde direct pe pămîntul gol [1]. De bună seamă că din cauza asta ele se uzează înainte de vreme. Iată motivul pentru care în zilele noastre cămăşile nu rezistă mai mult de doi-trei ani, pe cînd bunicul o scotea la liman cu două cămăşi şi două haine cumpărate la fiecare cinci ani. Cu astfel de gînduri se încurajară, soţ şi soţie, în timpul zilei. Dar cînd umbrele nopţii se întinseră,

---

[1] Metoda tradiţională folosită de breasla spălătorilor constă în a bate rufa udă, făcută sul, cu putere de o lespede aşezată oblic la malul unei ape, de obicei curgătoare. Apoi, rufele sînt întinse direct pe iarbă, pe o suprafaţă largă care, privită din depărtare, lasă impresia că a fost văruită, rufele fiind în exclusivitate albe.

argumentele cu care se amăgiseră pînă atunci începură să pălească, iar frica li se strecura în inimi, crescînd în intensitate pe măsură ce treceau orele și întunericul devenea mai adînc.

Din neglijență uitaseră deschisă ușa de la intrare, dar nu îndrăzneau să meargă să o închidă. În cele din urmă Nagin aprinse lampa, Ramsevak se înarmă cu toporul, iar Ramgulam apucă secera și toți trei se apropiară tiptil, tremurînd, de ușa deschisă. Cuprins de un acces de vitejie, Munshiji își luă inima în dinți și dădu să iasă în prag. Dîrdîia din tot trupul, dar cu glas răstit îi spuse soției :

— Ce tremuri degeaba, crezi că stă și ne așteaptă afară ?

Soția sa iubitoare îl trase repede înăuntru și îl repezi mînioasă :

— Rău ești la suflet, dacă vorbești așa !

Apoi toți trei se retraseră în bucătărie și începură să trebăluiască, pregătindu-și de mîncare. Însă imaginea morții li se întipărise atît de puternic în inimi, încît se speriau și de umbra lor. Li se părea că o văd ghemuită în fiecare ungher întunecos al odăilor. Îi obseda și îi urmărea pretutindeni imaginea trupului descărnat, al chipului cu părul despletit și priviri halucinate.

În bucătărie se aflau înșirate mai multe chiupuri pentru păstrat provizii : făină, cereale ș.a., iar în jurul lor zăceau aruncate tot felul de zdrențe. Un șoricel, pesemne înfometat, se aventură în căutare de hrană, neștiind că vasele de pămînt sînt goale de mult. Sătenii spuneau că acasă la Munshiji chiar și rozătoarele trebuie să fie deosebit de ingenioase pentru a descoperi ceva de furat. Șoricelul se furișa fără zgomot însă zdrențele — care, așa

cum stăteau împrăştiate, semănau întocmai cu ciolanele răposatei — foşniră uşor. Nagin auzi, văzu ceva mişcîndu-se și simţi că i se opreşte inima. Sări de la locul ei, ca împinsă de un arc, scoţînd un urlet ascuţit. Bărbatul o auzi şi îşi pierdu cumpătul, îngrozit. Ţîşni spre uşă unde se ciocni și se împiedică de fiul său care, înspăimîntat, se năpustise și el în aceeași direcţie. În clipa aceea, zăriră șoricelul și inima le veni la loc. Munshiji se duse, plin de curaj acum, spre locul cu pricina, dar Nagin se răsti la el :

— Stai locului ! M-am lămurit cît de viteaz eşti !

Tonul dispreţuitor al femeii îl răni şi totodată îl înfurie pe bărbat.

— Crezi că mi-e frică ? De ce să-mi fie frică ? E moartă și atunci ce-mi poate face ? Aseară nu am ieşit singur afară ? Ai vrut să mă opreşti, dar eu nu am ţinut seama ! îi aminti el.

Argumentul închise gura femeii. Într-adevăr, ceea ce îndrăznise bărbatul ei cu o seară înainte cînd ieșise (sau măcar încercase să iasă) afară, nu fusese lucru mic. Nimeni nu poate acuza de lașitate un om care a fost în stare de un asemenea act de cutezanţă. Nagin îşi dădu seama că e nedreaptă.

După cină se duseră la culcare, dar nici acum Munga nu le dădea pace. Începură să discute cu voioșie silită ca să uite de imaginea obsedantă a moartei. Nagin le istorisi povestea cu Raja Hardaul și Rani Sarandha, Munshiji depănă amintiri în legătură cu diferite cazuri de crimă, dar nici aceste diversiuni nu le folosiră la nimic ; chipul moartei continua să le domine gîndurile. Un zgomot cît de uşor îi făcea să tresară speriaţi, părul li se ridica măciucă în cap la cel mai neînsemnat foşnet. De mai multe ori li se păru că aud şoptindu-se : „Am să-ţi beau sîngele !"

La miezul nopţii Nagin se deşteptă brusc, ţipînd îngrozită. Visase că Munga îi şade călare pe piept, rînjind cu dinţii ei ascuţiţi, cu ochii roşii. Sări din pat, se năpusti afară ca o nebună şi alergă prin curte pînă se prăbuşi în nesimţire, leoarcă de transpiraţie. La auzul răcnetului, Munshiji se trezi însă nu îndrăznea să deschidă ochii de spaimă. Bîjbîi ca un orb pînă nimeri uşa, ieşi în curte unde — într-un tîrziu — îşi descoperi soţia zvîrcolindu-se pe pămînt. O luă în braţe şi o duse în casă, dar femeia nu îşi reveni ; dimpotrivă, starea ei se agravă. În zori începu să vorbească aiurea, temperatura îi crescu, trupul începu să-i ardă ca un cuptor. Spre seară delira de-a binelea, iar la miezul nopţii, cînd satul se odihnea în linişte, Nagin îşi luă rămas bun şi părăsi pentru totdeauna lumea aceasta. Cît timp trăise, Munga se temuse de şuierul ca de viperă al lui Nagin ; jertfindu-şi viaţa, o luase şi pe a femeii lui Munshiji.

Se făcu dimineaţă, apoi amiază, dar nimeni nu veni să-l ajute la îndeplinirea ritualului de incinerare. Merse din poartă-n poartă dar nici una nu se deschise : consătenii refuzau să aibă de-a face cu un asasin ! De astă dată nici fostul lui prestigiu, nici geniul său în materie de legi şi nici măcar teama oamenilor de condeiul lui muşcător nu îi fură de folos. Respins cu hotărîre de toată lumea, se îndreptă spre casă. Ajunse la intrare, dar nu îi păşi pragul : înăuntru îl aştepta Nagin, afară îl pîndea Munga. Îşi luă inima în dinţi totuşi şi intră, murmurînd pasaje din „Sfintele isprăvi ale zeului Hanuman“ [1]. Numai el ar fi putut spune ce gînduri îl munceau în clipa aceea. Soţia îi murise, alte rude din generaţia sa nu existau, iar din cea

[1] Erou al epopeii Ramayana, regele maimuţelor, aliatul prinţului Rama, împotriva demonului Ravana, care o răpise pe prinţesa Sita, soţia lui Rama.

tînără îl avea doar pe fiul său. Fireşte, s-ar fi putut recăsători, de-abia împlinise cincizeci de ani primăvara trecută. Dar unde să găsească o femeie ca Nagin, iute la gură şi pricepută la toate ? Ce mare pierdere ! Acum cine îi va înfrunta şi îi va ţine la respect pe creditorii care vor veni să-l hărţuiască ? Mai exista altă femeie pe lume a cărei voce să străpungă, ca o suliţă, inimile acestor hrăpăreţi ? Dar socotelile cine i le va ţine, cine îl va îmbărbăta cu sfaturi atît de preţioase pentru afacerile sale ? Ireparabilă pierdere !

A doua zi Munshiji aşeză trupul soţiei pe un cărucior şi porni spre sfîntul Gange [1].

*

La incinerarea lui Nagin au participat foarte puţine persoane ; de fapt, au fost prezenţi doar soţul şi fiul. Nici Munga nu fusese supusă unei atît de mari umilinţe cînd o duseseră la rug.

Munga o înlăturase pe Nagin, dar nu se mulţumea şi nu intenţiona să-i dea pace lui Munshiji. Imaginea nebunei revenea neîncetat în faţa ochilor acestuia, gîndurile îi fugeau — fără să vrea — la ea. Dacă ar fi uitat-o măcar un timp, s-ar mai fi liniştit.

Bietul om era silit să-şi care singur apa de la puţ şi — mai mult — trebuia să-şi spele singur vasele. Nici o minte, mai ales una preocupată de legi şi de chestiuni juridice, nu îşi poate menţine echilibrul dacă e supusă presiunilor permanente, dacă e nevoită să poarte singură povara grijilor, frămîntărilor sufleteşti, fricii, mîniei. Mun-

---

[1] Pentru cei care locuiesc nu departe de Gange, ritualul impune spălarea cadavrului, pentru ultima oară înainte de incinerare, în apele fluviului venerat de toţi hinduşii.

shiji avea senzaţia că e pedepsit la izolare totală, ca un puşcăriaş închis la carceră ; nici măcar sperietorile de ciori din lanurile satului nu îl băgau în seamă.

În următoarele zece-douăsprezece zile, Munshiji izbuti — cum-necum — să o scoată la capăt. După ce se împliniră cele două săptămîni de doliu îşi schimbă hainele, luă sub braţ servieta cu mapa burduşită de hîrtii şi se duse să-şi ocupe locul obişnuit de la curtea de judecată în aer liber. Arăta mai bine dispus. Clienţii, gîndea el, se vor strînge în jurul său, îi vor exprima condoleanţe, iar el va vărsa cîteva lacrimi. Apoi va avea de întocmit o grămadă de acte — prescrieri de cazuri, înscrieri de ipoteci, împăcarea unor împricinaţi — iar el va înota din nou în bani. Seara îşi va permite o mică sărbătoare ; un păhăruţ de băutură pentru a înlătura urmele depresiunii sufleteşti şi pentru a-şi ridica moralul. Îmboldit de asemenea gînduri roze, ajunse la curtea de judecată.

Acolo însă în locul avalanşei de ipoteci şi al noianului de înţelegeri, în locul clienţilor salutîndu-l cu respect, avu parte de o cruntă dezamăgire. Ore întregi aşteptă cu mapa deschisă în faţă, dar nimeni nu se apropie de el, nimeni nu îl întrebă nici măcar cum o duce. Clienţi noi nu apărură, iar cei vechi — de ale căror treburi familia Munshiji se ocupase timp de multe generaţii — se prefăceau că nu îl văd. Bădăranul şi nepriceputul de Ramzan, pe care Munshiji îl lua peste picior odinioară şi care nici să scrie ca lumea nu ştia, acum era asaltat de solicitanţi, ca zeul Krishna de tinerele lăptărese [1]. Ce soartă, Doamne ! Muşterii treceau pe lîngă Munshiji ferindu-şi privirile, parcă nici nu l-ar fi cunoscut.

După ce îşi irosi ziua-ntreagă în felul acesta, se înapoie acasă dezamăgit şi îngrijorat la culme. De cum se

---

[1] Krishna, unul din zeii cei mai „umani“ din panteonul hindus, este renumit pentru aventurile sale galante.

apropie de locuință, chipul Mungăi îi răsări în fața ochilor. Îl stăpînea o încordare nervoasă atît de intensă încît atunci cînd deschise ușa și doi cîini, închiși din precauție înăuntru de Ramgulam, se năpustiră afară, Munshiji scoase un urlet înfiorător și se prăbuși leșinat.

Mai departe nu se știe ce s-a întîmplat cu el. A fost văzut cîteva zile mergînd pe drumul său obișnuit spre judecătorie, apoi înapoindu-se seara trist, cu capul lăsat în jos. Trebuia să se ducă la curte, deși n-avea nici un client, căci era singurul mijloc de a inspira o falsă încredere și de a nu-i asmuți pe creditori asupra sa. După aceea s-a dus în pelerinaj la Badrinath și nu a fost văzut luni de zile.

Într-o dimineață, un *sadhu* se abătu prin satul Chandpur. Avea fruntea mînjită cu cenușă și pletele încîlcite, iar în mînă ținea un castronaș de lut. La înfățișare aducea cu Ramsevak, ba chiar și la vorbă semăna cu el. Se așeză sub un arbore în poziție de meditație. În seara aceea, se văzu ieșind fum din casa lui Munshiji ; apoi, deodată, izbucniră flăcări și vîlvătăile o învăluiră din toate părțile. Tot satul alergă la fața locului, nu ca să stingă incendiul, ci ca să caște gura și să se distreze.

Cît despre Ramgulam, după ce tatăl dispăru, acesta se duse la un unchi, dar nu făcu mulți purici acolo, căci nu se înțelegea cu nimeni. Într-o zi, dezgropa niște ridichi din grădina cuiva cînd, surprinzîndu-l, proprietarul îl bătu măr și îl izgoni. Înfuriat, Ramgulam se răzbună dînd foc hambarului care arse pînă la temelie, păgubindu-l pe om de mii de rupii transformate în scrum. După ce investigă, poliția îl arestă pe Ramgulam. A fost judecat și condamnat să fie trimis la casa de corecție de la Chunar, unde se află și acum.

CUPRINS

Lector : SUZANA-CARMEN DUMITRESCU
Tehnoredactor : ELENA CALUGARU

Bun de tipar : 25.07.1989
Coli ed. : 13,38. Coli tipar : 9.

Comanda nr. 90 093
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

prem chand

ISBN 973-21-0079-6

Lei 8

editura minerva

«Navab Ray Srivastav (1880—1936), cunoscut în patrie şi peste hotare sub pseudonimul literar PREM CHAND, a trăit în perioada cea mai frămîntată a istoriei Indiei marcată de creşterea luptei de eliberare naţională. El a redat cu profund realism viaţa grea de la sat şi a relevat cu deosebit talent contrastul dintre mizeria materială şi umanismul autentic ce anima ţăranul indian. Totodată, el a dezvăluit suferinţele îndurate de masele rurale strivite sub dubla povară a opresiunii sociale autohtone şi — nu mai puţin — a dominaţiei străine. Niciodată pînă la el năzuinţele şi drepturile truditorilor de la sate nu au fost apărate cu atîta fermitate şi competenţă.»

AGOP BEZERIAN